

**KUNIGO PRELATO
POVILO PUKIO
GYVENIMO PRISIMINIMAI**

UDK 23/28(474.5)
Pu32

Knyga leidžiama koncerno *Achemos grupė* lėšomis

3-10-13446

ISBN 978-609-432-008-8
© EGLĖS LEIDYKLA, 2010

10/13446

KUNIGO PRELATO
POVILO PUKIO
GYVENIMO PRISIMINIMAI

Klaipėda
2010

*Pakutuvėnų bažnyčia 1950 metais.
Nuotrauka iš Jolantos Klietkutės asmeninio archyvo*

Plungės
Krikštytojo ba
parapijiečiais
liudytojų, sta
išsaugojimo s
žmonių prisin
ta vertinga is
rankraštis, pa

Plungės kraš
Plungės kraš
įtaką krašto
rankraštį ir o

Prelato
rūpesčius kiln

Mūsų vis
kad pažintum
skleidusias pa

PRATARMĖ

Plungės dekanas Donatas Stulpinas, pradėjęs kunigystę Plungės Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje, susidomėjo šios bažnyčios istorija. Bendraudamas su parapijiečiais, pradėjo gilintis ir ieškoti istorinių šaltinių, bažnyčios istorijos liudytojų, statytojų bei fundatorių. Tikintieji, suprasdami istorinės atminties išsaugojimo svarbą, nešė dekanui išsaugotas nuotraukas, laikraščių iškarpas, žmonių prisiminimus ir kt. Taip per karus ir tremtis plungiškių šventai saugota vertinga istorinė medžiaga, taip pat ir prelado Povilo Pukio „Atsiminimų“ rankraštis, pateko į dekaną Donatą Stulpiną.

Plungiškių draugija ir jos prezidentas dr. Bronislovas Lubys, rūpindamiesi Plungės krašto istorijos, kultūrinio paveldo bei iškilų asmenybių, dariusių įtaką krašto gyvenimui atminties išsaugojimu, ėmėsi iniciatyvos paruosti rankraštį ir organizuoti jo leidybą.

Prelato Povilo Pukio „Gyvenimo prisiminimų“ leidybos finansinius rūpesčius kilniadvasiškai prisiėmė koncernas „Achemos grupė“.

Mūsų visų tikslas – kad savasis kraštas dar labiau priartėtų prie mūsų, kad pažintume ilgą, įdomią ir sunkią jo praeitį bei asmenybes, švytėjusias ir sklėdusias patriotinius jausmus savo kraštui ir žmonėms.

Plungiškių draugija

Telšių vyskupas Jonas Boruta SJ

La
kapių
sujauc
kaimo
toriję
Juzun
Ki
randa
Juzun
1868

Ta
kių ca
spauc
užten

Pa
maiči
Prela
tų ko

T
Paku
kujų
S

tačiat
esam

P

para
prad

Kau
semi

tinta

- Plu
para

AUKŠTAITIS, TARNAVĖS ŽEMAIČIŲ DVASINEI GEROVEI

Lankydami senąsias mūsų miestelių kapines, skaitydami senų antkapių įrašus, tarp jų randame tokių, kurie tik mus ne sudomina, bet ir sujaudina, net sukrečia – pavyzdžiui, sovietmečiu nugriautos Ketūnų kaimo (už 6 km nuo Sedos, 15,5 km – nuo Pievėnų) bažnyčios šventoriuje esančio seno apleisto kapo antkapyje įrašas: „Cze ils Juozapas Juzumawicze tievs trijum kunegum. Mir. 1855.“

Kitame Sedos parapijos kapinyne, Grūstėje, už medinės koplyčios randame kapą, kurio antkapyje iškalti žodžiai: „Cze ils S. P. Barbora Juzumowicziene Motina trijum Kunigų gim. 1785 Rug 16 d. / mir. 1868 11 liepos turédama 83 m.“

Tai Juzumų – Tado, Vincento ir Antano – tėvų kapai, trijų sunkių carinės priespaudos metų, spaudos draudimo laikmečio lietuvių spaudos darbininkų kunigų tėvų kapai. Tiek informacijos apie juos užtenka, kad tai jautriai paliestų mūsų širdis.

Panašių išgyvenimų sukelia ir antkapinis paminklas senosiose Žemaičių Kalvarijos kapinėse. Tamsaus granito paminkle – įrašas: „ATA Prelatas Povilas Pukys – trijų bažnyčių statytojas (trijų bažnyčių bokštų kontūrai). Viešpatie, man rūpėjo Tavo garbė, Tavo namų grožis.“

Tai šių atsiminimų autoriaus, trijų bažnyčių – Stalgėnų, Plungės ir Pakutuvėnų – statytojo Popiežiaus rūmų prelado Povilo Pukio žemiškųjų palaikų laikinojo poilsio (iki Paskutiniojo Teismo dienos) vieta.

Senos kapinės, seni antkapiai jau užmaršties dulkėmis pridengti, tačiau mūsų klausiantys: ar ką nors iš meilės Dievui ir Tėvynei jau esame nuveikę?

Prelatas Povilas Pukys gimė 1883 12 03 Salamiesčio (Kupiškio raj.) parapijos Gyvakarų kaime. Mokėsi: 1893–1896 – rusiškoje Kupiškio pradžios mokykloje, 1906–1907 – privačiai Liepojoje, 1907–1908 – Kauno „Saulės“ kursuose, 1908–1913 – Kauno Žemaičių dvasinėje seminarijoje. Žemaičių vyskupo Gasparo Cirtauto 1913 05 26 išsventintas kunigu. Kunigiškos tarnystės datos: 1913 07 26 – 1914 02 01 – Plungės vikaras, 1914 02 01 – 1914 04 23 – Kauno Šv. Kryžiaus parapijos vikaras (taip trumpai), 1914 04 23 – 1916 01 01 – Plungės

vikaras, 1916 01 01 – 1918 11 10 – laikinai Plungės klebonas, 1918 11 10 – 1921 12 13 – Stalgėnų (Plungės raj.) kuratas, 1921 12 13 – 1927 10 27 – Žemaičių Kalvarijos klebonas, baigė atstatyti gėsoo senuaikūn-
10 27 – Žemaičių Kalvarijos bažnyčia, dabar – Bazilika. 1927 10 27 – 1965
ta Žemaičių Kalvarijos bažnyčia, dabar – Bazilika. 1927 10 27 – 1965
07 30 – Plungės klebonas, 1945 07 30 – 1955 02 15 sovietų valdžio
reprezentas kalėjo Intos lageriuose, 1955 03 29 – 1956 05 04 – Sedos
(Mažeikių raj.) altaris, 1956 05 04 – 1956 12 14 – Palangos altari-
tas, 1956 12 14 – 1957 05 24 – Rietavo klebonas, 1957 05 24 – 1960
09 24 – Tirkšlių (Mažeikių raj.) altaris, 1960 09 24 – 1963 06 17
09 24 – Tirkšlių (Mažeikių raj.) klebonas, 1963 06 17 – 1964 08 22, t. y. iki
– Tirkšlių (Mažeikių raj.) altaris. Mirė 1964 08 22. Palaido-
mirties – Žemaičių Kalvarijos kapinėse. Specialūs paskyrimai:
tas 1964 08 25 Žemaičių Kalvarijos kapinėse. Specialūs paskyrimai:
1925 12 05 Žemaičių vyskupo Pranciškaus Karevičiaus paskirtas Abė-
džių dekanu. 1927 10 17 Telsių vyskupo Justino Staugaičio paskirtas
Telsių katedros kapitulos Garbės kanauninku. 1940 02 29 popiežiaus
Pijus XII suteikė šventojo Tėvo rūmų prelado poaukštį. (Pagal prela-
to P. Pukio asmens bylos, esančios Telsių vyskupijos kurijos archyve,
duomenis.)

Kupitkio krašto sūnus – aukštaitis – beveik visą savo kunigiškąją
tarnystę atliko Žemaičių žemėje – jos širdyje, Plungės aplinkoje. Že-
maičių kalbos aidas skamba ir šių atsiminimų tekste. Pamilo žemaičius,
jų dvasinei gerovei dirbo, aukojosi, statė ne tik medžio ar mūro šven-
toves, bet ir būrė gyvų širdžių šventoves – parapijų bendruomenes. Jo
atlikti darbai teskatina mūsų dienų kunigus panašiai uoliai darbuotis
Dievo, jo mylimų žmonių, mūsų Tėvynės žmonių dvasios gerovei.

Noriu padėkoti tiems, kurių pastangomis prelado P. Pukio „Gyve-
nimo prisiminimai“ pasiekia mūsų dienų skaitytojus knygos pavidalu.
Išpausdinti „Saulutės“ laikraštyje, trumpai jie tekalba skaitytojams
– laikraščius greičiau suėda laiko dulkės. O taip norėtūsi, kad taurių
žmonių, ypač kunigų, kilniai nugalėto gyvenimo šviesa kuo ilgiau
šviestų mums, šios žemės keleviams. Taigi nuoširdžiai dėkojame vi-
siems, kurie padeda šį mūsų norą įgyvendinti.

Dėkoju Dievui ir šios knygutės leidėjams, kad šiuo trumpu žan-
gos žodeliu galiu išreikšti padėką Amžinybėn iškeliavusiam prelatui
Povilui Pukiui už tai, kad jis 1943 metų gegužės mėnesį palaimino
mano tėvelių santuoką mamos gimtosios Plungės parapijos bažnyčioje.
Pasinaudodamas ta jo palaiminta santuoka, Viešpats leido ir man
gimti šiame pasaulyje, toje šeimoje augant bei bręstant pažinti Dievą.

Jo meilė, Jo Žo-
te.

Galia, kad
jį gyvenimo die-
Paskutinis jo gy-
lenkūs tokių at-
juos būty išsau-
paskaityti, nes,
tuokos palaimi-
Paklaustas, kod-
paziškino: „Nel-

Mus stebina
bei pastačius tr-
je, panorėjo ser-
Atsakymą į
35-45).

Prie Jėzaus
zaus mylimasis
ria: „Duok mui-
Jėzus atsakė: „-
gersiu, ir būti p-
taurę, kurią aš
gaus Sūnus atė-
ir savo gyvybės

Iš ko išpirk-
ties ir išvestų į
kiekvienam sav-
taurės, kad pas-
lykų rytą prelat-
primena: „Per a-

2009 10 21

Jo meilę, Jo Žodį ir per tą meilę būti pašauktam kunigiškajai tarnystei.

Gaila, kad prelatas P. Pukys beveik nieko neparašė apie skaudžiąją gyvenimo dalį – nelaisvės metus sovietų kalėjimuose ir lageriuose. Paskutinis jo gyvenimo etapas, sovietų priespaudos metai nebuvo palankūs tokių atsiminimų rašymui. Net jei būtų buvę parašyti, vargu ar juos būtų išsaugoję prelato artimieji... Man būtų buvę įdomu apie tai paskaityti, nes, nepraėjus nė šešeriems metams nuo mano tėvelių santuokos palaiminimo, prelatas ir mano tėvelis susitiko Intos lageryje... Paklaustas, kodėl nieko ta tema neparašė „Atsiminimuose“, prelatas paaiškino: „Nebuvo laiko ilgiau <...> kadangi greit išvežė į Vilnių.“

Mus stebina, kodėl Viešpats prelatą po ištikimos tarnystės, Jo garbei pastačiusį tris bažnyčias, o ketvirtąją atstačiusį Žemaičių Kalvarijoje, panorėjo senatvėje vesti skaudžiu išbandymų keliu...

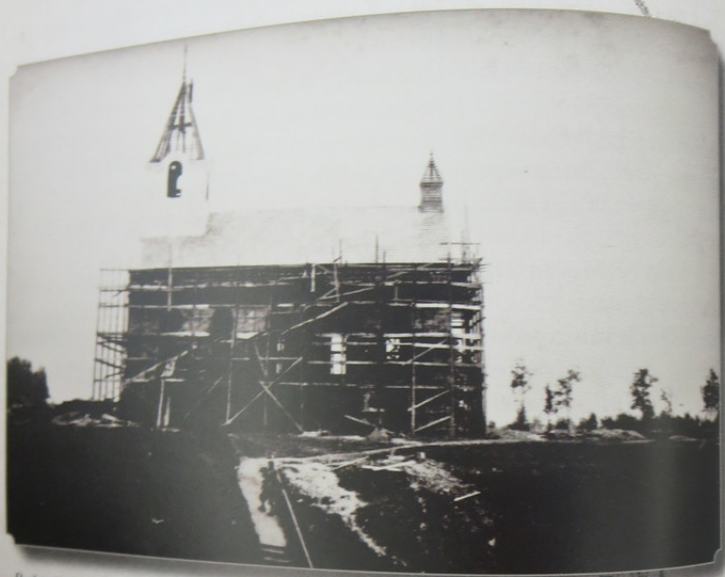
Atsakymą į šį skaudų klausimą randame tik Evangelijoje (Mk 10, 35-45).

Prie Jėzaus prieina du broliai apaštalai – uolusis Jokūbas ir Jėzaus mylimasis mokinys Jonas. Jėzus jų klausia: „Ko norite?“ Jie taria: „Duok mums sėdėti vienam tavo šlovės dešinėje, kitam – kairėje.“ Jėzus atsakė: „Nežinote, ko prašote. Ar galite gerti taurę, kurią aš gersiu, ir būti pakrikštyti krikštu, kuriuo aš būsiu krikštijamas?.. Beje, taurę, kurią aš gersiu, ir jūs gersite... Todėl neužmirškite, kad Žmogaus Sūnus atėjo ne kad jam būtų tarnaujama, bet kad pats tarnautų ir savo gyvybės kaina daugybę išpirktų...“

Iš ko išpirktų? Iš netikėjimo tamsos bei neivilties, išpirktų iš mirties ir išvestų į amžinąsias Velykas. Taigi ne tik prelatui Pukiui, bet ir kiekvienam savo mokiniui, laikui atėjus, Jėzus duoda gerti iš tos Jo taurės, kad pasitarnautų amžinųjų Velykų pasiekimui... Kismet Velykų rytą prelato Povilo Pukio statytų ir atstatytų bažnyčių varpai tai primena: „Per aspera ad astra!“

2009 10 21

Jonas Boruta SJ
Telšių vyskupas

*Bažnyčios statyba 1943 m. rugpjūčio 7 d.
Nuotrauka iš Pakutuvėnų bažnyčios archyvo*

*Prie Paku
Stovi iš k
kanas (ba
kun. P. Ž
Sėdi iš ka
J. Olšaus
Stanisla
Sėdi ant
Grigalaus*

Prie Pakutuvėnų klebonijos po bažnyčios pamatų pašventinimo 1942 m. pavasarį.
Stovi iš kairės: Vladas Stropus, Izidorius Rupeika, nežinomas, Rūtė (iš Karklėnų), E. Burkanas (bažnyčios darbų vykdytojas), Petras Grigalauskas, Petras Gagilas (Kartenos viršaitis), kun. P. Žvirblis (Kartenos klebonas).

Sėdi iš kairės: Kulių klebonas, Regina Gagilaitė, Rupeikienė, Jaroslava Stropienė, kun. J. Olšauskis, prel. P. Pukys, Stanislava Gagilienė, V. Ivinskis (istoriko Z. Ivinskio brolis), Stanislava Stropienė, Justinas Stropus.

Sėdi ant žemės iš kairės: Pulcherija Olšauskaitė, Drakšienė, du nežinomi, Marijona Grigalauskienė.

Kunigo Povilo Pukio nuotrauka iš Pakutuvėnų bažnyčios archyvo

KUN. POVILO PUKIO ATSIMINIMAI – VIENOS KUNIGŲ KARTOS AUTOPORTRETAS

Katalikybė Lietuvoje XX amžiuje patyrė dramatiškų pokyčių, radikaliai pakeitusių jos vaidmenį visuomenėje. Ypač dinamiška katalikybės raida pasižymėjo laikotarpis, prasidėjęs po kelis dešimtmečius trukusios carinės Rusijos vykdyto Katalikų Bažnyčios veiklos varžymo ir nutrūkęs po to, kai Lietuva atsidūrė sovietų režimo priespaudos gniaužtuose. Tai lūžio laikotarpis, kai Bažnyčia turėjo pertvarkyti savo veikimo metodus ir organizacines struktūras, kad galėtų sėkmingai veikti modernios tautinės valstybės ir visuomenės sekularizacijos sąlygomis. Nepaisant to, šis krikščionybės istorijos Lietuvoje laikotarpis yra bene mažiausiai tyrinėtas. Visuomenės istorinėje sąmonėje tarpukario katalikybės vaizdinys yra labai miglotas ir dažniausiai paveiktas sovietų propagandos šampų. Remiantis vien išlikusiuose archyvinuose dokumentuose užfiksuota informacija, istorikui dažnai būna labai sunku užčiuopti autentišką aprašomo laikotarpio gyvenimo pulsą. Kartais tą padaryti daug lengviau, skaitant tų įvykių tiesioginių liudininkų atsiminimus, kuriuose daugiau ar mažiau išraiškingai atskleidžiamas pasakotojo asmeninis santykis su išgyventa tikrove.

Per pastaruosius du dešimtmečius jau paskelbta nemažai dvasininkų atsiminimų, tačiau dauguma jų autorių pagrindinį dėmesį nukreipia į dramatišką patirtį sovietų ir nacių okupacijų metais. Tuo tarpu XX amžiaus pradžios ir tarpukario nepriklausomybės laikotarpio dvasinio gyvenimo atmosfera dažnai lieka paraštėje. Net ir tuose publikuotuose memuaruose, kuriuose daugiausiai aprašomi įvykiai iki 1940 m., vyrauja žvilgsnis iš viršaus, t. y. iš vyskupo sosto. Mūsų žinios apie tuometinio provincijos gyvenimo kasdienybę gana negausios, todėl parapijos klebono atsiminimai, kuriuose galima pajusti tarpukario atmosferą iš arčiau, yra neabejotinai vertingas istorinis liudijimas. Būtent tokią galimybę suteikia ir čia spausdinamas prelado Povilo Pukio atsiminimų rankraštis.

Prel. P. Pukio gyvenimo istorija galėtų puikiai iliustruoti pirmosios XX amžiaus kunigų kartos likimą. Prakutusią ūkininkų šeimoje XIX amžiaus saulėlydyje gimęs vaikas valdišką pradžios mokyklą baigė jau būdamas Gyvakarų kaime, nes buvo vienintelis sūnus šeimoje. savo gimtajame Gyvakarų kaime, nes buvo vienintelis sūnus šeimoje. Tačiau didelis noras mokytis ir prasimušti į žmones padėjo jam įveikti stiprų šeimos ir tradicinės kaimo bendruomenės spaudimą pasirinkti jų diktuojamą gyvenimo kelią. Papildomą impulsą siekti mokslo švietos, ko gera, suteikė ir braškančioje Rusijos imperijoje prasidėjusių demokratinių pokyčių smarkiai sujudinta Lietuvos viešojo gyvenimo atmosfera. 1905 m. būsimo kunigas savo lėšomis buvo nusiųstas į Didįjį Vilniaus seimą, kuris tapo pirmąją ryškesne gimstančios lietuvių tautos pilietinio sąmoningumo apraška.

Jau visiškai subrendęs 23 metų jaunuolis, karštingai ieškodamas būdų aukštesniam išsilavinimui gauti, buvo pasiūvęs netgi vykti į Romą mokytis Saleziečių seminarijoje. Tačiau motina pasirinko, jos požiūriu, mažesnę blogybę, sudarydama jam sąlygas mokytis privačiai. Kiek vėliau įstojęs į „Saulės“ draugijos įsteigtus suaugusiųjų kursus, jis gauna vaistinės mokinio diplomą, kuris suteikia teisę stoti į kunigų seminariją. XX amžiaus pradžioje tai buvo gana įprastas kelias į kungystę jaunuoliams, neturėjusiems kitokių galimybių įgyti reikalingą 4 gimnazijos klasių mokslo cenzą. XIX amžiaus pabaigoje suteikdama leidimą su „vaistinininko mokinio“ pažymėjimu stoti į kunigų seminarijas – į jokiais kitais aukštesnės švietimo įstaigais su juo nepriimdavo, – carinė administracija, anot istorikų, norėjo riboti žemesniojo socialinio sluoksnio atstovų mobilumą.

Kun. P. Pukio studijų Kauno kunigų seminarijoje pradžia sutapo su kun. Jono Mačiulio-Maironio paskyrimu į jos rektoriaus pareigas. Lietuvių tautinio atgimimo dainiaus rektorystės laikais seminarija buvo visiškai sulietuvinata, nors mokymo ir dvasinio auklėjimo lygis pagrindinėje būsimų nepriklausomos Lietuvos kunigų kalvėje, atrodo, nebuvo itin aukštas. Tą liudija kiek vėlesni kritiški šventosios Sosto atstovų atsiliepimai apie seminarijos būklę. P. Pukys savo atsiminimuose gana plačiai aprašo studijų seminarijoje laikotarpį, pateikdamas nemažai įdomių smulkmenų apie to meto seminaristų gyvenimo kasdienybę. Tai viena vertingiausių publikacijos dalių. Atsiminimų autoriui pavyko baigti seminariją ir gauti kunigo šventimus dar Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse. Jaunesni mokslo draugai jau kitais

metais buvo ta vokiečių

Kun. P. paskirtas jam teko buvo nelen moki pirmo miesto žydų gyventojam mis sąlygom sikišo į Bažn gyvenimo i prie caro ž Plungės kle ir jų dvasin rudenį įkun

Vokiečių vykdytas m kinimo pro nių didelės ir steigti n naujos bažn čios ūkinin iki tol, kuo buvo vienat ūkininkų p Stonys, užr ir lėšas, iš l ventojai. Si bažnyčia b 1918 m. sp nesutrukde ko) gripo b 50 milijonų Bažnyč viso nebūt P. Pukio org ir viltis, kac grįžus sena

metais buvo priversti apleisti seminarijos patalpas, nes jose buvo įkurta vokiečių karo ligoninė.

Kun. P. Pukys šio karo audras praleido Plungėje, į kurią jis buvo paskirtas vikaru, tačiau šios parapijos klebonui pasitraukus į Rusiją, jam teko iki karo pabaigos savarankiškai administruoti parapiją. Tai buvo nelengvas išbandymas jaunam kunigui, suteikęs galimybę iš miesto žydų bendruomene, pagalbos karo nepriteklių nuskurdintiems gyventojams organizavimo ir kitas pamokas. Mokytis teko sudėtingomis sąlygomis, kadangi okupacinė vokiečių administracija nors ir nesikišo į Bažnyčios vidaus gyvenimą, įvedė pakankamai griežtą viešojo gyvenimo ir ūkinės veiklos kontrolę, kuri trikdė netgi pripratusius prie caro žandarų dėmesio lietuvius. Sunkiomis karo aplinkybėmis Plungės klebonas rūpinosi ne tik varguolių maitinimu, bet nepamiršo ir jų dvasinio ugdymo uždavinių. Daugiausia jo pastangomis 1915 m. rudenį įkuriama pradžios mokykla, kiek vėliau jis įsteigia ir knygyną.

Vokiečių okupacinės valdžios įvesti judėjimo suvaržymai ir jos vykdytas masinis arklių rekvizavimas suaktualino parapijų tinklo tankinimo problemą, todėl kun. P. Pukys entuziastingai parėmė atokesnių didelės Plungės parapijos kaimų iniciatyvą statytis savo bažnyčią ir steigti naują parapiją. Jo atsiminimuose gana smulkiai aprašyta naujos bažnyčios Stalgėnuose statybos istorija – būdingas gimstančios ūkininkų visuomenės solidaraus veikimo pavyzdys. Skirtingai nei iki tol, kuomet bažnyčių statybą daugiausia fundavo dvarininkai, tai buvo viena pirmųjų bažnyčių, kurios statybos kaštai gulė ant vietos ūkininkų pečių. Pagrindinis parapijos steigėjas buvo ūkininkas Petras Stonys, užrašęs jai 15 ha žemės, o maistą pagalbiniais darbininkams ir lėšas, iš kurių buvo apmokamas meistro darbas, aukėjo vietos gyventojai. Simboliška ir tai, kad per keletą mėnesių pastatyta medinė bažnyčia buvo pirmoji, pašventinta jau nepriklausomoje Lietuvoje. 1918 m. spalio 3 d. tai padarė vyskupas Pranciškus Karevičius. Tam nesutrukdė ir tų metų rudenį Lietuvą pasiekusi pandemio (ispaniško) gripo banga, visame pasaulyje, kaip teigiama, nusinešusi beveik 50 milijonų gyvybių...

Bažnyčia Stalgėnuose taip greitai tikrai nebūtų iškilusi, o gal ir iš viso nebūtų pradėta statyti, jei ne jos statybos metu atsiskleidę kun. P. Pukio organizaciniai gabumai. Kita vertus, stengtis jį, matyt, skatino ir viltis, kad jis bus paskirtas naujos bažnyčios administratoriumi, mat grįžus senajam Plungės klebonui, teko galvoti apie savo tolesnę ateitį.

Kun. P. Pukio lūkesčiai išsipildė – vysk. P. Karevičius dar 1918 metų pabaigoje paskyrė jį į Stalgėnus baigti bažnyčios vidaus įrengimo ir naujos parapijos įforminimo darbus. Kaip matyti iš čia publikuojamų atsiminimų, tai padaryti nebuvo lengviau nei pastatyti bažnyčią. Naujasis Plungės klebonas, vertindamas visą reikalą tik ekonominiais sumetimais – reikėjo baigti statyti prieš karą pradėtą mūrinę bažnysumetėmis – pasipriešino tokiems planams. Vis dėlto vyskupijos kapitulą labiau įtikino kun. P. Pukio argumentai, kad sielovados požiūriu svarbiau, jei bažnyčia bus arčiau jų gyvenamosios vietos.

Žymiai daugiau galimybių realizuoti savo vadybos sugebėjimus kun. P. Pukys gavo tuomet, kai 1922 m. buvo perkeltas klebonu į Žemaičių Kalvariją. Ekonominiu atžvilgiu šios parapijos beneficija buvo viena geriausių Žemaičių vyskupijoje, mat vykdant žemės reformą jai buvo gražinta anksčiau caro valdžios konfiskuota buvusio dominikonų vienuolyno žemė ir kitas nekilnojamasis turtas. Tokio didelio ūkio valdymas, be abejonės, buvo didelis iššūkis klebonui, kuris, be to, dar vadovavo miestelyje veikusiai smulkaus kredito draugijai, rūpinosi bažnyčios ir Kryžiaus kelio stočių remontu, naujų varpų pagaminimu. Turint galvoje, kad tuo metu parapijoje jis dirbo vienas, natūraliai kyla klausimas, ar dėl to nenukentėjo dvasinis parapijiečių gyvenimas, apie kurį atsiminimuose, deja, beveik neužsimenama. Kita vertus, pabrėžtina, kad toks kunigo ūkininko-vadybininko-socialinio darbuotojo tipas tuo metu buvo vyraujantis Lietuvoje, kur labai trūko pasaulietinės inteligentijos, o ir esama buvo daugiausia kairiųjų pažiūrų, priešiška nusiteikusi Bažnyčios atžvilgiu.

Trečiojo dešimtmečio antroje pusėje Lietuvos Katalikų Bažnyčios gyvenime įvyko reikšmingų pokyčių. 1926 m. balandžio 4 d. paskelebtą popiežiaus bule *Lithuanorum Gente* buvo įkurta savarankiška Lietuvos bažnytinė provincija. Kiek daugiau nei po metų, 1927 m. rugsėjo 17 d. pasirašytu Konkordatu tarp Lietuvos Vyriausybės ir Šventojo Sosto buvo įtvirtinta nauja Bažnyčios institucinė struktūra ir jos padėtis valstybėje. Po šių permainų didžiulė Žemaičių vyskupija buvo padalyta į Kauno arkivyskupiją, Telšių ir Panevėžio vyskupijas, kurioms buvo paskirti ir nauji ganytojai. Naujuoju kun. P. Pukio viršininku tapo Telšių vyskupu nominuotas žymus visuomenės veikėjas, Nepriklausomybės Akto signataras Justinas Staugaitis, kuris su jam būdingu ryžtingumu ėmėsi ne tik organizuoti centrinės vyskupijos institucijas, bet ir atnaujinti parapijų veiklą. Vysk. J. Staugaitis, kuris

ir pats pasižymėjo dėmesį į P. Pukio P. Pukio patirtis s naujasis vyskupijos organizavimu jo orine išvaizda.

Vienoje didži nuo Pirmojo pasa mūrai. Plungės šomis nauja bažn džioje. Neoroma aukšta. Beveik tu mažiau išpūding mai fundavo gra M. Oginskio spre skatino noras ne kaip vieno įtakini stabybos darbam žmona vengė vy sustojo, prasidėj

Siekdamas iš mas būdų, kaip J. Staugaitis ir n buvo gerai pažis biavimo nėra je klebonas nuo p susilpnėjusį ryšį jis buvo susipaž timis apie būti stabyboms rinki nigo meilė tikin nyti, bet ir auko P. Pukio žmone noriai aukojo. V kerius metus – kurį puikiai ili bažnyčios statyl ūnis liudijimas

ir pats pasižymėjo nemenku organizatoriaus talentu, greit atkreipė dėmesį į P. Pukio vadybinius sugebėjimus. Ypač vertinga buvo kun. P. Pukio patirtis socialinės veiklos ir bažnyčių statybos srityje, kadangi naujasis vyskupijos ordinaras pirmiausia susirūpino katalikų akcijos organizavimu jo valdžioje atsідūrusiose parapijose bei jų bažnyčių išorine išvaizda.

Vienoje didžiausių Telšių vyskupijos parapijų – Plungėje – dar nuo Pirmojo pasaulinio karo laikų styrojo pradėtos statyti bažnyčios mūrai. Plungės dvaro savininko Mykolo Oginskio iniciatyva ir lėšomis nauja bažnyčia buvo pradėta statyti pačioje XX amžiaus pradžioje. Neoromaniškojo stiliaus bažnyčia turėjo būti labai didelė ir aukšta. Beveik tuo pačiu metu Žemaitijoje buvo pradėtos statyti ne mažiau išpūdingos bažnyčios Švėkšnoje ir Palangoje, kurias atitinkamai fundavo grafai Pliateriai ir Tiškevičiai. Tikėtina, kad kunigaikščio M. Oginskio sprendimą statyti tokią ištaigingą bažnyčią Plungėje paskatino noras neatsilikti nuo kaimynų ir tokiu būdu patvirtinti savo, kaip vieno įtakingiausių regiono didikų, statusą. Deja, vos prasidėjus statybos darbams, bažnyčios fundatorius mirė, o dvarą paveldėjusi jo žmona vengė vykdyti vyro išsipareigojimus. Statybos darbai visiškai sustojo, prasidėjus karui.

Siekdamas išjudinti vietos katalikų religinį gyvenimą ir ieškodamas būdų, kaip neprarasti į bažnyčios statybą jau įdėtų sąnaudų, vysk. J. Staugaitis ir nusprendė į Plungę perkelti kun. P. Pukį, kuris čia jau buvo gerai pažįstamas. Suprasdamas, kad be parapijiečių bendradarbiavimo nėra jokių galimybių sėkmingai užbaigti statybos, naujasis klebonas nuo pat pirmosios dienos stengėsi atkurti per dešimtmetį susilpnėjusį ryšį su parapijos bendruomene. Neabejotina ir tai, kad jis buvo susipažinęs su buvusio Žemaičių vyskupo P. Karevičiaus mintimis apie būtinas sąlygas, kurios užtikrintų sėkmingą aukų bažnyčių statyboms rinkimą. Anot vyskupo, svarbiausia čia – apaštališkoji kunigo meilė tikintiesiems, kuri yra „didžiausia jėga ne tik sieloms išganyti, bet ir aukoms bažnyčios reikalams pagaminti“. Atrodo, kad kun. P. Pukiu žmonės pasitikėjo, nes, kaip matyti iš jo atsiminimų, gana noriai aukojo. Vis dėlto vargu ar būtų pavykę taip greitai – per penkerius metus – pabaigti šventovę, jei ne įgimtas klebono ūkiškumas, kurį puikiai iliustruoja atsiminimuose išsamiai užfiksuoti svarbiausi bažnyčios statybos istorijos momentai. Tai pakankamai unikalus rašytinis liudijimas apie to meto ekonominio gyvenimo kasdienybę, kartu

atspindintis ir sakralinės paskirties pastatų statybos bei įrengimo specifiškai.

1933 m. rugsėjo 24 d. Šv. Jono Krikštytojo titulu konsekruota Plungės bažnyčia buvo viena didžiausių nepriklausomybės laikotarpiu pastatytų šventovių, nedaug tenusileidusi beveik tuo pačiu metu pastatytoms Panevėžio ar Kaišiadorių katedroms. Kadangi XX amžiaus pradžioje kurto bažnyčios projekto kopiją vėliau daręs braižytojas pamiršo pažymėti jo autorių, jis nėra tiksliai žinomas. Nors prel. P. Pukys savo atsiminimuose rašo, kad bažnyčios projektą kunigaikštis M. Oginskis parsivežė iš Italijos, o jį padarė kažin koks Žinvenalis, architektūros istorikai šiandien labiau linkę manyti, kad tikrasis projekto autorius yra švedų kilmės architektas Karlas Eduardas Strandmanas. Šis architektas, sukūręs daugelio XX a. pradžioje Žemaitijoje ir Kurše pastatytų istoristinio stiliaus bažnyčių projektus (žymiausias – Palangoje, Švėkšnoje, Kelmėje), paliko tikrai ryškų pėdsaką regiono sakralinės architektūros paveldo istorijoje. Plungės bažnyčios interjero dekoravimo darbus prel. P. Pukys užsakė Šiauliuose išikūrusiai Vlado Čizausko dirbtuvei, kuri XX amžiaus ketvirtąjį dešimtmetį taip pat buvo labai pamėgta bažnyčių statytojų. Gaila, kad atsiminimų autorius neatskleidė tokio pasirinkimo motyvų, nors gana tiksliai užfiksavo, kaip buvo surinktos aukos visiems bažnyčios altoriams.

Plungės bažnyčios statybos atveju palanki aplinkybė, žinoma, buvo ir tai, kad parapija dar prieš atvykstant kun. P. Pukiui iš kunigaikštienės M. Oginskienės buvo įsigijusi gana modernią plytinę. Joje degtomis plytomis buvo sumūryti ne tik dvaro rūmai, bažnyčia, bet ir nemaža dalis po didžiojo 1930 m. gaisro atstatytų miestelėnų namų. Kun. P. Pukio rūpesčiu renovuotos plytinės pelnas, memuarų autoriaus liudijimu, vėliau padėjo sumokėti ir nuo bažnyčios statybos likusias skolas. Savo produkcija, sėkmingai konkuruodama su Klaipėdos plytinėmis, ji aprūpino didelę dalį Žemaitijos. Įmonės administravimas klebonui suteikė galimybę ne tik sumokėti skolas, bet ir imtis kitų parapijai gyvybiškai reikalingų projektų. Taip vien iš plytinės pelno ir kitų klebono asmeninių lėšų ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje prie bažnyčios buvo pastatyta erdvi parapijos salė. Kita vertus, kunigo pasinėjimas į verslą kėlė nemažai pavojų jo įvaizdžiui. Net jeigu jis dirbavo visiškai sąžiningai ir visą uždirbtą pelną naudoja kilniems tikslams, visuomet atsiranda pavydžių ar piktavalių žmonių, skleidžiančių gandus apie neva savanaudiškus jo veikimo motyvus. Pabrėžtina, kad

ekonominės
ypač imli tok

Palankią
itin sklandūs
įtempti jie b
kų režimas,
venime, pra
kėsinosi užda
fakulteto Filo
Atsakydamos
kategorijai ne
žiniasklaidos
valstybei, ste
siomis skand
prestižą gero
no Olsauskio
Vincio Mykolo
Vilimo roma
nuodėmes ats

Tikinčiųjų
džia atsimin
šių apskrities
tikinčiųjų po
pastatytos ba
Plungės mies
dėjo ir tai, m
tvirtinimu, ka
plungiškių in
kio vadovauj
polemikos st
apginti Bažn
kursą. Šis pav
pastoracinis k
pobūdžio išš
pasauliečiai a
kad, statydam
nių širdyse. V
bono darbu.
P. Pukiui bū

ekonominės krizės slegiama ketvirtojo dešimtmečio atmosfera buvo ypač imli tokioms kalboms.

Palankią dirvą antiklerikalinėms nuotaikoms tarpti sukūrė ir ne itin sklandūs santykiai tarp Bažnyčios bei politinės valdžios. Ypač įtempti jie buvo ketvirtojo dešimtmečio pradžioje, kuomet tautininkų režimas, siekdamas apriboti Bažnyčios įtaką viešajame šalies gyvenime, pradėjo varžyti katalikų visuomeninių organizacijų veiklą, kėsinosi uždaryti Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos-filosofijos fakulteto Filosofijos skyrių, ėmėsi ekonominio spaudimo priemonių. Atsakydamos į nemažos dalies kunigų – kun. P. Pukys, atrodo, šiai kategorijai nepriklausė – viešus protestus, valdžios kontroliuojamos žiniasklaidos priemonės gana dažnai kaltino dvasininkiją neloyalumu valstybei, stengėsi nepraleisti progos pasinaudoti su kunigais susijusiomis skandalingomis istorijomis. Iki tol nepaprastai didelį kunigų prestižą gerokai išklubino 1929 m. plačiai aptarinėta prel. Konstantino Olšauskio teismo byla, didelį atgarsį sukėlęs 1932–1933 m. išleistas Vinco Mykoliaičio-Putino romanas „Altorių šešėly“, ekskunigo Adomo Vilimo romanas „Uždrausta meilė“ ir kiti kunigų būtas ir nebūtas nuodėmes atskleidžiantys viešojo gyvenimo įvykiai.

Tikinčiųjų ir pasaulietinės valdžios nesuskalbėjimą gerai atskleidžia atsiminimuose aprašytas konfliktas tarp Plungės parapijos ir Telšių apskrities statybos komisijos, kuomet pastaroji, neatsižvelgdama į tikinčiųjų poreikius, naują gatvę suprojektavo vos per 12 metrų nuo pastatytos bažnyčios. Protestuodami parapijiečiai iš pradžių kreipėsi į Plungės miesto burmistrą, vėliau į vidaus reikalų ministrą. Kai nepadėjo ir tai, mėgino apeliuoti net į Prezidentą, prašymą jam baigdami tvirtinimu, kad Telšių apskrities statybos komisijos nesiskaitymas su plungiškių interesais „primena rusų valdininkų laikus“. Kun. P. Pukio vadovaujamos, daugiau nei dvejus metus trukusios parapijiečių polemikos su valdžios institucijomis dėka ne tik pavyko bent iš dalies apginti Bažnyčios interesus, bet ir išeiti gerą pilietiškumo ugdymo kursą. Šis pavyzdys patvirtina, kad bendruomenę sutelkti gali ne vien pastoracinis kunigo uolumas, bet ir konkretūs materialinio, praktinio pobūdžio iššūkiai. Telšių vysk. J. Staugaitis, kuris ypač stengėsi, kad pasauliečiai aktyviau dalyvautų Bažnyčios gyvenime, ragino kunigus, kad, statydami materialias bažnyčias, jie nesugriautų Bažnyčios žmonių širdyse. Vyskupas, atrodo, buvo visiškai patenkintas Plungės klebono darbu. Priešingu atveju jis nebūtų tarpininkavęs, kad kun. P. Pukiui būtų suteiktas garbingas Popiežiaus rūmų prelado titulas,

kurį jis gavo 1940 m. vasario 19 d. Šis titulas buvo skiriamas tik už ypatingus nuopelnus, ir Lietuvoje jį turėjo vos keletas dvasininkų. Užtenka paminėti, kad Šventasis Sostas, nepaisant aukštų rekomendacijų, atsisakė tokį titulą suteikti net ilgamečiam Kauno kunigų seminarijos rektoriui poetui J. Mačiuliui-Maironiui.

Žinia apie jo veiklos įvertinimą P. Pukį pasiekė tuo metu, kai virš Lietuvos jau tvenkėsi artėjančio naujo karo debesys. Dviejų totalitarinių režimų suokalbčio ir didžiųjų Europos demokratijų neveiksmingumo dėka Lietuva liko vienui viena galingo agresoriaus akivaizdoje ir buvo priversta kapituliuoti, neparodžiusi net simbolinio pasipriešinimo. Greitai šalyje prasidėję radikalūs sociopolitinio gyvenimo pokyčiai skaudžiai atsiliepė ir Bažnyčiai. Žemės ir kito nekilnojamojo turto nuosavybės nacionalizavimas, katalikų pasauliečių organizacijų ir periodikos leidinių uždarymas smarkiai apribojo ne tik jos pastoracinio, bet ir socialinio darbo galimybes. Prel. P. Pukį, kuriam iš prigimties labiau rūpėjo kunigo veikimo visuomenėje pusė, tokios permainos turėjo paveikti itin skaudžiai. Jam, be abejonės, buvo liūdna stebėti, kaip jo pasiaukojamo darbo vaisiai, kuriais iki tol naudojosi visa tikinčiųjų bendruomenė, buvo brutaliai iš jos atimti. Dar labiau visą Lietuvos visuomenę sukrėtė sovietų režimo pradėtas teroras prieš ekonominiu ir pilietiniu atžvilgiu aktyviausią jos dalį. Verta pabrėžti, kad Telsių apskritis tapo ypač žiauraus okupantų elgesio liudininke. Nespėjęs atsitokėti po Rainių žudynių, kraštą užklupo čia ypač gausios žydų bendruomenės tragedija.

Telsių vyskupas J. Staugaitis 1941 m. liepos 12 d. paskelbtame ganytojiškame laiške nubrėžė gana aiškias elgesio prasidėjusių žudynių akivaizdoje gaires savo vyskupijos kunigams ir tikintiesiems: „Taip pat nepamirškime, kad kiekvienas žmogus, ar savasis ar svetimas, prietelius ar neprietelius, yra to paties Dievo vaikas, vadinasi, mūsų brolis. Jei jis kenčia, mūsų pareiga, kuo galime, jam padėti. Suprantamas dalykas, kad pasaulis negali būti tvarkomas viena meile, reikia ir teisingumo. Jei kas daro ar yra daręs pikta, turi būti sutrukdytas ir nubaustas. Bet tai padarys tam tikri viešosios valdžios organai. Dieve, jus saugok nuo keršto ir sauvaliavimo“. Gal todėl Telsių vyskupijos kunigai ir tikintieji buvo vieni aktyviausių organizuojant pagalbą persekiojamiems žydams. Nors prel. P. Pukys nepasiekė kaimyninės Alsdžių parapijos klebono kun. Vladislavo Taškūno pavyzdžiu ir viešai nepasmerkė žudynėse dalyvavusių vietos gyventojų, jis taip pat stengėsi kiek įmanoma padėti nelaimėje atsidūrusiems kaimynams. Yra

žinoma, kad jam jų vaikus, uždarytą žmonėmis.

Net ir prasidėjiai tekusių draugų ryšių tai, ką sugebėję ir įrėngę mūšio prelado statybos atsiminimų ranka, tai vienintelė bažnyčios šimtmečius. Bažnyčia buvo savotiškas išimtis mo užuovėja. Kitas neužsimena apie tragiškus 1941 m. žydų bendruomenės sociopolitinio, so P. Pukio atsiminimų istorijos šaltinio, perspektyva leidimo memuarinėje lite

Ypač dramatiškai prasidėjo 1945 m. sėdėjo plataus masto menės grupes, kuo krašto inkorporuoti teroro taikiniu ta sanklodoje turėję rito pirmoji prieš nukentėję daugiausia grėsė tiems dvasininkams aktyviau pasireišę pateko ir prel. P. P. kurį parengė atsiskyriaus 2-ojo po suėmimas motyvų neva priklausęs te tyvistams.

Neslėpdamas,

žinoma, kad jam pavyko išgelbėti lietuvių vedusią apsikrikštijusį žydą ir jų vaikus, uždarytus miesto sinagogoje su kitais netrukus nužudytais žmonėmis.

Net ir prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, tautai bei Bažnyčiai tekusių dramatiškų išbandymų metais prel. P. Pukys nesiliovė daryti tai, ką sugebėjo geriausiai. 1941–1943 m. jis savo lėšomis pastatė ir įrengė mūrinę bažnytelę Pakutuvėnuose. Šios, jau paskutinės, prelado statybos priešistorė ir istorija taip pat gana išsamiai aprašyta atsiminimų rankraštyje. Tai unikalus atvejis visos Lietuvos mastu, nes tai vienintelė bažnyčia, pastatyta per du pirmuosius okupacijų dešimtmečius. Bažnyčios statymas, griūvant įprastai gyvenimo tvarkai, buvo savotiškas iššūkis neramiam metui, teikęs pastovumo ir amžinumo užuovėją. Kita vertus, gaila, kad memuarų autorius beveik nieko neužsimena apie to meto politinio ir socialinio gyvenimo kasdienybę, tragiškus 1941 m. vasaros įvykius – pirmąjį masinį trėmimą ir krašto žydų bendruomenės sunaikinimą. Toks atsiribojimas nuo bendresnio sociopolitinio, sociokultūrinio konteksto apskritai yra būdingas prel. P. Pukio atsiminimų bruožas. Žinoma, tai menkina jų, kaip politinės istorijos šaltinio, svarbą, tačiau, kita vertus, autoriui tokia žvilgsnio perspektyva leido sutelkti dėmesį į tas detales, kurių kitokio žanro memuarinėje literatūroje nesutiktume.

Ypač dramatiškų išbandymų laikotarpis prel. P. Pukio gyvenime prasidėjo 1945 m. vasarą. Sovietams reokupavus Lietuvą, iškart prasidėjo plataus masto represijos, nukreiptos pirmiausia prieš tas visuomenės grupes, kuriose režimas įžvelgė didžiausias kliūtis sklandžiam krašto inkorporavimui ir sovietinimui. Potencialiu sovietų vykdyto teroro taikiniu tapo ir dvasininkai, tradicinėje Lietuvos visuomenės sanklodoje turėję ypač didelį socialinį autoritetą. 1945–1946 m. nusiřito pirmoji prieš dvasininkiją nukreiptų represijų banga, nuo kurios nukentėjo daugiau nei 100 kunigų. Šiuo etapu didžiausias pavojus grėsė tiems dvasininkams, kurie buvo plačiau žinomi visuomenėje ar aktyviau pasireiškė nacių okupacijos laikotarpiu. Į tokią kategoriją pateko ir prel. P. Pukys, suimtas 1945 m. liepos 30 d. Arešto nutarime, kurį parengė atsakingo už Bažnyčios persekiojimą LSSR NKGB 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas leitn. Juozas Petkevičius, prelado suėmimas motyvuotas tuo, kad vokiečių okupacijos laikotarpiu jis neva priklausęs teismui, skyrusiam mirties bausmės sovietiniams aktyvistams.

Neslėpdamas, kad priklausė Plungės žemės ūkio kooperatyvo ir

kuriį jis gavo 1940 m. vasario 19 d. Šis titulas buvo skiriamas tik už ypatingus nuopelnus, ir Lietuvoje jį turėjo vos keletas dvasininkų. Užtenka paminėti, kad Šventasis Sostas, nepaisant aukštų rekomendacijų, atsisakė tokį titulą suteikti net ilgamečiam Kauno kunigų seminarijos rektoriui poetui J. Mačiuliui-Maironiui.

Žinia apie jo veiklos įvertinimą P. Pukį pasiekė tuo metu, kai virš Lietuvos jau tvenkėsi artėjančio naujo karo debesys. Dviejų totalitarinių režimų suokalbio ir didžiųjų Europos demokratijų neveiksmingumo dėka Lietuva liko vienui viena galingo agresoriaus akivaizdoje ir buvo priversta kapituliuoti, neparodžiusi net simbolinio pasipriešinimo. Greitai šalyje prasidėję radikalūs sociopolitinio gyvenimo pokyčiai skaudžiai atsiliepė ir Bažnyčiai. Žemės ir kito nekilnojamojo turto nuosavybės nacionalizavimas, katalikų pasauliečių organizacijų ir periodikos leidinių uždarymas smarkiai apribojo ne tik jos pastoracinio, bet ir socialinio darbo galimybes. Prel. P. Pukį, kuriam iš prigimties labiau rūpėjo kunigo veikimo visuomenėje pusė, tokios permamos turėjo paveikti itin skaudžiai. Jam, be abejonės, buvo liūdna stebėti, kaip jo pasiaukojamo darbo vaisiai, kuriais iki tol naudojosi visa tikinčiųjų bendruomenė, buvo brutaliai iš jos atimti. Dar labiau visą Lietuvos visuomenę sukrėtė sovietų režimo pradėtas teroras prieš ekonominiu ir pilietiniu atžvilgiu aktyviausią jos dalį. Verta pabrėžti, kad Telšių apskritis tapo ypač žiaurais okupantų elgesio liudininke. Nespėjus atsitokėti po Raiinių žudynių, kraštą užklupo čia ypač gausios žydų bendruomenės tragedija.

Telšių vyskupas J. Staugaitis 1941 m. liepos 12 d. paskelbtame ganytojiškame laiške nubrėžė gana aiškias elgesio prasidėjusių žudynių akivaizdoje gaires savo vyskupijos kunigams ir tikintiesiems: „Taip pat nepamirškime, kad kiekvienas žmogus, ar savasis ar svetimas, prietelius ar neprietelius, yra to paties Dievo vaikas, vadinasi, mūsų brolis. Jei jis kenčia, mūsų pareiga, kuo galime, jam padėti. Suprantamas dalykas, kad pasaulis negali būti tvarkomas viena meile, reikia ir teisingumo. Jei kas daro ar yra daręs pikta, turi būti sutrukdytas ir nubaustas. Bet tai padarys tam tikri viešosios valdžios organai. Dievas saugok nuo keršto ir sauvaliavimo“. Gal todėl Telšių vyskupijos kunigai ir tikintieji buvo vieni aktyviausių organizuojant pagalbą persekiojamiems žydams. Nors prel. P. Pukys nepasiekė kaimyninės Alsėdžių parapijos klebono kun. Vladislovo Taškūno pavyzdžiu ir viešai nepasmerkė žudynėse dalyvavusių vietos gyventojų, jis taip pat stengėsi kiek įmanoma padėti nelaimėje atsidūrusiems kaimynams. Yra

žinoma, ka
jų vaikus, t
žmonėm

Net ir
čiai tekusiu
ryti tai, ka
tė ir įreng
prelato sta
atsiminimų
tai vienint
šimtmečius
buvo savoti
mo užuovė
neužsimena
tragiškus 19
žydų bendr
sociopolitin
P. Pukio ats
istorijos šal
perspektyva
memuarine

Ypač dr
prasidėjo 19
sidėjo plata
menės grup
krašto inko
teroro taiki
sanklodoje
rito pirmoji
nukentėjo c
grėšė tiems
aktyviau pa
pateko ir pr
kurį pareng
skyrtaus 2-o
suėmimas n
neva priklaus
tyvistams.

Neslėpd

žinoma, kad jam pavyko išgelbėti lietuvių vedusį apsikrikštijusį žydą ir jų vaikus, uždarytus miesto sinagogoje su kitais netrukus nužudytais žmonėmis.

Net ir prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, tautai bei Bažnyčiai tekusių dramatiškų išbandymų metais prel. P. Pukys nesiliovė daryti tai, ką sugebėjo geriausiai. 1941–1943 m. jis savo lėšomis pastatė ir įrengė mūrinę bažnytelę Pakutuvėnuose. Šios, jau paskutinės, prelado statybos priešistorė ir istorija taip pat gana išsamiai aprašyta atsiminimų rankraštyje. Tai unikalus atvejis visos Lietuvos mastu, nes tai vienintelė bažnyčia, pastatyta per du pirmuosius okupacijų dešimtmečius. Bažnyčios statymas, griūvant įprastai gyvenimo tvarkai, buvo savotiškas iššūkis neramiam metui, teikęs pastovumo ir amžinumo užuovėją. Kita vertus, gaila, kad memuarų autorius beveik nieko neužsimena apie to meto politinio ir socialinio gyvenimo kasdienybę, tragiškus 1941 m. vasaros įvykius – pirmąjį masinį trėmimą ir krašto žydų bendruomenės sunaikinimą. Toks atsiribojimas nuo bendresnio sociopolitinio, sociokultūrinio konteksto apskritai yra būdingas prel. P. Pukio atsiminimų bruožas. Žinoma, tai menkina jų, kaip politinės istorijos šaltinio, svarbą, tačiau, kita vertus, autoriui tokia žvilgsnio perspektyva leido sutelkti dėmesį į tas detales, kurių kitokio žanro memuarinėje literatūroje nesutiktume.

Ypač dramatiškų išbandymų laikotarpis prel. P. Pukio gyvenime prasidėjo 1945 m. vasarą. Sovietams reokupavus Lietuvą, iškart prasidėjo plataus masto represijos, nukreiptos pirmiausia prieš tas visuomenės grupes, kuriose režimas išvelgė didžiausias kliūtis sklandžiam krašto inkorporavimui ir sovietinimui. Potencialiu sovietų vykdyto teroro taikiniu tapo ir dvasininkai, tradicinėje Lietuvos visuomenės sanklodoje turėję ypač didelį socialinį autoritetą. 1945–1946 m. nusiroto pirmoji prieš dvasininkiją nukreiptų represijų banga, nuo kurios nukentėjo daugiau nei 100 kunigų. Šiuo etapu didžiausias pavojus grėsė tiems dvasininkams, kurie buvo plačiau žinomi visuomenėje ar aktyviau pasireiškė nacių okupacijos laikotarpiu. Į tokią kategoriją pateko ir prel. P. Pukys, suimtas 1945 m. liepos 30 d. Arešto nutarime, kurį parengė atsakingo už Bažnyčios persekiojimą LSSR NKGB 2-ojo skyriaus 2-ojo poskyrio viršininkas leitn. Juozas Petkevičius, prelado suėmimas motyvuotas tuo, kad vokiečių okupacijos laikotarpiu jis neva priklausęs teismui, skyrusiam mirties bausmės sovietiniams aktyvistams.

Neslėpdamas, kad priklausė Plungės žemės ūkio kooperatyvo ir

žemės ūkio banko valdyboms, prel. P. Pukys kategoriškai neigė jam metamus kaltinimus dėl priklausymo 1941 m. vasarą mieste veiku- sioms valdymo ar teisminėms institucijoms. Jis teigė dalyvavęs tik viename Plungės burmistro Edvardo Misevičiaus sukviestame pasita- rime, kuriame buvo svarstomi sušaudytų žydų turto paskirstymo rei- kalai. Nepaisant to, jau 1945 m. rugpjūčio 7 d. prel. P. Pukys iš Telsių buvo perkeltas NKGB kalėjimą Vilniuje, o dar po savaitės jam buvo pareiškta oficialus kaltinimas pagal Rusijos SFSR BK 58-1a ir 58-11 straipsnį. Kaip matyti iš prel. P. Pukiui sudarytos baudžiamosios bylos dokumentų, šis kaltinimas rėmėsi dar iki jo suėmimo surinktais liudi- ninkų parodymais. Pirmoji tokius parodymus dar balandžio pradžioje davė po karo Plungės plytinės direktoriumi tapusio Igno Pocevičiaus žmona Ona, kuri išsamiai papasakojo apie mėginimus išvaduoti iš ka- žmona Ona, kuri išsamiai papasakojo apie mėginimus išvaduoti iš ka- leėjimo karo pradžioje suimtą savo vyrą. Vėliau Lietuvos SSR NKGB Telsių apskrities skyriaus operatyvinis įgaliotinis Raškevičius apklausė dar šešis liudininkus, kurie tvirtino, kad parapijos klebonas priklausė prie sukilėlių sudarytos komendantūros veikusiam teismui.

Po to, kai prel. P. Pukys buvo perkeltas į Vilnių, aktyvūs tardy- mo veiksmai praktiškai nebebuvo vykdomi (ar bent jau neužfiksuoti byloje esančiuose tardymo protokoluose). 1945 m. spalio mėnesį be jokio teismo sprendimo buvo nutarta prel. P. Pukį išsiųsti į Vorkutos lagerį, kur toliau turėjo būti nagrinėjama jo byla. Čia jis taip pat buvo tardytas tik vieną kartą, 1946 m. sausio 5 d. Prel. P. Pukys ne tik toliau neigė liudininkų parodymus, bet ir papasakojo tardytojui apie savo pastangas išvaduoti nekaltai suimtuosius. Jis tvirtino iš viso mėginęs padėti apie dešimčiai asmenų, tačiau pripažino, kad ne į visus prašy- mus tarpininkauti galėjo reaguoti pozityviai, nes ne už visus įkalin- tuosius galėjęs laiduoti kaip už patikimus. Deja, į šiuos paaiškinimus nebuvo atsizvelgta, ir po kelių dienų buvo parengta kaltinamoji išva- tingasis Pasitarimas prie SSRS Valstybės saugumo ministro (vadina- moji „trojka“) nuosprendį „susukubo“ priimti tik 1946 m. pabaigoje. Palyginus švelni bausmė – vos septyneri metai lagerio – greičiausiai liudija, kad net enkavėdistai abejojo prel. P. Pukiui pateiktų kaltinimų pagrįstumu. Tą patvirtina ir paskutiniame tardymo protokole piestu- ku pabrauktos tos vietos, kuriose prelatas argumentuotai neigė liudi- ninkų parodymus.

Nežmoniškos kalinimo sąlygos sovietų lageriuose visiškai palaužė pre- lato sveikatą. 1951 m. rudenį jo sveikatos būklę ištyrusi Minlago medic-

ninė komisija kunigas yra v- nimui būtinai MVD, MGB bės nusikaltė atlikimo laik tyje. Kadang mi pasirūpin MGB prižiūr se invalidų n košmarą ištv tulinis ir Pr monė, siekia Bažnyčios ir

Tik 195 teroro sisten Sedoje jį pas tenka į 1955 Prezidiumo pasą be joki sėsauga prip valdžia nep suradusio k davo publik liudijimai ap cijos metais. garsųjį doku

Panašior ivelykinėjo ir nuolat smer se, atokiose kvies juos ba P. Pukio žen Kalvarijoje.

ninė komisija konstatavo, kad nuo širdies ir kraujagyslių ligų kenčiantis kunigas yra visiškai invalidas, savarankiškai negalintis pasirūpinti išgyvenimui būtinomis priemonėmis. Pagal specialų 1948 m. kovo 16 d. SSRS MVD, MGB ir Generalinio prokuroro potvarkį ypač pavojingų valstybės nusikaltėlių kategorijai priskirti asmenys, pasibaigus jų bausmės atlikimo laikui, negalėjo grįžti į Tėvynę, bet turėjo toliau likti tremtyje. Kadangi prel. P. Pukys, anot medikų išvados, savarankiškai savi- mi pasirūpinti negalėjo, jis 1952 m. vasarą buvo paskirtas į specialius MGB prižiūrimus invalidų namus Potmoje (Mordovijos ASSR). Šiuose invalidų namuose 1952–1953 m. atsidūrė ne vienas sovietų lagerio košmarą ištvėręs Lietuvos dvasininkas, tarp jų – vyskupai Teofilis Matulionis ir Pranciškus Ramanauskas. Tai buvo laikina sulaikymo prie- monė, siekiant sutrukdyti į Lietuvą grįžti didelį autoritetą turėjusiems Bažnyčios ir visuomenės veikėjams.

Tik 1955 m. pradžioje, pamažu pradėjus demontuoti stalininę teroro sistemą, prel. P. Pukys galėjo grįžti į gimtinę. Lygiai po metų Sedoje jį pasiekė netikėta žinia, kad jo padarytas „nusikaltimas“ pa- tenka į 1955 m. rugsėjo 17 d. paskelbto SSRS Aukščiausios Tarybos Prezidiumo įsaku amnestuotų asmenų kategoriją, todėl jis galės gauti pasą be jokių gyvenamosios vietos apribojimų. Taigi net sovietų teisėsauga pripažino savo veiksmų nepagrįstumą. Nepaisant to, sovietų valdžia nepaliko ramybėje Tirkšlių parapijoje pastovesnę priebėgą suradusio kunigo. Sovietinėje spaudoje gana reguliariai pasirody- davo publikacijos, kuriose buvo toliau eksploatuojami nepasitvirtinę liudijimai apie jo dalyvavimą civilių gyventojų žudynėse nacių okupa- cijos metais. Išrašai iš prel. P. Pukio tardymo protokolų buvo įdėti ir į garsųjį dokumentų rinkinį *Masinės žudynės Lietuvoje*.

Panašiomis sąlygomis paskutinį savo žemiškojo gyvenimo etapą įveikinėjo ir kiti iš lagerių grįžusieji dvasininkai. Palaužta sveikata, nuolat smerkiamai linksniuojami sovietinės propagandos, nedidelė- se, atokiose parapijose jie kantriai ir su viltimi laukė, kol Dievas pak- vies juos baigti misiją, kuriai buvo pašaukti amžiaus pradžioje. Prel. P. Pukio žemiškoji kelionė baigėsi 1964 m. rugpjūčio 22 d. Žemaičių Kalvarijoje.

**Humanitarinių mokslų daktaras
Arūnas Streikus**

Plungės bažnyčia

KUNIGO PRELATO

POVILO PUKIO GYVENIMO PRISIMINIMAI

M A N O   B I O G R A F I J A

Salamiesčio parapijos gimimo metrikų knygoje 1882 m. Nr.73 užrašyta Gruodžio mėnesio 3(17) d. Gyvakarių kaime gimė kūdikis kuris 8 gruodžio pakrikštytas vardu Povilas, sūnus Kazimiero sūnaus Vincento ir Domicelės Kuke-nytės teisėtos moterystės. Krikštyto Kun. Vela-vyčiaus. Krikšto tėvaibuvo Antanas Kukenis su Marijona, Povilo Lauciaus moterimi. Povilo Lauciaus tėvas Gyvakarių kaime turėjo ūkį iš 20 dešimtinių. Vėliau dasipirko dar prie Gričiū-nų kaimo 2 supuse dešimtinės. Gyvakarių kai-me buvo Kupiškio valčiais Ukmergės apskrities. Kaimas didelis trisdešimtis trys valakai. Susi-skaldę ūkius buvo šeši valakai. Gale kaimo buvo tris trobelės be žemių. Viso gyvenamųjų trobų buvo keturios dešimtys viena. Ūkininka-vo trilaukyje. Žemės ežiose, vienas laukas ru-gių, antras vasarojaus, trečias pūdymo, ganyk-los visų bendros. Ganyklos gale lauko tęsėsi toliau apie tris kilometrus. Pieno ūkis. Kas ver-tėsi grūdais ir linais. Kaimas prie pat vieškelio Kupiškis-Vabalinkai, dešimtame kilometre. Ga-le kaimo prie vieškelio buvo žydo karčiama į kurią vakarais susirinkdavo kaimo vyrai, pūs-berniai, piemenys. Buvo vieta, kame galėjo svars-tyti kaimo bendrus reikalus, išsigerti. Vaikams nuo tėvų ar šeimai nuo ūkininkų ką nors pavo-gus galima pas žydą priglauti. Vieną kartą dienos metu užsidegė karčiama. Vėjas nemažas pūtė išilgai kaimo. Buvo sausas pavasaris, ugne-gesių nebuvo. Nudegė visas kaimas. Liko tikbai septyniolika klojimų. Žydas vėl norėjo pasi-statyti trobesius, bet moterys nebeleido pama-tų pradėti. Susirinkusios ardė. Žydas išsikėlė į miestą. Sklypas liko viso kaimo bendra nuosa-vybė. Mano senelis į Gyvakarių kaimą atėjo už-kurios 1840 metais, už Veronikos Šulniūtės, iš Gričiūnų kaimo. Šulnius pavardė kaip il-

2
gai buvo Gyvakarių kaime nežinia. Bobutės bro-
lis atidavė ūkį jai. Pats išsiženijo į Varniš-
kių kaimą į ūkį. Sulniūtei Marcijonai yra Gy-
vakarių kapuose pastatytas mano bobutės pamink-
las geležinis kryžius.

Daugiau apie jų gimines nežinia. Vincentas
Pūkys ir Veronika Sulniūtė teisėtėje moterys-
tėje išaugino du sūnu ir dvi dukteris. Sūnui
Kazimierui liko ūkis Gyvakariuose, o antram nu-
pirko ūkį kaime Paketurių. Dukterį vyresnę iš-
leido į ūkį Buivienių kaiman. Jaunesnioji Ma-
rijona ištekėjo į ūkį Gyvakarių kaime už Povi-
lo Lauciaus. Kaip ilgai Vincentas Pūkys ūki-
ninkavo žinių nėra, tikslai sudegė du kartu.
Pirmą kartą kaime buvo kareiviai-Zakucninkai,
už ką tai atsiūsti valdžios kaiman. Gyveno ne-
toli mūsų kiemo pas ūkininką Vėtą. Per neat-
sargumą kareiviai uždegė tą ūkį kuriame gyve-
no. Sudegė trys ūkininkai: Vėta, Zuoza ir Pūkys.
Bobutė pasakojo vos suspėjo pabaigti runą ir
Pūkys Vincentas sergąs, gulėdamas ant pečiaus
saka, ačiū Dievui pabaigiau vargą, pasiilsėsiu.
Neilgai trukus bėga per kaimą moteris šaukda-
ma, kad gaisras. Vyras žmonai sako, eik žiūrėk
kaime dega. Jinai išėjo į gatvę, mato kad gais-
ras, prieš vėją gale kaimo. Įėjus į gryčią sako
vyrui gulėk ramiai mes nedegsim. Žmonės bėga
šaukdamai į kitą kaimo galą. Jinai išbėgusi
žiūri, kad dega kasčiuma, o plenės eina per vi-
są kaimą. Jau keliose vietose šiaudiniai sto-
gai pradeda degti. Įbėgusi vidun praneša vyrui.
Vos paspėja pėys išbėgti ir šia tą išnešti,
kaip kaimas paskęsta liepsnoje. Jų visi trobe-
sis sudegė. Vincentas po to gaisro du mėne-
sius pasirgęs mirė. Veronika Pukienė daug pasa-
kojo apie tuos Gerardarius, kurie padėjo jai
vėl iš gaisro atsistatyti. Už juos prie pe-
čiaus sėdėdama senatvėje rožančių sukė.
Bobutė buvo labai geros širdies, pasakojo
pati ir žmonės kalbėjo, kad Pukio keičmas buvo

nakvynės
ir žigon
Atmenu
įvažiuoda
jau savo
eidavo pe
sus škurk
į guzikėl
atėjęs į
trobą ir
ma buvo p
nį ant su
nė su ras
vynėi.

Kitas
tikslai pa
protys ke
tuo metu,
sus jinai
raširde v

Toks
kaujant. M
me ūkinin
tris sūnu
sūnus lik
laką, viss
ūkius už
mas buvo
metrų. Ant
Salamies
bar jau p
eidavome
dodavo ap
daugelyje
pinigais

nakvynės vieta. Čia nakvojo ubagai, žydai net ir šigonai.

Atmenu jau aš, kad buvo nuolatiniai, kurie įvažiuodavo į kaimą ir neprašdami nakvynės eidavo per kaimą su kromu, supirkinėdavo visus škurlius, keisėdavo su šeiminkėmis muilą į guzikėlius, degtukus ir t. t. Šitas pirklys atėjęs į mūsų kaimą vakare užeidavo į mūsų trobą ir pro duris vos skersom įlisdavo. Kroma buvo prikišta visokių škurlių. Dėdavo nešmenį ant suolo ir iš jo išsinėręs, pasisveikinę su rastu žmogumi gryčioje, ruošdavosi nakvnei.

Kitoje vietoje kaimo ne nakvojo, kaip tiktai pas mus iki mirties. Pas mus buvo paprotys kepti blynų, tai bobutė, kas ateidavo tuo metu, ar piemenys varinėdami kiaules, visus jinais pavaišindavo. Taip kaime visi ją gerai raširdė vadindavo.

Toks paprotys buvo ir mano Tėvų ūkininkaujant. Mano motinos tėvai gyveno Laičių kaime ūkininkai žemės turėjo valaką. Išaugino tris sūnus ir keturias dukteris. Vyresnis sūnus liko ūkyje, o dviem nupirko ūkius po valaką, visas dukteris išleido į valakininkus ūkius už vienturčių kavalielių. Gyvakarių kaimas buvo Kupiškio parapijos. Kupiškis 10 kilometrų. Antra bažnyčia 3 ir viena antroji kilometrų. Salamiestis. Vabalninko parapijos filija. Dabar jau parapija. 5 km dienais ir šventėmis eidavome į bažnyčią Salamiestin. Kunigas kalbėdavo apie jų bažnyčią. Žmonės visi laukdavo, daugelyje vietų vaišindavo, kaliedos duodavo pinigais ir grūdais.

Aš buvau pirmasis Jū sūnus. Du po manęs berniukai mirė maži. Vieno šermenis aš kaip persapną atmenu. Mirusis buvo pašarvotas ant stalo ir aplink apdėtą raudonomis rožėmis. Aš stovėjau prie suolo ir žiūrėjau iš žemės, ar buvo mane kas pakėlę mirusį parodyti neatmenu.

Antrą atsitikimą atsimenu jau truputį didesnis. Turbūt jau buvau su tėvais bažnyčioje ir girdėjau kunigą sakant pamokslą. Namie aš turbūt pamokslą, ar sakymo būdą imitavau. Aš apie tai nieko neatsimenu. Atmenu tik tai, kad sekmdienyje po pietų buvo susirinkę prie mūsų kiemo burys berniokų. Motina ir aš stovėjome kiemo pusėje ties darželiu už vartų. Neatmenu kas ir iš kur paprašė mane pasakyti pamokslą. Motina prikėlė vartus. Vartai buvo skersų lentų. Motinai padedant ir prilaikant pasilipau ir pasistojau prie viršutinės lentos. Taip stovėdamas ką aš ten sakiau, ar tik tai mimika ar gestus imitavau neatsimenu. Atsimena man, kad motina ir berniukai stovi gatvėje ir visi juokiasi. Po šito pradėjo mane kunigėliu vadinti.

Man tiko, kuomet aš nesupratau, kad iš manęs juokiasi. Kada pradėjau ganyti, toks vadinimas nebetikdavo.

Motina vasarą eidavo į lauką prie visų darbų. Mane palikdavo namie prie bobutės. Bobutė manimi ir rūpinosi. Daug mokėjau iš jos sektų man pasakų, padainuotų dainelių. Jinai turbūt vesdavosi mane bažnyčion. Atmenu vieną nuotykią, turbūt buvau jau kokių keturių metų, kad mišparus stovėjome prie mūro šventoriuje. Po mišparų buvo duodama kunigo kokio šventojo relikvijos pabučiuoti. Bobutė norėjo mane bažnyčion išvesti aš užsispyriau neiti į vidų. Niekas man nepadarė, paliko mane šventoriuje, o pati ėjo į vidų. Išėjusi iš bažnyčios ir priėjusi prie manęs išsiėmė iš sijono kišenės cuk

raus š
nėjai i
Cukrų
cukraus
juokėsi
pasielg
tės žad
man nor
gėjęs t
lendavo
lėjęs i
Tėvas, ž
jė pabu
Bobutė
iš to v
Su mani
pasakė,
neatmen
rės ner
tokių b
pas juo
mane sk
man su
ta merg
niukas.
nors pr
berniuk
namo me
ir daug
turgaus
mąšias
buvo at

188
krikšti
parvaži
go paži
-važiuc

raus šmotelį ir sako: Vot ir negavai cukraus
 nėjai į bažnyčią, o kunigas visiems dalijo.
 Cukrų vėl į kišenę įsidėjo. Man gailu buvo
 cukraus, bet nesupratau, kad jina iš manęs
 juokėsi. Parėjusi namo pasakė mptinai, kaip aš
 pasielgiau. Motina toliau už neklausymą bobu-
 tės žadėjo nebeleisti bažnyčion. Bažnyčion
 man norėjosi eiti ir eidavau su bobute, o paū-
 gėjęs turbūt ir vienas. Pirmą kartą atmenu ka-
 lendavojant kunigą. Kunigas buvo labai senas.
 Įėjęs į vidų pakrapijo ir atsisėdo ant suolo.
 Tėvas, šeimyna, bobutė ir aš prie kunigo priė-
 ję pabučiavome jam laikant rankoje kryželį.
 Bobutė mane kunigui pagyrė. Sako, nežinia kas
 iš to vaiko bus. Begalo nori bažnyčion eiti.
 Su manim ir vienas bėga ir bėga. Ką kunigas
 pasakė, ar mane pagyrė, ar davė saldainių net
 neatmenu. Atmenu dar, kad tėvai ilgai man kepu-
 rės nenupirko ir kelnių nedavė. Kaime vaikų
 tokių buvo su kuriais aš jau džiaugavau. Einant
 pas juos vieškeliu, viešėti, bobutė surišdavo
 mane skarele. Atmenu, kokiam tai kieme esant
 man su vaikais moteris klausia vaikų: kieno
 ta mergaitė. Vaikai tuojau atsako, kad tai beri-
 niukas. Jina sako jam kumelė, kaip arčiau kame
 nors prieis prie jos nukąs galvą už tai, kad
 berniukas ne kepurė, o skarelę dėvi. Aš parėjęs
 namo mečiau skarelę ant suolo, pradėjau verkti
 ir daugiau neleidžiau save surišti. Tėvai iš
 turgaus parvežė man nupirkę kepurę. Kelnes pir-
 mąsias parvežė tėvai žydo pasiūtas. Užpakalyje
 buvo atsegama guzikai.

M A N O V A I K Y S T Ė

1887 metais tėvai susilaukė dukters, pake-
 krikštijo vardo Paulina. Kūmsi iš bažnyčios
 parvežiavo pas kūmą pasivaišinti. Vaikai nubė-
 go pažiūrėti. Aš klausiu, kame lėlė, kuma sako:
 -važiuodami pametėm. Aš, nematydamas kūdikio,

pradėjau verkti, paskui parodė. Mudu su sesute
 abu tikėtai ir užaugome, kiti visi maži išmirė.
 Poterius mane ir tikybos tiesas mokino motina
 ir bobutė (kupiškėnų tarpe). Išmokdavau greit-
 mane visi vadino gėbiu. Mėgdavau klausyti ką
 nors pasakodavo, viską greit atsimindavau. Kai-
 mynas kryžiaus pašventinimui kapuose parsivežė
 iš Kupiškio kleboną Kan. Kozminą. Kaimas susirin-
 ko į kapus. Grižtant iš kapų pas kaimyną, aš
 stovėjau, pirštą į burną išikandęs prie savo
 vertų. Vyrai kunigui sako: - Žiūrėk koks jau Pū-
 kio sūnus didelis. Kunigas sustojęs mane pasi-
 šaukė prie savęs. Paklausė ar moku raštą skait-
 ti, ar moku poterius ir įsakymus. Aš į klausymus
 atsakiau teisingai. Mane kanaaninkas pakėlė
 aukštyn ir palinkėjo augti. Pastatęs šalia sa-
 vęs paklausė dar ar žmogaus siela miršta ar ne.
 Šito klausymo aš nežinojau. Tyliu kunigas juo-
 kauja su vyrais, kad kur tai paklausęs, kuris
 atsakęs miršta ir kalba toliau. Aš galvoju ir
 manau tur būt nemiršta. Kunigas manęs vėl kla-
 sė miršta ar ne. Aš atsakau ne. Pakelia mane
 vėl aukštyn, pagiria duodą man pinigą ir pa-
 eina pas kaimyną į pietus. Visi vyrai nustėbo,
 kad aš taip drąsiai ir teisingai atsakiau.
 Kunigas mane toliau, atminė ir kame nors pa-
 sitikęs motiną klausdavo apie mane, ar sveikas
 augu. Kalme augant pavasariais subėgdavome vai-
 kai žaisti. Mėgstamas žaidimas buvo zuikiais
 bėgioti. Vienas paskiriamas šuva, o kiti zuikiai.
 Klune dviejuose galuose laisvos vietos, o per-
 bėgant zuikiui iš vieno galo į kitą per kluono
 vidurį, šuva gaudė juos. Sugauti, padėdavo šuniui
 laisvus gaudyti. Taip visus su gaudydavo. Toliau
 visi vaikai sustodavo į ratą. Aš kokiais tai
 nesuprantamais žodžiais skaičiau vaikus ir vie-
 nas vis pakliudavo zuikiu. Paskutinis likdavo
 šuva. Skaitydavau taip, kad ką norėjau, tas lik-
 davo šunimi. Būdavo ir kitokių žaidimų. Vaikai
 suėdavo tankiausiai į mūsų kluoną. Aš jiems

išmilydav
 ir mėgo. P
 komas pan
 maniau nei
 galo sviro
 klėtėlę. .
 Oro pusėj
 baigti da

Viduj
 koki tai
 mis. Ant r
 mė per ki
 kos. Merga
 rąstas, jo
 tais vyre
 gryčios r
 paleisdav
 ėjau kuni
 vaikai ž
 ti, stoda
 tai buvo
 prie al
 damas. Kol
 darydavo
 ėjo su p
 su skare
 mirusia
 dami ein
 vaikai i
 rinkdavo
 Pas mus
 Paketuri
 norėjau
 vaikus p
 dėjau va
 rėjo atv
 su dukro
 mažesnė
 sinešė v
 susirin

išmįslydavau visokius šposus. Jie mane mylėjo ir mėgo. Prigižiūrėjęs bažnyčioje kunigo laikoms pamaldas, įvairias drabužių spalvas, sumaniau namuose pasidaryti altorių. Tėvas prie galo sviro statė trisienę malkoms sukrauti klėtėlę. Jinai per vasarą buvo neužbaigta. Oro pusėje buvo paklėtas rąstas pasistojimui baigti darbą.

Viduje svirnelio prie sienos pasikabinau kokią tai paveikslą. Mergaitės apkaišė gėlėmis. Ant rąsto pasilipdavo berniukai ir pasirėmę per kitą rąstą žiūrėjo į vidų, tai buvo viškos. Mergaitėms viduje prie sienos buvo vėl rąstas, jos tenai susėsdavo. Viena už mane metais vyresnė mergaitė savo motinos ir mūsų iš gryčios nusinešė tą klėtėlę skareles. Jomis paleisdama spalvas apdengdavo man pečius. Ašėjau kunigo pareigas, ta zakrastijona, kiti vaikai žiūrėjo ir ką įsakydavau darė. Jei stoti, stodavo, klaupiti, klaupėsi. Aš pakrapydavau, tai buvo prieš sumą. Per sumą sukinėjusi prie altoriaus kaip kunigas, tai rankas išskleidamas. Kokias maldas meldžiausi nežinau. Sudarydavome mirusio laidotuves. Pirma berniukasėjo su pagaliu, reiškia neša kryžių. Po to aš su skarele apsisiautęs toliau veža rateliuose mirusią lėlę, po to vaikai savotiškai giedodami eina. Žmonės matydavo ir kalbėdavo, kad vaikai imituoja laidotuves. Į pamaldas noriai rinkdavosi. Artinosi šv. Baltramiejaus atladais. Pas mus turėjo atvažiuoti sekmedienį iš ryto Paketurių kaimo Pukienė su dukterimis. Aš joms norėjau pasirodyti savo bažnyčią. Šeštadienį vaikus prašiau, kad rytoj sueitų anksti, prižadėjau vaikams pyrago duoti už tai. Tetulė turėjo atvežti. Iš tikrųjų viešnia atvažiavo, su dukromis. Viena buvo už mane didesnė, kita mažesnė. Didžioji sako aš laikysiu pamaldas. Atsinešė vidrą vandens, krapylą iš žolių. Vaikai susirinkę vieni viduj susėdo, aš ir kiti aukš-

tai pasilipome. Žiūrime nuo viškų. Zakristijo-
 nė apgaubė ją skarele, pritaikė kad nenukris-
 tų. Parėdytas kunigas sako dabar bus pakrapijū-
 mas. Laukiame. Pasidažė viedre krapylą, kad ims
 təksti vaikams ir aukštai ir žemai per veidus
 təksti vaikams ir aukštai ir žemai per veidus
 per drabužėlius. Berniukai nuo viškų šoka žė-
 mėn, mergaitės, kitos verkdamos bėga iš vidaus
 laukan. Krapytoja iš paskos genasi ir krapija
 dar. Vaikai išlekstė, pamaldų nebebuvo. Toliau
 vaikai nebesuirinkdavo. Bažnyčia užsidarė.
 Visur aš buvau pirmasis iškrėsti šposą, bet
 ir pats išlisdavau. Mūsų pakluonėje nuo kaimo
 apie tris šimtus metrų būvė ^{du, trečioji, keturi, penki, šeši, septyni, aštuoni} kai kas rudenį su
 pildavo bulves. Pavasarė, kada bulbes išsėmdavo
 likdavo duobės neužkastos. Aš eidamas su bobu-
 te iš kapų, tas duobės mačiau. Jose buvo skylės
 ir skraidė į jas kregždės. Su kaimyno kaime
 dviem berniukais aš labai sutariau. Rytmetyje
 atsikėlęs tuojau pas juos bėgdavau kartais jie-
 du dar miegodavo. Jei aš užsimigėdavau, tai jie
 atsikėlę pas mus atbėgdavo. Turbūt visi buvo
 lauke, aš ir bobutė buvome namuose. Atėjo tie
 draugai, aš jiems sakau apie kapus: mačiau duo-
 bes kuriose yra kregždžių kiaušinių, gal ir ma-
 žų paukščiukų. Sutarėm eiti. Bobutė buvo sodely-
 je ir matė, kad mes per kluoną kur tai išėjom.
 Nuėjome prie duobių, skylės yra, kregždės laks-
 to ar landžioja. Duobės atrodo gilios, niekas
 iš mūsų nenori lipti ir pažiūrėti kiaušinių
 ir paukščiukų. Visgi nutarėme kad reikia vienon
 duobėn pripilti, viename pakraštyje smilčių
 tiek, kad galima būtų iš viršaus pasiekti ran-
 ka, tuomet tiktai lipti. Taip ir padarėme. Su
 marškinių sterblėmis prinešėme smilčių tiek,
 kad galima jas ranka pasiekti. Reikia tiktai
 lipti. Aš liepiu lipti, jiedu nelipa. Pasidraši-
 nau ir įlipau. Kaip stojau ant supulto smėlio
 smėlis po duobę išsisklaidė ir aš duobėje
 pasilikau giliai. Jau rankomis nebegaliu kranto
 pasiekti. Teisybė jiems parodžiau kregždžių

iš skyl
 buvo.
 viršui
 sta. Pa
 traukt
 Tuomet
 kykite
 Pasili
 joti, k
 diena
 Jau ma
 nektį
 smakas
 sakyta
 kas ne
 bijoti
 išlipt
 Maniau
 pirmt
 viską
 ant kr
 pat ne
 ti nor
 bobutė
 taip p
 pirmas
 man ji
 lengva
 drauga
 ko nes
 kote. J
 vių du
 pebktų
 nei vi
 Kuomet
 eiti p
 gilios
 vaikus
 išokau
 Nuo to
 Mano j

iš skylių išėmęs kiaušinių. Paukščiukų dar nebuvo. Reikia išlipti, negaliu. Paiekiu pakraščius viršui žoles, jos smiltys menkos, tuoje nusutrūkstą. Paduoda judu man rankas ir nori mane ištraukti, negali. Aš juos tik į duobę neįtraukiau. Tuomet juos prašau eikite pas bobutę ir pasakykite kame aš esu. Judu pažadėjo ir paėjo. Pasilikęs duobėje aš pradėjau galvoti ir bijoti, kad gali manęs bobutė nebesurasti. Dabar diena šilta, saulė: ateis naktis, kas tada bus. Jau man bobutės buvo aiškinta, kad kapuose naktį atsikelia numirėliai. Kad pivėsoje yra smakas, aš vaikų gaudu. Viskas tas man buvo sakta, kad aš vienas kur nesivalgiočiau ir kas neatsitiktų. Nesulaukdamas bobutės pradėjau bijoti ir nuogastauti. Galvojau ar negalima kaip išlipti. Ieškojau visokių būdų, bet neišlipau. Maniau kad kliudo drabužiai. Aš jau nešioju pirmutines kelnes per viena su kamizelka. Tą viską nusivilkau, marškinius ir kelnes išmečiau ant krašto. Pasiekti jų negaliu, išlipti taip pat negaliu. Bobutės vis negirdėti. Jau ir verkėti norisi. Gerai kad dar diena. Girdžiu tiktai bobutės šauksmą Povilai, Povilai. Aš duobėje taip pat šaukiu. Prieina bobutė ir sako: tu vis pirmas lendi, kol galvą kur nutrūksi. Padavė man jinai ranką, aš jos įsitvėriau ir taip lengvai mane ištraukė. Einant namo sako: Tavo draugai matau eina per mūsų kluoną ir man nieko nesako. Klausiu, vaikai, kur jūs Povilą palikote. Judu tada sako: jis yra ties kapais bulvių duobėje, nebeišlipa. Turbūt aš jau buvau pebktų metų. Po to į tą pusę kapų, kur duobės, nei vienas, nei su kitais bijojau ir prieiti. Kuomet jau ganiau, vieną kartą atėjo mintis prieiti prie duobių ir apžiūrėti, ar jos tokios gilios. Apeinu visas duobes. Kregždė skilėse vaikų augina. Galvoju kaip jos dabar negilios. Išokau, jau tiktai iki kaklo, lengvai išlipau. Nuo to laiko dąsiai po tą vietą vaikščiojau. Mano jau gerokai per tuos metus pasaugta. Vie-

Vieną žiemą vedė mūsų kaimynas. Tėvai vestuvėse dalyvavo. Sulyg kaimo paspročiutėvai parsikvietė pas mus dalį vestuvių svečių. Buvo pilnas svečių gryčias. Vaikai berniukai ir mergaitės lėkštėme lauke, bet subėgdavome ir vidun. Motina ir mums šio tonduodavo. Kartą toks vaikų būrys subėgom į vidų aš patekau viduryje. Įleidamas į trobą aš žmones žegnojau. Kam ir kodėl aš tą dariau. Vaikai ir kiti svečiai nematė. Viena viešnia sėdėjo gale stalo veidū į duris. Jinai matyt stebėjo kaip gryčion suėjome. Pasišaukia jinai mane prie savęs, mano motina ir sako jai.. Pūkien, leisksi savo berniuką į mokslą, jis bus kunigas. Dabar subėgant vaikams į trobą, jis įleidamas gryčion žegnojo žmones. Aš šitą motinai pasakymą girdėjau. Ką aš maniau nežinau. Mano tėvas buvo nemokytas, raštą skaityti mokėjo, rašyti ne. Jo brolis mokėsi pas vienuolius dominikonus Palėvenėje. Kiek ir ko jisai tenai išmoko nežinau. Žinau išmotinos, kad jis jų giminėje buvo autoritetas. Jis mirė anksti, gyvo nenašiau. Važiavau su tėvais sekmadienį po pietų aplankyti linų pasėtų pliešimos dvaro žemėje - Kalpiškais vadinamoje. Girdėjau kaip tėvas kalbėjo motinai, kad mani leis mokslan. ir daugiau ką tai neatmenu. Vieną kartą tėvas parvezė man iš turgeus nupirkęs elementorių. Ta dovana aš labai apsidžiaugiau. Greit ją visą perverčiau ir tuojau jis atsibodo ir padėjau stalčiun. Tada aš jau buvau septynių metų. Po Kalėdų pas sandė kaime daraktorių, vieną seną kavalierių. Jisai mokino ka kiemo baikas šjo pakiemiais, po tris dienas viename kieme. Bobutės man iš sparninės žasies plunkanos padirbo "docipulką" Parodė ir panokino, kaip turiu su ja pagal raudes vedžioti ir saugoti, kad nepradubti elementoriaus, jos nepamesti. Vakare, baigus ir uždarant elementorių "docipulką" uždaryti ta-

Tėvas kapoja prie durų lentą pasidėjęs tabako lopus ir vis žiūri, kad aš taip greit lekciją išmokstu. Taip man pradėjo vykti, kad per mėsie-
dą ir gavėnę iki verbų išėjau elementorių su-
dėtiniai ir žodžiais. Knygoje išmokau mišių,
mišparų, keletą litanijų ir kitokias maldas.
Vasarą bažnyčioje aš skaičiau iš knygos. Kitą
žiemą vėl po Kalėdų tas pats mokė. Aš pradėjau
knygą. Jau kitus pradėjau išmoktų pamokų iš-
klaudyti ir jiems užduoti. Uždačių ir rašyti
jisai nemokė. Tėvas man nupirko rusiškomis rai-
dėmis "azbuka". Ta knyga buvo leista pardavi-
nėti ir pirkti.

Joje rusiškomis raidėmis buvo išversta
lietuviškai. Iš šios knygos per gavėnią mokiau-
si. Daugiau kaime nebesimokiau. Šią vasarą aš
galiau gyvulius iki rudeniui apšalant. Sniegui
esant tur būt prieš Kalėdas tėvas nuvežė mane
Kupiškį į mokyklą ir norėjo mane patalpinti.
Mokykloje vaikų priėmimas buvo baigtas ir ma-
nęs nebepriėmė. Tėvas labai mokytojos prašė, bet
nieko negelbėjo. Likau namie, Gavėnioje mane nu-
vežė Salamiestin pas varpininką mokytiš mis-
tantūros ir šv. Mišioms tarnauti. Jis mokė
keletą vaikų iš kaimo lietuviškai, o mane atski-
ra lotyniškai. Viskas reikėjo išmokti minti-
nai. Vieną rytą nebuvo namie zakristijono, jis
nusivedė mane mišioms tarnauti. Apie mišių da-
lis nepaaiškino, kaip kur skambinti. Per mišias
buvau kaip miške. Kitomis dienomis šv. Mišioms
nebetarnauau. Ateidavo į špitolę klebono se-
sutės, jos žinojo, kad aš labai noriu būti ku-
nigu. Mane jos gyrė ir glostė, kad esu mokslus.
Pas špitolniką aš ir nakvojau. Vieną naktį jo
vaikai susirgo, pradėjo kosėti. Aš tą dieną pa-
rėjau vakare namo. Sekmadienį vėl nuvažiauvau,
bet į jų kambarį žmonių nebeįsileido. Vaikai
sirgo skarlatina, du mirė. Motina įėjusi į
zakrastiją paprašė, kad mane leistų mišioms
tarnauti. Zakrastijonas pirštu pamojo ir įėjus
pedavė man kamžą. Keturi tarnavome. Man labai

tiko mišioms tarnauti. Kiekvieną sekmadienį vis bažnyčioje buvau. Per atlaidus nuo 5 valandos ryto jau bažnyčioje. Kunigai svečiai nekurie duodavo už patarnaviną po kelias kapeikas. Kol aš neganiau, tėvas sandydavo piemenį su juo aš eidavau žąsų ar avių ganyti. Piemenys man kalbėdavo, kad žydai ir ponai uredninkas, ar kiti vaikus gauda ir išveža kur tai. Žydai velykoms net macams pagiauna. Per vieną lauką išilgai ėjo vieškelis. Žydai per būdynes tarp švenčių metu iš vieno miestelio važinėjo į kitą viešėti. Pamatęs juos atvažiuojant pie nuo bėgdavo pasislėpti, kol pravažiuodavo. Jei būdavau ir aš kartu su juo liepdavo ir man slėptis. Vabalninkas pašta iš Kupiškio veždavo dusykiu per savaitę su porą arklių ir su skambalu. Pašto valdininkas sėdėjo užpakalyje vežiko ir turėjo prie šono revolverių. Nuvažiuojant ir grįžtant atgal išgirdę skambalą mes su piemeniu ir kiti vaikai, jei būdavo, šibėgdavome iš tolo ir slėpdavomės krūmuose ar griovyje, kol pravažiuodavo. Per ilgą laiką taip įbugau, kad net pats jau ganydamas su virpėjimu ir baine slėpdavausi. Išgąstį pamečiau mokykloje būdamas. Rudenį seniūnas pranešė, kad mokytojas liepė pranešti tėvams vaikus leisti mokyklon. Tėvas pasamdė užbaigti ganyti vasarą kaime piemenį. Motina liepė mane vežti mokyklon. Kvaterna buvo pas giminę Paketurių kaime vienas kilometras nuo mokyklos. Motina išipylė šverpužį kviečių mokytojui. Pirmiausia nuvažiuo į Paketurius. Motina paprašė Karosienę nuvažiuoti kartu mokyklon ir mane įrašydinti. Važiuojant miestu mama mokyklą pavadino škala. Karosienė ją pataisė, kad škala vadinasi žydų maldos namas. mokyklą reikia vadinti "učiliškes" Nuvažiavus prie mokyklos, Karosienė surado virėją, perdavė kviečius. Virėja įvedė mus į klasę

sę visus
kai pama
dėjo. Mes
ninkė k
ką tai j
prie sta
Mokytoja
dutinio
tė dieel
klausti.
kai. Mot
nai mok
ką sura
jo dide
ir nela
dino ne
parodė
Moterys
ar dvi
daug pa
rusiški
ant sie
su gyvu
buvo tr
rusiški
į pave
kai pr
jo už
visi e
tai tr
kiemas
Karosė
Ryte m
daug. A
mane m
rio iš
Jis pa
Vienas
mokyto
valan

sę visus tris, buvo panoka vaikų per 20. Vair-
 kai pamatę mane tuoju iš manęs juoktis pra-
 dėjo. Mes sustojome visi trys prie durų. Šeimi-
 ninkė ką tai rusiškai mokytojui pasakė. Jis
 ką tai jai atsakė ir mus visus tris virėjas
 prie stalo, kur mokytojas sėdėjo, privedė.
 Mokytojas buvo naujas jaunas juodburnis, vi-
 dutinio ūgio, be ūsų ir be barzdos. Jis atsiver-
 tė didelę knygą ir pradėjo rusiškai mane
 klausti. Jis šeimininkė motinai persakė lietuviš-
 kai. Motina jai atsakė taip pat lietuviški. Ji-
 nai mokytojui aiškino rusiškai. Mokytojas vis-
 ką surašė, nusivedė visus prie durų, kam stovė-
 jo didelė spinta. Atidarė spintą išėmė nemažą
 ir nelabai storą knygą ir man ją padavė. Paso-
 dino netolą durų antrame iš krašto suole. Ne-
 parodė man nieko, kur ir kas rekės mokytis.
 Moterys visos iš klasės išėjo. Dar buvo viena
 ar dvi panokos. Aš išvarčiau visą knygą. Buvo
 daug paveikslų. Raidės didelės. Žodžiai visi
 rusiški. Mokymkla nemaža keturios eilės suolų
 ant sienų prikabinėtų žemėlapių ir paveikslai
 su gyvuliais ir paukščiais. Toje kertėje, kur
 buvo trečias skyrius, kabėjo šventi paveikslai
 rusiški. Pabaigus pamoką visi sustojo, atsisuko
 į paveikslus ir sukalbėjo maldą rusiškai. Vai-
 kai pradėjo begti pro duris. Prie manęs priė-
 jo už mane didesnis berniukas ir pasakė, kad
 visi eisime kartu į Paketurius nakvoti. Buvo
 tai trečio skyriaus mokinys Dauderis. Karosų
 kiemas buvo tuojuo sąlyje jų. Aš vienas pas
 Karosų nuėjau. Manos jau neberadau išvažiuota.
 Ryte mokyklon nuėjau vienas. Mokinių radau ne-
 daug. Atsisėdau toje pačioje vietoje, kur vakar
 mane mokytojas pasodino. Greit iš savo kambar-
 io išėjo pėr klasę mokytojas. Visi sustojome.
 Jis pamatęs mane ko tai rusiškai paklausė. V
 Vienas mokinys paklausė kaip pavardė. Atsakiau
 mokytojas išėjo laukan. Pamokos prasidėjo už
 valandos. Taip pat sukalbėjo atsisukę į paveik-

lus maldą. Mokytojas į paveikslus giliai nusi-
 lenkė ir tris kartus rūsiai persižegnojo.
 Mokiniai ne visi prieš maldą ir po maldos
 žegnojosi. Pirmame skyriuje mokinių buvo ne-
 daug dar. Prie kurio mokinio sėdėjau susipaži-
 nau su juo. Jį paklausiau kas užduota ir kas
 man reikia mokintis. Jis parodė pirmame pusla-
 pyje po paveikslais penkis žodžius. Paaškino
 ką tie paveikslai reiškia lietuviškai. Paskui
 paklausiau ar mokytojas kalba lietuviškai,
 atsakė kad ne. Žodžius aš kelis kartus perskai-
 čiau. Pagalvoju apie paveikslus. Per vieną pa-
 moką iš trečio skyriaus atsiuntė mokinį. Jis
 pirmoką pamoką išklausė prie kiekvieno ša-
 lyje atsisėdęs, taip pat ir mane. Žodžius per-
 skaičiau gerai, paveikslus ką reiškia paaš-
 kinau lietuviškai. Mokinys mokytojui pasakė,
 kad aš geriausiai žodžius perskaitęs ir pa-
 veikslus paaškinęs. Mokiniai man paskui pasa-
 kė. Blogai kad mokytojas nė žodžio lietuviškai
 nekalba ir dargi vėliau ir mus užginė lietuvi-
 viškai tarp savęs kalbėti. Per pamokas vaikai
 ko tai mokytojo parprašo, jis žodį burbtelėja
 ir mokinys bėga laukan. Šalyje draugo klausiu
 kaip paprašyti. Jis mane pamokino ir aš priė-
 jęs paprašiau, atsako "stupai". Man reikalo ne-
 buvo ir aš lauke pastovėjęs sugrižau atgal.
 Mokykloje buvo ir mergaičių skyrius. Jos drabu-
 žius kabino prie savo durų. Mergaičių mažai
 buvo, tai jos visų kablių neužėmė. Kabino aukš-
 tesnių skyrių mokiniai. Paleidus pietų galvot
 trūkčiais bėga prie durų, ypatingai miestelė-
 nai, kurie pietų perbėga namo. Atsitiko, kad ko-
 ridoriuje puldami pergriuvo kas tai, kiti ant
 tų užvirto ir pasidarė netvarka. Mane taip pat
 perstūmė. Mano drabužiai buvo visai kitoje pū-
 sėje. Buk vaikų iukas vienas numetė mergaičių
 drabužius. Mergaitės pasiskundė mokytojui, kad
 vaikiukai kabina drabužius ant mergaičių kab-
 lių ir mergaičių drabužius numeta šalin. Po

Po pi
 dėmis
 vis
 tē pi
 ir ne
 sako
 iš e
 kiai
 šali
 kirt
 Paba
 kė i
 suol
 ros
 Po p
 kaim
 nan
 merg
 kau
 buži
 vail
 per
 nē.
 Po
 gas
 ką
 ats
 pam
 kai
 pra
 kai
 bet
 šve
 dar
 sud
 dė
 sup
 pe
 na
 mo
 pa

Po pietų pamokos metu mokytojas šaukia paradedimis mokinius ir stato ties lenta. Iš suolų vis skundžia naujus. Pašaukė ir mane ir pastatė prie kitų. Aš nė žodžio nesuprantu rusiškai ir nežinau ką mokytojas supykęs sustatytiems sako. Paima nuo stalo storą liniuotę ir pradeda iš eilės kairės rankos delną šerti taip smarkiai net po keturiskartus. Vaikai cypia, bet šalin nebėga. Man taip pat keturis kartus sukirto, aš maniau kad į peties ranka nukrito. Pabaigęs į delnus šerti, mokytojas ką tai pasakė ir vaikai purtindami karia ranką bėga į suolus. Aš taip pat atsisėdau ranka dega, ašaros iš akių bėga. Nežinau už ką ir kodėl mušė. Po pertraukos kaip susėdom vėl klausiu savo kaimyną už ką dabar mokytojas taip mušė. Jis man pasiškino, kad pietų bėgdami mokiniai mergaičių drabužius nuo kablių numetė. Aš sakau jam, kad aš toje pusėje nebuvau. Mano drabužiai priešingoje pusėje kabo. Jis sako, kad vaikai pasakė, kad ir aš buvęs ant grindų perpuolęs. Aš sakau kiti bėgdami mane perstumė. Pananiau, kaip blogai, kad kalbos nesuprati. Po kelių dienų ateina mokyklon jaunas kunigas, visi sustojome. Mokytojas padaro pertrauką ir ateina į kambarį keturios mergaitės, atsisėda pirmame suole mūsų skyriaus. Vėl pamoka ir joje kunigas. Per kunigo pamoką vaikai ne taip ramiai sėdėjo. Aš su kaimynu pradėjau kalbėtis. Priėjęs kunigas man ir kaimynui nususkos ausis. Neskaudėjo labai, bet man buvo įdomu, kad kunigo ranka labai švelni buvo. Po visų šventų į mokyklą taip dar daug vaikų pribuvo, kad net drabužinėje suolai pastatyti. Apie Kalėdas mokiniai pradėjo mažėti. Po Kalėdų jau pradėjo rusiškai suprasti ir šiek tiek kalbėti. Pavasarį perkėlė į antrą skyrių ir tėvas parsivežė mane ganyti. Rudenyje vienane sekmedienyje motina nuvežė mane vėl į Paketuriss. Buvo pavakarys.

Motina įdavė man gražiai skarelėj surištą nemažą sūrį. Eik užsirasyk. Nuėjau mokyklon, pabeldžiau į mokytojaus duris. Atsiliepė ir atidarė duris. Pamatęs tuojau pavarde mane pavadinu ir paprašė kambarin. Padaviau sūrį su skarele. Jisai atrišęs pakvepino ir sako bus skenus ir pasakė dėkui. Be to, sako, gal tėvas turi šisudų ir man karvei atveš. Aš maniau kad tėvas turi daugiau šieno, sakau gal šieno atvežti. Gerai atsakė. Tėvui aš prenešiau ko mokytojas prašė. Antrame skyriuje man mokslai sekėsi gerai. Nebuvo net darbo. Du ar tris mokinius apie Kalėdas iš antro skyriaus perkėlė į trečią. Mane ne, manau, kad tėvas neatvežė šisudų nei šieno, nors mokytojas keletą kartų man priminė apie tai. Pavasarį tik pradėjus sniegui leisti tėvas paliepė man nunešti mokytojui knygas atiduoti. Buvo sėkmadienis po pietų. Ką aš ir padariau. Mokytojas paklausė kodėl taip anksti nutraukė, aš sakau, kad reikalingas esą darbu. Jisai man padavė knygą paskaityti, liepė išrinkti sakinius, išlinksniuoti žodžius, kur veiksnys, tarinys ir taip toliau. Važiuko sako laikyti egzaminą. Man pasirodė, kad aš dar daug nemoku atsisakiau. Aš noriu dar vienus metus mokytis. Atsisveikinau ir parvažiavau su tėvais rogėmis namo. Važiuojant per tetulės kiemą jau buvo biškį tamsu, mama pasakė, kad tetulės septyni asmenys serga karščiais. Daboja jos sesuo. Kiti niekas neina lankyti. Ant rytojaus tėvas susilaistęs karbolium, nuėjo lankyti. Vėliau parvežė kunigą ligoniams. Tetulės vyras mirė, reikėjo palaidoti. Tėvas kas diena lankė ligonius. Vaikai persirgo, pradėjo vaikščioti. Balandžio pradžioje susirgo mano tėvas ir kiti du, kurie lankė ligonius. Tėvui daktaro neatvežė ir dvylika dienų pasirgęs mirė. 23 balandžio 1895 metais.

Motina
nūsų d
Rudeny
antros
ženiki
nei su
pradėj
vyko, m
matosi
pradži
pradėj
kam ma
moku i
nešti
mokin
jau su
jes k
motin
Vaika
gali
metai
kas. M
per k
motin
nų mo
tėvo
metus
nuvyk
žiauo
pat s
nele.
Moky
ką p
pats
nori
vežė
Prie
tas
mela
sėda

Motina pasisamdė ūkvadij ir valdė ūki. Iš mūsų daugiau niekas nebesusirgo karščiiais. Rudenyje prašau motinos leisti mane mokyklon antros kl. baigti. Jinai nebenorėjo. Aš sakau ženikis, o mane leisk toliau mokintis. Jinai sutiko aš vėl nuvažiavau Paketuriuos ir pradėjau mokyklą lankyti. Trečiamą skyriuje vyko, mokytojas rašto darbus parašydavo, kad matosi mano rūpestingumas. Gruodžio mėnesio pradžioje prasidėjo šalčiai. Užsalo Pivesa pradėjo kaimo žmonės žuvi gaudyti. Sumaniau, kam man besimokyti. Esu vienturtis, pasirašyti moku ir užteks. Padaviau vienam draugui parnešti mokyklon knygas ir pasakyti, kad motina mokintis nebeleidžia. Parvažiavęs namo pradėjau su bernais eiti ant upės žvejoti. Mokytojas knygas priėmęs pasitarė su kunigu, kad motina negerai daro nutraukdama man mokslą. Vaikas gabus mokyklą baigs. Gyvenime jam tas gali būti labai reikalinga. Tėvas mano tais metais kaip mirė buvo policijos dešimtininkas. Mokytojas turbūt ir žinojo. Urėdininkas per kitą kaimo policijos dešimtininką praneša motinai, kad urėdninkas liepė jai leisti sūnų mokyklon. Jei neleis tai turės pasamdyti tėvo vietoj policijos dešimtininką atlikti metus. Motina gavo ir iš kunigo pakvietimą nuvykti pas jį Kupiškį. Mudu su motina nuvažiavome ir nuėjome pas kunigą. Kunigas taip pat sako kad aš esu gabus galiu mokytis, kad neleidimas baigti mokyklą man yra žalingas. Mokytojas yra užsispyręs priversti šitą vaiką pradėti leisti vėl. Aš esu tam nutraukinui patas kaltas, bet motina sako, kad jinai nenori leisti. Kunigo prikalbėta motina mane atvežė į Paketuriuos ir nuėjau vėl mokyklon. Prie durų stoviu, mokytojas klausia kas kaltas tu ar motina, kad nutraukei mokslą. Aš sutelavau, kad motina kalta. Eik sėskis, aš atsišėdau savo vietoje. Mokytojas paėmė mano tuš-

čius sąsiuvinius, pavartė ir sako, kad dar
 nesutekęs švarius išlaikė. Aš tyliau, sako jis
 mes per dvi savaites praėjome toliau, ar be-
 priginsi. Aš sakau, taip, priginsiu. Toliau vi-
 są žiemą lančiau mokyklą uoliai ir pavasari
 išlaikiau kartu su kitais egzaminą Subačiuje
 Per tuos trečius metus aš labai daug moksle
 pažengiau ir išmokau. Mokytojas labai uoliai
 mus ruošė. Mūsų mokyklos mokiniai geriausiai
 už kitus mokyklą mokinius išlaikė egzaminus.
 Egzaminus laikė balandžio 16 1896 metais.
 Mokytojo pavardė buvo Petras Lazarevičius.
 Kupiškėje mokytojo trejus metus. Kaip rudenį
 nuėjau atsiimti liudijimą, jau buvo mokytojas
 kitas. Kalbėjo, kad jisai stojęs universitetan
 ir tapęs inžinieriumi. Aš tikslai po dešimties
 metų supratau, kiek jisai man gero padarė
 priversdamas mane baigti mokyklą. Kuomet aš
 išvažiavau vėl privačiai mokytis toliau, moti-
 na žiemą buvo sutarusi su vienu vesti. Jisai
 įnešė ar tūkstantį rublių ir mane žadėjo
 leisti toliau mokintis. Žmonės atrašė, įnešė
 tokius pinigus, išmokysi, mokytas būdamas išva-
 rys iš ūkio ir bus baigta. Jis pabijojo ir
 vestuvių nebuvo. Balgęs mokyklą aš jau ganyti
 nebenorėjau. Sesuo taip pat ašaras liejo. Vis-
 gi aš ėjau rišti rugių ir į kitus darbus, o
 sesuo priprato ganyti. Mokytojo Lazarevičiaus
 gabesniai mokiniai daugumė toliau mokinos.
 Mane nebuvo kam leisti. Aš labai norėjau. Vy-
 resni draugai atvažiudavo iš gimnazijos uni-
 formuoti, nebenorėdavo manęs pažinti, nebesisvei-
 kindavo. Iš tolo paskui juos eidavau, džiaug-
 damasis jų žibančiais diržais ir uniformoto-
 nis kepurėmis. Švento Baltšamiejaus atlaidus
 atvažiavo Salemiestin du klierikai. Aš tarnavau
 nišioms per sumą ir tuodu klieriku prie pat
 altoriaus tarnavo. Aš į juos žiūrėjau kaip į
 angeliukus. Pairodo, kad juodu iš bažnyčios at-
 važiavo mūsų kaiman pas gines viešėti. Vie-

nes ne
 pas te
 kiti s
 sienos
 sako, k
 mokslu
 nigu. K
 nu tri
 klasę
 suprat
 nenur
 ti se
 nieste
 Šitas
 nigus
 aš bū
 gerai
 turga
 vėnių
 vežan
 84 va
 važiu
 Aš j
 užtel
 tikin
 Likau
 kiau
 vedį
 Lika
 bus.
 išs
 syti
 darb
 ir n
 liko
 paėm
 žia
 jau
 Man
 Sėn
 ir

21
nas net pas mano tetulę. Vakare ir aš nuėjau
pas tetulės vaikus. Svirne abu klieriku ir
kiti svečiai. Žinoma ir aš įlindau ir prie
sienos stoviu. Kas tai mane pamatę klierikams
sako, kad aš baigiau pradžios mokyklą ir
mokslus ir labai noriu mokintis ir būti ku-
nigu. Klierikas paklausė metų, aš pasakiau ei-
nu triliktus. Jis sako, kad į gimnazijos pirmą
klasę vėlu ir bendrai išeina, ar aš bent taip
supratau, kad jau kunigu pavėlavau. Klierikai
nenurodė, kad galima ir ne gimnazijoje pasiruoš-
ti seminarijai: realinėje mokykloje net ir
niesto mokyklą baigus į seminariją priima.
Šitas liko man viskas neišaiškinta. Nes į ku-
nigus mokintis vėlu, tai kitokiu valdininku
aš būti nenorėjau. Galvojau, vienturtis esu,
gerai gyvensiu ir kaime. Tame rudenyje iš
turgaus parvažiavus motina sako: Priėjo Krei-
vėnių Stanionis ir sako Pūkienė, aš ir Grina
vežame savo vaikus į Ukmergę niesto mokyklon
84 varstai arkliais. Leisk ir savo sūnų kartu
važiuosime ir t. t. Jie mokykloje buvo draugais.
Aš jam atsakiau, motina sako, savo nebeleisiu,
užteks. Aš motinos neprašiau, kadabgi buvau įsi-
tikinęs, iš tos mokyklos į kunigus neišeisiu.
Likau nanie. KUPIŠKIO kunigo kalėdojimo lau-
kiau. Žiemą 1897 metais motina vedė savo ūk-
vedį. Žmogus doras, jaunas, bet neturtingas.
Likau prie patėvio ir dirbau visus ūkio dar-
bus. Jau patėvis nebesamdė berno. Pavasaryje
išsivedė mane arti. Arėme arklais. Aš pasitaiš
syti nemokėjau, pataisydavo patėvis. Iš karto
darbas buvo sunkus, bet pripratau. Šienpiūčiai
ir rugiapjūtei prisisamdė, o kitus darbus at-
likome patys. Vėliau patėvis septyniems metams
paėmė pusę ūkio nuomon kainyno, kuris išva-
žiavo anglių kasti. Tuomet pasamdė už mane
jaunesnį dar pusvaikį ir kartu visi dirbome.
Man algos nemokėjo, bet sėjo du pūdus sėmenų.
Sėmenis ir pluoštą aš parsiduodavau. Drabužius
ir valgią davė. Su patėviu aš sugyvena

gerai ir gražiai. Aš-jo klausiau. Vieną kartą jįsi mane užgavo. Buvo šitaip. Mūsų sėdavo daugiausiai linus. Galvanas žardydavome. Apa-šios žardo buvo pakilos ir paklotas ilgiais šiaudais, kad galvos semenų neubenubrytų žemėn į žolę. Žardane apačios epibyra galvanoms. Kuomet esti lietuotas ruduo, tai galvos prade- da pažardėje pelėti. Patėvis man uždavė išmai- šyti pažardėje galvenas, kad nepelėtų. Aš tą padariau sąžiningai, kad nepraradyti paklotų šiaudų ir nepabirtų galvanos į žolę. Kuomet aš baigęs stovėjau palei žardą iš kur tai parėjo patėvis, jis vietomis pamaišė ranka gal- venas. Rado tur būt iki galo kai kur neišmai- šytas. Nieko man nesakydamas ir neprspėdamas priėjo prie manęs. Rankoje turėjo karklinę vytinę. Su šita vytime sušėrė man per pečius tarpė per nugarą. Labai užgavo. Aš paskaičiau, kad nekaltai, aš išskirsčiau, tik bijojau kad galvos nebirėtų apačioje. Reikėjo mane perspė- ti, o ne mušti. Pradėjau ant jo pykti ir gal- vot, jog tu esi bernas pas mus buvęs, beturtis, aš pradėjau nekęsti. Valgant prie stalo ar dir- bant, jei jis pradės ką kalbėti ar juokus pa- sakoti, man netinka. Pradeda netikti jo iš- vaizdas, eisena ir t. t. Vienas galvoju šitaip gy- venti bus sunku, turint širdyje ant jo neapy- kantą reikia kitaip man pradėti galvoti. Ko- kius du mėhesius varginau save kol išmečiau iš širdies neapykantą. Kuomet ant jo nebepykau ir pradėjo jis vėl man tikti. Nei aš, nei se- suo patėviu nevedinome. Vengėme jo ir vardu vadinti. Motina mudviejų tėvu vadinti ir ne- liepė. Dabar gyvenime esu pastebėjęs visur. Jei tėvas ar motina veda antrą kartą. Patėvis ar pamotė randa mažus vaikus iki trijų ar ketu- rių metų. Tokie vaikai patėviui ar pamotei pripranta vadinti tėvu ar motina, taip visada ir vadina. Jei esti vaikai didesni, ar jau vi-

sai su
Karta
kad ž
Darbu
Arėne
Žėne
nerkė
ti ry
tų pa
vo su
kia
pusva
kai
grįžo
gęs
kėjo
irli
jaun
mies
nava
vals
rink
ir r
patr
gegu
reik
kaim
nėje
kiaus
vau
vau
Kart
bu k
gu k
aš t
gu, k
prai
bro
sus
jau
pes

sai susužę tėvu ar motina visai nevadina.
 Kartais net vardu vadina. Visi taip vadina.
 Kad žodis tėvas ar motina per burią sako.
 Darbus mes visus dirbome rankomis be mašinos.
 Arėme arklais, akėjome, pjovėme dalgiais, ve-
 žėme vežimais, kulėme rankomis, linus šukavome,
 merkėme, klojome, minėme, braukėme. Dirbome anks-
 ti rytą. Žiema važiavome miškan nalkų ar rąs-
 tų parsivežti. Darbas apskritus metus bu-
 vo sunkus. Patėvis buvo apymeistris jis ten-
 pusvaikis viską darėme lauke ir anksčiau
 kaip kiti ūkininkai išeidavo laukan ir vėliau
 grįždavome. Aš kaime buvau vienintelis bai-
 gęs pradžios mokyklą. Mūsų kaime šeši vyrai mo-
 kėjo tikrai rusiškai pasirašyti. Aš mokėjau dar
 ir lietuviškai rašyti, nors netaisyklingai. Mane
 jauną jau prašydavo laiškus kariams ar į
 miestą ar Amerikon parašyti aš visiems pater-
 navau. Mane už tai vaišindavo o už žemę ir
 valsčiui mokesčius prašydavo mane padėti su-
 rinkti ir perlaidas parašyti. Mokant skaityti
 ir rašyti ir šokių tokių balsą turint, jauną
 patraukė kaime prie giedojimo rožančiaus,
 gegužių pamaldų, pas mirusius. Visiems buvau
 reikalingas ir naudingas. Iš antros pusės
 kaime buvo daug jaunimo ir čia aš nepaskuti-
 nėje vietoje buvau. Šokti mokėjau šokius koi-
 kius kaime šoko. Vėkėruškose ir vestuvėse daly-
 vausavau. Nors ir žinojau, kad kunigu pavėle-
 vau mokintis, bet noras visgi širdyje liko.
 Kartais net pats nustebdavau, kad imu ir sukal-
 bu būti. Sukalbėjęs ir pats galvoju kodėl
 aš taip darau. Galvoju nors ir nebebūsiu kuni-
 gu, bet širdyje troškimas tebėra neužgėšęs,
 prašyti Dievą galima. Vienas kaimynas turėjo
 brolių Amerikoje vienuolį. Aš su juo pradėjau
 susirašyti. Jam išdėsčiau savo reikalus ir kad
 jau einu aštuonioliktuosius metus. Prašiau jo
 pasitarti su vienuolyno vyresniaisiais ar aš

negalėčiau Amerikoje dar kunigu tapti. Jisai man atsiuntė savo fotografiją ilgais broliuko rūbais. Aprašė apie pareigas ir darbą. Nežinau ar jis viršininkų klausė ar ne. Patarė važiuoti Amerikon broliuku tapti būsi tuoju priimtas. Broliuku nenorėjau būti ri Amerikon nevažiavau. Manie su knyga aš visai neatsiskyrčiau. Turėjau iš pradžios mokyklos vieną kitą knygą. Pirkdavau rusiškus, kas metai kalendorius. Sekmadieniais ir šiap pogulio (pokaičio) metu savo kamaron įpuolęs skaitydavau. Motina mane trukdė. Kai tiktai pajus, kad aš jau kamaroje, tuoju pro duris įkišusi galvą varo prie darbo. Nors aš gyvenau toli nuo rubežiaus, bet man pranešė, kad yra knygų skaitymo ratelis iš užrubežio knygas gauti, skaityti ir perskaičius kitiems perduoti. Supažindino mane su kai kuriais žmonėmis, išpasakojo sąlygas, kad reiks man (didelią nedidelis metinis mokestis mokėti palaikyti paslaptis, iš ko knygų skaitymui gausiu ir kam perduosiu. Užsirašiau. Po kokio pusmečio mane supažindino su vienu kitu gimnazistu ir studentu. Prasidėjo draugavimas. Vasaros laike paprašė užėti vieną kitą kartą į surinkimą pas žydą. Čia jau radau susirinkusių daugiau keletą jaunų vyrų ir keletą mergaičių. Paskui buvo susirinkta miške. Susirinkimai buvo daromi sumos metu. Man netiko pamaldas apleisti. Paklausiau kodėl taip daroma. Pasiškino, kad pamaldų metu policija neseka, po pamaldų susirinkti pavojingiau, greičiau galima pakliūti. Susirinkimuose dalyvaudavo vienas kitas studentas. Gimnazistai iš Mitaujos, Šiaulių ir kitų gimnazijų. Aiškinama buvo taip. Veikti prieš caro valdžią. Kurstyti geležinkelio darbininkus prie reikalavimo pakelti mokesť. Vėliau daužyti monopolius, užmušinėti juodašimčius valdininkus ir t. t. Dalindavo socialdemokratų spaudą ir nurodydavo kur juos gauti. Aš niekam nesisakiau, kad tokiam

skaityt
apleis
jo di
mane
prakt
aš bl
alsus
sidas
von g
ar li
nimai
man n
vis k
aš ne
ką ka
dyną
dici
vaist
svaj
rusi
ligo
stmi
klau
doti
vais
pata
tijo
gina
rėsi
ti g
jo d
susi
vart
tų. E
toja
deš
šau
tan
dar
tus

skaitymo rateliui priguliu. Netiko man pamaldų
 apleidimai. Prie patėvio daug ir ilgai reikė-
 mane blogo nemokė, tikybos išpažinimas ir
 praktika dalykas buvo nesunkus. Iš jaunų dienų
 aš blogo saugojaus. Nerūkiu, degtinės negėriau,
 sidarbavęs per dieną po vakarienės gulsi lo-
 von galvodamas, kad anksčiau atsikeltum kultū-
 rai linų braukti. Dėl to susirinkimuose ragi-
 nimai prie kokių nors prieš valdžią dalykų
 man netiko ir aš niekur neprisidėjau. Mane
 vis kankino vidujinis nepasitenkinimas, kodėl
 aš negalėjau tapti kunigu. Skaitydamas rusiš-
 ką kalendorių sužinojau apie gomeopatijos gy-
 dymą ir vaistus. Manau jei aš išsirašysiu me-
 dicinos knygas turėsiu gomeopatijos vaistų
 vaistinėlą. Bus užsiėmimas ir man neberūpės
 svajonės apie dvasiškus dalykus. Aš parašiau
 rusiškai laišką Petrapilin į Geomeopatijos
 ligoninę. Gomeopatijos draugijos labdaringos
 atminčiai caro Aleksandro antrojo vaistinėn
 klausdamas patarimo kaip ir kada galima nau-
 doti pačiam ir kitiems duoti gomeopatijos
 vaistus. Atrąšo man medicinos daktaras gomeo-
 patas P. Solovjovas. Laiške rašo kad gomeopat-
 tijos vaistais gydyti įstatymais niekas neuž-
 ginama. Tave ir savo šeimą ir ką nors pano-
 rėsi, iš žmogaus meilės, be užmokesčio. Užsiim-
 ti gydymu su užmokesčiu reikia turėti gydyto-
 jo diplomą. Kartu prisiunčia knygutę, trumpas
 susipažinimas su gomeopatijos vaistais ir jų
 vartojimo. Tą knygutę perskaičiau keletą kar-
 tų. Pasižymiu knygas ir sustatau tankiau var-
 tojamų gomeopatijos vaistų vaistinėlą iš tris-
 dešimt šešių rūšių. Parašau Petrapilin ir pra-
 šau viską prisiųsti apdėtu mokesčiu. Pinigų
 tam aš savo turėjau. Visą prisiunčia naujas
 darbas. Skaityčiau knygas, žiūriu ir kvepinu vais-
 tus. Motina jau taip iš kameros prie darbo ne-

beveja. Pasižiūri ir sako jau laikas rodos ppėa darbo eiti. Vaistai nekenskmingi. Reikėtų daugiau tuo dalyku susipažinti. Rašau vaistinėn ar negalėčiau aš pasimokyti vaistinėje kokį mėnesį aš užmokėsiu. Sutiko. Nuvažiavau. Vaistinėje bedirbęs padėjėju lietuviis. Jisai man parodė daugiau kaip aš norėjau. Dabar vaistai visai pigiai kainuoja. Vaistinė atleidžia pirmą išvedimą, o šia namie sulig daktaro nurodymu tolesnius išvedimus pats darau. Kainuoja tiktai spiritas. Visi vaistai taisomi ant spirito. Pradedu gydyti save, savo tarnus, kaimynus ir iš kitur atvažiuoja. Užsiėminas. Laikas laisvas visai užimtas. Patėvis man nieko nesako. Darbus aš jam vistiek dirbu. Nežinau, kaip būtų mano gyvenimas ėjęs toliau, jei nebūtų šeimoje įvykęs pasikeitimas. Kad motina apsidėdė, tai ji gal ir nepagalvojo, kad aš nors vienas, bet man reikia eiti kariuomenėn. Patėvis jaunas. Jis šeimos galva ir ją maitina. (Aš turiu eiti). Jai būtų kas pataręs, kad atskirtai patėvį su motina iš ūkio. Juodu apsigyvena kitur atskirai. Aš lieku ūkyje šeimnininku. Prie manęs mažametė, penkiolikos metų sesuo ir bobutė apie 90 metų. Aš jų maitintojas. Jei nebūtų kas suskundė, kad tyčiomis patėvis atskirtas, tai gal mane būtų nuo kariuomenės palikę. Aš gi maniau, kad jei kariuomenėn reikės stoti važiuosiu Amerikon. Dabar pasirodo šitaip. Patėvis mokėjo skanų ir stiprų alų padaryti. Vedė vienas giminė ir pirm vestuvių išsivežė patėvį alui gaminti. Motina su dukra nuvažiavo į vestuves. Alų gamino pes kaimyną. Tam kieme sirgo rauplėmis. Iš vestuvių mano patėvis ir sesuo parvažiavo sergantys. Patėvis buvęs neskiepytas, rauplės labai tankios buvo. Sargino jį jo motina ar žmona. Leido gerti vieną naktį šaltą vandenį. Prisdėjo plaučių uždegimas, jis mirė. Sesuo sirgo lengvai. Likau aš dvidešimties metų. Kariuomenėn eiti nebereikėjo. Rusai su japonais pradėjo karą. Prasdėjo darbininkų judėjimas Rusijoje ir pas mus buvo leista lietuviams spauda. Pradėjo eiti lie-

tuviški
sirašėn
tinį. P
skaityt
davo pi
karą ir
telis d
mi buv
dėjo m
agitato
blogo
rsteli
tūs vy
prisiv
čioti
kauti
važiav
atstov
prakai
atsis
vas d
pasis
nepad
toks
no su
čiai
tyta
virša
kėnai
gren
dien
liet
ma v
renk
kėla
ir b
Vien
Virš
žiuo
gand
piš

tuviški laikraščiai. Kaimė mes savo susidėję išsirašėme: viltį, vienybę, Lietuvos ūkininką ir šalskaityti ir skaitančių klausytį gavome. Laikraščių davo pilna gryčia vyrų. Ypatinai pas mus susirinkėrą ir darbininkų judėjimą. Knygų skaitymo rami buvo, ar kviečiami mitingams kalbėtojai. Prasiagitatoriai. Žiūrint iš šalies pastebėta, kad prie blogo labai greitai daugelis palinko. Skaitymo ratelio nariai buvo labai dori, blaivūs ir darbštūs vyrukai. Kai prasidėjo monopolijų daužymas, prisivešdavo degtinės. Įprato gerti, tingėti, vaikščioti po miestelį ir t. t. Kiti net liko plėšikauti ir priversti buvo į Ameriką išvažiuoti. Atvažiavo į ratelį iš S. Demokratų Centro Valdybos atstovas. Susirinkime klausia, kas važinėjote su prakalbotomis ir turite surinkę pinigų, malonėkite atsiskaityti. Nuostabu mitinguose visi rinklėvas darė, o prisipažino tikrai vienas, kitivisi pasisakė nerinkę. Tas taip pat pinigų nedavė, nepadaręs esąs apyskaitos. Man klausant nepatiko toks narių nesąžiningumas. Artinos Vilniaus seimo suvažiavimas. Kupiškėnai ir kitų valsčių pliečiai padarė valsčiuose susirinkimus. Visur atstatyta buvo rusai raštinkai. Kai kur pažeista viršaičiai, uždarytos mokyklos monopoliai. Kupiškėnai šitą padarę, paiontė gubernatoriui telegramą ir paprašė, kad atvažiuotų tartis. Keletą dienų nesulaukta jokio atsakymo. Valsčių valdė lietuvė raštinkas ir naujas viršaitis. Daroma valsčiuje buvo susirinkimai ir per seniūnsrenkama išlaikymui raštinko ir kitiems reikėklams pinigai. Kupiškėnai atvažiavo kariuomenės ir burys raitelių. Apisistoję Račiupienų kaimė. Vieną naktį areštuotas Lietuvos raštinkas. Viršaitis pasislėpė. Praneštą dieną, kad atvažiuoja iš Kauno svečiai, po valsčių paleistas gandas, kad visi vyrai tą dieną susirinktų Kupiškėn. Vietos veikėjai susirūpino, kad atvažia-

vusiem reikia turėti žmogus, kurs mokėtų gerai
 rusiškai ir būtų siek tiek mokytas. Nužiūrėta
 Vabalninko parapijoje studentas Galvanauskas.
 Jis Čipėnų valsčiuje tarp ant-
 ros, pirmos valandžios atstovų ir visuomenės.
 Viskas susitarta ir nebuvo jokių incidentų.
 Kai kuriuos valsčiuose kitur girdėti buvo įvykių
 muštynės su policija ir kariuomene. Pasiūsta
 pas jį parašyti, kad sutiktų jis ir Kupiškyje
 padėti. Galvanauskas kaip tik tai turėjo važiuo-
 ti į Vilnių antrą seimą tuo vienu laiku. Sutiko
 važiuoti. Iš pat ryto visais keliais Kupiškini
 plaukia būriai žmonių. Miestas pilnas vyrų ir
 moterų. Jau ir valsčiaus kiemas žmonių pilnas.
 Vidun vieną teileidžia. Į valsčiaus kiemą atei-
 na ir Galvanauskas. Jis pasistojęs ant krūvos
 rąstų prakalba. Pasisako kas esąs ir kad važiuo-
 jęs į Vilnių, kaip atstovas nuo Čipėnų vals-
 čiaus. Jis pamini, kadėl svečiai neišleidžia su-
 kviestų žmonių, reikia pasiūsti išrinktą dele-
 gaciją paklausti. Išrinkta iš trijų vyrų delega-
 cija kartu su Galvanausku. Kol delegacija buvo
 valsčiuje, atėjo būrys raitelių ir atsistojo
 ant upės kupos tilto, netoli valsčiaus. Išėjęs
 Galvanauskas praneša, kad vidun leidžia tik tai
 valsčiaus rinktinis (vybornych). Jie tik tai bus
 buvę valsčiaus viršaičio kviesti, kiti turės
 skirstytis. Tuo tarpu į kiemą ateina karininkas
 su ginkluotų kareivių būriu. Pereina minia iš
 žmonių ir apsistoja ties valsčiaus sandėliu.
 Kareiviai atsisuka į minią ir sulig viršininko
 įsakymu nusiima šautuvus ir į juos išleidžia
 kulkas. Jis sušunka miniai skirstytis, kitaip
 šausiu. Tuo tarpu nuo tilto sujūda burys antras
 pirmas raitelių viduriu gatves. Žmonės bėga iš
 valsčiaus kiemo laukan. Gatvėje ir miesto rin-
 koje skirstos į šaligatvius ir kiemus. Raitelė
 liai pasiskirsto į visas gatves ir liepia ei-
 ti namo miniai. Kuomet valsčiaus kieme hebeliko
 žmonių, karininkas organizuotai išveda karius
 į gatvę ir pagal valsčių gatvėje juos vadžioja

pir
 šai
 bur
 to
 šut
 kal
 nių
 sia
 kir
 val
 ats
 kar
 mot
 mot
 Gal
 šv
 iš
 la
 mi
 Pi
 jė
 ja
 Ji
 ja
 Ka
 mū
 mo
 mi
 vi
 ri
 ka
 ža
 bū
 ne
 tu
 li
 Pr
 o
 ve
 ka
 V.

pirmyn ir atgal. Prie valsčiaus durų stovi rinktinis vir-
 buvau jam pažįstamas, mane įleido. Viduje už gro-
 tos svečiai ir studentas Galvanauskas. Dis vir-
 šutinių drabužių nusivilkęs, gražioje studentų
 kalnų instituto uniformoje. Valsčiaus studentų
 nių pilna. Svetis iš Kauno rusiškai vyrus klau-
 sias, kokius turite reikalavimus. Galvanauskas aiš-
 kina žmonėms lietuviškai, o ką jie pasako jis
 valdžios atstovams persako rusiškai. Valdžios
 atstovų keletas. Žmonių reikalavimai: kad išper-
 kamieji žemės mokesčiai būtų panaikinti, kad
 mokyklose būtų lietuviškai mokoma ir lietuviai
 mokytojai. Valsčiaus raštininkas lietuvis ir kt.
 Galvanauskas persako, bet ne žodis žodin ale
 švelnindamas kalbą aiškina rusiškai. Atstovas
 iš Kauno atsako sūlig caro manifesto išleistiems
 laisviems. Pasirodo, kad Kupiškio apylinke žė-
 miečių viršininkas gražiai bemokęs lietuviškai.
 Pirmiau jis negirdėti buvo kalbant. Jis prie-
 jęs prie grojų vyrus klausia, kas juos buntavo-
 ja, kad jis tokius reikalavimus valdžiai stato.
 Jie atsako, kad niekas. Pats gyvenimas reikalau-
 ja. Dėlko nenorite rusų mokytojo? Likalaukių
 kaimo Jonas Vaitekūnas, nevedęs dar jam sako:
 mūsų vaikai neina į mokyklą, bijo ir verkia, kad
 mokytojas su barzda ir rusiškai tekalba. Žė-
 miečių viršininkas paėjęs į šalį pasikalba su
 vienu svečiu iš Kauno, būta mokyklų inspektor-
 rias. Jis į žmones prakalba rusiškai. Galvanaus-
 kas išverčia. Pradžios mokyklų inspektorius sako
 žmonėms, kad pradžios mokyklų mokytojas gali
 būti ir lietuviai, tiktai lietuvių mokytojų jis
 neturi. Prašo jam nurodyti kandidataų jis ji
 tuo jau patvirtins. Kitų reikalavimų, kurie nepa-
 liesti caro manifeste neprižadėjo išpildyti.
 Prašė ir ragino žmones neklausyti kurstytojų.
 o gyventi ramiai. Vilniaus seimėn išrinktas bu-
 vo iš Kupiškio val. Burbulis iš Salvinčiškio
 kaimo. Aš važiauvau su pinigais. Kaimiečiams pats
 Vilnius ir Seimas padarė labai didelį išpūdį.

Vilniuje gatvėse pilna kaimiečių-sermėgių, visur girdėti lietuviškai kalbančius. Vieną paklausiau kuo tai rusiškai, jis man tasakė lietuviškai. Iš drabužių pažino, kad kaimietis. Aš apsidžiaugiau, kad ir mieste yra mokančių lietuviškai. Iš vakaro prieš seimą buvęs lietuviškas vakaras kokioje tai salėje. Sulošė komediją į šviesą. Prieš pradėsiant ląsti choras sudainavo Lietuvos himną. Po lošimui buvo pranešta kada kokioje tai salėje bus mitingas, prašė nueiti. Nuvkome. Pas mus vietos cicilikai baikatavo seimą ir agitavo niekam nevažiuoti, čia pasirodo socialdemokratų mitingas. Kalbėjo keletas kalbėtojų. Labai norėjo visus įtikinti, tai daktaras Domaševičius iš Panevėžio. Jis keletą kartų pradėdamas kalbėti vis kreipėsi žodžiu "liaudis" ir norėjo, kad seimo pirmininku būtų išrinktas inžinierius Kairys. Užmetimų buvo. kad d-rą Bsanavičių mes visi skaitome tautos atgaivintoju. Jis ir šį seimą sušaukė, o inž. Kairio visai nepažįstame. Išėikite į gatvę sakō kalbėtojas, paklauskite kiekvieną darbininką pasakys, kas toks yra Kairys. Mitingas tęsėsi iki vidurnakčio. Seimas buvo miesto dalėje netoli Aušros Vartų. Salė erdvi prisirinko beveik pilna atstovų ir svečių. Posėdį atidarė d-ras Basanavičius. Pirmą kartą aš jį gyvenime pamačiau. Jau senokas kalbėjo nebalsiai. Pasiūlė išrinkti susirinkimo pirmininką, čia vėl pirmieji šoko siūlyti savo inžinierių Kairį. Radosi priešingų kalbėtojų ir už d-rą Basanavičių, balsuojant ne vienas negavo daugumos balsų. Buvo pasiūlyta kokio tai atstovo, kad seime yra susidariusių keletas politinių partijų. Kiekviena partija renka į prezidiumą po vieną atstovą. Tie atstovai iš savo tarpo iširenka pirmininką. Taip ir buvo padaryta. Jie pirmininku išsirinko Bsanavičių. Begalo buvo nuostabu, kad seime nedalyvavo nei vienas valdžios atstovas. Kalbėta labai laisvai, disputuota,

bartas
nešti
Lietuv
ribuot
išplat
čians
ti nat
skelb
sišeu
riųjų
pripu
kis v
daugu
čiaus
Pradė
ir mi
pasijų
būrių
Kupiš
ir pa
žydus
kitoj
kino
klaus
čia p
kar p
arna
ni s
kad
kad
lius
kuo.
atva
tai
ir i
turg
nena
ką t
saka
stov
saug

bartasi ir t. t. Seimas dirbo tris dienas. Iš-
 nešti nutarimai ir reikalavimai. Nutarta, kad
 Lietuvai turi būti autonominė etnografiškuose
 ribuose. Pirmininkas paklausė kaip nutarinę
 išplatinti. Nutarta visiems atstovams ir sve-
 čiams nutarimus atspausdinti, išdalinti pervež-
 ti namo. Tenai viešai valsčiuose ir kitur pa-
 sišaukiami ir visokie lapeliai metu dalinta at-
 riųjų partijų. Kaimiečiai taip kalbėtojų buvo
 pripumpuoti, kad valdžia mus bijo ir visur rei-
 kia vykdyti seimo nutarimai. Parvažiavę namo
 daugumoje vietų Lietuvoje buvo atstatyta vals-
 čiaus raštininkai rusai, uždaryti monopoliai.
 Pradėjo grįžti atgal į savo vietas urėdninkai
 ir milicija. Valdžios buvo žmonių raminiui
 pasiūsta po Lietuvą keliolika skrajojėnčių
 būrių net su patranka. Turgaus dieną nuvažiuoju
 Kupiškį einu į paštą žiūriu prie monopolio
 ir pašto lauko pusėje stovi po šešius senus
 žydus su barzdomis. Trys vienoje pusėje, trys
 kitoje pusėje durų. Iš jų kiti pažįstami svei-
 kino mane. Nežinojau kam dalykas. Sustoju ir
 klausiu, ką jūs čia vyrai saugote ir kas jus
 čia pastatė. Jie atsako: ar ponelis nežinai. Va-
 kar pas mus atvažiavo kariuomenės būrys su
 armata. Pastatė anam ant rinkos, sušaukė viso
 miesto žmones, vyresnis pasakė pamokslą rusšiką
 kad laikytumeis ramiai nestreikuotume. Sako,
 kad gale, kad miestas privalo saugoti monopoli-
 lius ir valsčių nuo razbainių, kad nesugadintų
 kuo. Neprašykite Dievo, kad aš antrą kartą čia
 atvažiuočiau. Matote armatą, kad aš anam išjosiu,
 tai viso miesto nebeliks. Mes visi suvirpėjom
 ir išsigandom. Šiandien turgus, tai jaunesnieji
 turguje, o mus pastatė daboti. Sakau aš pas juos
 menatau ginklo, jog razbaininkai jūsų nebijos,
 ką tada darysite. Uj mes šauksim gvaltas. Gerai
 sakau ir įėjau vidun. Viduje prie durų vėl du
 stovi žydai. Paštas veikia ramiai. Šitai jie
 saugojo gal apie mėnesį.

Nežinau dėl ko sustojo. Rudenyje kuomet valstčiai turėjo moksečius mokėti ir sunėsti pinigų į paštą keletą tūkstančių. Vėlai vakare užpuolė paštą plėšikai ir paėmė visus pinigus. Plėšikai besidalindami pinigų susipyko ir susimušo, vienas tapo užmuštas kiti su pinigais pabėgo ir slapstėsi, pakol visi į Ameriką išvažiavo. Taip baigėsi 1905 m. revoliucija Kupiškienos. Toliau žmonės gyveno vėl ramiai. Aš nors buvau Vilniaus seime ir nutarimų parsivežiau ir žmonėms išdalinau, bet manęs niekas neįskundė ir niekas nekratė. Nors keletą nakčių negulėjau namie. Žmonės mane šnipšdomis visgi ciciliku vadino.

Reikia aprašyti žydės išgąsdinimas Salamies-ty.

Veržinasis mokslas po 10 metų ūkio darbų

Vieną dieną išėjau pasiėmęs laikraštį "Vienybę", į sodą po pietų pailsėti. Buvo birželio mėnuo. Randu Jurgio Baltrušaičio straipsnį apie Selezietčius mokyklas Italijoje. Jie turi suaugusiems gimnaziją į kurios pirmąją klasę priima iki trisdešimties metų amžiaus. Baigę gimnaziją mokinasi toliau ir tampa kunigais. misijonieriais. Mant tikrai dvidešimt dveji metai. Viešpatie, tai ir aš dar galiu būti kunigu. Iš džiaugsmo pradėjau verkti, kaip mažas kūdikis taip, kad po mano veidu žolė sušlapo nuo mano ašarų. Po to trumpai pasimeldžiau ir parėjęs į savo kambarį parašiau Italijon lietuviškai laišką klausdamas, ar aš būsiu priimtas į tą gimnaziją prašau atsakyti. Gaunu lenkiškai rašytą laišką ir spausdintą statutą-reguliamą. Lenkiškai nemoku, kas mokėtų nežinau. Sekmadienyje po pamaldų užėinu pas kleboną Kun. Dementą Salamies-tyje. Paduoodu jam laišką ir prašau paaiškinti ką čia rašo. Aš sakau lenkiškai nemoku. Jis perskaitęs klausia, kas nori važiuoti. Sakau aš. Jis

pastatė
o kur a
kraipė
motiną,
padėti,
nuo vie
tenai i
sumokėt
jie tav
ginsi. R
ir nesa
atgal l
būsių p
tų ir l
aptiek
jimu s
ką man
čiau i
mokint
su jai
kau mo
kalbėt
tuvišk
priima
aš vėl
Jinai
praėju
na abi
už sta
dikėli
veiksi
su aš
tų ma
pasiel
giau r
motin
bet L
abi r
sūriu
nėn i

pastatė akis ir žiūri į mane. Paskui klausia, o kur dėsi ūkį. Sakau atiduosiu seseriai. Patiną, klausiu klebono, ar aš galėsiu mylėju padėti, jei reiktų. Jis man atsakė, kad prigulies nuo vienuolyno. Dar klausiu, o jai mahepatiktų tenai ir po kiek laiko išvažiuočia, ar reiktų sumokėti už mokslą ir išlaikymą. Jis sako, kad jie tavo sąžinei paves. Jei turėsi iš ko atsilyginsi. Pdekojęs jam išėjau. Namuo dar pagalvojęs ir nesykdamas motinai ir seseriai parašiau atgal Italijon, sutinku važiuoti jei tikta būsių priimtas. Turėjau aš pažįstamų gimnazistų ir Liepojuje privačiai mokinančius egzaminui aptiekos mokinio teisėms įsigyti. Su tuo liudijimu seminarijon priima. Jiems taip pat parašiau ką manau daryti. Klausiu juos jei neišvažiuočiau Italijon ir Liepojuje aš galėčiau pas juos mokintis. Jie man atsako, kad galėsi net kartu su jais gyventi. Dabar aš savo sumanymą pasiskau motinai. Jinai visai tam priešinga ir net kalbėti nenori, sesuo tyli. Sulaukiau laiską lietuviškai rašytą iš Italijos, kuriame rašo, kad priima atvažiuok. Jau ruduo, braukiam linus ir aš vėl motinai sakau, kad aš važiuosiu Italijon. Jinai man sako, o aš neleisiu. Po to pašnekėsiu praėjus kokiai savaitei pasitaikė man su motina abiem būti troboje. Aš vėl jai tą patį. Buvo už stalo prie sienos šv. panelės Marijos su kūdikėliu ant rankų paveikslas, aš prieš tą paveikslą atsistojęs pradėjau garsiai melstis su ašaromis prašydamas Marijos, kad jinai padėtų man pasiekti tikslą, kurio iš mažens trokštu pasiekti. Motina stovi ir žiūri kuomet aš pabėgiau melstis ir ašaras man nuo veido šluostaus, motina sako: jei jau šitaip tai važiuok Italijon, bet Liepojoj. Aš pinigų duosiu. Pabučiavau jai abi rankas. Jinai išėjo į svirną, atsinešė kelis sūrius ir pradėjo juos plauti ir ruošti keliolien indelį. Motina pasisakė kaiminkon ir paskli-

do gandas, kad aš išvažiuoju mokintis į kunigus. Žmonių buvo didelis nustebimas. Rodos gal net užvidančių man. Užgirdau, kad kitas sakęs, jei aš būsiu kuniguirai jis bus žydų rabinu, kitas atkriduosiąs savo kepurę priteršti. Aš gi savo padėti suprantu. Nors aš mokintis galiu, bet nežinau ar pavyks, gal kokia nelaimė kelyje įvyk- ti ir reikės vėl į kaimą grįžti. Labai aš kno- rėčiau, kad ūkis pasileistų. Apirtų tvoros, api- plištų stogai, paskui tiktai žmonės juoksis ir visaip kalbės. Mūsų kaimo gale trobelėje gyve- no vienas apimeistris žmogus vardu Juozas K. Jis buvo tarnavęs kariuomenėje mokėjo skaityti. Aš jam duodavau lietuviškas knygas skaityti, kurias aš gaudavau iš skaitymo ratelio. Su juo pasikalbėdavau apie visokius reikalus. Kada dar patėviš buvo gyvas, jis pas mus dirbdavo vasarą per didelius darbimetus. Kada žiemą jis pri- traukdavo maisto, visada pas mus gaudavo avanso. Vasarą atidirbdavo. Jo tėvai gyveno Kupiškio miestelyje. Turėjo savo sklypą ir trobesius. Tėvas juos jam paveldi. Jis pardavė kaimo tro- belę ir persikėlė su šeima gyventi į miestą. Prieš išvažiuojant man į Liepoją, tame ketvirta- dienyje aš mieste pasitikau savo prietelį Juozapą, parsivežiau į savo kveterą kur apsis- todavome. Nupirkau kelias bonkas žlaus, pasisa- kiau jam, kur aš išvažiuoju ir paprašiau, kad jei motina prašys jo ką nors padaryti ar patai- syti ūkyje, kad jisai neatsisakytų ir paklausy- tų, aš jam būsių už tai dėkingas. Jisai pasiza- dėjo ir mudu širdingai atsisveikinome. Seštadie- nį aš išvažiavau į Liepoją. Savo vietoje pasam- džiau iš kaimo vieną vyriškį, kuris mane į sto- lėsti, sesuo ir mama verkti pradėjo ir aš susi- jaudinęs su visais atsisveikinau ir pagavęs kepurę sėdau vežiman ir išvažiavau. Liepojuje buvau parašęs, kada atvažiuoju. Radau stotyje atė- jusius manęs pasitikti. Nuvažiavome pas juos į kveterą. Rytojaus diena buvo sekmadienis, nuė-

jom
rei
gim
nuė
st
dur
suk
aš.
ir
užt
tel
čio
išv
met
par
nuv
ir
piš
mar
žiu
še
tė
pa
se
pr
su
mo
su
pr
ba
ka
Tu
ci
tr
ti
bė
st
či
iā
ne
ri

jome į bažnyčią į mokinių pamaldas. Susipirkau reikalingus rankvedius ir pasisamdžiau vieną gimnazistą pamokinti. Bažnyčioje dar per sumą nuėjau. Po pamokslų išėinantis iš bažnyčios padarė koplyčioje yra panelės šv. stovykla ir daug suklaupę žmonių meldžiasi prieš ją. Įėjau ir aš. Ir meldamasis pavadžiau save, motiną, seserį ir paliktą turtą Marijos globai, kad per jos užtarymą Dievas apsaugotų mus visus nuo nepriešingų Sielos ir kūno. Kada tik tai buvau bažnyčioje neužmiršau į Mariją pasimelsti. Į Liepoją išvažiavau lapkričio mėnesio pabaigoje 1906 metais. Kalėdų atostogoms vienas gimnazistas parvažiavo į kaimyninį kaimą. Paprašiau jo, kad nuvažiuotų į mano tėviškę, papasakotų apie mane ir atvežtų valgio. Sausio mėn. gale 1907 m. Kupiškio urėdninkas su dviem stražnikais padarė mano ūkyje kratą. Viename vakare į kiemą įvažiuoja vežimas, trobon sueina policija. Klausia šeiminkės. Motina kaime buvo vestuvėse. Pasiuntė berną motiną pašaukti. Nesulaukdami motinos pareinant, urėdninkas pasiėmė iš trobos lempą sesutę ir su stražnikais suėjo į kamara ir pradėjo daryti krata. Iškratė lovą, kame motina su sesute gulėjo. Jau eis kratyti komodos. Po komoda buvo pakištas mano paliktas revolveris. Sesu supranta, kad suras, ji jau lovą krečiant prašė, kad be motinos nekrėstų jie neklaušė. Dar bar puola prie urėdniko, bučiuoja jam rankon, kad toliau nekrėstų, lauktų motinos pareinant. Tu tarpu suduoda per lempą, krenta ir sudužta cilendra, ugnis užgęsta. Visi sueina iš vestuvių motron. Pareina su dviem vyrais iš balsu. Sesuo tina. Jinai pradeda verkti patamsėje balsu. Sesuo bėga į kamara atnešti lempos. Prie kamaros durų stovi stražnikas jos neleidžia. Tada sesuo siuntė lempos parnešti piemenį ir jam įsako, kad iš po komodos paimtų kišenėn revolverį ir išnešęs oran ikištų sniegan. Piemuo ilgai revolverių nesuranda ir ilgai lempos neišneša. Tuomet

sesuo sako pakeltu balsu, gal ir tą lempą sudaužys ir skubiai bėga kamaron pagauna revolyverių, paduoda piemeniui ir įneša į trobą lempą. Užsidega lempą daro kratą toliau. Motina pamatiusi lovą sujauktą tyčiomis pradeda sakyti, kad pinigai buvo, kratą padarė stale ir komodoje. Urednikas suprato, kad sesuo visai ramiai laikosi. Stražnikai dar norėjo eiti į antrą kambarį, bet urednikas nebeleido. Vienas iš stražnikų urednikui rusiškai sako, kad buvau aš socialistas, yra tenai proklamacijų. Jam atsako, ar nesupranti kad ta mergaitė mus apmovė. Kratą nutraukė visi nurėjo į trobą. Urednikas parašo kortelė įteikė motinai, kad rytoj pribūtų Kupiškin pas pristovą. Vyras motinai sako, gal turi kuo pavaišink svečius sušalė. Motina paruošė stalą. Pastato šnapses ir prašo svečius ir vyrus prie stalo. Policija susėdo prie stalo su kepurėmis. Stražnikų kepurės žieminės su ilgomis vilnomis užkrinta už akių ir negalima pažinti jų, kas jie tokie. Beprašydama motina svečius valgyti ir išgerti pastebėjo, kad stražniko kepurė dėvi mūsų prietelius Juozas K. kuri aš išvažiuodamas Liepojun prašiau jei motina prašytų, kad pataisytų ar padarytų. Jinai jam sako: Juozapai kaip tu čia atsiradai. Jis ką tai per nosį sumurma ir nieko neatsako. Pasivaišinę svečiai dar kitose kiemose padarė kratą, kur žinojo Juozas, kad turi medžioklinius šautuvus. Kas tą turėjo, visi viską suslėpė ir nieko niekur nerandė išvažiavo. Vyras man parvažiavus pavasariį man namo pasakė. Stebėjomės mes iš kur tavo sesuo toki drąsi buvo. Ją kad paklausiem jinai sako drąsa man buvo toje valandoj, iš kur nežinau. Kaimo mergaitė retai matanti policiją, vėliau, kad pamatydavo pro kiemą pravažiuojant policitą pradėdavo virpėti. Čia juos gi apmovė. Mūsų prietelis Juozas K. šiuo žygiu manė du zuikiu nušauti. Pasirodo jis buvęs gėvą tarnybą prie daboklės už sargą. Manė gauti vietą stražniko, jei būtų pavykę surasti

revo
tur
Tas
liuc
jisa
klau
leid
da.
kėjo
būt
tik
tai
ate
ato
jau
ežę
į r
pat
kia
je
bus
dra
dži
mos

kur
ber
jas
cer
na
bo
la
Pi
ko
ži
gi
tė
dy
ne
kv

37
revolverius ir šautavas. Urednikas rytaetyje
tur būt pristovui referava, kad nieko nerado.
Tas pasiūkaukęs Juozą audanžė per ausį ir pa-
limosavęs iš daboklės sargo vietas. Norėjo pa-
jisai pakenkti. Jei būtų radę revolverį ir pro-
klamacijų tik po revoliucijos. Turėti ginklą
leidimo neturėjau. BGS'ia gavęs kalėjimą ar bau-
dą. Svarbiausiai stojant kunigų seminarijose reit-
kėjo gauti iš žandarų ištikimybės liudijimą, ne
būtų davę. Po šito, mano prietelius manęs susi-
tikti vengė. Jisai žmoną turėjo iš mūsų kaimo,
tai vasarą ar rugių ar šieno pjauti pas uošvį
stostogų metu pamatęs, kad Juozas yra eže norė-
jau prie jų pjovėjų priėti. Kaip tik tai į tą
ežę įėjau, Juozas padėjo dalį ir nuėjo toliau
į rugius buk reikalo atlikimui. Daugiau aš ir
pats nebenorėjau jo susitikti. Liepojuje aš mo-
kiausi penkis mėnesius, gegužės mėnesio pradžio-
je parvažiavau namo ir dirbau visus ūkio dar-
bus. Rugsėjo mėnesį vienybę parašė, kad švietimo
draugijje "Saulė" atidaro valdiškų kursų: pra-
džios mokyklų mokytojo, vaistinės mokinio, pir-
mos klasės valdininko teisėms įgyti.

Nuvažiavau Kaunan ir išlaikiau trečią
kursą. Mokslas prasidėjo 15 spalio. Kursai buvo
bendri su berniukų su mergaitėmis. Kursą vedė-
jas buvo Juozas Vokietaitis, kiti mokytojai visi
cenzūruoti. Kvotinus reikėjo laikyti prie gim-
nazijos ar apygardos "Saulės" draugijos valdy-
bos su pedagogų taryba nutarta buvo kvotinus
laikyti prie švietimo apygardos Petrapilyje.
Pirmas kvotimas paskirtas buvo vienuoliktoje
kovo 1908 metų. Petrapilin su kursistais nuva-
žiavo kursų vedėjas p. Vokietaitis. Saulės drau-
gijos lėšomis kursistams buvo atskirai, mergai-
toms ir atskirai vyrams vienam mėnesiui pasam-
dyti kambariai. Viso laikėm devyniolika, penki
neišlaikė. Tą patį metų pavasarį aš išlaikiau
kvotinus į kunigų seminariją Kaune. Kalėdų

stotogous parvatilavap jau seminarijos aukla-
 ticia. Kadevyje valioja, seminarija motina val
 auklėti artimesnius kalynus išleisti mangi.
 Kodėl motina taip darė at jos neklausiau, mat
 atėj keimė buvo paprotis auklėti ar patiam
 susirakti išleisti naujoką į kariuomenę ar
 jomsavedžius į šliabą vaituojant kadangi man du
 su seserimi nei į kariuomenę įjome nei vedėme,
 tai motina dėl to norėjo padaryti man išleis-
 toves. Aš staisėdau gale stalo tropotį valgiau,
 Persišegnojys pabučiavau stalą ir staiklaupęs
 prieš motiną paprašiau jos mane palaiminti-
 pažegnoti, kad Dievas man leistų ir apsaugotų nuo
 priešų, tepti geru kunigu.

Atsisveikinęs su išleidėjais ir namiškiais
 sėdau į vežimą ir išvažiavau, ne per kaimą, bet
 per kaimyno kiemą, lauko kekeliu į vieškelį. Va-
 žiuojant į stotį ėmė džiaugsmas, kad artimoos
 prie trokštėnčių tikalo, bet ir liūdesys, kaip
 naujoj mokykloje vyks gyvenimas. Stotyje radau
 du kupiškėnus klierikus, o traukiniu atvažiovo
 nuo Panemunėlio ir kitas, daugiau seminarijos
 suklėtinių su kuriais mane kupiškėnai supažin-
 diho. Kaunan nuvažiojome naktį. Nakvojau, kur
 man nurodė draugas. Pirmą rytą jau valgėme seni-
 narijos valgykloje. Pirmiausia reikia susirasti
 kambarį gyvenimui. Pirmokams, taip vadina aspiran-
 tus, kambariai buvo prasteni po daugiau vieno-
 je vietoje gyveno. Aš apsirinkau ir apsigyvenau
 pirmame kambaryje-Sachalinu vadinamu. Tuose
 mūruose prie šv. Trejybės bažnyčios antrame
 aukšte. Tojus reikia nueiti pas inspektorių ir
 jam pranešti, kur apsigyvenau. Kas tuojau buvo
 padaryta. Toliau reikia pasirūpinti šieniku
 šiaudų ir pasiruošti lovą. Be to seminarijoje
 reikalaujama įstatais, kad ant kiekvieno suk-
 lėtinio lovos prie sienos būtų kryželis ar pa-
 veikslėlis ir indelis švęstam vandeniui. Atvaži-
 avus pirmą dieną leidžiama laisvai išeiti mies-

tam, kas reikia nusipirkti. Madu su draugu iš-
 jome nusipirkti paveikslėlio ir indelio. Pagal
 katedrą buvo kelios krautuvėlės dėvocijonaly.
 Madu užėjome į piraž. Sienos nukabintos su rė-
 meliais šventųjų paveikslėliais čia nusipir-
 kome. Užėjome į antrą, čia man krito į a-
 skis Panelės švenčiausios paveikslėlis su kō-
 dikėliu ant rankos rėmeliuose. Man jis gražiau-
 sias už visus. Aš jį ir nupirkau. Čia ir draugas
 išsirinko ir nupirko. Trečioje krautuvėlėje nusi-
 pirkome indelius švęstam vandeniu. Tą paveiks-
 lėlį Panelės šv. išlaikiau seminarijoje ir kuni-
 gaudamas net trisdešimt du metu. Kuomet suėmė
 paliko ant lovos prie sienos. Pirmą dieną semi-
 narijon suvažiuoja beveik visi auklėtiniai. Lie-
 ka neatvykęs iš Lemaitijos, kuriems toli gėl-
 kelis. Pirmokams kiekviename kambaryje, sulyg išta-
 tais paskiriamas esti aukštešnio kurso klieri-
 kas vadinamas prepozitu, tiems išaiškinti, tvar-
 kai ir dabotiškai jos laikytusi. Vakare atėjo
 ir mūsų kambarin klierikas, pasirinko vietą lo-
 vai ir staliuką prie lango pasistatė, prie jo
 jis vienas ir sėdėjo. Susipažinome. Jisai mums
 pasiškino, kad ši vakarą vakarienė ir poteriai
 bus visiems bendrai. Liepė tose valandose būti
 namie. Seminarijos rektoriumi buvo vyskupas -
 Cirtautas, vic. rektorius kanauninkas Pacevičius,
 prefektas profesorius Liausas. Prokuriatorius
 profesorius Jonuševičius. Po vakarinių poterių
 kambaryje prepozitas pranešė: seminarijos regula
 esti skaitoma papunkčiai ketvirtadieniais di-
 džiojo Salėj, jūs viską toliau sužinosite. Dabar
 jums pranešu, kad vakarinių poterių yra jau
 tylėjimo laikas iki rytoj dienos pusryčių. Semi-
 narijoje tvarkoma skambučiu. Gulti iki devynių
 negalima, pasiruošti reikia prieš gulant malda
 vadinama "dvasiškas skaitymas: iš tam tikrų
 eskejų knygų. Kaip tiktai skambutis, galima,
 kas nori, tuojaus gulti. Iki 10 valandos galima
 dar mokintis, knygas skaityti, dešimtą valandą

visur šviesa užgesinta. Keliamės seminarijoje penktą valandą. Poteriai puse šešių. Per tą pusvalandį reikia apsirėdyti, nueiti bažnyčion trumpai šv. sakramentą pagarbinti. Likusis laikas galima vaikščioti po vieną sode. Rytoį vakare prasidės trijų dienų rekolekcijos. Pirmos rekolekcijos Seminarijoje pirmokams buvo bukštus dalykas. Girdėjau būdamas pasaulyje, kad po jų išstoja iš seminarijos keli naujokai. Mat per rekolekcijas reikia visą laiką tikėjimas greitai užlaikyti. Pamokslūs sako vakarais profesoriai, meditacijos, dvasiškas skaitymas, sąžinės sąskaita, išpažintis. Tai sunksdvasiškas darbas ypatingai pirmokams. Seminarijoje tuo laiką rekolekcijos buvo vedamos lenkų kalba. Rytmetiniai ir vakariniai poteriai lenkiški. Kapeliono, dvasišku tėvų konferencijos šeštadienio vakare lenkiškai. Pamokos lenkiškai: lenkų kalba, liturgijos kalbos, homeletikos, katekizmo, bažnytinės istorijos aiškinimas. Pas inspektorių geriau lenkiškai, bet jisai lietuviškai kalbėjo. Per rekolekcijas pirmokams vienos valandos buvo atskiroje salėje lietuviškai. Dvasios vadas profesorius Vėlavičius sakė trumpą konferenciją, sąžinės sąkaitą ir kaip atlikti iš viso amžiaus, kam būtų reikalinga išpažintį. Kambarėje prie vieno staliuko sėdėjome du, aš nemokėjau nė žodžio lenkiškai, o jis lietuviškai. Mūsų kalbėjova tarp savęs rusiškai. Per rekolekcijas vakarais konferenciją sakė profesoriai. Jie kalbėjo pasiruošę su gestais kitas net karštai. Nesuprantančiam kalbos išpūdžio nedarė, nebent sakymo būnas ir gestai įdomino. Mūsų su draugu rekolekcijos laikėme rintai, tylėjimą užlaikėme per tas dienas griežtai melsdames nuoširdžiai. Trečią dieną rekolekcijų po pietų atlikę šv. išpažintį sugrižtame į savo gyvenamą kambarį. Pripozito ir kitų draugų nebuvo atėjusių. Pažiūrėję vienas į ant rą prasijuokėme truputį. Jis mane klausia rusiškai: kaip

kaip rek
ko mane
ferencij
dėl to,
Ketgirt
klierik
trumpai
laupėme
kai lab
po savo
komunij
po due
prie ko
visą la
per gro
na. Nema
žų ir a
pasimel
mai šne
likto p
tas po
tyniška
padėkoj
atlikom
kėjo vi
tikrųjų
dienas
sos. Sek
tedrą. K
ant zak
pirmame
seknadi
Kuomet
tas, kur
bažnyč
ros vėl
seminar
po vien
Cia mes
lą ir a

kaip rekolekcijos nebaugina, atsakiau ne. Jis sa-
ferencijos, o sakau, kad manęs vakar sakytos kon-
dėl to, kad aš jų lenkiškai sakomą nebaugina.
Ketvirtą dieną ryte į šv. mišias susirinko visi
klerikai už Dievo stalo ir susėdo. Pirmokai,
trumpais drabužiais, suėjome į bažnyčią ir suk-
laupėme ties Dievo stalu. Per šv. Mišias klieri-
kai labai gražiai giedojo lotyniškai. Kunigas
po savo šv. Komunijos tuojuos lotyniškai. Kunigas
komuniją klierikams. Jie sustojo su kamžomis
prie komunijos. Klierikai pagal išdavė komuniją
visą laiką dar giedojo. Pirmokams davė komuniją
per grotas, kaip paprastai žmonėms, kad duoda-
na. Nenačiusiam tokios gražios tvarkos, darė gra-
žų ir atmintiną ilgą laikui išpūdi. Po komunijos
pasimeldus tuojuos pusryčiai. Valgant visi links-
mai šnekasi, juokauja. Rodosi, kad to sunkumo at-
likto per rekolekcijas ir nebesijaučia. Prepozit-
tas po pusryčių įėjęs į kambarį pasveikino lo-
tyniškai Garbė Jėzui Kristui. Visus pabučiavo,
padėkojo ir pagyrė, kad gražiai ir pamaldžiai
atlikome rekolekcijas, užlaikėm tikėjimą. Palin-
kėjo visiems čia esantiems tapti kunigais. Iš
tikrųjų mes visi keturi likome kunigais. Dvi
dienas dar pamokų nebuvo, laikomos buvo patais-
sos. Sekmadienyjeėjome rikiuotėje po du į ka-
tedrą. Katedroje pirmokai per pamaldas buvome
ant zakrastijos. Buvo vienas iš prepozitų ne tik
pirmame torius ir apvilko ilgais rūbais,
sekmadieniais su mumis vis buvo prepozitas.
Kuomet apvilko ilgais rūbais nurodė mums vie-
tas, kur turime pirmokai sėdėti seminarijos
bažnyčioje, ir katedros presbiterijoje. Iš kated-
ros vėl rikiuotėje parėjome į seminariją. Į
seminarijos kiemą įėjimas per sijas duris
po vieną. Žmonės ir pasaulis pasiliko už durų.
Čia mes vieni vyrai, kurių tikslas pasiekti moks-
lą ir auklėjimas, kad užbaigę vėl išeitumėm

į pasaulį darbuoties Kristaus vienuoptyne. Pirmą kartą sugrįžus iš katedros ir nematant jau žmonių jautėsi ilgesis ir gailėjosi kuo tai. Vėliau prisiprato, kad rodos taip ir reikia. Jau reikia pradėti pamokas. Visų penkių kursų semorai iškabino programą, kuriose surašyta kokiose salėse, kokiose valandose ir kokios pamokos. Kokias pamokas sueidavo po du kursų net ir po trys. Sąrašė pirmam kursui nurodyti knygos ir jų autoriai. Seminarija mokykla ne tiksliai mokslui įgyti, bet ir persiauklėti. Todėl ir taip sutvarkyta dienotvarkė, kad nuo ryto penkių iki vakaro dešimtos valandos visas laikas užimtas. Laiką tvarko skambutis. Užgirdai skambutį ir žinai kam skambina, kur turi eiti ir ką daryti. Pirmame kurse suvažiuoja iš įvairių vietų, visokio amžiaus ir net dviejų tautų: lietuvių ir lenkų mokiniai. Čia iš pradžių metų per pertrauką ir po pertraukos, jei vienas kursas, daugiau judėjimo ir triukšmo kartais net inspektorius ateina pažiūrėti, kad kas tai yra kad taip užima. Kituose kursuose visur rimtai elgiamasi. Į miestą išeiti esant reikalui pas dantų daktarą dviejose leidžiama inspektoriaus. Kitus auklėtinių reikalus aprūpina atėję su inspektoriu žinia pietų laike: mėsinių ir galanterijos krautuvių atstovai su skaitelėmis, knygų parduotuvės atstovai, siuvėjai, batsiuviai, knygų ryšyklos žmogus. Iš vaisinės parneša sargas. Žodžiu viskas aprūpinta vietoje. Daktaras taip pat ateina paskirtą dieną. Reikalui esant pakviečiamas specialiai. Dvasiškes lavinimas eina per visą parą. Ryte žadinama žodžiais garbinkime Viešpatį. Kas nors atsako Dievui garbė. Tuojau visi keliasi; prausiasi, susitvarko, išsineša vandenį, apsirėdo ir eina į bažnyčią privačiai pagarbinti šv. sakramentą ir sukalbėti vieną antrą poteri. Iš bažnyčios į sodą pasivaikščioti. Skambutis. Visi eina į didžiąją salę rytmetiniams poteriams ir

aprašyma
dvasios v
klierikai
šv. Mišnių
kambarį. Č
vai šneka
į bažnyčią
eina stač
kambariuo
butis pam
nučių. Pi
antros kl
aukšti sv
gykloje r
skirtas š
liuosas l
į bažnyčią
ir už ger
tų pamok
kursuose
liuosas l
paruošina
dvasiškes
butis gu
šviesos. l
kių. Po p
gatvėmis
vaidendos
regulą. Š
vado ast
gražiai
Profesor
lėjo ir
net iki
davo bev
kiti net
Mes į pi
šeši, o į
narijos
vadus my
antrą ku

apmąstymams. Šeštą valandą šv. Mišios. Jas laiko
dvasios vadovas-kapelionas. Per šv. Mišias
klerikai gieda, eina-prie šv. Komunijos. Po
šv. Mišių stačiai iš bažnyčios į valgomąjį
kambarį. Čia jau atsidaro visų burnos ir leis-
vai šnekasi. Po pusryčių dauguma eina leis-
į bažnyčią šv. pagarbinti. Nekurie iš valgomąjo
eina stačiai į kambarį iki aštuntos valandos
kambariuose pamokų pakartojimas. Aštuoniose skam-
butis pamokoms. Pamokos po penkiasdešintis mi-
nučių. Pietų metu jei esti šventės pirmos ir
antros klasės profesorių vardinės ar atvažiuoja
aukšti svečiai tai per pietus ir vakarienę val-
gykloje ne skaitoma. Kitose dienose skaito pak-
skirtas šeštadienį klerikas. Po pietų iki dviejų
liuosas laikas. Po pietų visi eina iš valgyklos
į bažnyčią švenčiausio sakramento pagarbinti
ir už geradarius pasimelsti. Bsti dar ir po pietų
pamokos. Po vakarienės pusė valandos visuose
kursuose kambariuose giedojimo pamokos. Toliau
liuosas laikas iki pusė dešimtos. Iki devynių
paruošimas pamokų ir tikėjimas. Prieš gulant
dvasiškas skaitymas ir asketikos. Devintą skam-
butis gulti. Dešimtą visur turi būti užgesintos
šviesos. Ketvirtadienis liuosas laikas iki pen-
kių. Po pietų einam pasivaikščioti po miestą
gatvėmis ar į ganyklas už Nenuo. Paskui pusę
valandos didžiojoje salėje skaito seminarijos
regulą. Šeštadienio vakare po poterių dvasios
vado astetikos paskaita. Klerikai tarp savęs
gražiai sugyvena, jokių nesusipratimų nebuvo.
Profesorių, rektorių ir kitus viršininkus my-
lėjo ir gerbė kaip tėvus. Į seminariją įstodavo
net iki penkių dešimtų asmenų. Kunigus išsišvęs-
davo beveik pusė. Kiti likdavo antriems metams,
kiti neturėdami pašaukimo patys išstodavo.
Mes į pirmą kursą suvažiavome keturiasdešintis
šeši, o išišventėme dvidešimtis vienas. Man semi-
narijos tvarka tiko, regula rūpinaus užlaikyti
vadus mylėjau ir gerbiau. Mokslas sekėsi. Į
antrą kursą perėjau be pagyrimo, kituose kursuo-

se mokiaus su pagyrimu ir užbaigiau cumlaude. Per visą seminarijos laiką Dievą prašiau, kad baigęs seminariją gaučiau gerą kleboną ir didelę parapiją. Pirmas klebonas jaunam kunigui yra tėvas parapijoje. Iš jo elgesio ir tvarkos sau pasiėmę kaip turi būti pavyzdingu kunigu. Didele parapija duoda darbo. Aš pripratęs iš mažens prie darbo norėjau jo turėti ir kunigu būdamas. Nesant darbo žmogus išmoksta tingėti ir dykinėti. Kaip išlaikiau paskutinį egzaminą stačiasi iš koplyčios įbėgau į bažnyčią Dievui padėkoti, kad tikslą pasiekiau. Taip karštai ir širdingai meldžiaus atsiklaupęs ant laiptų prieš didįjį altorių. Norėjau kniūpsčiais perpulęs žemę išbučiuoti kaip niekuomet nebuvau taip karštai meldęsis, kad padėkočiau Dievui už viską ką aš seminarijoje pasiekiau. Turėjau dar pinigų tūkstantį aštuonis šimtus rublių. Atėjo man mintis kame aš galėčiau daugiau gero Dievui padaryti ar dabar išvažiuoju į Kristaus vynuogyną ar dar važiuoti mokintis toliau, ir tada baigus ~~seminariją~~ akademią. Pamaniau, kad niekuomet Dievo apie tai neprašiau, reikia važiuoti kokie metai į parapiją pasipraktikuoti. Po metų važiuosiu toliau mokintis. Neturiu palikti neparašęs šito dalyko. Anksčiau rašiau, kad aš po patėvio mirties ūkininkavau ir su jaunuomene dalyvavau vakaruškose ir vestuvėse. Žinoma galvočiau kartais ištekęs sesuo, pasens motina reikės vesti ir man. Apgalvodavau kaip reikės važiuoti piršlėms, sutarus užsakai paduoti, toliau ruošti vestuvėms. Vestuves galvoju dar kaip važiuosim pas jaunąją ir iš jos į bažnyčią. Dar visą galima einam į bažnyčią ir jau prie altoriaus. Čia taip galvojant nusipurtinu, kad iš tos vietos bėgsiu, šalin. Nusispioviau ir daugiau nebegalvočiau. Kada baigiau keturis kursus seminarijos, sulig seminarijoje esamos tvarkos, duoda jau aukštesnius švėtimus. Kurie mokėmės su pagyrimais ir buvome jau suau-

gę, penk
Per vis
ro ir p
nebuvin
Prieš a
aštuoni
salėje
kams, ka
subdeko
melsti
miai ne
Pergyve
ateina
kono šv
Nežinau
aš dara
iš jo a
viau se
nimi ta
rią aš
nimas p
Toks vi
galiau
pagunda
dituoju
ilgiau
menęs n
dėtis t
lekcijā
apnasty
lesčio
pasauli
nau, kad
minge?
ka tarp
žinau, k
kurios v
išauga
mino ma
likti i

gę, penkis davė ir diakono šventimus pavasaryje. Per visą seminarijos laiką man nebuvo jokio nebuvimo pašaukimo. Ji aš turėjau iš mažens. Prieš aukštesnius šventimus reikia atlaikyti aštuonių dienų rekolekcijas. Vakare po poterių salėje kun. kapelionas praneša visiems klieri- subdekonata rekolekcijas ir pradeda prieš melsti už juos. Rekolekcijas pradėdau visai ra- Pergyvename. Neatmenu ar pirmą ar antrą dieną, ateina man į galvą baisi pagunda. Priėmus sube- kono šventimus jau atsiskiriu visai iš pasaulio. Nežinau iš kur man į galvą ateina mintis, ką aš darau. Pradeda man gailėti pasaulio, kad aš iš jo atsitraukiu. Gaila ūkio kuri aš atida- viau seserei. Gaila mano pavardės, kuri su ma- nimi tame kaime pranyksta. Gaila tos šeimos, ku- rią aš būčiau pasaulyje išauginęs. Šeimos gyve- nimas persistato toks malonus ir jaukus ir t.t. Toks vidujinis skusmas, kad aš ir aprašyti ne- galiu. Nežinau kur dėtis. Man niekuomet tokia pagunda nebuvo atėjusi. Aš meldžiaus karštai, me- dituoju, lankau švenčiausių sakramentą, būnu ilgiau bažnyčioje, bet šitas ilgesys ir gailėsis manęs nepaleidžia. Nežinau kas daryti ir kur dėtis taip man buvo iki ketvirtos deinos reko- lekcijų. Ketvirtą dieną rekolekcijų per pirmą apmąstymą manyje atsirado priešingos tam, gai- lesčio pasaulio mintis: 1) iš kur aš žinau, kad pasaulyje man bus taip gerai? 2) iš kur aš ži- nau, kad mano moterystė būtų buvusi tokia lai- minga? Yra moterystių labai nelaimingų: nesutin- ka tarp savęs, mušasi, neištikimi 3) iš kur aš žinau, kad užauginsiu gerus vaikus? Yra šeimų, kurios vaikų neturi. Yra šeimų kurių vaikai išauga blogi. Šitokios priešingos mintys nura- mino mane. Dabar dar vienas rūpestis. Reikia at- likti išpežintis. Mano nuodėmklausis per keturis

metus buvo pralatas Kerpauskas. Einam nusimaukę
 Vilijoje per seminarijos daržą, suskamba kated-
 ros visi varpai. Kas nors mirė. Klausiam dar-
 bininkus, atsako kalba, kad pralatas Kerpauskas.
 Mane apipylė prakaitas kas dabar bus, kad mano
 nuodėmklausis pas kurį vaikščiojau keturius me-
 tus išpažinties mirė. Dievas davė, per rekolek-
 cijas atlikau išpažintį pas kun. Prapulionį. Vi-
 sas abejones jam pasisakiau. Jis mane nuramino,
 paguodė, sako imk šventimus, čia yra tavęs bandy-
 mas. Dievas padės, būsi geru kunigu. Jo paklau-
 siau, atlikau antras keturių dienų rekolekcijų
 ir sekmadienį priėmiau subdiakonato šventimus.
 Po šventimų tą dieną buvo labai džiugu, kad jau
 būsiu kunigu. Reikia tiktai Dievo prašyti rei-
 kalingos pagalbos. Tos dienos vakare vėl pradė-
 jome trijų dienų rekolekcijas prieš dekonatą,
 šventimus suteikė vyskupas, mano užtarytoju Petro
 ir Povilo dienoje. Atostagoms parvažiavau jau
 perjuostas per vieną petį stulą. Jau bažnyčioje
 daugiau darbo. Diakonas jau pusė kunigo. Gali
 Evangeliją giedoti, giedoti iškilmingoje aissto-
 je per šv. Mišias. Be įstatyto šv. sakramento
 laikyti jutrinę ir mišparus, Krikšto sakramentą
 teikti, šv. komuniją dalinti nekuriuos palaimi-
 ninus teikti ir t. t. Penktas kursas. Šiame kurse
 reikia eiti į pamokas ir laikyti egzaminus
 prieš šventimus (pro ordinibus). Darbo yra daug
 giau, bet suspėjame. Baigiant metus pavasarių nu-
 tarta pasidaryti tminčiai bendrą fotografiją
 Kunigu buvau išvestas 26 gegužės (senojo kalen-
 doriaus) 1913 metais. Šventino vyskupas Cirtau-
 tas, pirmas šv. mišias laikiau Salamiesčio baž-
 nyčioje 2 birželio. Tą dieną prasidėjo jubilee-
 jus suteikimo laisvės Katalikų Bažnyčiai per
 Romos imperatorių Konstantiną. Primicijoje sve-
 timų kunigų nebuvo, visi turėjo būti namuose.
 Buvo tik trys klierikai. Gi vakarų kaime gim-
 tane name buvo vaikai. Giminių suvažiavo daug,
 dalyvavo ir kaimo jaunimas. Į pietus atvažiavo

Anta
 kun
 vo
 esu
 rim
 dži
 kleb
 vien
 Kupi
 suti
 ką, k
 kinu
 sako
 sako
 lio
 aš s
 džia
 nepy
 Juoz
 kiu
 iki
 iš P
 šau
 Jisa
 king
 žink
 vas
 pirm
 Pl
 ties
 kara
 viet
 nisl
 Alta
 kuči
 kien
 zakr
 dide
 vent
 liet
 višk

Antašavos klebonas kun. Lialis Salameščio
 kun. Sapalas, Vašninko kun. Mielinis. Vaisės bu-
 esa paskirtas į Plungę vikaru-žemaišioje, kad
 rino raštą gavau liepos mėnesio pradžioje. Pas-
 džiošios Kalvarijos atlaidus išleidau Antašavos
 kleboną kun. Lialį. Dvi savaites buvau Antašavoj
 vienam ketvirdatienį nuvažiauvau su Antašavoj
 Kupiškis. Einu vaistinėn, susikertant gatvėms
 sutinku anksčiau minėtą prietelių Juozą Amaraus-
 ką, kurs darė kratą mano namuose. Aš jį pasvei-
 kinu ir klausiu kaip ir kame gyvenį. Jisai man
 sako, kad netoli Antašavos kaime dirbu. Buvau
 sako, sekmadienyje bažnyčioje, girdėjau kunigė-
 lio gražų pamokslą ir t. t. Truputį pašnekėjau
 aš sakau sudievu, paduođu ranką. Jis jos nepalei-
 džia ir laikydamas apsiašarojęs sako, kunigėli
 nepyk. Aš sakau ant tavęs nepyktu, tik žinok,
 Juozai, kad nereikia kitam daryti blogo. Ištrau-
 kiu ranką ir paeinu į vaistinę. Daugiau aš jo
 iki šiolei nebemačiau. Viename kurse buvau su
 iš Plungės miesto klieriku. Jam parašau ir pra-
 šau atrašyk, koks klebonas ir kokia parapija.
 Jisai parašo, kad klebonas labai geras ir tvar-
 kingas. Parapija didelė, turėsi darbo. Nuo gele-
 žinkelio 74 kilometrai. Apsidžiaugiau, kad Die-
 vas išklausė mano troškimą ir prašymą gauti
 pirmą kleboną gerą ir kad parapijoje būtų darbo.

Plungėn nuvažiuoju 26 liepos iš Mažeikių sto-
 ties. Plungėje radau penkis kunigus. Vienas vi-
 karas išvažiavo į Šveicariją mąkinties, į jo
 vietą atvažiavo iš Odesos gydysis kunigas Sta-
 nislovas Irtmanas. Klebonas kun. Juozas Gynias Ba-
 Altaristas kun. Matas Ramanauskas ir Juozas Ba-
 kučiojis. Plungėje gyveno kunigaikštienė Ogins-
 kienė. Vargonininkas buvo Juozas Žilevičius
 zakrastijonas Juozas Monstvilas. Nemažas. Apy-
 didelė mūrinė bažnyčia. Miestas nemažas. Apy-
 venta daugumoje žydais. Jų rankose buvo prekyba.
 Lietuviai turėjo kooperatyvą, vieną kitą lietu-
 višką krautuvėlę. Lenkė turėjo lietuvišką knygy-

nėlį. Parapija turėjo labdaringą draugiją. Kunigaikštienė išlaikė senelių prieglaudą ir pamestinukų vaikų namus. Vedėjoms buvo slaptos vienuolės. Dekano Jarulaičio, esant Plungės klebonu, buvo, Macenių kaime ant Babrungos upės kranto, Liurdas įkurtas ir pastatyta koplytėlė, kurioje buvo laikomos kartais šv. Mišios. Liurdą įkurti kun. Jarulaičiui padėjo buvusi kunigaikštienės vienuolė Zakševsė. Jinai iš ūkininko Uznevičiaus nupirko dvi dešimtines žemės prie Babrungos upės kranto. Pasistatė namus, kuriuose laikė mergaites, neva siuvėjas, bet jos buvo slaptos vienuolės. Jos prižiūrėjo Liurdo šv. Panelės šv. grotą ir koplytėlę. Prie grotos šventėse Panelės švenčiausios buvo daromos iluminacijos, rinkdavosi daug žmonių. Tos mergaitės palaikė švarą ir jos giedodavo ir melsdavos prie Liurdo. Plungėn kaip aš atvažiavau, taip žmonių tarpe buvo viešai kalbama, kad žmonės apsižada ir Dievas išklauso. Klebonas metyt su Zakševska nesugyveno ir jinsi tais metais iš Plungės išvažiavo. Dalis mergaičių grįžo pas tėvus. Kelios išvažiavo į Prancūziją ir Belgiją vienuolynos. Liurdo visas žemės su trobesiais vienos klebonas atpirko, pasiskolinęs iš žmonių pinigus. Jiems buvo su bažnytine antspauda išduota pakvitavimas, kad kiekvienas Plungės klebonas su 5% turi iš Liurdo kasos skolas sumokėti. Liurdas tapo Plungės parapijos altarija. Pirmas kunigas apsigyveno Bakučionis Juozas. 1913 m. lapkričio mėnesyje. (Antras kunigas buvo Sragys Feliksas, kur buvo altarijoj Liurde iki 1928m. 15 gegužio. Gegužės mėn 14 d. pavarų karyje, vizituodamas kanoniškai vyskupijos parapijas vyskupas Staugaitis atvežė su barzda vienuolį Kapuciją. Išėjus kunigams ir žmonėms už miesto Telšių gatvėje vyskupo sutikti ir privažiavus vyskupo automobiliui prie žmonių pirmas iš automobilio išlindo kapucinas tėvas Gerardas vokiečių nei žodžio nemokąs lietuviš-

kai. I
giu
ant
Srag
tenki
zinio
Plung
kuria
rašči
rašti
jienc
gynėl
nebu
žiavo
rubli
sais
liems
tą kn
prasi
perem
tvart
lietu

labai
vo se
vestu
pa, ba
gėn l
laiku
vo iš
ku bu
ir ti
jau j
mas k
ka bu
kunig
punkt
duoda
rapij
mišio

kai. Rytojaus dieną vyskupas pranešė, kad Sra-
 ant Babrungo upės kranto gyventi į altariją
 Sragys tuo netikėtu siurprizu buvo labai nepa-
 žinion, kur po savaitės apsigyveno tėvas Gerardas.
 Plungėje buvo laikomas vieno žydo knygnas,
 kuriame buvo parduodama lietuviški knygynas,
 raščiai. Ypatingai buvo uoliai platinama laik-
 raštis leidžiamas Rygoje Jakavičiaus "Rygos nau-
 jienos" ir kiti jo leidiniai. Lietuviškas kny-
 gynėlyje mažai buvo knygų, o laikraščiai visai
 nebuvo. Knygyno laukytoja 1914 m iš Plungės išva-
 žiavo. Kunigai, klebonas ir vikarai sudėjęme 100
 rublių ir knygyno inventorių atpirkome su vi-
 sais knygų likučiais. Klebonas tarėsi su vienuo-
 liems, kurios vaikų prieglaudą tvarkė, kad jos
 tą knygynėlį apsiimtu vesti. Kadangi jau buvo
 prasidėjęs karas, tai knygyno vienuolės nebe-
 perėmė. Inventorius buvo suvežtas klebonijos
 tvartuos, vežimų kambarin. Plungė pasiliko be
 lietuviško knygnas.

Plungės klebonas Juozas Gynetas iš tikrųjų
 labai geras ir tvarkingas kunigas. Šeimininka-
 vo sesuo Justina, kurios jau už savaitės buvo
 vestuvės. Jos vietą užėmė jaunesnė sesuo Juoze-
 pa, baigusi gimnaziją. Klebonas atvažiavęs Plun-
 gėn 1910 metais, įsteigė kooperatyvą, kurie visai
 laiką buvo valdyboje. Labdaringa draugija bu-
 vo iš seniau, jis ją tvarkė ir valdybos pirminin-
 ku buvo. Bažnyčią rado pradietą labai didelia
 ir tiktai pamatai akmenų padiet. Pirmą plytą
 jau jisai ant pamato padėjo savo ranka kalbėda-
 mas kokios tai psalmės žodžius. Bažnyčioje tvar-
 ka buvo griežtai užvesta, kurios laikėsi visi
 kunigai. Pirmos mišios kasdieną buvo laikomos
 punkt septintą valandą. Per jas ar po jų iš-
 duoda šv. komunijs. Kitos tojaus, jei leido pa-
 rapijos reikalai. Kartais būdavo su antroms šv.
 mišioms reikdavo laukti mirusio ir t.t. Klebo-

nas laikydavo paskutines. Šventoms dienoms pirmos šv. mišios taip pat septintą valandą, antros devintą, votiva dešimtą, suma vienuoliktą. Krapyti neišeidavo pakol kunigaikštienė ant zakrastijos nepesirodydavo savo suole. Klebonas ir sekmadieniais steidavo vėliau, kaip kiti kunigai. Jis vėlai eidavo gulti. Jis kooperatyvo pinigines sąskaitas vedė, statomos bažnyčios ir labdaringos draugijos per tai vakarais ilgai dirbdavo negulęs. Žmoniams netiko kad klebonas taip vėlai ateina bažnyčion. Vadinō ponišku. Šiaip bažnytinio darbo buvo daug. Ypatingai šventą dieną, eidavo daug žmonių išpažinties. Vakarais bažnyčion eidavom pusei šeštos šventoms dienoms, kartais su mišparais žmonių išpažinčių klausyti nebaigdavom. Paprastoms dienoms mokyklų lankyti nereikdavo, buvo kapelionas kunigas Ramanauskas. Ligoniai vargino, jų buvo daug nors vieškelių į Plungę buvo septyni, bet dar toli reikėjo važioti kaimo keliais. Po dešimts varstų visur buvo vieškeliai, o už jų iš šalių dar reikėjo važioti per kunigaikštienės miško šaknyš nuo trijų iki penkių kilometrų. Aš nuvažiavęs iširašiau į labdarių draugiją. Išrinko mane į valdybą išdininko pareigoms. Koperatyvo visuotinis susirinkimas buvo po naujų metų, tai jau šiais metais nebeisirašiau. Alie doti Plungės parapija pradiedavo lapkričio mėnesį trečią dieną. Pirmą savaitę išvažiavo kun. Irtmanas. Buvo renkama pinigai statomai bažnyčiai po dvidešimt penkias kapeikas nuo dešimtinės ir per penkius metus. Alie dojant arklius davė kaimo ūkininkai. Pasiimdavo kunigą iš klebonijos ir tarnus parveždavo per savo kaimą. Kitam kaimui jau buvo nauji vežikai. Važiuojant pagal kitų parapijų rubežius nakvojo kaime. Prie nakvynės privežę vežikai palikdavo. Ant rytojaus paimdavo iš nakvynės nauja eile. Kartais per visą savaitę namo neparvažiuoji. Aš kalėdoti važiavau antrą savaitę, manęs išsivežti atvažia-

vo aki
nepras
mam k
Rinkau
stiprū
turėjo
naktis
vo su
buvo u
žikas
arkliu
ūkin. C
vienas
bažnyč
pažiūr
nyčiai
rau kr
jam ka
ir ger
šiū n
vedam
nuo su
aš at
dau. U
vynę. V
va še
kalėd
net j
kamb
vėši.
su ka
nigau,
nebuvo
žistat
čiai
ir by
nakvy
jam su
daro

vo ūkininkas su trimis arkliais. Arkliai buvo neprasti. Pradėjom kalėdoti devintam varste. Pirkau rinkau bažnyčiai pinigų. Ūkininkai daugumoje turėjo 50 dešimtinų. Nakvojau visus penkis naktis, nakvynėn parvažiuodavom sutemus, laukda-vo su iliuminacija iš visokių spalvingų burokių buvo uždagtos žvakės. "Man tas labai stebina. Ve-žikas kurs mane vežė iš Plungės per visą dieną arklių nekeitė. Vakare sutemus užvažiavau į ūkin. Gana gražus gyvenimas: duktė viena, sūnus vienas ir tas Amerikoje. Atidarydamas statomos bažnyčios rinkliavų knygą kaip tai išsitariau: pažiūrėsiu, sakau, ar daug papunio "griekių" bažnyčiai yra. Jis nerviška veidą truktelėjo. Atidaru knygą, žiūriu, nei kapeikos neduota. Aš sakau jam kaip čia yra papuni visą dieną taip gražiai ir gerai važiojai, net su trimis arkliais, o šič nesuprantu kodėl taip stovi. Gale stalo stovėdamas jis man atsako: tegul kunigaikštienė nuo savo žemės dešimtinų viską atiduoda, tai ir aš atiduosiu. Aš pirmą kartą tokią pasakymą išgirdau. Uždariau knygą ir baigiau privažioti į nakvynę. Visose nakvynėse laukė kaliedninkų ne savynė. Visose pilnas butas svečių. Pasirodo, kad kaliedninkų nakvynės šeimininkams balius. Kitur net jaunimo privažiavę. Kunigui duoda atskirą kambarį pasidėti drabužiams ir nakvoti. Svečiai vėši, linksminasi, jaunimas ratelius eina, žiūži, su kaliedninkais muša ir t. t. Man pirmi metai kunigaujant ir pas mus sukštaičius, tokių balių nebuvo daroma, pasirodė labai įdomu. Žmonės nepažįstami mane truputį varžė. Kaip supratau ženaičiai giliai tikintys katalikai, kunigus gerbė ir bylėjo, tam ir išlaidų negailėjo. Trečioje nakvynėje radau kleboną atvažiavus, atidaviau jam surinktus pinigus. Sužinojau, kad "Dvaras" daro parapijos bažnyčios statybai tarmozą. Pir-

dienos vežikas buvo kairiųjų spaudos skaitytojas, reiškia apsišvietęs. Ketvirtą savaitę išvažiavau kalėdoti pagal Rietavo ir Kulių parapijas. Čia Oginskių Plungės ir Rietavo miškų rajonai. Toliausias pakraštys nuo bažnyčios kaip dvylika ir daugiau varstų. Kaimai dideli tarpe miškų upės Minijos abiejų pusėje pakrantėmis. Keliai prasčiausi. Šakniniai, niekas jų netaiso. Gyventojai visi po kunigaikščių miškus gano gyvulius. Ukininkai stamūs ir gražiai gyvena. Pamiškėms yra nemažai mažažemių ir bežemių. Užvažiavus pas mažažemius ar bežemius rodosi, kad žmonės kunigo laukia ir džiaugiasi, kad užvežė ūkininkų vežimai pas bežemius, nenori užvežti sako jie, kunigo ir pas mus neatveža. Kartais aplenkia visai. Zakrastijonas visas trobeles žino, tai prašo nuvežti. Užvažiavęs pradėti klausinėti, kaip gyvenate, sako neblogai, yra darbo miškuose ganyklą užtenka ir t. t. Visi nusiskundžia, kad toli bažnyčia. Jaunesni sako mes greitai, tai nueinam. O seneliai mes visą vasarą ar pavasarį tik velykinės atlikti tik nueiname. Blogiausiai susirgus kai reikia kunigo prisišaukti, sunku gauti, kad kas parvežtų. Pradėti kalbėti su vaikais, jau šešių ar septynerių metų dar bažnyčios nematę. Mokyklų nėra, rodos, kad važiuoji per misijų kraštus. Visi trūksta, kad kas arčiau bažnyčią pastatytų. Penkias nakvynes toje apylinkėje turėjau. Taip išvargau, kad vos gyvas šeštadienio vakare Plungės bepažįčiau. Užbaigiau 1913 metus ir maniau toliau gyventi, štai pabaigoje sausio gaunu iš Kurijos raštą. Atplėšiu perkeltas vikaru į Karmelitų bažnyčią Kaune. Nustebau, kodėl iš žemaitijos gilumos po šešių mėnesių perkeltas. Reikia važiuoti. Kaunas. Priveža iš stoties vežikas prie Karmelitų Klebonijos. Aš su valižiuku rankoj, kiti daiktai stotyje. maža skuba atsistoti, barškinu duris. Įleidžia. Sutinku administratorių kunigą Žadeikį, nustemba, kad

taip
nėja
rinkt
vians
išvaž
voti.
sapos
bant
daug
kalba
bloga
tą Bar
bari.
šo sės
yra at
tijos
šomas
"Saul
šitai
sunku
pia p
vės. J
lenkų
lai p
nioje
čiau
mane
Praš
prašau
tus i
gaudo
reikal
rašyti
AS to
man r
Nuneš
imti
Šaulys
gu ir
pasky

taip greit atvažiavau. Klebonas Olšauskas važi-
 nėja po Lietuvą ir kitur "Saulės" namams pinigų
 rinkti. Vikaras vienas važiuoja Anglijon lietu-
 viams tarnauti. Tas, kurio aš vieton paskirtas,
 išvažiavęs viešėti. Nėra net vietos kur perhats,
 vot. To vikaro, kurio aš vieton atvažiavau ant
 sapos parėdė ir pirmą naktį pernakojojau. Kal-
 bantis su administratorium paaikšėjo, kad labai
 daug darbo. Ypatingai pamokslų lietuvių ir lenkų
 kalba. Gavėnios sekmadieniais net po du. Manau
 blogai bus. Einu pas Vyskupijos valdytoją pralo-
 tą Barauską, šv. Trejybės kleboną. Surandu jį kam-
 barį, pabarškinu, įeinu. Maloniai mane priima. Pre-
 šo sėsti ir t. t. Pasisakęs kas esu, paklausiu gal
 yra ant manęs skundų, kad mane iš gilumos žemsi-
 tijos perkėlė. Ne sako, kunigas buvot čia pra-
 šomas. Mat aš "Saulės" kursų mokinys. Olšauskas
 "Saulės" draugijos Valdybos pirmininkas. Tai
 šitaip. Administratoriui sakau, kad man Kaune bus
 sunku. Man inkstuose yra skasmai, gydytojas lie-
 pia pienišką valgį valgyti. Klebonas neturi kar-
 vės. Jo virtuvei aš sudarysiu sunkumų, antra aš
 lenkų kalbą vartuju silpnai, bus sunku pamoks-
 lai paruošti, kurių daug sakoma, ypatingai gavė-
 nioje. Labai bijau susikompromituoti. Taigi prašy-
 čiau mane iš Kauno iškelti. Valdytojas stengiasi
 mane atkalbinėti. Aš nepasiduodu ir jis sutinka.
 Prašo pristatyti daktaro liudijimą. Aš tuojaus
 prašau kur mane paskirs, aš norėčiau savo dakt-
 tus iš stoties pasiusti. Jisai greit nesusi-
 gaudo kur, klausia ar Plungėje antras vikaras
 reikalingas. Atsakaiu tai, klebonas žadėjo tojaus
 rašyti. Pagalvojęs sako, tai į tą pačią Plungę.
 Aš tojaus pas gydytoją, pristatau liudijimą, kad
 man reikalingas pieniškas valgis ir kaimo oras.
 Nunešu, jis liepia vakare užėti į Kuriją pa-
 linti rašto. Nueinu. Mano profesorius kunigas
 Saulys nepatenkintas, ant manęs kam iš Kauno bė-
 gu ir ant valdytojo, kad atgal į tą pačią vietą
 paskyrė. Sako, tas nieko nereikia.

kad sugyvenai su klebonu gerai. Bažnyčios toks paprotys išvažiuavai iš tos vietos nebegrįši. Dar Kuriijos archyvarijus kunigas Tamošauskas paduodamas man paskyrimo raštą sako, ką darai, argi tau geriau po keliolika varstų gardėse trakties pas ligonius Žemaitijoje, kaip Kaune ant gumų vežikų ir kiti patogumai. Aš tyliu ir paėmęs paskyrimą skaitau, kad prirašyta paisilikti Kaune iki atvažiuos vikaras. Reikėjo išbūti net trys mėnesiai kol vikaras atvažiavo. Sugrižo klebonas buvo nepatenkintas. Ėjo žiūrėti Kurijon priešasties, kodėl išvažiuoju. Parodymai, kad galėjo mano reikalus patenkinti kiekvieną rytą buvoman ant stalo literis atvirinto saldaus pieno. Aš paskui gailėjus suskubęs taip padaryti. Kaune pasirodė darbo puse, kaip Plungėje. Pamokslus lenkiškus suspėjau pasiruošti ir neblogai pasakyti. Žmonės geresniai kaip Žemaitijoje. Matyti tokia Dievo valia buvo. Plungėn pergrįžau po Vėlykų. Tais metais prasidėjo karas esant Plungėje. Rubežius netoli manieme, kad greit vokiečiai užeis. Užėjo balandžio 15 1915 metų. Klebonas iš anksto pareiškė, kad jis važiuos pas seserį į Homelį. Bijojo, kad į Vokietiją beišvežtų. Parubežio kunigas kaikuriuos išvežė. Už kooperatyvo įsteigimą, žydai nebūvo patenkinami. Jie vokiečiams skundė savo priešus. Vikarai nemanė niekur bėgti. Išeidami iš miesto pasakėme šeiminkai, kur būsime, kad reikale kreiptųsi. Kadangi vokiečių buvo staigus puolimas, rusaitaip pat traukėsi. Mūsų į tą vietą rusai nebeleido nueiti. Išsiskyrėme ir pasitraukėme iš parapijos ribų. Klebonas, vikaras ir altaris pasiekė Rusiją. Aš savo gimtinę. Plungėje liko vienas kunigas senelis Remansuskas. Jis mokėjo vokiškai gerai kalbėti. Frontas sustojo ant Dubygos ir Ventos upių ir išbuvo trys mėnesius. Iš Žemaitijos kunigų pabėgėlių buvo, kurie į Rusiją nebevažiavo liko Lietuvoje. Aukštaitijos kunigai gyvenę toliau

nuo rube
 pab gėli
 vienoje
 sia seni
 pas baus
 trys. Mai
 atskirai
 žiavēs. La
 rusai pri
 kad vokie
 rašyta. Ru
 iki Minta
 ir sustoj
 garse par
 tus ir ji
 parašė. P
 me nebeva
 rie buvo
 kėme kas
 kui, kad b
 Dubygos i
 Mišias Sa
 šv. Antano
 pasakiau
 toli. Jau
 pergyvent
 Dievo, per
 ir t. t. A
 ysi karš
 žmonės ap
 Aš karšta
 su ššarom
 pralaužė
 Rusų kari
 laukėme d
 nieko nebe
 vakarų. Nus
 rytų pusės
 nemstėme
 riuomenė. K

nuo rubežiaus ir fronto, nematė, kai kurie ant
 pabėgėlių buvo nepatenkinti. Vienas per atlaidus
 vienoje klebonijoje pietų metu prie stalo klau-
 sia seminarijos rektoriaus Maironio, kaip vysku-
 pas baus pabėgėlius. Tokių prie stalo buvome
 trys. Maironis atsakė, kad vyskupas su kiekvienu
 atskirai pasikalbės. Vyskupas buvo taip pat išua-
 žiaęs. Laukiame kas bus toliau. Tikėta buvo, kad
 rusai priešus išgins. Iš laikraščių sužinojė,
 kad vokiečiai nesielgia taip žiauriai kaip buvo
 rašyta. Rusams traukiantiems vokiečiai buvo net
 iki Mintaujos nuėję. Rusai atmušo iki Dubysos
 ir sustojo. Jonišchio klebonas kun. Bublys, Rygos
 garsė parašė, kad jisai valgė su karininkais pie-
 tus ir jie tokie pat žmonės, net ir komplimentus
 parašė. Pabėgėlius nuramino ir toliu nusistatė-
 ne nebevažiuoti. Turėjome laiškų iš Rusijos, ku-
 rie buvo išvažiaavę ir kvietė atvažiuoti, bet lau-
 kėme kas bus. Visgi ir čia būdami pasirodė pas-
 kui, kad buvome reikalingi. Kaip rusų frontas nuo
 Dubysos ir Ventos paitraukė atgal. Laikiau šv.
 Mišias Salamesčio bažnyčioje sekmadienį prie
 šv. Antano altoriaus. Prieš mišias nuo altoriaus
 pasakiau prakalbą: matote, sakau, kad fronta nebe-
 toli. Jau gurguolės pasirodė karo vaisiai reiks
 pergyventi. Mes jo nesustabdysim. Reikia prašyti
 Dievo, per užtarimo šv. Antano kad liktume gyvi
 ir t. t. Aš ta intencija šv. Mišias laikiau. O jus
 visi karštai su manimi melskitės savo intencija.
 Žmonės apie Salamiestį, kai kurie buvo atšalę.
 Aš karštai meldžiaus ir visa bažnyčia taip pat
 su ašaromis meldėsi. Dievą išprašėme. Vokiečiai
 pralaužė rusų frontą, apsupti norėjo visą armiją.
 Rusų kariai bėgo pakrikę per kelias dienas. Visi
 laukėme didesnės armijos. Porą dienų nutilo,
 nieko nebegirdėti, žiūrime ir laukėme rusų iš
 vakarų. Nustebome, rusų žvalgai steina pas mus iš
 rytų pusės ir klausia ar nėra vokiečių ir ar
 nematėme jų. Po kokios valandos apsmė mus ka-
 riuomenė. Kasa apkasus daro liniją. Kariai peral-

ką prašo tiktai duonos. Žmonės šelpia. Pritrūko.
 Gerai, kad vakare iš rytų pusės atvežė jiems
 karišką maistą. Tris dienas karių pilni apkasai.
 Vakaruos jau girdisi patrankų balsai. Naktų
 gaisrų pašvaistės matysi, jau frontas nebetoli.
 Vienam rytmetyje kariuomenės sujudimas rėdosi,
 ruošiasi. Kaimo žmonės bėga pas mane kas daryti
 klausia, visi turi arklius pasikinkę. Žiūri, ką
 aš darysiu. Klausiti karių apie karą nevalia. Pa-
 skaitys už špioną. Vakare vienas karininkas
 paėmė iš mano švogerio dešimtį pudų duo-
 nai kepti. Jis nesumokėjo. Aš nubėgau į apkasus
 pas jį. Jis jau apsirėdęs kariai taip pat. Prie
 jo kojų ant žemės guli daug duonos kepalų. Aš jį
 pasveikinu ir prašau švogerio vardu pinigų. Jis
 man sumoka. Aš tylom jo klausiu ar pirmyn eisite.
 Jis atsako po truputį pirmyn žengsime. Aš jam
 palinkėjau geros pasekmės. Jis man padėkoja, atsku-
 bu namo. Vyrai laukia. Sakau būkit ramūs, eina pir-
 myn. Kariuomenė paėjo kokią parą pirmyn. Karo bal-
 sų negirdėti. Kaiman atsikėlė iš rytų pusės ligo-
 ninė ir dviejų ūkininkų trobesiose pasiruošė
 ligonius priinti. Vienam kieme štabas apsistojo.
 Privedė telefoną. Tų kiemų ūkininkų neiškraustė,
 kartu visi buvo. Pasigirta jau iš arčiau patrankų
 bildesys. Naktį matosi raketų ugnis. Jau kaiman
 atvežė sužeistų. Rodosi, kad spinduliu frontas
 yra už dvidešimties varstų. Vieną dieną apten-
 kan pabėgėliais iš vakarų pusės pilni kluonai
 privažiavo. Susipažįstam. Ne iš tolo žmonės. Apie
 15 varstų nuo mūsų. Klausiu, kodėl bėgate, kur
 dingai sako, liepia važiuoti į rytus. Kiti net
 karvutę vedasi. Mane apstoja ir klausia kas da-
 ryti. Aš jiems patariau nevažiuoti toliau. Nie-
 kas jūsų Rusijoje nelaukia. Yra pribėgę ir te-
 nai. Čia vis tėvynė. Aš nors pabėgėlis esu ir
 galiu toliau važiuoti, bet lieku, nevažiuoju. Jėe
 ilgai tarėsi tarp savęs ir atėjo vienas man
 ypatingai pažįstamas subatėnas (Subačiaus para-
 pijos) žmogus visų vardu padėkoti, kad aš juos

padra
 nebe
 eina
 Stovi
 mirus
 Aš ne
 siems
 ži. Pa
 kiekv
 dalie
 niau
 be su
 vežė
 rėti
 nieko
 nių l
 karei
 Sužin
 tuosi
 Atbud
 pėsti
 karin
 susin
 vežik
 aušta
 ti. Mū
 vande
 Karei
 tus. S
 ragin
 susp
 graž
 kaim
 be g
 kad v
 bėra
 važi
 netu
 gian
 tuvo

padrasinau nuraminau. Jie visi nuterė toliau
 nebevažiuoti, o laukti čia kas toliau bus. Karas
 eina ligonių priveža. Mūsų kas toliau bus. Karas
 Stoviu paklonėje, matau sanitarai neša kapai.
 mirusius laidoti į kapus. Skubu ir aš į kapus.
 Aš nešiojau ilgus rūbus. Nurodau kapuose miru-
 siems vietą palaidoti. Kapai smiltinė, vieta gra-
 ži. Palsidojo ar aštuonis, buvo maži kryžiuokai
 kiekvienam įsmeigti ir parašyta kas, kokios
 dalies ir iš kur. Susirašiau visų adresus ir ma-
 niau pasiųsti nebatmenu ar išpildžiau. Mūšiai
 be sustojimo eina kelinta diena. Prie štabo at-
 vežė vokiškų ratų pirmgalį. Žmones subėga žiū-
 rėti nematę. Po pat langu telefonas. Iš karto
 nieko nesakė. Tuojaus suprato, kad taip arti žmo-
 nių laikyti negalima paginė išėjęs iš trobos
 kareivis. Po pietų sustojo patranku bildesys.
 Kazinau, kad ligoninės kraustosi. Išvežė sužeis-
 tuosius. Štabas vėbėra iš vakaro užmigau truputį.
 Atbudęs žiūriu per langą į gatvę. Kareiviai vis
 pėsti; rytus eina. Pavarytas pilietis praveža tą
 karininką kurs man už miltus sumokėjo. Ar jis
 susirgęs ar sužeistas nesupratau. Sėdi šalyje
 vežiko, nubalęs ir į šalis linguoja. Truputį
 aušta. Atvaro visą būrį kareivių, karininkai rai-
 ti. Mūsų šulinys prie gatvės įbėga keli semia
 vandenį, puola gerti. Įjoja kieman karininkas.
 Kareivius nuo šulinio gena greičiau. Visi į ry-
 tus. Supratau, kad traukiasi. Joja karininkas ir
 ragina ūkininkus važiuoti į rytus dar laikas
 suspėti. Niekas jau nebevažiuoja. Rytas labai
 gražus, oras tykus. Didesnio būrio kareivių per
 kaimą nebeužvaro. Bina suvargę kareiviai kiti
 be ginklų, kiti dar nešasi ginklus. Visi sako,
 kad vokietis nebetoli. Tyku, rodos, kad karo ne-
 bėra. Tris varstai bažnyčios. Nueina. Klebonas iš-
 važiavęs į kaimą. Zakristijonas namie, bet vino
 neturi. Pagarbinęs švenčiausią skubu namo. Bai-
 giant priėti prie trobesių pasirodo iš šau-
 tuvo šūvis, nebe į vakarus, bet šonais į mūsų kai-

mą. Buvo septinta valanda. Subildėjo patrankos. Kupiškio link kilo gaisrai. Aš išėjau į tą pakluoną pažiūrėti. Rugių nupjautas laukas. Pilni gubų. Žiūriu į debesis dūmų Kupiškio pusėje, tik pamatau, kad tarp rugių gubų vokiečių dviratininkai. Aš skubu atgal į kluoną į savo kiemą. Sesuo sako jau vokiečiai keli dviračiais pravažiavo. Aš į savo kluoną. Žiūriu per daržus jau eina grandinė vokiečių vienas nuo kito apie dešims metrų, per lauką taip pat. Nupurto drabužiai, kaip čia reikės su priešu susitikti. Stoviu ir laukiu prieinant. Perlipo per tvorą ir kareivis pamatęs mane eina artyn. Pažino, kad kunigas pirmas mane sveikina lenkų kalba. Garbė Jėzui Kristui. Aš atsakau per amžius. Nukrito man visa baimė, kad galiu susikalbėti, jis man papasakojo, kad niekas nieko nedarys, reikia nebijoti. Jis vokiečių karys, bet lenkas nuo Poznanės. Jis paeina tolyn, o čia jau kluonas pilnas vokiečių. Mūsų visi baldai išnešti oran. Kareiviai juos apžiūri, visur atidaro, bet nieko neima. Aš išeinu savo pakluonėn. Čia mūsų buvo sukasti drabužiai ir slėptuvė. Stoviu ateina pas mane vokiečiai. Ant krūtinės žemlapis. Mane vokiškai pasveikina ir pradeda kalbėti. Nors ir nemoku bet susikalban. Jis man rodo žemlapį, kiek užimta ir sako "rus kaput". Greit bus karo galas. Žiūriu bestovi apie mane jau būrys mūsų žmonių ir vokiečių daugiau. Žiūrėdami į rugių gubas sako "brot" Aš jais atsakau. Atsiranda mano motina. Aš jai liepiu iš slėptuvės kariam pieno atnešti atsigerti. Jinai išneša. Aš pirmas biškį išgeriu, paskui duodu jiems. Taip puodynė ištuštėjo. Karys su žemlapiu paima mane po rankos ir vedasi per kluoną į kiemą. Jis man vis sako ir sako, o aš jama tik jais atsakau. Kiemas pilnas ir gatvė kareivių. Visi beveik susėdę, kiti net guli, keletas atsirišo savo kuprines ir ant duonos tepasi sviesto ir valgo. Pašaukė man lenkiškai mokantį kareivį.

Mudu su juo pasikalbėjome. Ką jis klausė atsa-
 kiau. Jis nuėjo šalin. Aš likau vienas. Atsitarė
 ugnis į rytus už mūsų kaimo kokie trys kilo-
 metrai. Pleškėjimas, trauškėjimas, rodosi, kad
 pakluonėje. Praskrido orlavis. Kariai, kad
 sako, kad jų. Aš laukiu kada ir mūsų žiūri ir
 prasidės. Kariai ramiai laikosi. Sukilo ir
 tvarkė ir paėjo pirmyn. Aš išeinu į antrą pa-
 kluonę. Kokie du kilometrai spinduliu. Daugučių
 rai. Palanengle taip pat rodosi dega. Ore šrap-
 tyties nuo mūsų jau kokie aštuoni varstai. Mušė-
 Kupiškio link matyti frontas mažai paslinko į
 rytus. Visgi rusai traukiasi. Naktį miegojome
 ramiai. Vokiečių kaime nebuvo. Rytmetyje vėl bėgu
 bažnyčion. Klebonas negrižęs. Sugrižtu steina
 kunigas Gudelis jis iš Skuodo. Gyvena pas tėvus
 Daugučių kaime. Jų visi trobesiai sudegė. Nutarė-
 me vienu vežimu grįžti. Susidedame po arkli.
 Mano švogėris duoda porinės grandis. Kad kar-
 tas frontas nebūtų atgal atmuštas reikia sku-
 bėti važiuoti atgal. Salamiesčio parapijoje per
 karą nė vienas trobesis nesudegė. Ugnis didesnė
 ėjo per Kupiškio ir Vabalninko parapijas. Saulei
 patekėjus išvažiuojam. Antišavoje atsilaikome
 šv. Mišias. Važiuojam toliu nekvojome vieno ku-
 nigo-vienuolio pranciškono tėviškėje pas Juoza-
 paitį tarp Pumpėnų ir Pušaloto. Iš ryto išva-
 žiuojam pro Pušalotą ir Klovainius, čia laikome
 šv. Mišias. Klebonas dar negrižęs. Rendame pežis-
 tamą kunigą, Narvilą. Čia jam klebonija apiplėš-
 ta. Peiliai ir šakutės paimamos. Iš čia važiuo-
 jam į Pakruojį. Čia yra vokiečių gurguolės,
 žmones pataria nevažiuoti, kad arklių neatimtų.
 Vienas žmogus išvedė mus taip, kad mes apvažiuo-
 jam miestelį. Važiuojam toliu į Lygumus. Čia
 vokiečių nėra. Sustojame rinkoje, apsupa mus žno-
 nės. Vaistininkas ir kiti klausia kame dabar

frontas. Mes žinome, kad mums išvažiuojant Pandėlis ir Skapiškis buvo jau vokiečių, plačiau nežinome. Iš čia važiuojam toliau. Privažiuojam plentą Joniškis-Šiauliai. Meškučius pravažiuojam, nakvojam kaime. Ūkininkas priima, sušertas jo beveik visas šienas. Aš klausiu kur galima nusipirkti. Jis sako užteks mano. Sekmadieny su šv. Mišiomis užvažiuojam į Gruzdžius. Čia šv. Roko atlaidai. Iš čia per Sakią į Kruopius. Čia taip pat atlaidai tik po pietų, pavalgome. Randu savo kurso draugą kun. Aleksandrą Butkevičių. Iš Kruopių nakvynės nuvažiuojam į Ąkmenę. Čia tik tai sugrižęs klebonas iš tėviškės. Priima malonisi, vikaras pažįstamas kun. Balčiūnas. Rytmetyje anksti atsilaikęs šv. Mišias ir išgėrę arbatos skubame važiuoti, kad per Vieکشnius pravažiuoti kol vokiečiai miega. Vieکشniuose piešas mūsų nesulaikė. Važiuojame į Pievienės. Čia kunigo visai nėra. Špitolė be langų. Moteriškė parodo už kokių keturių kilometrų bažnytėlę ant kapų. Negalime žinoti, kur klebonija. Visur trobos vienodos. Visgi nusprendėme, kad čia klebonija. Pataikom. Bažnytkaimis Mišiaičiai. Klebonas seniukas maloniai priima-pavaišina. Iš čia per Nevarienus ir Godunavą norime pasiekti su nakvyne Alsėdžius. Iš vežimo išlipo Verionika Pabriežaitė pervažiuojant vieškelį. Seda-Telšiai. Jinai Telšiuose gyvena. Važiuojam toliau su temo labai reikia nakvoti. Privažiuojam didelį ūkį ir čia nakvojame. Rytmetyj Alsėdžius. Čia jau visi pažįstami. Klebonas kun. Ed. Semonavičius, vikaras kun. Sragys. Juodu juokiasi iš Plungės kunigų, kad beveik visi pabėgo. Apsakoją apie vokiečių tvarką kad jau yra civilė valdžia.. Plungėje apskritis. Nebėra plėšimų, reikia ūkininkams duoti rekvizicijas. Iš čia kunigas Gudelis su motina važiuoja į Skudą. Aš į Plungę. Atsiranda pas ligonį prie pat Plungės parapijos. Klebonas prašo ratus ir kunelę palikti Alsėdžiuose. Jisai šeštadienį atvažiuos į Plungę į šv. Ignaco atlaidus su mano

61

kumele. Nuo ligonio parvežė mane į Plungę. Taip ir padaryta. Plungėje visa klebono to patį šeimininkė. Šeimininkės ir tarnaitės pamatė mane iš vežimo išlipant pribėga sveikina amatę mane šaukia. Atrakina įeinu žiūriu kambarys. Tas pats buvo. Klausiu ar niekas per tuos tris mėnesius ne gyveno. Gyveno - vokiečiai. Pradedu daiktus odekolonas. Turėjau aš gomeopatijos gydytojo Solovjovo ir Rudoko knygas. Jų nėra. Klausiu tarnaitės kas galėjo paimti, kako, kaip išėjo vokiečiai šia savaitė buvo koks tai klierikas iš Saratuvos Seminarijos, gal jisai paėmė. Pasirodė, kad būta apgaviko, vokiečiai jo per laikraštį ieškojo kaip špijono. Rodosi sušaudė. Jis buvo iš Žagarės Joniškių apylinkės. Pasakojo vienas Kauno seminarijos klierikas, kad jisai tenai tokias knygas turėjęs, sakęs, kad kad tai jam dovanojęs. Kas Plungėje klebonu sužinojau jau Alsėdžiuose. Vienam kunigui Ramanauskui būtų buvę sunku tokioj didelėj parapijoj. Rietavo altarijoje gyveno kun. Motiejus Stasiulionis, buvęs pirmiau Plungėje vikaru. Žmonių buvo jisai labai mylimas. Sužinojęs, kad Plungėje yra vienas tiktai kunigas be paskirimo atvažiavo plungėn ir ėjo klebono pareigas. Mokėjo vokieškai kalbėti. Su vokiečiais gerai sugyveno. Sugrižus man jisai manė, kad buvau pas generalinį vikarą Panevėžyje ir turėjau kokius nors parėdymus. Paklausus man jo kaip šia mudu dabar gyvenam. Jis man sako taip: ką tu palaiduosi paimsim. Jis man sako taip: ką tu palaiduosi paimsim. Jis man sako taip: ką tu palaiduosi paimsim. Jis man sako taip: ką tu palaiduosi paimsim. Jis man sako taip: ką tu palaiduosi paimsim.

būtų kunigai ir tvarka. Jam kun. Stasiulionis buvo pažįstamas, tai jisai klausia mane, ar nedaro ką parapijoje prieš išvažiavusį kleboną. Atsakau, kad aš nieko negirdžiu. Žmonės sakau be agitacijos nepatenkinti ant klebono kun. jis juos apleido užėinant vokiečiams. Žmonės bežina Evangeliją apie gerąjį Ganytoją. Tegul jis pas mus ir nebegrižta.

Plungės bažnyčios vidus

ANTRASIS SKYRIUS

Ant vikarų nepyksta, Pakirėjo tiktai, kaip nuvažiuosi pas ligonį ar kas teis, vis ta pati giesmė: "Nu ar jau susivokei kunigėli ir kam reikėjo bėgti, jog vokiečiai nieko nedaro". Taip kokį pusmetį kalbėjo.

Dekanas klausia mane, kas dabar paskirti klebonu. Aš sakau, jog yra. Jis seko, važios į Žvingius. Klebonu, Pakalniškis, dėdė Atanasas atsiskako. Aš jam sakau geriausiai būtų kun. Ramanauskas. Jis čia pasiliko, pergyveno sunkiausi laiką, vokiečiams užėjus; noka vokiečių kalbą. Matyti jisai ir kunigą Ramanauską klausė, gal jisai atsiskakė. Dekanas apvažiavęs dekanatą su reformoms nuvažiavo Panevėžin pas generalinį vikarą kun. Stakauską. Parvežė man paskyrimą eiti klebono pareigas iki pagriš klebonas Giniattas. Judu nustatė Panevėžyje sąlygas, kaip atsiskakėti su sugrižusiu klebonu. Sąlygos buvo tokios: 1) jei naudojais klebono balgiu ir kitko, vienas atsiskakėjimas. Antras jai savo viską turėjai, tai sulyg įstatymo "annus gratiae". Aš likusiais jo šeimninkei sakau. Jai Tamsta nori pas mane pasilikti, gali. Ką turi iš buvusio klebono valgomų dalykų, aš rinkos kaina viską atperku. Inventorių jo visą surašyk, aš jo naudosiuos. Kas suduš, prapuls aš atpirksiu. Karės taip pat gali pas mane būti. Jai vokiečiai paims, tai mano klebonai aš atiduosiu atpirkęs. Prieauglis bus mano. Tamsta šeimninke būsi mano. Manėme, kad greit karas pasibaigs ir parvažiuos klebonas. Kol klebonas grįžo praėjo keli metai. Voki čiams užėjus iš kunigaikštienės paločiaus buvo klebonijon atvežta įvairių baldų, kurios sulig sąrašo priėmė kunigas Stalionis ir kunigaikštienės girininkas Jonas Pietkunas. Aš likęs klebonu sulig to paties sąrašo daiktus perėmiau. Polvarke buvo pūsinis, jis ir pasiliko. Rietave ir Plungėje tapd panaikinti apskri-

čiai.
ta pr
prie
gos. J
priėj
galim
čia s
nams
keist
lies
panai
kėjo
duona
į par
nos. M
malin
be ko
fisku
jai. S
duoda
duona
burni
gauta
viena
dvide
mėnes
kepyk
buvo
vė mi
ir av
ketvi
Kol I
ir du
kepyk
kepyk
lose
tuvis
jos k
turim
pirkt

šiai Plungės miestui ir dalis parapijos priskir-
 ta prie Telšių. Didelė parapijos dalis paliko
 prie kitų apskričių: Vėžaičių, Sedos ir Kretin-
 griėjo. Žmonėms į kitą apskritį be leidimo ne-
 galima buvo pereiti. Užginta buvo net į bažny-
 nams ir išaiskinus, kad parapijos rubežiai nepa-
 keisti. Vėliau buvo išduota bažnyčion eiti nepa-
 lies kortelės (Kirchen schein). Turgai beveik
 kėjo miestelėnų gyvenimas. Išduota negalima pasun-
 duonai pirkti kortelės. Vienas žmogus galėjo
 į parą pirkti 150 gramų miltų arba 200 gr. duo-
 nos. Miltus mieste išduodavo burnistras. Kaime
 melniui grūdų duodavo žandarai kortelės. Jei
 be kortelių rasdavo malūne grūdus, žandarai kon-
 fiskuodavo. Mieste buvo surašyti visi gyventojai.
 Sulyg tiek gyventojų kepykloms buvo iš-
 duodama visan mėnesiui. Išpardavus miltus ir
 duoną sekančiam mėnesiui gauti miltus reikėjo
 burnistriui nunešti kortelių, tiek kiek buvo
 gauta miltų. Plungėje lietuvių kepykla buvo
 viena Labdaringos draugijos. Žydų buvo virš
 dvidešinties. Kepykloms padalijo miltus pirmą
 mėnesį visoms vienodai. Labdaringos draugijos
 kepyklai buvo duota miltų 37 centneriai. Miltai
 buvo duoti ruginiai. Jei ruginių neturėjo da-
 vė miltus avižinius. Žmonėms kiekis toks pat
 ir avižinių miltų. Žydų Plungėje buvo apie
 ketvirtą dalį kaip lietuvių ir kitų tautų.
 Kol Labdaringos draugijos kepykloje buvo miltų
 ir duonos tol lietuviai ir kiti gavo ir kitose
 kepyklose. Kaip tiktai Labdaringos draugijos
 kepykloje miltų ir duonos nebebuvo žydų kepyk-
 lose už kortelės miltų ir duonos pirkti lie-
 tuviams neparduodavo. Liepia eiti į Lab. draugi-
 jos kepyklą, tenai, sako jūsų miltai. Čia mes
 turime tiktai žydų miltus. Šmukulinės duonos
 pirkti buvo ir pas žydus galima gauti tiktai

kaina dešimtį kartų brangesnė. Daigiantis mėnesiui žydai pradėjo iš lietuvių miltų korteles supirkinėti. Aiškino, kad "jei neatiduosite kortelių jums miltų burmistras nebeišduos. Jei mums korteles atiduosite, tai galėsite pas mus miltus ar duonos sekančiame mėnesyje pirkti, tik reikia skubėti nusipirkti pradžioje mėnesio. Į Lab.dr. kepyklą atėjo moterys aiškina ką žydai daro. Jie sako, kad miltus jūsų be kortelių Lab.dr. kepykla išpardavė. Kitos moterys siūlo kortelės ir prašo paimti jų miltus sekančiam mėnesiui. Taip pat ir kitan mėnesiui miltus išdavė ligonims į visas kepyklas galas vėl toks pat. Klebonu dar buvo kun. Stasiulionis. Mieste vice burmistras, ar kaip kitaip pavadinti lietuviams, užėjus vokiečiams buvo paskirtas vokiečių. Kazimieras Budginas, gyvenąs Rietavo gatvėje savo namuose. Jisai kol buvo Plungėje apskritis, turėjo iš apskrities viršininko kokią tai raštą vokiškai ir lietuviškai rašytą, kad jisai yra vokiečių paskirtas ir jo reikia klausyti ką jisai išsako. Budginas ta savo tarnyba labai didžiavosi ir uoliai ją pildė. Kadangi Plungėje inteligentų apart kunigų daugiau nebuvo, y tai jisai steigavo pas kleboną ir kitus kunigus pasitarti. Žinoma, kaip išpildyti vokiečių išsakymus ir parėdymus. Vieną kartą jisai atėjo, kada mudu su klebonu gerėme arbatą, pasakius jam kad skundžiasi žmonės jog praėjusiam mėnesyje nekurie lietuviai negavo vokiečių miltų. Žydai aiškina, kad tie miltai buvo lietuvių kepykloje. Tada aš jam sakau yra melas. Mūsų kepykla kiek gavo miltų išpardavė juos žmonėms. Kepyklos vedėja nunešė korteles burmistro raštinėn ir naujam mėnesiui gavo miltų net daugiau, kaip anam mėnesyje. Kepyklos vedėja nunešė korteles tų žmonių, kurie pas žydus negavo miltų ir prašė nusipirkti, bet korteles paliko kepykloje ir prašė, kad jų miltus paimtų šiam mėnesiui jinais. Per tai jinais gavo daugiau miltų. Man rodosi, sakau, kad žydams netinka lietu-

viška
romitu
uždary
les iš
miltu
nesisk
bonui
ti to
kinti
šiam
klausi
burmi
kieči
kepykl
vėl Bu
Plung
tas i
žinkel
ninka
Tų gr
ras s
aviži
vežti
tuvia
mas ka
pat re
miltus
kepykl
simok
ūkini
tvark
Dabar
toliau
kaina
kėjo
tą va
ziavo
nės A
kaupt
Virš

4

viška kepykla ir nori valdžios akyse sukompromituoti, kad jai visai miltų nebeduotų, ar ją uždarytų. Aš nežinau, gal miltai už visas korteles iš malūno nebuvo išduoti, kad visos kortelės miltų nusipirkti nebebuvo. Žydams kad lietuvians nesiskundžia, negirdėti. Reikia dabar, sakau, klebonui ir Tamstai, pasiėmus kepyklos vedėją, kliegti toje burmistro raštinėje šitą dalyką išaiškinti. Tylėti negalima, tas pats pasikartos ir šiame mėnesyje. Jie tuojas taip ir padarė. Duonos klausimas pas vokiečius buvo labai aštrus. Jie burmistro raštinėje visą dalyką išaiškino, vokiečiai suprato, kad leidžiamas gandas Labd. Dr. kepyklai yra neteisingas. Po kelių dienų ateina vėl Budginas klabonijon ir sako, kad su miltais Plungėje yra padėtis nekoki. Miestas yra apsuptas iš trijų pusių svetimais apskričiais. Geležinkelis toli nuo Plungės žandarų beliko ūkininkai tikrai grūdus rekviziciją Plungėn veža. Tų grūdų miesto išmaitinimui neužtenka. Burmistras sako, kad ruginių miltų jau mažai bėra, duos avižinius. Siūlo mums patiems iš Vieškinių parsivežti vagoną rugių susimalti ir kepykloje lietuviams išparduoti. Aš sakau gerai, bet klausimas kas parveš ir kepykloje išparduoti taip pat reikės su vedėja susitarti. Jog ne vien miltus perkam, bet reikia ir duonos kepti. Dirbs kepyklos tarnai, malkos, taigi reikia ir čia apsimokėti. Budginas sako su pervežimu ne bėda, ūkininkai parveš. Mudu su Fabrieža viską sutvarkysim ir su kepyklos vedėja atsiskaitysim. Dabar parvešim vieną vagoną, jei gerai išeis. Toliau parsivešime ir daugiau. Duonos ir miltų kaina pardavimui buvo mažų nuošimčių, taigi reikėjo daboti, kad nesubrangintų. Pakol tie vyrai tą vagoną rugių sutvarkė ir išpardavė, parvežė Plungėn naujas burmistras. Vokietis gyveno Anglijoje, tasai kitų pažiūrų. Jis buvo kauptmanas. Nelabai skaitėsi, net su apskrities viršinininku. Jei čia nesusikalba skambina pats

stačiai Vilniun. Kun. Stasiulionis iš Plungės išvažiavo. Išpardavė vagoną atvežtų rugių, vyrai padavė burmistruui apyskaitą. Tur būt sau už darbą pasiliko nemažą nuošimtį. Vokiečiams apskaita nepatiko ir daugiau grūdų neleido atsivežti. Aš su kun. kapelionu nueinu pas burmistrą. Išaiškinau miltų padėtį burmistruui ir prašiau, kad miltus krikščionims duotų atskirai nuo žydų. Jis pagalvojo ir sako gerai. Tamsta surašyk krikščionis, kurie mieste gyvena, o rabinas surašys žydus. Sulig paduotais sąrašais Tamsta gausi kepyklon krikščionių miltus, o rabinas - žydų. Taip ir buvo padaryta. Surasėm visus šeimos narius, nors kai kas ir tarnavo. Sekančiam mėnesiui gavau 640 cnt. vietoje 37 centnerių. Pirmą dieną parvežė apie tris šimtus centnerių, tiek supuola žmonių, visi grūdosi kad gauti. Manės nebuvo namie. Vedėja negalėjo jų sutvarkyti. Sulaužė bufetą iškulė stiklą besigrundami. Visi vistiek negalėjo nusipirkti. Rytmetyje burmistras šaukia mane raštinėn. Sako iš žydų jokios skundos nėra, o krikščionių jau kelios moterys atbėgo skustis, kad vakar visą dieną negalėjo nusipirkti, kad jom kepyklon toli eiti, nėra kam palikti vaikų. Geriau kad ir pas žydus būtų krikščionių miltai. Aš jam sakau. Žmonės mano, kad ir dabar už kortelės miltų negaus visi, kaip ir kitais mėnesiais, tai norėjo vakar visos miesto moterys nusipirkti. Miltų, jog puse tesuvežta, kiti malūne. Šiandieną parvežė ir galės pirkti. Prašau Tamstos duokite šiandien policininką tvarkai palaiškyti. Vakare sulaužė bufetą išnušė langę stiklus. Gerai. Tuojaus atėjo policininkas. Žmonės liepė sustoti eilėn. Stovėjo jissai kol buvo miltų ir duonos. Kuomet viską pardavė žmonės pasakė, viskas išduota eikite namo, rytoj steisite. Kitą dieną žmonės vėl renkasi prie kepyklos bet jau patys savo tvarka, stoja į eilę. Atėjo policininkas žiūri, kad jau tvarka pačių padaryta. Pasakė vedėjai jai bus reikalas man

pranešk
licinink
turintie
nebebuv
mano vai
arklius
pyklos v
vaikis i
nų važia
pažino i
malti nu
duonos b
dalyką b
ręs šita
dekodama
pas žydu
Biednie
svetimi
ypatinga
žmones k
tė ir at
ką nors
vena da
neliai a
bado nel
nusipir
Vokieči
iš rašt
Zandara
nigaikš
kurs in
miršo P
pačią h
rūpinos
ru pasi
ti, kad
tų hors
taip pa
Arbatin
to buvo

pranešk ateisiu. Jau nebereikėjo daugiau policininko kviesti. Pamatė, kad galėna po-
turintiems korteles nusipirkti. Skundų visiems
nebebuvo. Miltus iš malūno mano vaikiš
mano vaikiš visą laiką vežė. Aš arkliais ir
arklius nieko neėmiau. Vaikiui už vežimą ir
pyklos vedėjas šiek tiek mokėjo. Kuomet
vaikiš ir arkliai tankiai iš malūno ir į
nų važiavo, tai žandarai ir policininkai
pažino ir kratos nedarė. Tada galema buvo
malti nusipirkus grūdų ir turėti pardavinui
duonos be kortelių. Krikščionys suprato šitą
dalyką buvo labai dėkingi valia. Aš gi pa-
ręs šitą dalyką iš džiaugsmo bažnyčioje Dievui
dėkodamas net verkiau. Mat komet miltai buvo
pas žydus ir žmonės negalėjo visi nusipirkti.
Biednieji net prie bado ėjo. Turgų nėra aplink
svetimi apskričiai. Išėiti negalima. Žandarai,
ypatingai, Aleksandravos Kretingos apskrities
žmonės kelyje einančius ar vežančius ką kra-
tė ir atiminėjo. Tai žmonės bijojo į Plungę
ką nors nešti ir į kaimus beišėiti. Mieste gy-
vena daugiausiai iš apylinkės žmonių. Karšo se-
neliai arčiau bažnyčios ir t. t. Dabar man jau
bado nebebus. Visi vokiečių duodamus miltus
nusipirks. Labdaringa Draugija veikė neblogai.
Vokiečiai netrukdė, net truputį padėjo. Kartais
iš raštinės vieną kitą šimtą markių duodavo.
Žandarai ką nors prisiųs sugavę šmugelium. Ku-
nigaikštienės miškų girininkas p. J. Pietkunas
kurs ir prie vokiečių ėjo tas pareigas, neuž-
miršo Plungės Lab. draugijos, davė beveik tą
pačią horną kaip ir pirmiau. Budginas taip pat
rūpinosi neturtingais. Jis pasirodė su burmist-
ru pasitaręs net iš ūkininkų galėjo pareikalau-
ti, kad Plungės bednuomenėn į kleboniją atvež-
tų hors bulbių. Parapijonis iš kitų apskričių
taip pat ką kas galėjo atveždavo ar atnešdavo.
Arbatinė su kepykla taip pat šią tą davė. Dėl
to buvo atidaryta "Liaudies virtuvė", kuri iš-

davė kas dieną šimtą pietų. Vieną altariją pavesta seneliams, kuriems visas išlaikymas duotas. Moterims su nepilnamečiais vaikais, kurių vyrai kare miltų ir duonos kortelės kas mėnuo buvo išduodamos veltui, ko norėjo miltais ar duona. Taip pat moterims, kurių vyrai Amerikoje, o vaikai nepilnamečiai duoda miltus veltui. Neužmiršta ir kitų mieste neturtas. Žodžiu, kad alkanų nebūtų. Visais vargšais padėjo man rūpintis nuolatinė Plungėje vargšų globėja Bronislava Krockevičiūtė kunigaikštienės felčerio dukte. Tėvas turėjo netoli bažnyčios savo namus. Davė jai duoną, tai jina ir buvo klebonams padėjėja katalikiškame veikime. Šitas burmistras Hauptmanas netiko Telšių apskrities ponams, kad jisai be jų su Vilniūm stačial kalbasi. Norėjo jo greit nusikratyti, bet nepavyko. Jisai, gal kad Anglijoje gyvenęs, labai tikėjo kunigo prašymui ar užtarymui. Budginas atėjo dar su vienu sumanymu. Jisai sako, ar negalima būtų su burmistru pasitarti, kad vokiečiai leistų be bausmės žmonėms, kurie neatidavė ginklus, atiduoti. Žmonės pradėjo skusti vienas kitą, kai kur žandarai padarė kratą surado ginklą. Žmogus buvo areštuotas teismas priteisė keturis metus sunkių darbų kalėjimo. Tokių atsitikimų buvo keletas. Vokiečių kalėjimas buvo sunkus. Šitie žmonės po metų iškalėję visi mirė. Reikia, sakau burmistru, išaiškinti, kad žmonės ne iš blogos valios tai padarė, bet apgarsinimas buvo vokiškai rašytas, tiktai užėjus vokiečiams paskelbtas. Kaimo žmonės nežinojo, galėtų Budginas sako žmones atnešti jam ginklą. Jis jį atnešė vokiečiams. Vokiečiai jo neklaus kas atnešė ginklą. Jei tokį žmogų iškęs, kad ginklą neatidavė. Tada jisai pakliūs, kad tas žmogus jam ginklą atnešė. Žmogus tas nebus baudžiamas. Burmistras jam atsakė, kad įstatymas ginklus sunėšti buvo paskelbtas terminuotas. Jo dabar pratęsti nebegalima. Tada jam Budginas sako, žmonės nekalti turės kentėti. Ką padarysi tau

karas. Pa
reikalu
buvo pas
tuvoje i
nės gal
gas gina
pavardės
neštojo
gų toki
gas tada
ginklą a
išakymo
lus. Ite
klausė. M
žmonės. K
ti, kiti
paliudy
riuos ž
šaunamą
ginklą a
ta buvo
man rodo
Plungės
pelhas. V
gos apsk
činsko j
gyveno k
buvo dva
banko a
žinau bu
tuviams
Kitų ap
beveik k
jų nesis
žmonėms
buvo vie
gus, tur
Jis buvo
kaip šau
kratas, a
bute, kur

8

karas. Pagalvojęs dar burmistras sako, aš tuo reikalu atsiklausiu Vilniaus. Po nekurio laiko buvo paskelbtas vokiečių karo viršininko laiko tuvoje išsakymas, kad neatidavusieji ginklų žmonės gali juos nunešti pas savo kunigus. Kunigavardės kas ginklą atnešė. Jis nebus klausas nestojo pavardės yra tikybinė pareiga. Jei žmogų tokį suskųs valdžiai, kad ginklą turi. Kunigavardės tada parešys, kad tas žmogus jam anksčiau ginklą atnešė. Žmogus nebus baustas. Po šito išsakymo paskelbimo žmonės pradėjo nešti ginklus. Įteikiant ginklą vokiečiams kas atnešė neklausė. Man atnešė visokios rūšies ginklų 78 žmonės. Keletas buvo tiktai, kuriais galima šauti, kiti visai trantai. Visgi keletui reikėjo paliudyti, kad ginklą atnešė. Po karui kai kuriuos žmones aš klausiau, ar gi tokį prastą šaunamą ginklą teturėjo. Jis nusijuokė. Šaunamą ginklą aš ir dabar tebeturiu, jis atsako. Nunešta buvo, kad baimės nebebūtų. Tikrai nežinau, bet man rodos, kad to išsakymo paskelbimui buvo iš Plungės sumanytas paduogas, tai budgino nuopelhas. Vienas dalykas buvo sunkus, tai Kretingos apskritis, kurio rubežius priėjo iki Kuciūnų linų verpyklos. Žandarai to "becirko" gyveno Kartanos parapijoje. Aleksandravo kaimo buvo dvaras pirmiau, bet rusų laikais iš žemės banko atpirko koki tai draugija, kurios nariu žinau buvo kun. Jarulaitis ir ir išpardavė lietuvams. Šitos vietos žandarai buvo bjauriausi. Kitų apskričių žandarai kaip Vėžaičių. Sedos beveik buvo mums nežinomi. Parapijiečiai ant jų nesiskundė. Aleksandravos žandarai pridarė žmonėms daug nelaimių. Visų bjauriausis tai buvo vienas jo pavardė buvo Liubertas. Šis žmogus, tur būt buvo sadistas ar nepilno proto. Jis buvo dar jaunas. Kaip jie rabavo žmones, kaip šaudė šunis, kaip atiminėjo pinigus, darė kratas, aš smulkiai nežinau. Girdėjau, kad jų bute, kur gyveno viename kambaryje, kame žmonės

tardė sienos buvo aptaškytos kraujais. Šitų žandarų "becirke" buvo nemaža kaimų Plungės parapijos. Atvažiavus jiems į Aleksandravą, toje nusovė žvejojantį žmogų. Jei į mėnesį kartą ar du turgaus ar sekmadienio rytais atjodavo prie fabriko ir einančius ar važiuojančius Plungėn visus kratė. Atgal grįžti neleido. Kas jiems tiko viską atėmė. Rekvizuotų daiktus ar pinigus judu valdžiai nedavė. (Plungėje turėjo prietelius žydus). Turėjo vaistų sandėlį bažnyčios g-je. Žydo Akkermani ir antroje pusės gatvės Lekis Olšvangas. Pas juos jie Plungėje apsidavė ir viską ką atėmė jiems perduodavo. Žmonės man ant jų skųsdavosi, ką padarysi karas. Kas vokiečių gali dabar paliesti ir prieš jį pa-iskusti kam niekas neklausys. Manau reikia man pakalbėti su Plungės burmistru, nors tie žandarai ne mūsų apskrities, bet ką jįsai pasakys. Jis visgi norėjo, kad žmonės ant vokiečių taip biauriai nekalbėtų. Jįsai pats su valstiečiais susitardavo geruoju. Reikia jįm gauti kiek tai centnerių kviečių. Pas jį susirinkdavo Plungės žandarmerijos seniūnai. Jis jiems sako reikia man kad jūs surinktumėt iš ūkininkų tiek centnerių kviečių. Ūkininkai tada grūdus taip slėpė, kad vokiečiai nesurasdavo. Seniūnai akys pastatė jam sako: ūkininkai kviečių nebeturi, nesurinksim. Palaukit, sako jis seniūnams aš žinau, kad iš neturinčio negausit. Jūs pasakykit ūkininkams, visiems kas turi kviečių, kad burmistras su jais mainys į druską, žibalą, ugnolius ir t. t. Tegul atveža Plungėn pas jį. Burmistras pats man sakė, kad kviečių atvežė jam daugiau kaip valdžia reikalavo. Taigi aš nueinu pas jį su kun. Ramanausku ir jam sakau apie tai Aleksandravos žandarų darbus išpasakoju. Jis nustebo ir man sako, duok tikrai tikrus davinius. Gerai sakau. Pasikviečiu porą razumnesnių žmonių ir jiems sakau, kad jūsų žandarai jums iki kaulų įkyrėjo.

Jūs žino
tie žmon
žmonių m
pasakau,
rašyti. A
čia, kad j
siliks ši
vieno pa
niau kad
nius, kur
važinėja
sitinka
ją pasik
tamsta p
išgerti s
žandarų e
jam, ką s
davinių,
žinėji po
mei pats
Jog gailu
žmones ka
pats su k
kunigaiki
mistra ra
nius prad
pierį ir
jam grąž
slaptoje
kai, bet a
apie žan
pasakė, ka
ir pas žy
jį susta
pakviečia
jui šlein
tų išduot
malti' dau
korteles
sau. Mudu
kad apie

Jūs žinote, kad jie nuskriaudė, paprašykite kad tie žmonės pės mane ateitų. Tiesa keliolika žmonių nuskriaustų atėjo. Kaip tikrai aš pasakau, kad reikia tas įvykis surašyti ir pasi- rašyti. Atsisako, kodėl klausiu. Atsako, jei žino- čia, kad jas iš mūsų iškels taip. O jei žino- siliks čia, man negyvenimas. Taip ir negavau nei vieno parašo. Kas dabar daryti galvoju. Atsimi- nius, kuris moka gerai vokiškai ir su žandarais važinėja po kaimus matai kas darosi. Ar negalėtu- mei pats burmistru duoti jų elgesio davinių. Jog gailu žmonių, nėra kitur niekur, kad taip žmones kankintų, kaip judu daro. Šleinius sutiko pats su burmistru pakalbėti. Burmistras gyveno kunigaikštienės palociuje. Mudu nuėjova. Bur- mistrą radome namie. Mudu priėmė, pasodino. Šlei- nius pradėjo kalbėti vokiškai. Išsiėmė po- pierį ir padavė burmistru, kurs perskaitęs jam gražino. Pasirodo, kad Šleinius vokiečių slaptoje policijoje tarnauja. Judu kalba vokiš- kai, bet aš suprantu, kad Šleinius jam pasakoja apie žandarų elgesį su žmonėmis. Kuomet jisai pasakė, kad atima iš žmonių auksinius pinigus ir pas žydus juos išmaino į ostus. Burmistras jį sustabdo kalbėti ir telefonu iš miesto pakviečia ateiti taikos teisėją. Taikos teisė- jui Šleinius perpasakoja ir paduoda porą kvi- tų išduotų žandarų ūkininkams, kur leista jiems malti daugiau grūdų, kaip valdžios leista. Tas korteles teisėjas pažymėjęs krašte pasiima sau. Mudu su jo pareinam kleboniją. Jo paprašiau kad apie tai niekam nesakytų. Aš prašiau ir

11
kitas, kurie buvo pas mane, kad apie tai nekalbėtų. Visgi žandarai sužinojo, kad kas tai mano žandaras Plungėje apie juos. Taikos teisėjas žandarus abu pakviečia Plungėn. Juodu išjodami tarnaitėi užsako paruošti pietus dėl keturių žmonių, parsiveš Plungės burmistrą ir kleboną. Žydė Akkerman man pasakojo, kad Liubertas atvažiavęs Plungėnėjo pas mane, bet nerado namie. Buvau tame laike į kaimą išvažiavęs pas ligonį. Sugrižęs žandaras jai pasakęs, kad būtų mane nušovęs, jei radęs namie. Teisėjas jos nuteisė po du metus kalėjimo ir čia pat uždarė. Šleihius nuo Aleksandravos gyveno apie kilometrą. Jis turbūt žinojo, kad žandarus teisėjas iššaukė. Jisai man sakė, kad tarnaitė laukė poną ir pietūs buvo paruošti keturiems. Pavakaryje atėjo du žandarai iš Kretingos, kurie tarnaitėi pranešė, kad pohai nebegriš. Juodu jau jų vieton atėjo čia būti. Turbūt ir pietus suvalgė tiktai be klebono ir burmistro. Kada žmonės sužinojo, kad žandarai areštuoti, tai pas mane nekviesti atėdavo skustis. Juokinga buvo viena moteris, kurios šunį žandarai nušovė. Aš jai sakau jau nebereikia. O jinai sako, aš gi maniau, kad vis jiems bus sunkiau, kuomet aš pasiskysiu Tamstai. Plungiškai atėjo net keletas padiekoti. Nauji žandarai elgėsi su žmonėmis daug švelniau. Nors Plungėje apskritis buvo panaikinta, bet "Orts" komendatūra nuolatos buvo. Kareivių kelios dešimtys visados būdavo. Komendantais pasi-taikė katalikai, atėdavo sekmadieniais bažnyčion. Buvo komendatūros vienas raštininkas studentas katalikas. Jisai gyveno mieste. Beveik nuolatos gyveno ir katalikų kunigas, karo kapelionas. Su katalikais sugyvenau labai gerai. Jąž per šventes atėdavo pasveikinti ir pavėžėti. 1917 atvažiavo komendantas Liuteris, su jo nesusipažinau. Tuo metu labdaringai draugijai burmistras davė dėl biednuomenės 60 centnerių bulvių. Kartu prisiuntė raštą, kad jei kam bulvių neužteks, tai duokite kortelę su

lsbd.
ką. Uk
bes
tys
kieki
vių.
visie
bulbė
ti na
pasiš
nebet
pirkt
ką ka
džios
korte
nigų
si ko
reivi
karei
Jis b
dantu
sakė.
lėjau
čių k
reiki
tūros
na, ke
Aš sa
buvus
Kad p
Kome
kapel
klaus
psak
Kreti
nios
sai e
bėti.
rašti
ar iš
šaukė
tiesa

labd. draugijos ans pauda. Jis nūpirke pas ūkinin-
ką. Ūkininkas paims kainą tokia, kokia už bul-
bes moka valdžia. Ūkininkas tą kortelę už bul-
ties burmistro raštinėn, jam bus užskaityta į
kiekį reikalingų jam pristatyti valdžiai bul-
vių.autos bulbės buvo išdalintos valdžiai bul-
visiems neužteko. Ateina viena moteris bednuomenei,
bulbės buvo išdalintos gauti bulbių. Jinai ešan-
ti našlė su dviem vaikais ir neturtinga. Aš jau
paaiškinau, kad Labdaringa draugija jau bulbių
nebeturi. Jai Tamsta nori valdžios kaina bulbių
pirkti bulbių, duosiu kortelę, nueisi pas ūkinin-
ką kaiman su ta kortele, ūkininkas parduos val-
džios kainą. Ūkininkai apie tai žinojo. Jinai
kortelės neėmė. Aš išvažiavau į Kretingą į ku-
nigų rekolekcijas. Ta moteriškė pasirodė plovu-
si komendantūroje kareivių baltinuis. Jinai ka-
reiviams sako, kad klebonas man sakė, kad tu su
kareiviais gyveni tegul jie tave ir maitina.
Jis bulbių man nedavė. Kareiviai pasakė kome-
dantui. Tas ją apklausė jinai tą patį jam pa-
sakė. Komendantas ant manęs užpyko, kaip aš ga-
lėjau taip pasakyti, tai yra užgavimas vokie-
čių kariuomenės. Klebonas yra vokiečių priešas
reikia jis tuojau išvežti Vokietijon. Komenda-
tūros raštininkas katalikas, komendantui aiški-
na, kad klebonas toks vokiečių priešas nėra.
Aš sako, dirbu čia jau treči metai, klebonas su
buvusiais komendantais labai gerai sugyveno.
Kad priešas būtų vokiečių negalimas daiktas.
Komendantas šėštat. Raštininkas pasako karo
kapelionui. Tas ateina klebonijon, manęs neradęs
klausia kame aš esu. Sužino, kad Kretingoje. Jis
pasako tarnaitėms, kad muni gali areštuoti ir
Kretingoje yra pavojus. Liepia dar joms man ži-
nios nesiusti. Kai bus reikalas praneš. Tada ji-
sai eina pas komendantą, tas neduodasi perkai-
bėti. Tuomet kapeliona pasitaria su studentu
raštininku, kad reikia tą moteriškę apklausti
ar iš tikrųjų taip klebonas pasakė. Juodu pasi-
šaukė ją, pirma jai paaiškino, kad jai jina ne-
tiesa sakys ir išeis siktėn, tai jina gaus

iki trijų metų. Tuomet ji jiems prisipažįsta, kad užpykusi ant klebono, kad negavus bulbių ir kareiviams tyčiomis taip pasakiusi. Klebonas jai tikrai pataręs kame valdžios kaina galima bulbių nusipirkti. Apie kariuomenę nieko blogo nekalbėjęs. Tuomet juodu eina pas komendantą ir pasako jam. Jis visgi šaukia tą moterį ir prie jų apklausia. Jinai tą patį sako, ką ir jiems sakė. Po to karo kapelionas ateina klebonijon ir praneša, kad klebonui būti išvežtam pavojus praėjo. Nepranešk jam apie tai, tegul jis baigia rekolekcijas. Aš grįžtu iš Kretingos, klausiu tarnaitės kas naujo klebonijoje. Jinai drebėdama man pasakoja, kas čia Plunėgje per tas dienas buvo daroma dėl manęs. Aš tikrai nustebau, kad užpykusi moteris gali taip meluoti ir iš to nekaltam žmogui kiek gali prireikti nukentėti. Visgi pasirodo, kad aš mažai žmonių piktumą pažįstu, su tuo komendantu neteko susitikti. Jis tuojuo iš Plungės buvo perkeltas kitur. Visgi jisai naujam komendantui pranešė Plungėn apie mane ir patarė padaryti pas mane kratą. Jis turbūt norėjo, kad aš būčiau išvežtas Vokietijon. Man apie jo raštą dėl kratos pas mane pranešė vienas komendantūros kareivis, kurio aš visai nepažinau, kad aš jėi turiu ką, paslėpčiau. Krata gali būti. Aš jam širdingai patikėjau, bet slėpti ko neturėjau. Tas kareivis tur būt tuometu buvo komendantūroje, kai ėjo dėl melagingos tos piktos valios moters skundas ant manęs ir suprato, kas mane laukia. Dabar sužinojęs, kad yra pavojus mane iškrėsti pranešė, kad aš pasisaugochiau. Vokiečiams išėjus 1915 metais rudenį buvo įkurta lietuviška pradžios mokykla Rietauvo gatvėje Pocienės bute. Mokytojavo Marcelė Jundulaitė. Patustinus karizms pradžios mokyklą butą kitais visais okupacijos metais mokykla buvo Kretingos gatvėje. Mokytojavo baigę po keturias klases gimnazijos Stasy Kenzura ir Jadžė Biknevičiūtė. Tikybą dėschiau aš, ar pave-

džiau
kliu
Budg
džia
tikyb
buvon
1917
man
sveik
kupo
atva
metai
iste
Dage
mier
iste
Stal
kitą
Kaip
bažny
kaim
se d
vieš
Rajon
nišk
Plung
lio
po k
1904
bažny
ploč
gaik
tyta
neva
Petr
21 d
1913
dnin
čios
pata

džiau kitam, jei neturėjau laiko. Vokiečiai ne-
 kliudė. Mokyklos įkūrimu 1915m rūpinėms aš ir
 Budginas. Pirmais metais mokytojažalgos aš ir
 džia nemokėjo, kitais visais mokėjo, net ir už
 tikybos dėstymą. Kunigai Plungėje iš pradžios
 1917 metų balandžio mėnesyje mirė. Vikaru pirnu
 man buvo kun. Juozas Kojelis. Jis buvo nelabai
 sveikas. Darbo buvo bažnytinio daug. Prašęs vys-
 kupo, kad jį iškeltų mažesnėn vieton. Jo vieton
 atvažiavo kunigas Kazimieras Kuršelis. 1917
 metais vokiečių režimas palengvėjo. Leido man
 įsteigti Plungėje knygyną. Pasitaręs su kunigū
 Dageliu, kad po karo tą knygyną perims šv. Kazi-
 miero Draugija. Šv. Kazimiero draugija vėliau
 įsteigė knygyną Telšiuose. Perkėlus mane iš
 Stalgėnų į Z. Kalvariją ir Plungėje atidarius
 kitą knygyną lietuviai, Knygyną likvidavau.
 Kaip pirmiaus buvau rašęs apie reikalingumą
 bažnyčios tarp Plungės ir Rietavo Stalgalės
 kaime Plungės parapijos. Čia buvo kapai, kuriuo-
 se dar neseniai sustota laidoti. Kapai netoli
 vieškelio. Koks šimtas metrų Plungė-Rietavas.
 Rajone Plungės, Kunigaikštienės Oginskienės
 miškų rajone. Vienuoliktame kilometre tarp
 Plungės ir Rietavo. Iš čia iš miško nuo vieške-
 lio toliau buvo bažnyčios Plungės ar Kulių
 po keturiolika kiometrų. Dekanas Jarulaitis
 1904 metais buvo sumanęs ant kapų pastatyti
 bažnyčią dvidešimties metrų ilgio ir dešimts
 pločio ir planas buvo padarytas. Plungės kuni-
 gaikštienė užgynė pakol nebus Plungėje pasta-
 tyta bažnyčia mūrinė, kitos bažnyčios rūpinosi
 nevalia. Bažnyčios reikalų-rūpinties rūpinosi
 Petras Stonis, Stalgalės kaimo ūkininkas, turis
 21 dešimtinę žemės-nevedęs. Klebonaujant man
 1913 metais toš kaimo P. Stonis vaišino kale-
 dninkus ir aiškino apie reikalingą čia bažny-
 čios. Aš tada buvau jaunas kunigas, nieko jam
 patarti negalėjau. Vokiečių okupacijos laike,

kada pasunkėjo žmonėms bažnyčios lankymas. Pas ūkininkus sumažėjo arkliai. Parvežti kunigas pas ligonį neturintiems savo arklio buvo sunku. 1917 metais man esant Plungės parapijos laikinai valdytoju Stonis Petras viename šventadienyje po mišparų užėjęs į kleboniją pas mane ir pradėjo kalbėti apie sunkumą pasiekti bažnyčią. Žmonės aplinkiniai mane prašo, kad tą klausimą padėčiau rūpintis. Aš jam sakau vargu kas dabar įvyks vokiečiai neleis statyti. Užėik pas mane aš pasitarsiu su kunigais ir kitais, kitame sekmadienyje pasakysiu. Sekmadieniais ir šventėmis altaristas valgo pietus pas kleboną. Pietų metu aš pasakau, kad Petras Stonys buvo užėjęs klebonijon ir kalbėjo, kad žmonės prašo jį rūpintis bažnyčios Stalgalėje statymo reikalu. Kunigas Ramanauskas sako, padarytumei kun. Povilai didelę atmintį, pstatytumei tenai bažnyčią. Vikaras kun. Kojelis sako bažnyčia tenai hegalo reikalinga. Pzragintas jų aš nueinu pas kunigaikštienės girininką P. Joną Petkuną. Jisai ir prie vokiečių tas pareigas eina. Jo klausiu, kaip Tamstai rodosi ar Stalgalei statant bažnyčią kunigaikštienė būtų davusi veltui miško medžiaga. Jis atsako taip. Sakau kaip vokiečiai dabar ar leistų medžiagos tam reikalui iš miško paimti. Jis sako, galima būtų gauti. Sekmadienyje vėl Stonys ateina pas mane. Aš jam pasakiau ką kunigai apie tai pasakė ir ką Petkunas. Babar aš sakau jam, jei nori, kad bažnyčią leistų vyskupas statyti, tai reikia numatyti iš ko kunigas galės su tarnais pragyventi. Sakyk dabar ką patsai duosi. Jis sako, aš esu nustatęs šitaip: žemės tuojau duosiu bažnyčiai penkiolika dešintinių ir visus trobesius. Man lieka dar septyni, keturi prie šios žemės pagal mišką ir trys tarp kunigaikštienės miško. Trobesius ant tos žemės likusios aš naujus pasistatysiu. Prieš mirtį dar penkius dešintines paliksiu bažnyčiai, o du su trobesiais liks

mano br
kauja. R
tuojas
parodo.
ir Ant
dabar
kiečių
žiuoja
kepelio
lengva
kleboni
tyniška
lą, tik
kad vol
gaikšt
Paduok
žai mol
mane a
vežiuo.
Nuvaži
šyti le
neleis
jos pa
šau. Ji
žandar
ir pra
kad Tar
turtą.
ductų
čia pa
rėm do
nai n
dvi mo
tiek p
duoda
tikslą
dokume
pijos
Plungė
rapijos
nyčios

mano brolio dukrai, kuri man dabar šeimininkauja. Kokius turi savo žemės dokumentus. Jis parodo. Apygardos Teismo jam ūkis pripažintas ir Antstolio jis įvestas į tą ūkį. Gerai sakau dabar reikia rūpintis gauti leidimas iš vokiečių valdžios tenai bažnyčią statyti. Atvažiuoja Plungės pamaldas atlaikyti vokiečių kapelionas, koks tai vienuolis-misijonierius, lengvai kalbąs lenkiškai. Po pamaldų paprašiau klebonijon pusryčių. Valgant kalbu su juo lojūniškai ir pasakau Stalgalės bažnyčios reikalą, tiktai abejoju ar valdžia leis. Jisai sako, kad vokiečių valdžios Lietuvai atstovas kunigaikštis Izenburgas katalikas, gyvena Vilniuje. Paduoklį jam prašymą. Aš sakau, kad vokiškai mažai moku. Jisai sako atvažiuok Kretingon pas mane aš parašysiu. Dabar neturiu laiko, tuojaus važiuoju kitur. Susitarėme, kada jis Kretingoje Nuvažiuoju randu namie. Jisai sako reikia prašyti leidimo koplyčiai statyti, bažnyčios gali neleisti. Kai bus leista koplyčia galėsite iš jos pasidaryti bažnyčią. Parašo prašymą pasirašau. Jis pats pasiunčia Vilniun. Mėnesio tarpe žandaras anteša man leidimą. Pasišaukęs Stonį ir pranešu, kad leidimas gautas, dabar reikia kad Tamsta užrašytum Vyskupijos kurijai duotą turta, kad vyskupas leistų bažnyčią statyti ir duotą kunigą. Susitarėm kokią dieną, jis pasikviečia pas save liudininkus atvažiuoju, aš ir sudarėm dovanojimo (akta) dokumentus. Atėjus tai dievai nuvažiuoju pas Petrą, randu keletą vyrų ir dvi moteris. Rašytojas vietinis ūkininkas siek tiek pamokytas kaimiečiams rašo prašymus ir duoda patarimus. Petras Stonys prie visų pasako tikslą, kam čia juos sukvieta. Aš pasakiau, kad dokumentas turi būti surašytas žemaičių Vyskupijos Kurijos vardu. Aš čia dalyvauju kaip Plungės parapijos valdytojas. Turtas bus ne parapijos užrašytas, bet katalikų bažnyčiai. Bažnyčios vardu vyskupas duos kunigą. Petras doku-

mentan gali įrašyti už tas dovanas, kuriomis gyvenęs kunigas naudosis, kad vyskupas išsakytų į metus už Petro giminės sielas šventas mišias atlaikyti vienas ar daugiau. Dabar statysis tiksliai bažnyčia, o laikui bėgant gal bus įkurta parapija. Tada klebonas melsis ir už parapijos žmones. Sekmadieniais ir šventėmis laikydamas už juos šventas mišias. Visiems patiko. Esančios moterys pasirodo Petro seserys. Viena Lipšienė tame pačiame kaime gyvena. Antra Jašinskienė netoli kitame kaime gyvena. Dabar Petras pasako kokį dokumentą reikia parašyti. Bažnyčiai atiduoda dvidešimt dešimtinių žemės ir visus esanus ant tos žemės trobėsius. Penkiolika dešimtinių bažnyčia valdo tuojaus, penkias gauna po jo mirties. Ant dviejų dešimtinių jis pasistato trobėsius ir po jo mirties ta vieta lieka jo brolio dukrai. Parodo savo žemės dokumentus. (Jis, paskui sužinojau, kad iš to ūkio buvo iš brolio dalį atsiėmęs ir išėjęs. Brolis mirė, vaikų neliko. Petras per teismą atgal į tą tėviškę teismo antstolio įvestas. Vėliau su broliene, sako, per barnius ir muštines atsiskaitę. Jam tą bylą padėjo išlošti jo švogeris Lipšys Petras, būk jam žadėjęs tą ūkį mirdamas palikti. Apie tai aš sužinojau tiksliai čia klebonaudamas).

Dokumentą rašo Rušys to kaimo ūkininkas rusų kalba. Panašiai kaip pas notarą. Aprašo smulkiai žemės rubežius su kaimynais, kiek žemės tojaus bažnyčia baldo, koks tikslas, kad vyskupas duotų kunigą. Kuniges kas metai atlaikytų už jo ir giminės sielas po ketverias šv. mišias. Po jo mirties dar penki ūka lieka bažnyčiai. Jisai sutinka, jei vėliau reikėtų guliš šio dokumento kas nors daryti. Jis neatbako į visas valdžios ištaigas vykti. Dokumentas perskaitytas, viskas taip kaip Petras pasakė. Rašant dokumentą Jašinskienė ramiai sėdėjo. Petro sesuo Lipšienė, ką tai vyrans į ausį pasakojo. Reikia jau pasirašyti, Lipšienė sako pus-

balsia
jinai
turiu
užraš
jaunas
nors d
čia. P
pasira
valdyt
parašu
jos an
okupac
valdži
notari
Lipšie
Pasaki
ir pas
šites
šio p
Abrao
ninkų
galės
bažny
Ruden
ką dir
ir t.
mentą
pas b
klebo
čia. K
medži
leist
Burm
apyli
kvies
šios
kaimo
mas ž
Jarul
Paaiš
klaus

balsiai Petrui nesirašyk. Aš klausiu kodėl
 jinaš neleidžia. Jašinskienė sako aš nieko ne-
 turiu, tegul rašos. Petras sako, aš savo turta
 užrašau ir teisę turiu. Yra dokumentas. Aš buvau
 jaunas kunigas, tokių dokumentų nebuvau su kuo
 nors daręs taigi ir visų smulkmenų neparna-
 čiau. Petras persižegnoja ir pasirašo. Tuoju
 pasirašo liudytojai. Aš kaipo Plungės parapijos
 valdytojas paliudiju, kad tikrai pasirašytos
 parašus Petro ir liudininkų ir pridedu parapi-
 jos antspaudą. Po karui dokumentas pasirašytas
 okupacijos vokiečių laike kokios nors rusų
 valdžios įstaigos su antspauda valdiška, turėjo
 notarijaliao dokumento vertę. Galvodamas, kad
 Lipšienė užves bylą ir mūsų tą raštą panaikins.
 Pasakiau kelis žodžius pagirdamas Petro drąsą
 ir paaukavimo Dievo garbei turta. Gali sakau,
 šites darbas ir neįvykti, bet tavo auka, sulig
 šio pasirašymu Dievas jau priėmė. Priminiau
 Abraomo auką sūnaus aukavime. Vienas iš liudi-
 ninkų sako, dabar gal jau ir bus bažnyčia Stal-
 galės kaime, šiaip per keletą metų vis apie tą
 bažnyčią kalba ir kalba. Net į patarlę perėjo.
 Rudenį nukasus bulbes paklausk ką dabar ir
 ką dirbsime, atsako su Petru bažnyčią statysim
 ir t. t. Turint vokiečių leidimą ir Petro doku-
 mentą einu toliau. Su p. Jonu Pietkunu einame
 pas burmistą. Petkunas burmistui sako, kad
 klebonas Stalgalės kaime nori statyti bažny-
 čią. Kunigaikštienė tai bažnyčiai žadėjo duoti
 medžio medžiagą. Jis dabar prašo medžiagą duoti.
 leistung arčiausiam miške tą medžiagą duoti.
 Burmistras sutiko. Toliau reikia pastarti su
 apylinkės. Paprašiau Petrą sutartai dienai pa-
 kviesti žmones, tų kaimų kurie prie tos bažny-
 čios arčiau. Pasiimu rangovą Ivinskį, Kaušienų
 kaimo. Nuvažiuojame. Petro Stonio grydis ir kie-
 mas žmonių pilnas. Darsu posėdį. Išsiimu kun.
 Jarulaičio planą ant kapų bažnyčiai statyti.
 Paaiškinu, kas tuo reikalu padaryta jau ir jų
 klausiu ar statysim bažnyčią ir kame ir kokio

didumo, žemaičiai labai atsargus ir greit nepuola. Tada sakau jiems vot atsivežiau rangovą, jums pažįstamą, kurs tą bažnyčią apsiims statyti. Jis jums pasakys, kiek jis norės jei ją jis savo medžiaga ir lėšomis su langais ir užraktais durų mums pastatęs sulig planu atiduos. Antra jei mūsų bus visa medžiaga, jo darbas, kiek kainuos. Rangovas Ivinskas, palaikęs rankose planą ir apskaitliavęs pasako, kiek kainuos jei jįsai savo medžiaga ir darbus pastatys ir jiems raktus atiduos ir kiek jei visa medžiaga parapijos bus, jo darbas. Aš rašau protokolą. Kadangi mišką žadėjo duoti veltui, tai linkę visi mūsų medžiaga statyti. Tada Petro kaimynas Vyšniauskas sako, jei nutarėm savo medžiaga statyti, tai aš p. Ivinskiui už darbą vienas keturius tūkstančius rublių sumoku. Aš jam padėkoju. Dabar sakau, reikia protokolą įrašyti, kad nutarėm bažnyčią statyti ir kad žmonės prisiima medžiagą suvežti. Atsisakyti nebėra kaip, jeigu vienas apmoka darbininkams. Nutarėm padėti darbą medžiagą suvežti. Toliau sakau, apart darbo dar reikės medžiagos dapiirkti: geležis, stiklas, vinis ir t. t. Turim stambius aukotojus, Petras, Vyšniauskas gal kąs daugiau paaukos aš savo užrašu du šimtu rublių, matininkas Gintala du šimtu penkiasdešimt rublių ir kiti po mažiau sudėjo iki tūkstanties rublių. Išrenkam komitetą bažnyčiai statyti. Visus vietinius vyrus. Surašau ant atskiro lapo ir vyrai pasirašo. Apie viską pranešiau Rietavo dekanui kun. Julijui Maciejauskui ir prašau, kad parūpintų kunigą kandidatą, kurs apsigyventų vietoje ir statytų bažnyčią. Iš jo gaunu laišką per rankas jis nurodo kokią dieną atvažiuos. Pranešu Petrui Stoniui, kad sušauktų vėl vyrus, paskirtą dieną nuvažiuoju ir tuojuas atvažiuoja dekanas ir atsiveža savo vikarą Domininką Dundulį. Vyrų vėl pilna troba. Aš atidarau posėdį ir pranešu, kad dabar reikia prie dekaną ir mūsų būsiančio klebono galutinai nustatyti vietą

kur bažn
dekaną k
kalba. Jo
sitare? J
Petro St
ta. Apren
nemažesn
dvylikos
tais rei
išvažiuo
sako, kad
gandės i
Rosijos
vičius. N
važiuoti
Kauną ir
parapijo
liais 75
dieną dv
bonas ge
jau. Maže
Kauną ši
kunigas
džiau pa
Mudu ein
žmones s
pusės žr
siminė K
tukais m
pas ką t
virtuvė,
kitaip r
riene. Vi
kuriais
mišias. V
gilumos
nas. Kaun
buvo sei
bus vaka
joj. Nuė
gas kla

kur bažnyčia statyti ir jos dydis. Atsivežtas dekeno kandidatas taip nusigandęs, visai mažai sitarę yra bažnyčią statyti ant kapų, bet ant Petro Stonio žemės ir didesnė kaip buvo nutarė. Aprenkam visi vietą ir nutarė, kad bažnyčia nemažesnė dvidešimts keturių metrų ilgio ir dvylikos pločių. Viską są protokoluojau. Dar kitais reikalais pasitariam. Dekanas su kandidatu išvažiuoja. Klausiu vyrų ar tinka klebonas. Jie sako, kad vargiai jis čia važiuos, labai išsiganęs išvažiavo. 1917 metais parvažiavo iš Rosijos kan. Žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius. Nors buvo labai sunku gauti leidimas važiuoti kur nors, bet man burmistras davė į Kauną ir iš ten užvažiuoti tėvynėn Kupiškio parapijon. Kelionė buvo sunki. Į Mažeikius arkliais 75 varstai. Traukinis eis tiktaikintą dieną dvyliką valandą. Gerai, kad Mažeikios klebonas geras buvo kun. Dtrikas, tai pas jį apsistojau. Mažeikių miestas per karą daug nudegęs. Kauną šiaip taip pasiekiau. Kelyje dar vienas kunigas susirado. Kaune jokio vežiko. Pasisandžiau pavežti valizininkus su ratukais žmogų. Mūdu einame pėsti per miestą. Miestas tuščias. Žmonės žmogaus nėra. Panačiau pažįstamą, vos pažinau, pusės žmogaus nėra. Vežant mūsų daiktus man prisiminė Kinija ir Japonija, kur žmonės veža ratukais mieste. Nuvežęs į rotušės aikštę gavone pas ką tai nekvyne. Pasakė, kad yra lietuviška virtuvė, reikia iš vakaro užsisakyti pietus, kitaip negausit. Nuėjome. Radome mokytojai, su riene. Vien lietuvisi gimnazijos mokytojai, su kuriais susipažinome. Katedroje atsilaikiau šv. mišias. Visi kunigai nustebę kaip galėjau iš gilumos žemaitijos atvažiuoti. Klausinėjau naujienas. Kaunan parvažiavęs tiktaikintą kun. Leukaitis buvo seimo atstovas iš Rosijos. Vakarė kur tai buvo seimo atstovas iš Rosijos. Vakarė kur tai buvo vakarienė, visi nori išgirsti kas yra kunijos. Nuėjau Kurijon. Stoviu raštinėje eina kunigas klausiu ar ne vyskupas, tai sako iš semina-

rijos po pamokų pareina. Praneša ir liepia eiti pas vyskupą. Susitvarkau raštus. Dekanas buvo idėjas savo raštus. Einu prie vyskupo laiptų, nulipa žemyn rusų popas. Lipu aukštytyn laiptais, liokėjus parodo duris, paberškinu. Atsiliepia, einu vidun, pagarbinu. Einu artyn sveikinui. Jis man sako, ar esame kame nors matęsi. Atsakau ne. Jis man sako kaip gražiai atrodo raudonas aš tiliu. Paduodamas raštus sakau atvažiavimo tikslą. Jis atplėšia dekanos raštus, skaito, aš stoviu, atsisukęs į mane paveizėjo. Aš manau turbūt dekanas ką nors apie mane rašo. Pajema mano raštus; Petro Stonio dovanojimo dokumentą, statomos bažnyčios komiteto sąrašą. Jis tuojaus nubėga raštinėn. Sugrižęs prašo sėstis, iki šiolei jį sėdėdamas skaitė ir aš stovėjau. Susėdus pradeda klausinėti apie žemaitiją ir sako, kad norisi važiuoti su vizitu ir pradėti nuo žemaičių kalvarijos. Prašo pranešti klebonui, kad pas ką nors parapijoje parūpintų nakvynę, nes noris klebonijoje nakvoti. Maldininkai per naktį eina kalnus, neduoda jam užmigti. Atneša mant patvirtintą statomos bažnyčios komitetą. Pirmininku idėtas aš, paduodamas sako dirbk kaip dėl savęs. Prašo pirmą valandą užėiti pietų. Stonio dokumento negražino, pasilieka. Per pietus valge drauge prof. Šaulys, Pietus paprastai. Kalbėjome apie Plungę ir kleboną Giniotą. Šaulys, Svėkšnos parapijos. Plungę gerai žinojo. Dar aplankiau pralotą Pacevičių, kurs apsidžiaugė, kad mane pamatė ir sako, kaip sužinojau, kad tave paskyrė Plungės parapijos valdytoju, manau, buvai pavyzdingas klierikas, mokėsi ir parapiją valdyti. Iš Kauno parvažiavau Kupiškį. Reikėjo pas vokiečius užsirašyti, kiek ilgai būsiu. Komendantūra buvo valščiaus bute. Nustebau, kad pas vokiečius darbuojas lietuvaitei kupiškietės net keturios. Visos šnekasi su jais vokieškai. Viena net man pažįstama, kuri visgi manęs nemokėjo bepažinti. Kuomet pakalbinau tai trum-

pai at
vietoje
vokiečių
Tėviškės
niūno
lintų.
Žmonės
būti n
leidži
dvi au
turis
čiai k
žiuoja
žmonėm
misiją
kadang
kitoje
paskir
Susiri
čiai 2
darbą
lių. Pi
Visi k
nusimi
atėjo
pinigų
Žmonės
ir du
buvo s
daryti
surasi
į vidu
ko, p. l
rai ne
Visi p
kiu iš
bėjau.
nenusi
neša, k
žiuoti
darbo

pai atsakė lietuviškai. Žemaitijoje bent toje
 vietoje kur aš gyvenau mergaitės netarnavo
 vokiečiams. Parvykau į gimtąjį vakarų
 Tėviškėje gyveno švogeriš, jis ėjo kainą.
 niūno pareigas. Perspėjau, kad žmonėms se-
 lintų, nes reikia daug dėl žmonėms neišprāk-
 žmonės to nesupranta, kaltina vokiečių reikalauti.
 būti nuošaliai. Jis sako, aš nenoriu, Geriau
 leidžia. Beturiš vieną šėną gražią karvę ir
 dvi augančias. Arklių pora. Vaikai trys. Duonos
 turis sočiai. Traukinyje važiuoja vieni vokie-
 čiai kariai. Keleivių iš žmonių labai mažai va-
 žiuoja. Sugrižęs pranešiau per Stonį Stalgalės
 žmonėms, kad vyskupas patvirtino išrinktą ko-
 misiją (Komiteto pirmininku parąš mane. Dabargi
 kadangi nutarta statyti didesnė bažnyčia ir
 kitoje vietoje, tai vėl prašau sušaukti vyrus
 paskirtą dieną. Aš vėl su Ivinskiu atvažiuosiu.
 Susirinkus radau vėl daug žmonių. Šitai bažny-
 čiai 2½ x 12 m su bokštu ir raktais. Vien už
 darbą Ivinskis pareikalavo ar 16000 osto rub-
 lių. Pigiau nesileidžia. Pinigų pas mus nebuvo.
 Visi kaip ir nustebo. Aš išėjau pasivaikščioti,
 nusiminiau, manau, gal niekai bus. Vaikščiojant
 atėjo galvon mintis kad visgi mes daug turime
 pinigų apie 6000 rublių, medį visą čie pat-
 žmonės pasižadėjo darbą veltui visą atlikti
 ir duoti darbininkams maistą. Tuo metu sunku
 buvo su maistu, tai reikėjo savo virtuvę ati-
 daryti. Jog ne vienas Ivinskis yra rengovas,
 aurasim kitus. Dirbant ir pinigai daugės. Įeinu
 į vidų žmonės pypkės berūką. Nesusitarėt, atsa-
 ko, p. Ivinskis nenusižadėjęs. Aš jiems sakau, vy-
 rai nenusileiskim. Aš jums bažnyčią pastatysiu.
 Visi pasidarė linksmi, atsisveikina ir su Ivins-
 kiu išvažiavau. Avelyje apie tai visai nebekal-
 bėjau. Rašau dekanui apie padėtį jis man atrašo
 nenusimink ruoškis toliau, rengovą gausim. Pra-
 neša, kad kun. Dundulis nesutinka į Stalgalę, va-
 žiuoti. Jau vasara 1917m eina į galą. Okininkams
 darbo laikas. Petkūną prašau, žmonių palinksmi-

mui užkleimoti bažnyčiai rąstus. Su Kučinskiu tariuos dėl išpiovimo medžiagos. Jis sutinka nuvažioti į Stalgalę su lėtpjūve vietoje viską padaryti. Tuojuo po N. Metų Petkūnas viešėjo pas p. Stanislova Vaitkevičių Milašaičių kaime. Arbatą begeriant Petkūnas jam išpasakojo, kad aš Stalgalės kaime statysiu bažnyčią. Stanislovas Vaitkevičius tokiam darbui pritarė ir iš savo miško paaukoavo pusę ha ten reikalui. Aš Plungėje buvau Jo namuose laukdamas jo sugrižtant. Jis sugrižęs ir radęs mane man sako, kad p. St. Vaitkevičius paaukavo pusę ha iš savo miško Stalgalės bažnyčiai. Aš Petkūnui padiekojau ir prašiau padieti rytoj nuvažioti pas p. Vaitkevičių už tai jam padiekti ir gal jį pasi nurodys, kurioje vietoje tą mišką jį pasi paskyrė. Jis sutiko. Prašiau jo, kad užkleimotų kunigaikšitenės miške, arčiausioje vietoje, taip pat tam reikalui rąstus. Prižadėjo. Rytojaus dieną buvo sekmadienis, aš grįžtu po mišią iš bažnyčios, paveja mane Petkūnas ir išsigandęs sako: klebone Vaitkevičiaus nebėr. Jį rado ši rytą lovoje negyvą. Aš taip pat nustebau. Petkūną klausiu ar vakar jis sveikas buvo, nesiskundė. Atsako, pasakojos, kad Plungės vyrai su klumpėmis per gerąsias duris įsivežžė vidun pranešdami, kad klebonijan nuvežčia, Plungės bendromeni tris centnerius bulbių. Vokiečiai neseniai atvažiavę išvežė, neklusę porą vežimų rugienių šiaudų. Žinrint, sako, man jį pasi pradėjo paširdžiai skaudėti. Stasys Vaitkevičius buvo nevedęs. Tuhtas liko brolio vaikams. Pažadėto miško pusę ha gavau. Petkūnas bažnyčiai rąstus užkleimavo. Su P. Kučinskiu nuvažioju į Stalgalę, kad jį pasi nurodytų kurioje vietoje geriau lėtpjūvei gero katilą pastatyti ir kur tūri bati rąstai suvežti ir sukrauti. Komiteto nariai dalyvavo. Kučinskas nurodė vietą kur bus lėtpjūvė kaip ir kur suversti rąstus. Komitetui pasakiau, kad pusę ha miško yra aukavęs P. Vaitkevičius. Prašau komiteto, kad tuojaus nu-

rodyton
mėnesio
vežti. Pa
kun. Maci
vo atla
ir atve
nyčią pa
dekanas
ninką Me
Jisai ap
ir pradė
keliems
į dieną
ir visą
mums du
piūvę, 2
kių parv
kitaip r
ti. 4) p
tį jam a
šaukti s
kiemas
pasamdy
kalkius
pogi rei
nebus g
kur nega
Komiteta
parapijo
virtuvė,
tė. Iš vy
mui kert
dų. Kaip
tras par
projekte
prisiri
pamatai
ti. Pasir
das gabu
sąžining

rodyton vieton pradetu miška vežti. Buvo sausio mėnesio puse 1918 m. Pavasarį rąstai buvo suvežti. Parvežtas ir kartokas. Rietavo dekanas kun. Macijauskas praneša man, kad iš šv. Stanislovo atlaidus atvažiuos į Kulių septinta gegužės ir atveš meistrą, kurs yra Klaipėdos krašte gegužės nyčią pastatęs. Į atlaidus nuvykstu ir aš. Tiesa dekanas atsiveža meistrą iš Naumiesčio Domininką Merkvaldą. Man jisai iš kalbos patiko. Jisai apsiima tuojaus atvažiuoti į Stalgalę ir pradėti darbą. Su juo susilygau dalyvaujant keliems komiteta nariams. Jis paprašė mokiėti dieną po dešimt Osto rublių, duoti kambarį ir visą užlaikymą. Surašėm sutartį. Dabar jis mums duoda įsakymus: 1) tuojaus parvežti lentpiūvę, 2) pantams akmenis subaigti vežti ir kalkių parvežti. 3) Darbininkams virtuvę įsteigti, kitsip nebus darbininkų, nierra kame maisto gauti. 4) penkiolikta gegužės atsiųsti į Naumiesčių jam arklius. Komitetui įsakau šeštadienį susaukti susirinkimą, aš būsiu. Susirinko pilnas kiemas žmonių: darau posiedį. Pranešu, kad meistro pasamdymas ir jam atlyginimas, akmenis suvežti, kalkius iš Plungės parvežti ir lentpiūvę. Taipogi reikės mums atidaryti savo virtuvę, kiteip nebus galėma gauti darbininkų, valgyti jie niekur negaus. Virtuvei maistą aukos ūkininkai. Komitetas parinks Rietavo, Kulių ir Plungės parapijose. Visi su šio pasiuliu sutiko. Virėja virtuvėje pasamdėme iš Plungės apyseną mergaitę. Iš vyskupo pasirūpinsiu leidimą pašventinti. Iš kartinio akmens ir atlaikymui čionai pamaldų. Kaip nutarta viskas laiku išpildyta. Meistras parvažiavo, atsivežė bažnyčiai nupiešęs projektą. Visiems patiko. Darbininkų tuojaus prisirinko. Nutartoje vietoje pradėta kasti pamatai ir jos mūryti. Lentpiūvė pradeda veikt. Pasirodo kad meistras Domininkas Merkvaldas gabus, sumanus, savo darbą gerai žino ir sąžiningas, praktikojęs katalikas. Sujudino vi-

są komitetą ir kitus žmones. Visiems duoda darbą: lentpjūbei ką ir kaip pajauti. Prižiūri pamatų meistrą ir darbininkus. Išpjauta medžiaga jau vežama prie vietos, čia jau vėl eina darbas. Seštadienį nuvažiuoju darbininkams apmokiet. Pasirodo jų jau per dvidešimtį. Virtuvė veikia, valgą visi patenkinti. Darbininkai suligiti meistrų su komiteto nariais. Aš jų padarytus darbus priimu. Nutarėm pamatus švęsti 29 birželio. Bažnyčios titulas arba globėjai šv. apaštalai Petras ir Povilas. Koliatorius Petras Stonys, aš statytojas Povilas ir sutvirtinimo vardas Petras. Į pamatų pašventinimą pakviesti klebonai iš tų parapijų, iš kurių prie tos naujos bažnyčios žmonės prigulė: Kulių, Plungės Rietavo, Medingienų ir dekaną. Padarytas vėl pletesnis susirinkimas, kalbieta dielisi pakeitimo tos vietos vardo. Yra vardas kaimo Stalga, šis gėlas Stalgos kaimo vadinamas Stalgalė. Žmonės tą vardą pašiepia, žemaitiška alė: Rutalė, Kupralė ir t.t. Gal turite kas galvoje naują vardą klausiu susirinkusių. Bažnyčia bus prie Minijos upės. Yra bažnytkaimio Medingienai, kaimai Jodienai, Babrungienai, Luknienui, Pakutuvienui ir daugiau. Petras Stonys siūlo pavadinti Stalgienai vietoje Stalgali. Visi sutiko. Iki 29 birželio buvo pamūryti visai bažnyčiai pamatai. Visos bažnyčios plotas apklotas lentomis. Didžiojo altorius vietoje padaryta pastogė, nuo lietaus ir laikinas altorius prie kurio pakabintas šv. ap. Petro ir Povilo ir Panelės šv. paveikslai. Prieš tą dieną sekmadienį aplinkinės parapijos bažnyčiose iš sakyklos buvo paprašyta paskelbti, kad 29 d. Stalgalėje bus naujos bažnyčios kertinio akmens ir pamatų pašventinimas. Tą dieną suvažiavo kviešti svečiai ir kunigai. Žmonių privažiavo netikėtai daug, pilni miškai redosi fotografas iš Plungės. Prieš pamaldas aš pasistojęs ant pamatų paprašiau žmonių nutilti ir paskelbiau tvarką. Dabartinis šis mūsų susirinkimas yra isto-

riškas s
šiemet p
klausomo
klausomo
ant perg
ba, prie
Dokument
visų čia
čios Kol
linę bon
rytą vie
29 birže
paskelbt
pirmas j
vyskupas
to dekan
jos vald
pašventi
nu nuo š
Prasidėj
džiai. Mi
Per miše
Žmonės n
čius ost
klausiu,
parapijo
man sako
statyti
tą švenč
stovi. Ne
šitie su
čios dar
Nei vien
žiūrėti.
iš vokie
Gryžę. Ji
prie baž
prasidėj
paskelbė
pirną sp
tru ir 2

riškas sakau. Vyksta 29 birželio 1918 metais.
 Šiomet paskelbta 16 d. vasario Lietuvos metais.
 klausomybė, taigi ši bažnyčia statoma nepri-
 klausomaj Lietuvoj. Į kertinį akmenį įdedamas
 pergamento parašytas dokumentas lotynų kal-
 ba, prie jo pridėdamas vertimas lietuviškai.
 Dokumentas pasirašytas dekanu ir esančiųjų
 visų šia kunigų iš Petro Stonio šios bažny-
 čios Koliatoriaus. Dokumentas įdedamas į stik-
 linę bonką ir smale užleidžiamas. Bus į pada-
 rytą vietą akmenyje įdėtas. Jo turinys: 1918m
 29 birželio. Esant valstybės tarybos, neseniai
 paskelbtai Lietuvos nepriklausomybei. Dabar yra
 pirmas jos prezidentas Antanas Smetona. Žemaičių
 vyskupas Pranciškus Karevičius. Rietavo dekano
 dekanas Julius Macijauskas. Plungės parapij-
 jos valdytojas kunigas Povilas Pūkys. Pamatus
 pašventina kun. J. Macijauskas. Šita vieta su kai-
 mu nuo šios dienos praminta vadinti Stalgienui.
 Prasidėjo pamaldos. Prašau užsilaikyti pamal-
 džiai. Mišes laikė kunigas Keršulis Kazimieras.
 Per mišes buvo fotografuota ir rinkta pinigai.
 Žmonės noriai davė. Surinkta per šešis tūkstan-
 čius osto rublių. Vėliau sutikęs Plungiškius
 kleusiu, kurie buvo atvažiavę iš priešingos
 parapijos pusės, kodėl taip toli važiavote. Jie
 man sako: mes norėjome pamatyti, kaip prasidėda
 statyti bažnyčia, kur jos nebuvo. Mes esame ma-
 tą švenčiant pamatus, bet senoji bažnyčia
 stovi. Negalem apšviesti ne paminieti, kad visi
 šitie susirinkimai, vokiečių laike dėl bažny-
 čios daryti, nebuvo prašyta vokiečių leidimo.
 Nei vieno karto nebuvo žandaras atjojęs pa-
 žiūrėti, nors čia dirbo darbininkų kurie buvo
 iš vokiečių, dabieję (paimti į darbus), iš rusijos
 gryžę. Jie neturėjo vokiečių paso. Medžio darbas
 prie bažnyčios tuojaus po pamatų pašventimo
 prasidėjo liepos mėnesyje. Vyskupas Karevičius
 paskelbė rudens vizitaciją Plungėn atvažiavo
 pirmą spalio trims dienoms. Pasitariau su meis-
 tru ir žmonėms, ar negalietų paruošti meistras,

kad galema būtų vyskupas paprašyti bažnyčią pašvensti. Meistras sutiko paruošti, tiksliai truko sausų lentų grindims. Tuojuo radosi žmonės, kurie sausas lentas paskolino. Iki tam laikui truko tiksliai šalyse bažnyčios keturiems langams ramų ir viduje altorių suolų ir vargėnų. Varpus gavome dovanai iš Kulių klebono senuosius du, kurie ir dabar tebiera. Arčiausias kaimynas Srebalis, kurio žemė ėjo apie senkapius iš trijų šalių, o iš vienos kunigaikštienės. Srebalius Augustinas dovanojo žemę kapams praplatinti kiek tiksliai reikėjo veltui. Nutarta su senkapiais kapus padaryti viso puse dešimtinės. Jos aptverti iki vyskupui atvažiuojant bažnyčios pašvęsti ir jos kartu vyskupas pašvęs. Taip ir padaryta, net vartams bromas su užrašu, amžiną atilsį duok mirusiems Viešpatie. Iš kunigaikštienės žemės tiksliai linija ištiesinta. Dabar reikia važioti pas vyskupą pasitarti ar bažnyčią šventins. Nuvažiavau į Ubiškį, už Telšių, pas vyskupą. Prižadėjo pašvensti. Sugrįžęs pranešiau Plungėje vyskupo atsilankymo laiką ir kad vieną dieną bus Stalgėnuos bažnyčią pašvęsta ir kapai. Nuvažiavau tenai žmonių susirinko, kuriems pranešiau, kada bus vyskupas, kad žmonės suneštų šio to vyskupo priėmimui. Jis prižadėjo, kad viskas bus tvarkoje. Žmones paprašiau, kad būtų atsiųsta furgonkas parvežimui vyskupui aparatų, kunigų ir giedorių. Kad vežikai atvažiotų anksti, nesuvėluotų, ruduo. Plungėje taip pat ruošiamės vyskupą patikti. Kanoniškai kaip vyskupas Plungę vizitavo jau 25 metai. Vizituoju vyskupą patinka ir palydi parapijos raiteliai. Buvo tiksliai grįžęs iš Rusijos Krepkasukas tarnavęs kariuomenėje. Jį paprašiau suorganizuoti raitelius. Apslėmė ir suorganizavo. Vyskupas Plungėn atvyko iš Žlibinų. Sutikti vyskupą su visa procesija ir giedoriais išvykome Telšių gatve už miesto. Paskirta valanda su raiteliais vyskupas sutiktas ant parapijos rubežiaus. Jis at-

vyko rait
 cesija gr
 kupas pi
 dai viso
 žiūrėjo.
 dauguma
 kui man
 ko. Bažny
 pijos ti
 veikta m
 valdytoj
 nytojui
 Pasirodo
 Žlibinus
 mi vysku
 jo, kada
 Plungės
 nigai. Vy
 kunigų, d
 čiai sia
 Kauno ku
 Jeronima
 pusekuni
 pradėjo
 bet sirg
 laukdami
 šaldė ir
 važiavo
 tinti. Ž
 šventin
 bą ir a
 mišes. I
 pasakė
 nimo sal
 tino. Pr
 Plungės
 apie 300
 kiti ku
 prieš k
 dus, kam
 siu pus
 daržams

vyko raitelių apsuptas. Plungės parapijos procesija graži. Žmonių susirinko labai daug. Vyskupas pirmą kartą taip iš tolo sutiktas. Žydai viso miesto gatvėje ir iš tolo išsižioję dauguma katalikų nebuvo matę. Viens žydai bet kai man pasakojo, kad žydams jūsų svetis parapijos tikybinių ir moralinių pranešimą apie paraveikta mano per karą esant Plungės parapijos valdytoju. Pranešimas buvo atspausdintas Gaunytajui mano ir nekurių kitų parapijų klebonų. Pasirodo, kad Plungės parapijos delegacija į Vilbinus nuvažiavo manęs prašyti klebonų, girdami vyskupui mano darbštumą. Vyskupas nepažadėjo, kadangi aš kaip kunigas esu per jauną Plungės klebonu tapti. Užsigaus senesnieji kunigai. Vyskupo sutikti atvažiuoju nemažai kunigų, daugiau kaip dvišimtas. Tuo metu plačiai siutė gripas (ispanka). Vyskupą lydėjo iš Kauno kunigas Tumelionis ir pranciškonas tėvas Jeronimas Plečkaitis. Plungėje gripu susirgo pusekunigų. Po vyskupo aplankymo ir parapijonų pradėjo gripa sirgti. Mirimas buvo nedidelis, bet sirgo daug. Ruduo, spalio mėnuo vyskupo laukdami ir išleisdami biškį kai kurie prasišaldė ir susirgo. Antrą vizitos dieną vyskupas važiavo į Stalgienuos bažnyčios ir kapų pašventinti. Žmonių buvo mažiau, kaip per pamatų pašventinimą. Pašventinęs vyskupas pasakė prakalbą ir atlaikė pirmąsias toje bažnyčioje šv. mišes. Pakol pagėrė arbatą tėvas Jeronimas pasakė gražų pamokslą. Buvo teikiamas sutvirtinimo sakramentas viso virš tris šimtus sutvirtino. Procesijoje ėjome kapų šventi. Giedojo Plungės bažnyčios choras pirma eidami į kapus apie 300 metrų tolumos. Aš ėjau šalia vyskupo, kiti kunigai pirmiau. Už kokio šimto metrų prieš kapus vyskupas man sako: "Klebonai gojus, kam tokius didelius kapus aptvėrei, pašventinęs, kita puse tegul lieka špitolninkams daržams. Aš į tai nelaukęs nieko tuoju sakau

jam. Ūkininkas ženę davė kapams, o ne špitol-
ninkams daržams. Jis stsiims, o po šimta metų
ir norėdamas hebepraplatinsi. Vyskupas man
tai nieko neatsakė. Kapus pašventino visus.
Kapuose pasakė gražų pamokslą. Plungėn sugri-
žus radom pilną žmonių bažnyčią, tuoju vysku-
pas teikė sutvirtinimo sakramentą. Per tris
dienes buvo sutvirtinta virš 4000 žmonių.
Vyskupas turėjo mokslo draugą provizorių And-
rijauską. Antros dienos vakare padarė jam vizi-
tą. Valgėme vakarienę. Čia ir provizorius vys-
kupo prašo ir jo tarnaitę, kad mane paliktų
Plungėje, dėka man, kad okupacijos metu tarnaitė
likusi išlaikė vaistinę. Vyskupas neturi ko
sakyti, man sėdint prie stalo kartu tikrai pra-
kaitas muša ir t. t. Dekanas man sako vyskupas
tave gal ir paliktų Plungėje, kad taip visi
prašo, bet matyti Senkaus neturi kur dėti, jį
paskirs. Dekanai aš sakau labai dėkui, man vis-
tiek kur mane paskirs. Pakol Plungės bažnyčią
pastatys dar keli klebonai pareis. Iš Plungės
vyskupas išvažiavo į Kulių. Vizitos raštą pa-
rašė gera. Kunigai gripu visi persirgo. Vysku-
pas sirgo tikrai dirbdamas, persirgo neatgulė.
Tėvas Jeronimas pranciškonas iki Gargždų nu-
važiavo, tenai atgulė. Sirgo gripu ir prie šios
plūčių uždegimu. Vos parnešė. Vyskupui baigus
vizitą per Plungę grįžo kan. Senkus. Jis pranešė,
kad turi paskirimą Plungėn. Kur aš į Stalgėnus,
tikrai taip. Jis žinojo, kad plungiškiai nori
mane, kad paliktų, sužinojęs, kad jis paskirtas
gali neišleisti. Skubėjo atvažiuoti Plungėn.
Tojaus sekmadienį su Plunge atsisveikinau.
Trečiadienį jau atvažiuojo jo sesuo ir pranešė,
kad kanauninkas šeštadienio vakare atvažiuos.
Jis nori, kad būtų kambarys paliuosuotas. Aš
pranešiau, kad iš Stalgėnų atvažiuotų daiktus
parvežti. Žmonių ant rytojaus privažiavo. Man
buvo iš pulvarko pusę šieno ir grūdų. Daržovės
ir bulbės visos. Stalgenos Stonis, taip pat savo
viską turi. Vežikai nežiūri verčia ir t. t.

Jis supy
toks tur
savo tro
gėn iš S
save gy
ko, ką tu
nės prad
kaltas, k
valdas i
kad ant
atlaida
pamaldas
taip ir
bažnyčia
man pra
pinsim a
J. Ginio
žiavo jo
viau ir
pakvieč
tus iš k
tijos. Kl
prapult
Naujas k
važiavo.
grįžus j
bažnyčia
nori jie
kilminge
daro man
sakė. Aš
Toks įve
ne komit
jus mane
teisės i
vienuoli
rašta. J
iš bažny
pasakė k
nio ryta
laikyti.

mišiomis giedotoms. Aš nebegalėjau atgiedoti libero. Supratau, kad jisai ant manęs Pyksta, kad vakar aš jo bažnyčion neįvedžiau. Pirmadienį jis laksto ieškodamas klebonijoje kas čia yra bažnytinių daiktų, aš atsakau, čia buvo mano klebono Giniotto ir kunigaikštienės. Bažnytinis yra tiktai virtuvėje stalas. Jis nepatenkintas kam aš leidžiau ir liepiau kun. Giniotto ir kunigaikštienės daiktus iš klebonijos išnešti. Aš sakau norėjau su jai atsiskaityti. Deber iš jų gali pasiinti jai Temstai reiki. Jis pasisaudė virėją. Šeimininkė jo sesuo. Mano tarnaitė gyvulinė liko pas jį. Daiktus savo, kurios į Stalgėnus nesuspėjo išvežti pernešėm į altariją. Jie išsikėpė duonos ir šitos tuojaus pradėjo prapulti. Klebono sesuo ir pasamdyta virėja kalba klebonui tur būt pasakė, kad mano šeimininkė vagia. Jinai dar visko iš savo kambario ir virtuvės nebuvo išsidinginusi. Mano tarnaitė, kuri pas juos liko, žinodama, kad mano šeimininkė vienuolė, neims. Suskaitė duonos kepalus ir pasaugojo. Temstant atėjo naujos virėjos brolienė, kuriai ji padavė kepaluką duonos. Mano buvusi tarnaitė pesterbėjo. Pranešė klebono seseriai, ta klebonui ir virėja tą patį vakarą paliuosavo. Mano šeimininkė tą patį vakarą viską iš klebonijos pernešė į tuščius altarijos kambarius. Aš tą vakarą sugrižęs iš miesto nebeįėjau į kambarį, kuriame gulėjau dvi naktis, pernakvojau raštinėje su visais drabužiais ant sofos. Rytmetyje nusiprausti nuėjau pas tarnaitės altarijon. Šv. mišias laikiau skaitytas. Per tas dienas viską perdangino į Stalgėnus. Trečiadienį vakare nuvažiavau ir aš. Radau papuoštas duris ir mano kambarį vainikais. Aplinkiniai kaimynai manęs laukė ir priėmė gražiai. Senkus iš Petrapilio atvažiavo vyskupijon. Žemaičių vyskupas Karevičius kan. Senkui buvo pažįstamas. Jis jį priėmė savo vyskupijon ir davė pasirinkti parapiją.

Kan. Sen
rapijos
klaidas
nyčion
gatas k
nų, tik
tai par
jauš ji
giedotų
laikiau
išėjau
paskyri
riną Ge
Tris me
buvo me
ventori
mo rašt
vedė ba
jo teis
mišias
klaida.
septyni
žmonių
jisai s

išv
kad aš
Aš vart
pareigo
Žarasu
aš būsi
panoksl
sakau, k
vietoje
žmonėm
noriu
ir pasa

Kun. Senkus kilimo buvo žemaitis Alsėdžių parapijos. Jis iš pat pradžios tuojaus darė klaidas. Nereikėjo jam daryti iškilmingą bažnyčion įvedimą. Aš jam tą sekiau. Vyskupo delegetas kunigas gali iškilmingai įvesti kleboną, tikslai neiškeliamą iš tos vietos, o ne koks klebonas. Po ingresso man užbaigti ant ryto laikiau. Atėjęs bažnyčion jo valandoje išėjau šv. mišias laikyti. Aš nebuvau koks beparapijos komitetas. Turėjau koks beparapijos valdytojas. Turėjau koks beparapijos vikaro kun. Stakausko 1915 metų. buvo mano pirktos. Jis iš manęs bažnyčios inventorius nebuvo perėmęs. Dispoziciją (paskyrimo raštą) gavau tikslai vakar, kada jį komitetas vedė bažnyčion toje pat valandoje. Jisai neturėjo teisės nors ir po ingresso, man neleisti šv. mišias giedotas užbaigti. Jo vėl netaktas ir klaida. Taip jam Plungėje klaidų buvo daug per septynius metus. Per tai kilo įvairios skundos, žmonių nepasitikėjimas, neklausymas nieko jį statomai bažnyčiai gero nepadare.

STALGĖNŲ KLEBONAVIMAS 1919 - 1921 m

Išvažiuojant iš Plungės Senkus man sako, kad aš Stalgėnuos būsiu vicarius expositus. Aš vartau visą elenchus hiekur nerandu tokios pareigos. Vienos kokios tai bažnyčios pagal žaratus radau klebono tokį pavadinimą. Manau aš būsiu antras vyskupijoje. Sekmadienį po panokslo visgi pasveikinu parapijonis ir pasakau, kas mums dar reikalinga šioje naujoje vietoje padaryti. Norėdamas susipažinti su žmonėmis, kurie prigulės prie šios bažnyčios noriu jos aplankyti. Pasitariu su komitetu ir pasakau, kad aš lankysiu, bet Kalėdos jokios

nereikia dėl to, kad aš iš Plungės parapijos už šios metus esu gavęs. Bažnyčios tarnai vargonininkas ir zakrastijonas ir varpininkas nauji. Jiems iki galo metų bus sunku pragyventi, tai jiems sulig išgalės po biškį duokite. Jai kas duos bažnyčios reikalams aš priimsiu. Matote patys, kad neviskas padaryta. Su manim važiavo kas dieną bažnyčios komitetas. Prašau tikrai neapsakokit tiems žmonėms, kuriems mūsų bažnyčia ir jos patarnavimas reikalingas nebus. Pasitaikė dienos miglotos, negalėjau suprasti, kaip toli mane po tos miškus vežioja. Visur labai meloniai priėmė. Kurių žmonių nebuvau matęs klausiu, gal labai toli mane pas Jus atvežė, atsako ne. Mes eisime į Stalgienus bažnyčion. Iškalbėjus nuvažiavau Kuliuose, tai klebono sesutė man sako, kad mes laukiame klebonijoje su pietumis vieną dieną. Manau, kad jau pradega užgriebėm. Pasirodė, kad darėme parapiją, tai Kalėdas žmonių iš Medingienų parapijos ir Rietavo prie Stalgėnų prisirašė. Dėl to tikrai mendinginiškai sako, kad Medingėnos kaip darė parapiją ir bažnyčią statė kunigas Malinauskas, tai mes prisidėjome iš Rietavo parapijos. Kunigas Malinauskas buvo toks kaip Tamsta, jį iškėlė pastačius bažnyčią atkėlė be balso, pamokslo visai nepasako. Taip bus ir su Stalgėnais. Jai tamsta būtumei su mielu noru prisirašytum. Bažnyčion Stalgėnuos eisim, kalėdoti prašome, bet prie parapijos nesirašysim. Rietave, kame du kunigai, jei klebonas senas ir be sveikatos, tai vikarai jauni. 1919 metų pradžioje tvėrėse Lietuvos valdžia. Vyriausybės buvo paskelbta, kad valsčiai kurtųsi parapijose ribose. Bažnyčios komitetas ir mane kurstė, kad valsčių kurtume. Aš atsakiau, sakiau neturiu parapijos ribų, mažas bus valsčius neišsilaiskys. Prasidėjo mitingai. Eisenos, raudonos vėliavos ir prakalbos ent statinių. Plungėje įsikūrė darbininkų komitetas buvusioje vartotojų bend-

rovės
Sugriž
ke pri
kirsti
Plungė
nant k
Tojaus
kyklos
čios. M
Tikyba
buvo s
ro ir
Dangu
Prasi
laida
metų
recki
naujo
vicar
Vysku
paraš
Jis s
viską
nyčio
mane
Taip
nau i
važia
darbu
nebūt
pasta
boni
kyk v
gelež
renka
vė ve
daug
jos.
Petru
doms
jos

rovės patalpose, darydavo savo susirinkimus. Sugrįžo iš Rosijos kalbėtojai ir iškabino laukę prie durų raudoną vėliavą. Žmonės pradėjo kirsti Sakelio mišką ir rogutėmis vežti Plungę. Viename vakare su muzika lauke pareizant komunistų, bet iki Plungės jie nestėjo. Toje buvo atidarytos keturios pradžios mokyklos: Stalgėnuos, Vitkuos, Stalgoje ir Vainaičios. Mokytojos buvo iš Plungės miesto atvežtos. Tikybą dėsčiau aš. Per žiemą bažnyčios darbas buvo sustojęs. Atlaidus įvedėn: šv. apaštalų Petro ir Povilo, 2) šv. Roko sekmadienyje po į Dangų šv. Marijos Panos paėmimo 3) Nekalto Prasidėjimo 8 gruodžio. Vyskupo dokumentas atleidams įvesti buvo. Pavasaryje devynioliktąją metų nulykstu Kaunan. Užeinu pas vyskupą Skvirėckį, savo profesorių. Jam sakau apsigyvenau naujoje vietoje. Kan. Senkus sako, kad aš esu vicarius expositus, nuo jo pilnai priklausau. Vyskupas klausia, kaip tavo paskyrimo dokumente parašyta. Sakau Curatus ecclesija Stalgėnnis. Jis sako Tamsta esi tos bažnyčios klebonas ir viską toje bažnyčioje gali daryti, ką savo bažnyčioje klebonas daro. Aš taip ir dariau, bet mane ėmė baimė, kad ašklaidos nepadaryčiau. Taip ir toliau daryk. Padiekojęs atsisveikinau ir išėjau. Pavasarių devynioliktą metų atvažiavo meistras Markvaldas baigti bažnyčios darbus. Aš jam sakau, kartokas čia tebėra, ar nebūtų gerai kelti klausimas klebonijos naujos pastatymui. Jog Petro Stonio palikti namai klebonijai netinka. Kaip nori juose vidų pertvarkyti vis bus ne klebonija. Jis sako reikia kelti geležį kol šilta. Susirinkimą sušaukiau. Susirenka žmonių daug, aš jiems sakau. Vyrai virtuvė veikia, meistras atvažiavo. Jam dėl klebonijos daug. Ar ne laikas nums pasitarti naują statyti. Jos, artą patį namą paliksim, ar naują statyti. Petru Stoniui tas klausimas nepatiko. Jis šnižėdams vyrams kai kuriems kalbinėje, kad klebonijos naujos nereikia. Geriau špitolę naują pa-

statyti. Žiūrėsiu ką vyrai nutars. Pasikalbėjus jiems tarp savęs aš statau balsavimui, ką mes statysim kleboniją ar bažnyčios tarnams namą. Visi nubalsavo, kad kleboniją. Liko priešingi Petras ir dar dar vienas Stalgos kaimo žmogus Ročys. Aš vyrai, sakau, jai jus būtumėte nubalsavę ne kleboniją statyti, tai vistiek būčiau vienas statęs kleboniją. Žiūrėkit žlibinuos klebonija iš seno namo į ką jinai panaši, taip ir čia. Petro namas viduje reikės visas pertvarkyti. Stogas šiaudų reikės perkloti skiedromis, langai maži, žemas. Reikės pertaisymui išleisti nemaža pinigų, o klebonijos vistiek nebus. Liks Petro namas tiktai atremontuotas. Žmonių prie šios bažnyčios jei čia ir parapiją padarysim prigulies nedaug. Čia daug ploto užima miškai. Vėliau bus sunku bepasistatyti. Aš diekodamas jiems, kad nutarė kleboniją statyti sakau. Jus vyrai duokite darbininkams ir meistrui valgi, kaip kad darėte praėjusiais metais. Aš mišką vėl gausiu iš Pietkuno veltui ir arti. Jus turėsite jį suvežti prie tartoko ir iš ten išpiauta prie statybos. Pamatams akmenis ir kitką. Pinigus už klebonijos pastatymą ir jos vidaus įrengimą aš duosiu savo. Žinoma jiems tas patiko labai ir prižadėjo šiamet taip padieti, kaip ir bažnyčią statant. Aš turėjau savo pinigų 5000 osto rublių. Maniau kad man jų užteks. Dabar sakau reikia klebonijai nužiūrėti vietą. Visi nutarėm, kad kleboniją statyti arčiau bažnyčios iki šventoriaus dar apie 20 metrų. Petro namas liks už klebonijos ir kiemas nemažas. Nenusipjaus užaugęs klevas tik tai reikės Petro svirnas pervaryti į sodą pusę. Vyrai prižadėjo svirną pervaryti. Jai klebonija arčiau Petro namo apie du metru statytus, tai reikia klevas piauti šalin. Petras būtų pikęs labai, nes jis buvo mylėtojas medžių. Vyrams susirinkus kitą dieną tapo svirnas pervarytas į naują vietą. Petras kam tai sakęs, kaip pradėjo svirną judinti,

taip
būtų
Daba
tybo
kleb
Tar
proj
20 m
dary
toki
Reik
tai
medį
panu
čio
sand
lang
gės
ir d
Kleb
gyve
tuo
18 m
kamb
kleb
tiko
ir r
kas.
dama
bari
gyve
buvo
1923
kym
rieb
vysk
tas
kykl
aš d
moky

taip suskaudėjo širdį, kad jai kas iš nugaros
 būtų odą lupęs man nebūtų daugiau skaudėjus.
 Debargi pasižadėjus man prie klebonijos sta-
 tybos prisidėti nebebuvo reikalo kokio didumo
 Kleboniją statyti tartis atskirai su vyrais.
 Tariauos su meistru Markvaldu. Aš duodu savo
 projektą, jis man jį pataiso. Klebonijos salgis
 20 metrų, plotis 11 metrų. Aš norėjau salką pa-
 daryti iš priegio ant gonkų. Jisai man sako
 tokių klebonijų su salkom ar namų yra daug.
 Reikia pastatyti ant vieno galo antras aukštas
 tai bus panaši į dačą. Taip ir statėm. Miško
 medį gavau arti, akmenio suvežė parapija. Pamatus
 pamurijo klebonijai rugpjūčio mėnesio. Rugpjū-
 čio pradžioje pradėjo medžio darbą, kartu pa-
 sandžiau meistrą kitą, kuris jau baigė dirbti
 langus bažnyčiai. Tai buvo Kiauleikis iš Plun-
 gės geras meistras. Jan visas išmieras langų
 ir durų davė medžio sienų meistras Marvaldas.
 Klebonija buvo baigta statyti ir perėjau
 gyventi lapkričio mėnesyje 1919 metų, beveik
 tuo pačiu laiku, kai atvažiavau į Stalgienus
 18 metais. Daug man rūpesčio sudarė klebonijos
 kambarių sutvarkymas viduje. Žiūrėjau daugelio
 klebonijų sutvarkymus, visur beveik man nepai-
 tiko. Kol nereikėjo, tai tuo dalyku nesirūpinau
 ir rodiesi, kad visose klebonijose gerai vis-
 kas. Kambarių sutvarkymą sulipdžiau pats im-
 damas iš kelių klebonijų pavyzdžius. Mano kam-
 barių sutvarkymą klebonijai gyrė visi, kas man
 gyvenant buvo apsilankęs. Svečiams du kambariai
 buvo aukštai. Vyskupas Karevičius vizituodamas
 1923 metais pagyrė klebonijos kambarių sutvark-
 ymą, bet pastebėjo, kad salionas biškį didelis,
 rieketų atiduoti mokyklai. Aš iš Kalvarijos į-
 vyskupo vizitą buvau Stalgienuų klebono kvies-
 tas tai dalyvavom. Vyskupui aš sakau, kad mo-
 kykla yra špitolės name, o kambarius aukštai
 aš dariau, turiedamas mintyje, kad juose gyvens
 mokytojas. Pasirodo kad Stalgienose prisistatė

pakankamai namų. Vienas amerikonas pastatė tokią namų, kuriame yra mokytojams ir mokyklai patalpos. Stalgienos esant man buvo rinkimai į steigiamąjį seimą ir į vietos savivaldybes. Aš išrinktas buvau į valsčiaus savivaldybę ir važiauvau iš Plungės valsčiaus į Telšių apskrities valdybos, taip vadinama, seimelį atstovu. Būdamas seimelyje atstovu išsirūpinau Stalgienu mokyklai valdiškas teises ir jos mokytoją vargoninką patvirtino mokytojumi su valdiška alga. Taip padarė apskrities valdybos pirmininkas. Žemės visą Telšių apskrities valsčių en blokbuvonu. Bušutos Telšiuose į antros rūšies. Tikslai iš Navarienu valsčiaus vienas asmuo buvo apskrities valdybos narys, to viso valsčiaus žemės buvo trečios rūšies. Aš šitą žinodamas padaviau prašymą. Žemės ūkio ministerijos departamentan, kad Stalgienu bažnyčios žemė parušuota, ne apžiūrėjęs vietoje į antrą rūšį. Žemė randasi kunigaikštienės Oginskienės miškų rajone yra žemesnės rūšies. Prašiau kad perrūšiuotų. Praslinkus nekuriam laikui atvažiuo iš Telšių apskrities valdybos komisija, kuri peržiūrėjus Stalgienu kaimo žemės perkėlė į trečią rūšį, tikslai ūkininko Vyšniausko kelis ha paliko antroje rūšyje. Didųjų altorių bažnyčiai dirbo Darbienesose meistras Liekis. Altorius buvo šv. Petro atlaidams. 1919 m. jau pastatyta. Paveikslus piešė Salantuose. Piauant 1919m pavasarį rąstus klebonijai pranešė man, kad lentpjūvė apstota Lietuvos kariuomenės raitelių. Visi darbininkai bėgome prie tartoko žiūrėti, kaip atrodo Lietuvos kariai, daugelis nebuvo jų matę. Pasirodo, kad jie ieškojo karių, pabėgusių iš Lietuvos kariuomenės-dezertirų. Peržiūrėjo visų pasus. Išpjovus rąstus klebonijai lentpjūvė iš Stalgienu išvažiuo. Atvažiuo į Stalgienus kėlbonu parsivežiau pas save gyventi motiną. Klebonijos pašventimas buvo 25 sausio 1920 m., mano gimimo dieną. Svečių buvo privažiavę daug. Buvo net pora Lietuvos karinių

ky, kur
kad ji
jai sa
čius o
jau pa
sinę) m
. Rastu
prie u
Plones
jų 192
rąstus
Kai ku
aš pat
kad aš
nukarš
po kur
nukarš
ir nor
pabaig
darbus
Rytme
man ši
prašiu
valdyb
Vieną
Rietav
kika. I
pradie
Dekana
Telši
sai s
kau, o
jau
atvaž
mas p
1920
sako.
kalin
šioje
gas. A
aš da

ką, kurios pasveikinau viešai džiaugdamasis, kad jie mūsų nepriklausomybę sergėti. Klebonišius savo pinigų idėjau apie aštuonius tūkstančius osto rublių. Neužteko turimų pinigų turėjau pasiskolinti. Žiemą nupirkau delenką (skersinę) miško be varžytinių prie pat Stalgienu. Rąstus pats ir dar pasamdžiau kitus, suvežiau prie upės Minijos. Iš eglų paderiau meterius. Plonesnius rąstus parsivežiau klebonijon. Iš jų 1920 metais perstačiau tvartus. Pardavus rąstus liko pelno, iš kurio atsimokėjau skolą. Kai kurie žmonės matydami mano darbštumą, kad aš pats net dirbu, drįsdavo man akyse pasakyti, kad aš taip darbuojos, tai manau šioje vietoje nukaršti. Man šitoks jų pasakymas netiko. Aš kai po kuniges dirbu žmoniems ir Dievui, o ne savo nukaršymui. Tada aš ėjau ketvirtą dešimtį metų ir norėjau darbo dirbti, o ne karšti. Iš tikrųjų pabaigus bažnyčios ir klebonijos didžiuosius darbus, Stalgienos man darbo pradiejo trukti. Rytmečiais atsibudęs galvodavau, kad darbo man čia jau maža. Jog aš kunigu tapau ir Dievo prašiau, kad duotų darbo man. Telšių apskrities valdyba už Rietavos turėjo vaikų prieglaudą. Vieną kartą užvažiavo pro šalį važiuodami į Rietavą dekanas Korzonas su pulkininku Rustaika. Pagėrus arbatos išleidžiau jos laukan. Pradiejo jie grožietes klebonijos pastatu. Dekanas savo pulkininkui ir Tamsta jei turėtum Telšiuos toki namą būtum patenkintas. Taip jisai sako, bet ne man toks turėti. Aš jiems sakau, o aš dabar didžiuosius darbus padirbėjau, o aš jau darbo trūkstu ir galvoju, argi aš čia atvažiavau išsėtis. Dekanui mano toks pasakymas pasiliko atmintyje. Lankant kalėdojant 1920 metų rudenį pas kankuriuos ūkininkus man sako, dabar Tamsta mus viską aprūpini, nebereikalinga mums, kad bekalėdotų ir mūsų klebonas. Šioje apylinkėje visada kalėdojo vienas kunigas. Aš gi jiems aiškinu bažnyčios tvarką, kad aš dar parapijos neturiu ribų, tai kalėdoju

apylinkėje kas mane priima pas keturių parapijų žmones. O klebonas tamstų yra parapijos tos, prie kurios jus priklāusote. Jis už jās laiko šv. mišias sekmadieniais ir šventėmis ir t. t. Jai jums kalėdninkų perdaug aš galiu nekalėduoti. Ne, ne atsako, Sau vienas galvoju, kad šitie žmonės savo liežuviu gali mane supykdyti su klebonais kaimynais. Jie pamans, kad aš prieš juos varau agitaciją. Daugiausiai aš girdėjau iš Plungės parapijos piliečių. Jie taip ir padarė kalėduojant Plungės kelbonui kan. Senkui Stalgos ir Stalgienų kaimus šeštadienio dieną pas mane klebonijoje buvo paskutinė vieta. Vėžikai turėjo kalėdninkus parvežti Plungėn. Atvežė į kleboniją ir parvažiavo namuo. Mano arklių nebuvo namie. Zakrastijonas samdė ar kaip kitsip gavo nežinau. Aišku, kad klebonas Senkus taip ir mano, kad aš tą šposą iškirtau jam, kaip paskui sužinojau. Jei norite, kad kiti kunigai nebekalbėtų tai darykite parapiją. Padarėm parapijųų susirinkimą, surašėm kaimus, o tų kaimų, kurių nevisas prigulės atskiros šeimos pavardėmis ir kiek šeimos narių. Parašiau prašymą ir padaviau bažnyčios turtų valdymo Tarybai Kaunan, kad Stalgėnų bažnyčia būtų duotos parapijos teisės. Paskirta komisija su dekanu priešakyje ir tų parapijų klebonais iš kurių žmonių sudaroma nauja parapija. Susirinko žmonės atvažiavo ir tų parapijų kunigai. Dekanas patikrino sąrašus apklausė žmones ar jie sutinka. Klebonai Kulių ir Rietavo prieš nieko neturi. Plungės klebonas pareiškė, kad pakol nebus pastatyta Plungės bažnyčia jis nesutinka parapijos mažinti. Nuo savęs duos vyskupui prašymą. Sulig reikalavimu BTV Tarybos nustatyta iš ko išsilaikys klebonas ir bažnyčios tarnai. Nutarta palsikymui bažnyčios duoti kas metai tam tikrą grūdų kiekį klebonui, vargoninkui, zakrastijonui ir varpininkui. Grūdais piliavos apsidėjimas labai visus sudomino. Jie išskaitlievo katras iš bažnyčios tarbų ir kiek gaus.

Aš ji
 kas b
 tai t
 stalg
 ir pr
 ti. Kl
 nebus
 klebo
 jei k
 BTV T
 kumen
 kreiv
 kur e
 parap
 Plung
 kanon
 turė
 išlo
 dėst
 pamo
 kad
 Aš n
 buvo
 ir j
 prig
 54 k
 tų p
 gėno
 čia
 tulc
 pusę
 mia
 kleb
 didė
 apyl
 ment
 rių
 gėje
 dau
 em
 Pasi

Aš jiems aiškinu, kad žmones nebijuotų, kad viskas bus kaip buvo. Jai virstų kitoki laikai, tai tą nutarimą gal reikėtų vykdyti. Vienas stalinistiškas nuvyko Plungėn vedybų reikalui ir prisiminė, kad greit nebereikės čia atvykti. Klebonas atsakė, kad Stalgienos parapijos nebus. Pilietis klebonui priešinosi, tuomet klebonas sako aš duosiu savo kepurę priteršti, jei bus Stalgienos parapija. Gauta žinia, kad BTV Taryba parapiją Stalgienuos patvirtino. Dokumento neprisiunčia. Žmonės vedybų reikalais kreipiasi pas jų buvusius klebonus tuo reikalu kur eiti. Aš telefonu paklausiau kodėl dokumento parapijos patvirtinimo neprisiunčia. Atsako, kad Plungės klebonas tą reikalą einant kokio tai kenonų perdavė peržiūrėti kapitulai. Kan. Senkus turėjo kapituloje savo šalininkų ir manė bylą išlošti. Mano profesorius kanauninkas Šaulys dėstė seminarijoje bažnytinę teisę. Per vieną pamoką jisai aiškina, kad bažnyčios yra noras, kad tankiau jų būtų. Žmonėms arčiau bažnyčia. Aš pakliuvau didelėn parapijon, kame bažnyčios buvo toli. Stalgėnuose bažnyčios žmonės norėjo ir ją pasistatė. Plungės parapijos trys kaimai prigulės prie Stalgėnų, o prie Plungės lieka 54 kaimai. Jeigu plungiškiai tiek visi prisidėtų prie bažnyčios tai pasistatytų. Jei ir Stalgėnos parapijos nebus, tai Plungėje dėlto bažnyčia nepasistatys. Prašiau jo dalyvaujant kapitulos posėdyje ją palaikyti Stalgėnų parapijos pusę. Visgi Stalgėnos parapija pripažinta remiantis mano argumentais. Aš tapau pirmuoju klebonu paskirtas 1920 metais, buvau jau be didesnio darbo, perstačiau tikrai tvartus ir apylinkės teisėjas patvirtino dovanojimo dokumentą. Bažnyčioje reikėjo dviejų šalininkų Plungė ir vargonų, tuos altorius užsčiau pirus vi-gėje padaryti ir užpirkau Rietave mane pasiūlė daus bažnyčiai išpieryti. Vyskupas mane pasiūlė žemaičių Kalvarijos parapiją. Sutikau važiuoti. Paskyrimą gavau Žemaičių Kalvarijon 1921 m.

lapkričio mėnesyje. Į Stalgėnus buvo paskirtas kunigas Aužbikavičius iš Vėžaičių. Jis nenorėjo Stalgėnuos važiuoti. Vyskupas jį suspensu privertė. Aš Kalvariją užėmiau 1922 metų vasario mėnesyje. Iš Stalgėnų išvažiuodamas palikau bažnyčios kasoje 32000 markių. Naujas klebonas antro šalinio altoriaus nebeleido dirbti, žadėdamas užsakyti šiauliuose pas Zaborskį. Altoriaus vieno ir šiandien Stalgėnuos nėra. Pinigai buvo padalyti bažnyčios komitetui, naujas klebonas nebuvo atvažiavęs. Klebonas jų neišnaudojo ir iš komiteto neėmė, tai krintant markių kursui jie į niekus pavirto.

Žemaičių Kalvarijos klebonu buvau 1922-

1927 m.

Ž. Kalvarijos parapija viena iš geresnių. Joje buvo Dominikonų vienuolynas ilgus metus. Rusų valdžia vienuolyną caro įsakymu uždarė 1848 m. Vienuolius išvežė į Agloną Latvijon. Alsėdžius ant upės Sruojos Ž. Kalvarijos miestelyje žemę ir Pasruojos kaime pievas III ha atdidavė Surdegio provoslavų Panevėžio rajonas šv. Dvasios vienuolynui reikalaujančiam žabaltės krašte pragyvenimui lėšų. Kadangi Ž. Kalvarijoje ir apie ją nebuvo nei vienos rusų šeimos, gyveno žemaičiai katalikai, tsi bažnyčia ir kiti vienuolyno trobesiai apie bažnyčią paliko katalikų parapijai. Taipogi ir žemės paliko trisdešimt trys dešimtinės. Žemė duota prie pat klebonijos. Parapija padaryta trečios rūšies. Prie bažnyčios palikta Kryžiaus keliai su devyniolika koplyčių. Dokumente neparrašyta ką gavo Surdegio vienuolynas. Prie vienuolyno žemės liko ūkis ir trys trobesiai. Surdegio vienuolyno viršininkas Alsėdžius malūną ir Žemaičių Kalvarijos žemės su pasruojės pievomis išnuomavo. Kaip aš buvau vyskupo paskirtas klebonu, tai buvau ketvirtas pasaulinis kunigas. Prieš mane klebonavo dvidešimt kelius metus Ž. Kalvarijos parapijietis

iš Pa
Barst
tė ko
buvo
kai k
save
kai. P
lenki
dami
kaip
lenki
pirmo
iš Ma
varij
kai s
padar
kiekv
nyčio
yra
tiko
Dekar
suda
Turt
TV k
i ko
teto
galė
kaso
komi
iš k
bonk
žyde
Per
prie
tik
vaš
nep
Jur
vis
rius
pai

42

iš Padegenio kaimo kun. I. Pietrauskas. Jis turėjo Barstyčių parapijoje savo ūkį ir ūkyje pasista-
tė koplyčią, kame ir baigė sentavės pasista-
buvo jaunas tiko žmonėms, kaip paseno pradėjo
kai kam nebetikti. Nors kilęs iš žemaičių, bet
save skaitė lenku. Klebonijoje iš žemaičių, bet
kai. Parapijoje užrašydavo kai kam savo lėšomis
lenkiškus laikraščius. Senesnieji kunigai žino-
dami jo nusistatymą, kitaip su jo nekalbėjo,
kaip lenkiškai. Blogai buvo jauniesiems, kurie
lenkiškai mažai bemokėjo. Aš buvau paskirtas
pirmon vieton Plungėn. Važiuoti reikėjo arkliais
iš Mažeikių, tai klebonai kurie pažino Ž. Kal-
varijos kleboną, man sakė, kad kalbėčiau lenki-
škai su juo jai apsistosim Kalvarijoje. Taip ir
padariau. Sulig naujais bažnyčios kanonais prie
kiekvienos parapijos turi būti sudarytas Baž-
nyčios Turtų valdymo komitetas. Jos pirmininku
yra klebonas, kun. Pietrauskui šis dalykas ne-
tiko ir jisai tokio komiteto sudaryti nenorėjo.
Dekanas neradęs komiteto privertė kleboną jį
sudaryti. Patvirtinus vyskupijos bažnyčion
Turtų valdymo Tarybai Ž. Kalvarijos bažnyčios
TV komitetą klebonas atidavė bažnytinę kasą
į komiteto rankas ir liepė ją tvarkyti. Kom-
iteto nariai mane, kad joje ras daug pinigų ir
galės tvarkyti. Kanonai numato iš ko susidėda
kasos pajamos ir išlaidos. Nesikišant klebonui
komitetui pritrūko kasoje pinigų. Jie neturėjo
iš ko pirkti bažnytinio vyno ir žvakų. Vyno
bonką radau nuvažiavęs nupirkta Sedoje pas
žydą, o žvakės ant visų altorių baigė degti.
Per rarotus advente prie didžiojo altoriaus
prieš Stebuklingąjį paveikslą žvakė buvo lajina
tiktai zakrastijonas viršūnėje prilipdydavo
vaškinės žvakės galiuką. Žmonės buvo tuo labai
nepatenkinti. Nuvažiavau tuojeus Kennan pas
Jurkšaitį, nupirkau adventui ir valībėms ant
visų altorių žvakes. Zakrastijonas visas alto-
rius apstatė naujomis žvakėmis. Taip žmonės
paikto šitas dalykas, kad jei būdau pastatęs

naują bažnyčią, taip nebūtą mane garbinę, kaip dabar. Prie buvusio kelbono porą metų atgal mašinojant sudegė jauja. Tuojuos žiemą rūpinans medžiaga ir pavasarį ją pastačiau. Taip pat bokšto bažnyčios buvo sudegęs žimsas. Raštavonės jau keli metai buvo padarytos per Kalvarijos atlaidus parinkau pinigų suremontavimui bokštų žimsus ir keturiose koplyčiose stogus ir kitką. Išleidau visus pinigus ostais surinktus ir už paskutinį centymą maišelį jau osto pinigų nebeturėjau, vėliau litais apmokėjau. Tiesa prie špitolės pastatyta salė, bet vidus neįrengtas tai ir tą ostais prirengiau. Kalvarijoje buvo įkurtas valsčius parapijos ribose. Valsčius neišsilaikė ir buvo panaikintas. Katalikiškos brolijos buvo kelios. Politinės organizacijos Krikščionys demokratai ir ūkininkų sąjunga. Ūkininkų sąjunga veikė neblogai, turėjo grūdų valomąjį punktą, pieninę ir smulkaus kredito Draugiją. Nuspirko už keturius tūkstančius pieninei ir valovajam punktui namus. Smulkaus kredito draugija buvo klebonijoje. Aš jos per penkis metus buvau vedėju. Išvažiuodamas palikau pliusą apie 17000 litų. Kredito draugija veikė iki pereinant rusams. Rankinė pieninė sustojo veikti kuomet kuomet valstiečiams liaudininkams leido su pašalpa pasistatyti garinę. Visi pieno statytojai perėjo prie garinės. Politškai susipratusių katalikų kalvariškos buvo nemažai. Aairiųjų taip pat netruko. Valstybės Seimo rinkimuose katalikai surinkdavo 2/3 visų balsų. Laikraščių katalikiškų buvo didelė dauguma. Kunigai buvome du. Vikaro nebuvo. Gyveno savo namuose kun. Lukaševičius-seniukas. Žmonės neblogi, sugyvenau su visais. Jaunimo Pavasarininkų draugija buvo, veikė neblogai. Seimas priėmė žemės reformos įstatymą, kuriame žemės atiatos iš vienuolynų ir bažnyčių ir atiduotos rusų vienuolynams grįžo bažnytiniam fonāan. Jai tos žemės iki pasauliniam karui nebuvo perėjusios į trečias

ranka
tas t
žinio
koti,
paduo
nyčis
ha. Al
kad J
kusių
liena
atmat
Miest
į kle
žemės
nantį
žemę
vienu
bono
kelia
ir ul
Matin
kaip
liena
dali
žemė
vidu
pusė
lia
į Ka
keli
moni
važi
erzi
pikt
ti k
kad
čios
suda
žemė
kyti
jekt
ir a

rankas. Iš Domininkonų vienuolyno atimtas tur-
 tas tebebuvo Surdegio Provoslavų vienuolyno tur-
 minioje. Gavau iš Kauño Kurijos igaliavimą ieš-
 koti, kad atimtas turtas grįžtu bažnyčiai. Buvo
 paduotas žemės valdybai prašymas. Gražino baž-
 nyčiai su valdoma žeme iki aštuonių desitinių
 ha. Alsiedžių malūnui nebuvo raštiško įrodymo,
 kad jisai atimtas iš vienuolyno, negražino. Li-
 kusia vienuolyno žemę išdalino po pusę ha meste-
 lienams. Atvažiavo matininkas gavusiems žemę
 atnatauoti. Apsigyveno klebonijoje. Vyrukas jaunas
 miestelio kairieji tojaus su jo susipažino ir
 į kleboniją pas matininką lakstė. Išdalijamos
 žemės vienas kraštas eina pagal į Sedą ei-
 nantį vieškelį. Kelias klebono per bažnytinę
 žemę eina iš klebonijos iki kelio Surdegio
 vienuolyno. Jie išvažioti vieškelį rubežiu kle-
 bono ir savo žemės turėjo matininko palikta
 kelią, kurio ir važiavo. Per klebonijos lauką
 ir ulitele pagal šventoriųėjo tiktai piesti.
 Matininkas manės neklausia, kame aš noriu ir
 kaip tą žemę gauti. Vienas pats tarėsi su meste-
 lienais ir žeme į sklypus skaldo. Padaręs pe-
 dalijimą man parodo. Pasirodo, kad sklypininkų
 žemės plotas viename plote perkirstas pusiau
 viduryje ir į tą vidurį iš vienos ir antros
 pusės sklypai. Viduris į klebonijos lauko ke-
 lią ir toliau eis ir važiuos visi sklypininkai
 į Kalvariją su savo vežimais, gyvuliais, viso
 kelios dešimtis sklypininkų. Tas padaryta są-
 moningai, kad pakenkti klebono ūkiui: einant,
 važiojant, minant, gyvulius vedant ir t. t. Kad
 erzinti kleboną. Jei klebonas bus nervotas ar
 piktas, tai su jo susibarti ir tokiu būdu šmei-
 ti kleboną. Aš tą peržiūrėjęs matininkui sakau,
 kad aš nesutinku su tuo projektu. Jis yra bažny-
 čios ūkiui kenksmingas. Antra jie gali kitaip
 sudaryti sklypus, kelią turėti be klebonijos
 žemės bendrą vieškelį. Matininkas kitaip tvar-
 kyti nenori. Tą pačią dieną aš važioju su pro-
 jektu Telšiuose pas žemės tvarkytoją. Jam rodo
 ir aiškina projekto kenksmingumą klebonijos

ūkiui. Sakau tyčiomis yra sudaryta, kad kenkti klebonui ir su juo turėti barnius. Aš tvarkytojui paduodu savo projektą, kad sklypai būtų pagal vieškelį ir kelias paliktas tame gale, kur vieškelis. Visi tuo keliu, nekliudydami bažnytinės žemės, galies važioti, eiti, gyvulius vesti ir t. t. Tvarkytojas sutiko ir įsakė matininkui projektą pertvarkyti taip, kaip klebonas nurodė. Tikslai naujame projekte turi būti tiek pievų, kiek buvo pirmame. Pastebieta buvo tvarkytojo dėl to, kad miestelienai nesi-skųstų, kad naujame projekte gauname mažiau ariamos žemės, kaip pirmame kad buvo padalyta. Matininkas naują projektą padarė. Gavusieji sklypus visi buvo patenkinti. Jai pėsti kas eidavo keleliu į savo sklypą per klebono žemę, bet gyvulių nesivedė ir su klebonais jokie nemalonumo nebuvo. Delei Alsėdžiuose malūno aš išverčiau visus pašalius klebonijoje ir bažnyčioje, bet jokie dokumento kad malūnas buvo vienuolyno neradau. Važiuoju Kaunan einu pas vyskupą Skvirecką. Jam pasakoju, kad vienuolyno žemės bažnyčiai pridėjo iki 80 ha. Alsėdžiuose malūno negražino, dėlėi nebuvo įrodymų. Vyskupas man sako, kad jus ne savo turto ieškote. Aš jam sakau senesniai žmonės pasakojo, kad malūnas buvo vienuolyno. Jis tada man aiškina, kokiam šimtmetyje tą malūną Alsėdžiuose vyskupai valdė, kam vėliau prigulėjo. Ant galo nebežino, kur tas malūnas dingo. Atnešė dar knygą iš archyvo, kuriame paminėta Alsėdžių malūną, bet nieko nėra, kad jį rusai paėmė. Tada vyskupas man sako ieškokite ir jai reikalus bus paikite ir advokatą, atlyginsim. Aš dar kurijos archyve ieškojau, važiauvau į šeštą fortą, kame Kauno gubernijos archyvas. Tenai radau Alsėdžių miestelio žemėlapi, nurodyta bažnytinė žemė, bet malūno nėra visai pažymyta, ant upės Sruojos kame dabar malūnas stovi. Maniau gal Vilniuje kas būtų, bet Vilnius uždarytas mums. Tada kreipiausi Telšiuose pas advokatą

Prif
 ti i
 hono
 sura
 nuoš
 Sąži
 tau
 ant
 kuri
 gulė
 dugn
 kėju
 rand
 knyg
 lau
 iešk
 du. I
 pana
 nuov
 Alsė
 nuoc
 pas.
 lių
 Suro
 lyno
 mos
 nuo
 kad
 mos
 po
 Kle
 to,
 vėl
 ta
 ra
 Kau
 cij
 dar
 mės
 duo
 dži
 ir

Priferį, gal galėtų jisai su Vilniumi susisiekti ir ką nors tenai resti. Klausiau kiek reiktų honoraro sumokėti, jei jam tas malūnas kiek reiktų surasti. Jis man sako nuo objekto vertės pavyktų nuošintis. Men pasirodė per daug advokatas dešintas. Sąžinė man nerani, kad kuo nepražiopsočiau nori. Tėu iš naujo bažnyčią ir kleboniją. Klebonijoje ant lubų antrame aukšte buvo kambariukas, kuriame per didžiuosius Kalvarijos atlaidus gulėdavo kas nors. Užlipau tenai ir viską nuodugniai kratau. Ant lubų vienoje kerta je apdulėjusių popierių krūva. Tos popierius bežiūrint randu vienuolyno gaunamų ir leidžiamų raštų knygą. Tą knygą ir išsinešiau laukan ją nuvelau nuo dulkių ir pradedu nuo pirmo puslapio ieškoti ko man reikia. Nieko apie malūną nerandu. Prieinu prie tų metų, kada vienuolynas buvo panaikintas randu. Įvardijimo raštą Alsėdžių nuovadijos pristovui, kad pristatytų Kalvarijos Alsėdžių malūno nuomininką. Toliau iš malūno nuomininko gauta nuomos tiek tai rublių. Vėl pasiūsta Alsėdžių malūno nuomos dalis 115 rublių Surdegio vienuolyno viršininkui. Ketvirtas Surdegio vienuolyno raštas Kalvarijos vienuolyno viršininkui, kad už Alsėdžių malūno nuomos dalis gauta. Iš šitų raštų matyti, kad vienuolyno turtas buvo likviduotas metų viduryje, kad Surdegio vienuolynui prigulėjo dalis turto iš tų metų sutarties. Po likvidavimo turto po kiek laiko vienuoliai buvo išvežti Aglonon. Klebonu pirmuoju buvo kunigas Senkevičius. Po to, Tamošauskas, Petrauskas ir aš. Kalvarijoje vėl apsigyveno vienuoliai apie tai bus parašyta vėliau. Šitą knygą vežiuos, Telšius pas notarą jis man išrašo keturius nūorašus. Su jais Kaunan pas žemės ūkio ministrą. Gaunu sudijentą ir prašau patarimo kaip daryti. Jis man sako, paduok man skundą ant žemės reformos valdybos. Aš atnaujinsiu bylą. Paduodu skundą, pridedu notaro išrašus apie Alsėdžių malūną, kad jisai iš Domininkonų stintas ir atiduotas Surdegio Frovoslavų vienuolynan,

kurie jį valdė iki 1914 metų intinai. Po mėnesio gaunu iš Žemės reformos valdybos raštą, kad Alsėdžių malūnas gražintas Ž. Kalvarijos parapijai. Buvo tai 1925 metų rudenyje. Malūnas parapijininkų ir prie Surdegio Provoslavų vienuolyno buvo visą laiką nuomininko rankoje. Pastatai ir tvenkinys prastame stovyje. Vieta labai gera. Vandeniui užtenka pilnai per visus metus. Pasitariau su bažnyčios komitetu. Sakau vyrui gavome Alsėdžių malūną, jis nuo seno laiko nuomininkų rankose. Jai turėti iš jo pelno reikia pagrindinis remontas padaryti. Komitetas bažnytinių pinigų neturi. Geriau gal jis parduoti. Ir apklauti skarda. Bažnyčios stogą, suremontuoti bažnyčios bokštus ir atneujinti kalnų koplyčias. Nutarėme parduoti. Pasitariau su Alsėdžių klebonu, kiek už malūną reiktų gauti. Jisai sako, kad netoli 100000 litų. Aš pasiunčiu Amerikon apgarsinimą Katolikų dienraštini. Keletas atsiunčia laiškus prašo paleukti vasaros parvežiuosim, suligsim. Randasi elsėdiškis žmogus, kurs siūlo 70000 litų. Dabar važiuoju Kaunan pas vyskupą Skvirecką. Jam pasakau, kad malūnas valdžios gražintas. Reikia pagrindinio remonto. Bažnyčios komitetas pinigų neturi. Nutarėme malūną parduoti. Vienas žmogus siūlo 70000 litų. Jis sako, gerai, bet pinigus steži man. Mane nupylė prašaitas, kas dabar bus. Kurija to malūno nebežinojo, o kad aš jį atradau valdžia gražino Ž. Kalvarijos parapijai. Pardavus stežti pinigai. Pasidrasinės sakau, tai kaip čia bus valdžia gražino parapijai. Jis man sako, kad tas malūnas yra vienuolyno turtas. Vienuolyno turtas yra vyskupo turtas. Sakyk, kada Ž. Kalvarijos parapija tą malūną valdė. Parapija įkurta vienuolynui likvidavus. Tyliu. Pagalvojęs sakau, taip parapija įkurta vienuolyną likvidavus, bet ant vienuolyno pamatų. Parapija nedidelė, bažnyčia didelė, devyniolika kalnų koplyčių. Žmonės iš vienuolyno laikų pripratė bažnyčiai duoti. Reikia remonto bažnyčios kasoje pinigų

nėra. Vien
 ty yra ba
 pakabinti
 man atsak
 dien vos
 kia kate
 Kaziniri
 riaisi. M
 nebūtų m
 gai. Aš s
 dar jai
 kėti. Ats
 malūnas
 mai 1926
 ir jų pa
 partijos
 atgal pe
 aktyvūs.
 gautą tu
 žioplių
 kiant va
 Pirkėjas
 biai pas
 Visgi pe
 valdybo
 kiais d
 sio not
 kesčių
 tai 120
 džiai m
 nį karą
 du varp
 Parapij
 labai g
 Kalvari
 mis, rud
 Kartu s
 šv. Miš
 Klausia
 imana.
 ir deda

nārs. Vienuolyno laikais sūk netiek buvo ir
 tū yra bažnyčioje keturių vyskupų paveikslai
 pakabinti, kaip Kalvarijos geradariai. Jis
 man atsako, seniau vyskupai buvo turtingi, šian-
 dien vos tik tai pragyvenam. Man taip pat rei-
 kia katedros stogas perdengti, seminarijai,
 Kazimiriečių vienuolynui duoti. Jis tik tai ku-
 risi. Nu, vyskupas sako, mes gal taip brangiai
 nebūtų mēm pardavė, tai tegul būna pusiau pini-
 gai. Aš stoju vyskupui sakau ačiū. Paklausiu
 dar jai pirkėjas pinigų visų neturėtų sumo-
 kėti. Atsako paimsi vekselius. Dabargi reikia
 malūnas skubėti parduoti. Artinasi Seimo rinki-
 mai 1926 metų. Išvedamas kairiųjų agitacijos
 ir jų pasirinkto obalsio "pamėginkim kitos
 partijos išrinkti Seimą, jei bus prastas vėl
 atgal perrinksim." Susirinkimai visur ir jie
 aktyvūs. Galema rinkimus pralaimėti. Tuomet at-
 gautą turtą gali atimti ir vėl jie juoksis iš
 žiopių tada. Amerikiečiai neatvažiuoja. Nebelau-
 kiant vasaros parduodam malūną už 70000 litų.
 Pirkėjas pas vyriausią notarą dokumentus sku-
 biai pasitvirtina. Seimas išrenkamas kairysis.
 Visgi po Seimo rinkimų iš Telšių apskrities
 valdybos atvyksta malūno klausti, pirkėjo ko-
 kiais dokumentais valdo. Sužinojęs, kad vyriau-
 sio notaro patvirtintais daugiau neklausė, mo-
 kesčių inspektorius malūno vertę įkainavo tik-
 tai 12000 litų. Nuo kurios sumos pirkėjas val-
 džiai mokesčius sumokėjo. Per pirmąją pasauli-
 ų karą iš Ž. Kalvarijos bažnyčios išvežta buvo
 du varpu. Mažasis ir didesnis. Liko vidurinis.
 Karapijonys gailėjosi labai didžiojo varpo, būk
 labai gražus balsas buvęs. Atvažiavus tik tai
 kalvarijon atėjo pas mane žemaitis su klumpė-
 mis, rudine apsilvilkęs ir šniuru susijuosęs.
 Kartu su juo atėjo ir kun. J. Gerulis. Jis nori
 žv. Mišias už Kazimiero sielą kad atlaikyti. Jis
 klausia kiek, aš klausiu kun. Gerulį, kiek čia
 imama. Jis pasako, tas žmogus išsiima pinigus
 ir deda ant stalo. Kun. Gerulis jam sako, duok

daugiau pinigų turi. Aš kunigui sakau nejuokauk. Jis man atseko, kad šis žmogus iš Amerikos kas mėnuo gauna po 56,60 dolerių. Tuo laiku doleris buvo apie 1000 osto markių. Amerikos žmogus buvo kariuomenėje jis buvo apsidraudęs 10000 dolerių. Jam mirus pinigus išmoka tėvui. Per tai kas mėnuo gauna jisai tos dolerius. Tas žmogus man sako, kad jisai esąs padaręs apžadus nupirkti Kalvarijoje mažąjį varpą. Aukuoja 400 dolerių. Sąlyga kad tas varpas būtų pakrikštytas Kazimiero vardu. Aš jam padėkojau ir sakau, Tamstos noras bus išpildytas. Kad varpai sutartų reikia, kad jų balsai būtų sulig gamos. Taip ir buvo padaryta. Varpai liedinti Liepojuje viely šebrike. Didysai varpas svėrė 65 centnerius. Varpus pašventino Telšių vyskupas Justinas Staggaitis 1926 m. per didžiuosius Kalvarijos atlaidus. Žmonės sako, kad šis varpas toli girdesi, bet senoji balsas buvo gražesnis. 1925 metais žemaičių vyskupas Karevičius paskyrė mane Alsėdžių dekanu. Kaip tik tai Plungės klebonas kan. Senkus atsisakė iš Plungės, vyskupas Karevičius man pirman pasiūlė Plungės parapiją. Be svarbių kanoniškų priežasčių prašė neatsisakyti. Aš nurodžiau darbus kokius sumanė turiu Kalvarijoje daryti Plungėn važiuoti nesutikau. Vyskupas atsisakymą priėmė. Šv. Vincento a Pauliaus Draugijos nebuvo, bet vargšams Kalvarijos parapijos buvo miestelyje trys namai, kuriuose jie patilpo. Žmonės jos maitino. Žem. Kalvarijos tretininkų brolija buvo skaitlinga ir veikli. Daromi buvo kasmet susirinkimai, atliekamos atskiros rekolekcijos, iškilmingai švenčiama šv. Pranciškaus šventė su paskaitomis prakalbomis ir vaišėmis. Tretininkai buvo susipratę katalikai. Patys balsavo už dešiniųjų sąrašus, bet nekurie aktyviai ragino ir kitus balsuoti už katalikų sąrašus. 1926 metų per Velykas Romoje buvo įkurta bažnytinė provincija esanose Lietuvos respublikos ribose. Sudaryta arkivysku-

pija su sos
 įkurto nau
 žio ir kaiš
 kupijos. Pas
 kupas Karev
 istojo į M
 Jo pagalbi
 metropolit
 tas. Mečisl
 ti vyskupi
 paskirtas
 nas Stauga
 Kauno kuni
 ras Paltar
 kanaunink
 tinės Prov
 kupams ir
 krašto ka
 pavesta i
 Bažnytinė
 liukas pr
 šmeižti b
 nepakelia
 proklama
 apklijoti
 visai kai
 lietuvia
 vais dau
 kupiją v
 nesyje. I
 saulėta
 cerkvės
 suskaito
 klebogas
 ba pasve
 sedenčia
 intelig
 to buvo
 Pietūs
 salė. Da
 ligenta
 visi nu

pija su sostine arkivyskupo metropolito Kaune.
50
įkurtos naujos trys vyskupijos: Telšių, Panevė-
žio ir Kaišėdorių. Viso Lietuvoje penkios vys-
kupijos. Paskirti naują vyskupa. Žemaičių vys-
kupas Karevičius perkeltas į arkivyskupus ir
įstojo į Marijonų vienuolyną Marijampolėje.
Jo pagalbininku vyskupas Juozapas Skvireckas
metropolitu. Vyskupas Karosas Vilkaviškin duot-
as. Mečislovas Rienys Sufraganas su teise užim-
ti vyskupiją po vyskupo mirties. Telšių vyskupu
paskirtas Aukštosios Panemonės klebonas Justi-
nas Staugaitis. Panevėžio vyskupas paskirtas
Kauno kunigų seminarijos profesorius Kazimie-
ras Paltarokas. Kaišėdorių vyskupu paskirtas
kanauninkas Kutka. Lietuvos vyriausybė bažny-
tinės Provincijos įsteigimą pripažino ir vys-
kupams ir jų raštinėms paskyrė algas. Kleipėdos
krašto katalikams įsteigta Proelatura. Valdyti
pavesta Telšių vyskupui. Lietuvos kairiesiems
Bažnytinės provincijos įkūrimas buvo geras ark-
liukas prieš rinkimus į Seimą 1926 metais pa-
šmeižti bažnyčią, pagąsdinti piliečius naujais
nepakeliamais mokesčiais vyskupų algoms. Savo
proklamacijos atspausdinti vyskupų mitras ir
apklijoti sienas. 1926 metų seimo rinkimai davė
visai kairejai pusei su lenkais ir kitais ne-
lietuviams sudaryti blokų vienu ar dviem atsto-
vais daugiau kaip katalikų blokas. Telšių vys-
kupiją vyskupas Staugaitis užėmė labai graži,
nesyje. Ingreso dieną pasitaikė procesija iki
saulėta. Pasitikti vyskupo nuėjo procesija iki
cerkvės Kunigų buvo nemažai. Žmonių minis ne-
suskaitoma, pilnas miestas. Katedroje Telšių
klebojas dekanas Korzonas vyskupą trumpa kal-
ba pasveikino. Po to vyskupui atidavė homagium,
sedenčiam soste, visi kunigai ir pasauliniai
inteligentai katalikai, pabučiuodami žiedą. Po
to buvo suma ir kitos bažnyčioje, vadinams banko
Pietūs buvo vienuolyno salėje, vadinamai inte-
ligentai. Buvo daug prakalbų pasakyta. Po to
visi nusifotografavo. Vyskupas su jo vyskupi-

jos dekanais. Susipažino dielei padarė posiedį ir pateikė savo nusistatymą. Iš dekanų atėmė teisę duoti pirmiau, dispensuoti nuo užsakų. Vėliau užėjau pas vyskupą vienas ir paprašiau į Žem. Kalvarijų Didžiuosius atlaidus atvažioti. Paprašiau, kad reikės pašvęsti varpai. Prižadiejo. Atvežėm varpus. Paruošėm. Šeštadienį pašventė. Vyskupą sutiko gale Telšių gatvės. Žmonių buvo jau daug. Vyskupui bažnyčioje paskaičiau apie Kalvarijos atlaidus ir šaip žemaičius kaip katalikus. Vyskupas pasakė gražią prakalbą tikėtai nuo altoriaus, ne visai bažnyčioj girdėjosi. Parėjus vyskupui klebonijon į savo kambarį, kviečia mane pas save. Siūlo man Plungę. Atsakau ir vyskupas Karevičius man siūlė Plungę, kuomet Senkus atsisakė ir tada atsisakiau. Vyskupo matyti tojaus nuspręsta. Kalvarija atiduoti vienuoliams. Pradiejo važioti apsižiūrėti. Atvažiavo kapucinai, vėliau į atlaidus Jezuitų atstovas. Gale susitarė vyskupas su Marijonais, kurie 1927 metais atvažiavo pirmoms dienoms lapkričio jau perimti. Mane pasikvietė vyskupas Telšiuos. Pakielė į garbės kanaaninkus ir paskyrė Plungėn. Nenorėjau taip pat sutikti, bet generalinis vikaras Urbonavičius mane prašyte prašė, kad priimčiau. Jo įsitikinimu vargiai kitas pastatys be tavęs. Sutikau. Vieno liai norėjo tuojau parapiją valdyti. Aš gi saskau, kad per tris dienas negaliu išvažioti vienas, antra, Plungės klebonas taip pat neišsikraustė. Be galo yra negerai, kuomet kunigai lipa vienas kitam ant sprando. Tarp jų pačių esti nesusipratimų, parapijonys taip pat piktinasi. Sutikd iki N. Metų, kad dar būčia, visgi kunigas dargi pasiliko Kalvarijoje gyventi. Plungėškiai pradiejo mane danginti ir iki N. Metų pardagino 31 d. gruodžio buvo nuspręsta išryto išvažioti. Virėja ir motina buvo jau Plungėje.

Išvežti žadiejo atvažioti iš Plungės mėsina, kurios nesulaukiau visą dieną. Prievska-

ryje atva
Bučys ir
buvo. Pas
gaitės t
Pilnas ž
kad leis
minus žm
bažnyčia
išėjau p
paveiksl
nės šv. S
bažnytini
pradieja
mane lyd
ir baigs
sija ein
nys ties
Dvaranau
trobų iš
Automobi
vės. Prie
atsisvei
net apsi
už tokį
Aš netol
lius, kun
bintojai
kun. Baja
ir gimini
mobilis
cesijoje
N. Metų
mišparus
tebijin
širding
sakė, ka
pat kal
Po
kai žem
kas ska
ralinį

ryje atvažiuo iš Telšių Svilo mašina. Tėvai Bučys ir Dvaranauskas, kun. Drabnys jau anksčiau buvo. Pasamdžiau Svilo mašina, Kalvariškės mergaitės tuojuos apkaish vainikais. Prisipildė pilnas šventorius žmonių. Vienuolius paprašiau kad leistų man per bažnyčia išvažioti, palaiminus žmones šv. sakramentu. Visi nurėjome į bažnyčia. Žiūriu beveik pilna bažnyčia žmonių. Išėjau prie altoriaus. Atidariau Stebuklingąjį paveikslą ir atlikęs ceremonialą ir palaiminęs šv. Sakramentu žmones, ten pat nusirėdžiau bažnytinius apdarus ir apsivilkęs kailiniais pradiejau eiti iš bažnyčios. Visi vienuoliai mane lydi. Aš maniau, kad tiktai už šventoriaus ir baigsim. Automobilis važiuoja toliau procesija eina toliau iš paskos. Kun. Dargis ir Drabnys ties špitolė atsisveikino. Prof. Bučys ir Dvaranauskas palydi mane toliau. Moteriškės iš trobų išbėgo balsu verkia ir su Dievu sako. Automobilis ir žmonės sustojo gale Telšių gatvės. Prie mašinos maža mergaitė pasakė eilėmis atsisveikinimą. Išgyrė mano darbus. Prof. Bučys net apsiašarojęs klausė. Po to aš padiekojau už toki gražų išleidimą. Prašiau nenusiminti. Aš netoli gyvensiu, pamatysim. Gaunant vienuolius, kurie bus už mane uolesni Marijos garbintojai, klausykite dabar jų. Su manim išvažiuo kun. Bajarčius seseries vaikai du gimazistai ir giminaitė, šeimininke, Julė Karosaitė. Automobilis pajudiejo kaip sužinojau, žmonies procesijoje parėjo į bažnyčia. Kalvarijoje pa N. Metų dieną atlaidai. Prof. Bučys pasakė prieš išparus prakalba, kurioje pareiškė savo nusitebijimą ir džiugsma, kad nebuvo matęs taip širdingai, iškilmingai išleidžiam kunigą. Pasakė, kad ir tėvai Marijonai pasistengs taip pat kalvariškiais rūpintis.

Po dviejų metų lankant vyskupui kanoniškai Žem. Kalvarijos bažnyčia, klebonas Dvaranauskas skaitydamas vyskupui apie religinį ir moralinį parapijos stovį reportą paskaitė apie

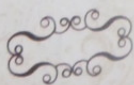
mane, kad aš buvęs taip nuoširdžiai parapijos
nylimes ir Mer-Jonans čia apsigyventi nei
vienu žodžiu parapijoje prieš manęs pasakęs.
Tęstant pasiekiau Plungę. Išlipus iš mašinos
iš parapijos raštinės išbėgančios tretininkės
sutikti ir bedegančios žvakės. Sveikos, sakau,
nebedekite žvakių surasiu kambario duris. Su
joms besisveikinant pirmas vyriškis atėjo pa-
sveikinti Boleslovas Zubavičius buvęs Plungės
kunigaikštienės dvaro užvaizda.

Plungė

Plungės bažnyčios šventoriaus tvora

Nuo 1 sausio 1928 metų iki 30 liepos 1945 m. Sausio pirmą dieną pamokslą sakiau ka-
 nauninko rūbais apsirėdęs, kai kurios moterys ka-
 vėliau vėrkė, kad bukštu buvo į mane net žiūrė-
 ti. Per pamokslą prisiminiau, kad prieš devynius
 metus iš tos pačios sakyklos su Jumis plungis-
 kiai atsisveikinau išvažiodamas į Stalgienus.
 Nedaug rodosi laiko, bet kaip dabar žiūriu į
 jus, kurios palikau dar vaikais, jau suaugę
 jaunikaičiai ir mergaitės, kurios palikau jau-
 nais, vyrai suaugę stovite. Kurios gi palikau
 pačiame stiprume, žiūriu jau pražilę, praplikę,
 veiduose darosi raukšlės; kurios palikau sens-
 tančius mažai jų bematau. Jei kurį ar kurę pa-
 mačiau, pažinti nebegalima susenę, susilinkę
 su lazdelėmis pasiremđami beiną. Neužaugo ir
 nepaseno palikta statoma bažnyčia. Tebestovi
 toki pat beveik, kokią palikau prieš devynis
 metus. Jos tai pajudinti mane vyskupas čia at-
 kėlė. Jūs manęs norėjote ir laukėte parvažio-
 jant. Aš vienas to pastato pajudinti negalėsiu.
 Reikės dirbti man kartu su Jumis. Pinigų kasoje
 beveik neradau. Einant į sakyklą man prisiminė
 kunigas Jonas Bosko, kuris veizėdamas į vaikus
 mieste belakstančius ir išdykaujančius, netu-
 rėdamas jų auklėjimui pinigų pavedė save ir
 vaikus. Krikščionių globėjos Marijos užtarymai
 ir prižadėjo į ją su visais vaikais kasdiena
 melsties. Kuomet jis šitą paskelbė žmoniams, at-
 sirado tiek aukų, kad įsteigė vaikams oratori-
 jas netiktai Torine, net ir kitos Italijos mies-
 tose. Taip ir aš pavedu save ir visus jus,
 kurie šikio ar tokio būdu prisidėsite prie
 šios bažnyčios pastatymo Marijos globai. Kas
 dieną už jus melsiuos aš, seknadieniais paskai-
 tysiu iš sakyklos, kas davė vardus ir pavardes
 ir kartu su visais už geradarius pasimelsime.
 Parapija buvo iškaliėdota. Žmonės pradėjo neš-
 ti aukas. Seknadieniais skaičiau jų vardus ir
 pavardes ir už juos visi bažnyčioje meldėmės.

Per sept
 bus markiem
 išleido į P
 Oginskienės
 aplūžo. Hof
 daržinių i
 Net iš maši
 tos. Klebona
 nistracijos
 ją į nuomą
 radau apie
 privežė. Jan
 šis iš kuni
 gaikščių ba
 notarijalia
 tus į kalib
 raštavenių
 mos bažnyč
 narys moky
 kad aš būd
 Plungės pa
 nuose. Aš j
 ikūrė vysk
 ba. Staigėn
 vyskupo ik
 gės parapi
 parapijoje
 Plungės pa
 statomai b
 nepastatys
 Mokytojas
 rėjo Lekem
 cento. Vėli
 sėdžius ne
 vo nutarta
 dirbti. Ats
 su rangovu
 ro, niško m
 bus atiduo
 plytos su

Per septynis metus kan. Senkus rinko pinigais ir litais. Visus pinigus Oginskienės plytinę vokiečių kunigaikštienės aplūžo. Hofmaninio pečiaus okupacijos metu daržinių išvogtos visos lentos ir kiti dalykai. Net iš mašinainios preso ir kitos dalys paimnistracijos keliems metams išnuomavo, remontavo, radau apie 3000000. Be to, dar miško medžiagos privežė. Jam išvažiavus klebonas Kostas medžiagos iš kunigaikštienės nupirko plytinę už kunigaikščių bažnyčiai žadėtų 25000 rublių sumą notarijaliais dokumentais. Taipogi išplovė ragtus į kalizus įlotus ir lentas suvežė dar dėl raštavenių karščių. Į pavasarį sušaukiau statomos bažnyčios komitetą. Posėdžio metu komiteto narys mokytojas Turskis padaro man užmetimą, kad aš būdamas Stalgėnos klebonu suskaldžiau Plungės parapiją; įkurdamas parapiją Stalgėnuose. Aš jam atsikirtau, kad Stalgėnų parapiją įkūrė vyskupijos bažnyčios Turtų Valdymo Taryba. Stalgėniškiai pasistatė bažnyčią ir prašė vyskupo įkurti parapiją. Prie Stalgėnų iš Plungės parapijos prisirašė keturi kaimai. Plungės parapijoje be miesto liko dar 54 kaimai. Jai Plungės parapija, net iki Kauno būtų, o žmonės. Plungės parapijai nieko neduos, tai bažnyčios statomai bažnyčiai nieko dirbo ir pasidirbo. nepastatys. Stalgėniškiai dirbo ir pasidirbo. Mokytojas Turskis už savo ūkio žemę, kurią turėjo Lekėnės kaime, pasirodo nebuvo davęs nė cento. Vėliu prisiuntė 100 litų. Daugiau į posėdžius nebeateidavo. Tame pačiame posėdyje buvo nutarta šiemet bažnyčią pradėti toliau dirbti. Atsiklausta buvo kokių būdu: ūkišku ar su rangovu. Komiteto nariai sutiko privežti žvoro, miško medžiagą ir plytas. Muro ir kitus darbus atiduoti rangovui. Suvežtos prie bažnyčios plytos su miesto moterėlėms buvo sukrautos į

Stabelius. Paskelbta laikraščiuose, kad norima
 pradėti statyti bažnyčią. Atvažiuavo latvis Pet-
 ras Malinka statęs Katedrą Panevėžyje ir lietu-
 vis inžinierius iš Kauno. Suligta ir sudaryta
 sutartis. Inžinieriui už darbo priežiūrą per
 vasaros sezoną, dešimts kartų atvykta sumokama
 1500 litų. Maliukai už sumurijimą 1000 plytų
 50 litų. Raštavones pasidaro patys. Iki naujam
 mūriui padaro parapija raštavones. Per vasaros
 sezoną darbo buvo padaryta prie bažnyčios 50000
 litų sumoje. Pamūryta antro aukšto šoninės sienos.
 Liko iš priegio bokštų sienos ir kryžavonės
 siena iš galo. Didžiojo altoriaus galas
 bažnyčios pirmo aukšto užbaigtas. Antro aukšto
 ne. Rudenyje dar plytinėje dirba žalių plytų.
 Padaryta apie 200000. Ruošiamasi tolesniam
 darbams. Jau ruduo. Plungėje parapiją pradiedavo
 kaliedoti tuojuos po visų šventų. Važiuoja vie-
 nas per visą parapiją. Manęs plungiškiai porėjo,
 per pirmą vasarą bažnyčios mūras paugo. Žmonės
 mato, kad dirbame, manau ir pinigų visi su ak-
 vata duos. Pasirodo, kad žemaičiai flegmatikai,
 be usikarščiavimo. Taip pat laikosi, kaip kalie-
 dojant 1913 metais, kurie tada buvo aktyvūs baž-
 nyčiai, tie ir dabar duoda, kurie tada nedavė,
 ir dabar neduoda. Kas svarbiausia, kad ne užmirš-
 ta buvusių klebonų ir juos šmeižia, kaip ir
 kad tada šmeižė. Reikėtų sakau užmiršti, jog
 jau penkiolika metų bažnyčia nebuvo murijama.
 Radosi labai išmintingų, kurie ne tiktai patys
 nedavė, bet ir kitus atkalbonėjo. Vienas para-
 pijietis nuo 20 dešimtinųjų ūkininkas kas metal
 laikėsi vienokios taktikos. Kaliedojant duoti
 staisako, kad dar prekės neparduotos, atneš vė-
 liu. Pavasarį bažnyčios kaimo dešimtininkai vėl
 eina per kaimą rinkdami, tas ūkininkas jam
 sako, ką jūs darote, jog dabar pas ūkininką plin-
 gų nėra. Taip žmogus liko ir nedavęs. Nebuvo
 dar senas pradėjo sirginieti ir nesulaukęs
 naujosios bažnyčios pastatant per senąją baž-
 nyčią pasilaidojo. Buvo ir daugiau tokių, kurie

turiedami
 kieme sak
 čiau, kad
 Moterišk
 teismo an
 kaliedoję
 glausiai
 nautojų i
 nors ir g
 tiek, kiek
 nių. Dary
 suaukavo
 lioterij
 Daryta ka

turiedami ir galiedami visgi nedavė. Viensame
kieme sakau, Tamstoms reikėtų pagalvoti rim-
čiau, kad neduodami bažnyčiai, trukdote dar-
Moteriškė atsako, mes žinome, kad klebonas dar-
teismo anstolio neatsiysi. Teisybė, sakau, Par-
kaliedojęs visą parapiją suskaičiuoju, kad dau-
giausiai surinkta iš mažžemių, bežemių, tar-
nautojų ir t. t. Didesnieji ūkininkai, kai kurie
nors ir galiejo duoti, bet nedavė ar davė ne-
tiek, kiek galiejo. Reikėjo ieškoti kitų šalti-
nių. Daryta kas metai allegri loterijos. Fantus
suaukavo žmonės. Traukti ėjo labai. Taip, kad
lioterija duodavo gryo pelno iki 3000 litų.
Daryta kas metai mažiausiai dvi, net ir trys.

Rinkta sekmedienisis ir šventėmis bažnyčioje. Vienas pilietis Sedos parapijos atėjęs pasiūlė pats parinkti Plungės statomai bažnyčiai pas žmones pinigų. (Jis esąs padaręs apžadą). Buvęs visai apakęs, padaręs apžadus ap-praregėsiąs, tai tą darbą padarysiąs. Akys su-giję ir noris dabar tuos apžadus atlikti. Prašo įgaliavimo. Nupirkau nepripašytą knygą, per-šniūravau, užantspaudavau. Pirmame puslapyje parašiau, kad Plungės statomos bažnyčios komi-tetas įgalioja N.N. rinkti statomai bažnyčiai pinigus. Klebonai turi teisę tą knygą peržiū-rėti ir pasirašyti. Šis žmogus per vasarą su-rinko virš 10000 litų. Didelė buvo pagalba dar-bo metu, kuomet šeštadieniui kasoje ir kiše-nėje nebebuvo pinigų ir pasitaiko, kad iš rinkė-jo gauni perleidą 300 ar 500 litų. Apsiskait-liavau su juo pilnumoje. Sumokėjau jam sutartą honorarą. Skundų ant jo iš parapijų nebuvo. Ant-rais darbo metais buvo užbaigta plytų darbas aplink bažnyčią. Liko tiktai iš priekio ne pa-mūryti bokštai. Tą vasarą dirbo plytinė. Prara-šau raštą profesoriui Morkūni, cemento staty-bos specialistui. Dėlei gelžbetoninių lubų. Jisai man atrašo, kad apsiims gelžbetonines lubas padaryti; jo cementas, geležis ir darbas. Žvyrą ir lentas duoda parapija. Po 80 litų kvadratinis metras. Pasiūlo dar padaryti betoninius bokštus. Bokštai du iš priekio po 25000 litų, o bokštas didysai 50000 litų. Iš-sigendau ir su juo daugiau nebesitariau. Ka-dangi tiek pinigų pas mane kišenėje niekados nebuvo ir dabar nėra. Nežinau, ar mano rangovas iš kur sužinojo, kad aš su Morkūnu rešiaus. Atė-jo jis su inžinierium siūlo man dirbti lubas ūkišku būdu. Sako dirbsim tiek, kiek bus pini-gų. Plytų darbo daug nebėra. Panevėžyje katedros lubos kainavo kv. metras 80 litų. Ūkiškai dir-bant 15% kainuos pigiau. Padarysim tiek kiek bus pinigų. Pavasarį atplėšiam lentas ir kit-ką perkelsime kiton vieton. Sakau Jus to darbo nespecialistai gali būti kokie nors trūkumai,

jog &
plyšt
tuome
tinkl
viskl
ar pr
tarti
bas. M
tokia
dviem
riaus
baigi
ryti.
jimui
vsžiu
Malin
lėtai,
nieriu
kentėj
Viena
kūnas.
pažino
kankam
šiolei
jau, na
dėti, a
ir ran
užmokė
blogai
kad di
nevėžy
gų aš
betono
sumoje
nevėžy
bos deb
jai pas
mas bra
viną pa
nevėžin
teiraut

jog čia darbas yra aukštai. Jai paskui pradės plyšti, ar lūžti bus skandalas. Jie man sako, kad tuomet jie padarys geležis balkėms ir vėly tinklą, tada pakvies inžinierių Morkūną, kad viską apžiūrės ir pasakys, ar gerai padaryta, ar prastai. Sutarėm ant žodžio, be atskiros su- tarties. Prasidėjo luboms paruošiamasis dar- bas. Malinka pasamdė dailides ne specialistus tokia m darbui. Dirba jisai su jais palubės dvim balkėm, didžiam bokštui ir didžiojo alto- baigia altorius didžiojo galo bokšteliu mū- rytį. Šeštadieniais ateina darbininkų apmokė- jimui ir sau pinigų. Moku kelias savaites. At- važiuojuje mano inžinierius aš jam sakau, kad Malinkai lubų paruošiamasis darbas eina labai lėtai, aš bijau, kad daug nepermokėčiau. Inži- nierius sako neduok. Tada jisai nebedirbs. Visgi kentėjau iki galui. Paruošė geležis ir vėlas. Vienam sekmdienyje atvažiavo inžinierius Mor- kūnas. Apžiūrėjome kartu paruoštas geležis pri- pažino, kad gerai padaryta. Balkių geležys pa- kankamo storumo, išlaikys. Ištikrųjų niekur iki šiolei neįplyšo. Darbo laike mokėjau ir mokė- jau, maniau, kad baigus darbą mažai bereikės pri- dėti, ar visai nebereikės. Ateina inžinierius ir rangovas, paduoda man apyskaitą kad dar reikia užmokėti 6460 litų. Aš pastatau skis ir sakau, blogai išėjo mūsų susitarimas. Sukalbėta buvo, kad dirbant ūkišku būdu bus pigiau kaip Pa- nevėžyje 15%. Dabargi išėjo brangiau dar. Pini- gų aš dabar neturiu. Duodu pakvitavimą, kad betono lubų darbas liko atviras pavasarui sumoje 6460 litų. Inžinierius aiškina, kad Pa- nevėžyje lubos tiesios ir bažnyčia aukštesnė. Vistiek bos debesuotos ir bažnyčia aukštesnė. Vistiek jei paskaityti aukštumą ir debesuotas išdirbi- mas brangesnis, tai 15% išeina pigiau. Pakvita- vimą pasiims ir išeina. Žiemą aš važiuoju Pa- nevėžin ir nueinu katedron pas kleboną, pasi- teirauti kiek jiems lubos ir bokštas kainavo.

Pas pralotą Strakšą teiravausi. Jis nesurašo devinių, tik tai pasakė, mes žiūrime, kad būtų gerai ir gražiai padaryta ir kainą domės nekreipiame. Aš gi sakau negaliu taip daryti, nėra pas mane tiek pinigų. Aš noriu, kad būtų gerai padaryta ir kainą nepermokėta. Iš ten važiuoju Kuršėnuos, čia lubos sudėtos gelžbetoninės. Bažnyčia žemesnė ir lubos tiesios, kaip Plungėje. Klebonas kan. Dambrauskas tojaus suranda sutartį. Jam lubų gelžbetonio metras kainavo 40 litų. Girdiškėje pastatyta bažnyčia neseniai. Jos klebonas kun. K. Saščiūnas dabar Laukuvoje. Jam parašau. Jis man atsako, pas jį nei 40 litų kvadratinis metras gelžbetonio nekainavo. Pavasaryje atvažiuoju rangovas Malinka aš jam sakau, ponas, reikis mudviem pasikalbėti dėlėi praėjusiam rudenyje nebaigtos lubų sąskaitos. Žiemą buvau nuvažiavęs Panevėžin, Kuršėnos, Girdiškėn visur lubos kainavo pigiau, kaip judu su inžinierium išskaitliavot. Morkūnas už mūsų bažnyčios lubas, kad ir aukščiau ir nelygios pasisiūlė po 80 litų. kv. metrą. Išėmu iš stalčius jo laišką iš pavasario praėjusių metų ir rangovui rodau. Aš nežinojau, kad tamstas turi Morkūno laišką. Aš sakau žinojau kaip su tamstoms tarieus. Jeigu nori toliau dirbti, tai tą sąskaitą nubraukim. O jai ne tai sekmadienį sušaukiu komitetą ir tada dalyką likviduosim. Jis man sako jai man nereikės 4000 litų duoti inžinieriui, tai biski man pridėsi ir likviduojam. Sakau kam inžinieriui jam už praėjusių metų sezoną sulig mūsų sutarties apmokėta pilnai. Pasitark su juo tuomet kalbėsime apie tolesnį darbą. Jisai sugrįžo ir pranešė, kad baigta. To rašto apie neužbaigtą lubų sąskaitą iš jo nepsėmiau, užmiršau. N. B. (Užtraukus kryžių ant bokšto, nektį senosios bažnyčios kryžius bokšte nulūžo).

1930 metų kovo mėnesį Plungėje buvo didelis gaisras. Danų firma tiesė gelžkelį nuo Telsių iki Bajorų. Reikalinga buvo plytų. Parapijos ply-

tinė at
rėm pl
bokštą.
jiems v
gelžkel
ręs su
psėmė i
degti r
Parapij
nas, pres
kius ir
rūšių i
palieka
nų prie
pelno p
ir buvo
plytų.
parduot

PL
Išdegė d
tėjo žyd
bendras
iš septy
žydai. Pa
priimamo
suomenės
tan. Iš K
gaisro p
3000 lit
lietuviai
apsvarst
mums nek
nevertėt
dams duo
savuosiu
siau suš
tas susi
Miseviči
zimieras
žydai Re
pirmame
aukos ne

4

tinė atsargų neturėjo. Taigi tais metais nutarėm plytoms pamūryti vieną prie didžiųjų durų bokštą. Firma pradėjo mane erzinti šinuomoti jiems vieniems metams parapijos plytinę, dėlei gelžkeliui reikalingų mūrinių pastatų. Pasitaręs su komietu sudariau sutartį su firma. Jie paėmė iš parapijos suvežtas malkas plytoms degti rinkos kaina po 13 litų sukapotų kub.m. Parapija duoda plytinės pečių, daržines, mašinas, presą, garo katilą, kitus reikalingus įrankius ir molį. Danų firma nuomos duoda 33% visų rūšių išdegtų plytų. Ir mūsų plytinės ūkvedį palieka su tuo pačiu užmokesčiu per visą sezoną prie darbo. Tą vasarą plytinė davė gryno pelno parapijai gryniais pinigais 33000 litų ir buvo pamūrytas vienas bažnyčios bokštas iš 4 plytų. Plytos gautos už nuomą buvo tuojeus parduotos miesto padegėliams.

Plungėje gaisras padarė daug nuostolių. Išdegė didelė miesto dalis. Daugiausiai nukentėjo žydų visuomenė, mažiau katalikų. Susitvėrė bendras iš lietuvių ir žydų gaisro komitetas iš septynių žmonių, keturi lietuviai ir trys žydai. Parašytas laikraščios atsišaukimas, kad priimanos aukos. Aukos ėjo į komitetą. Žydų visuomenės aukos ėjo žydų bendruomenėn. Rabinatan iš Kauno atvažiavo priešgaisrinė komisija gaisro priežastiai ištirti. Įteikė komitetui 3000 litų padegėliams šelpti. Burmistras buvo lietuvis Eduardas Misevičius. Pas jį lietuviai apsvarstėme komiteto padėti, kad žydų aukos mums nekliuną, šelpti reikia lygiai visus. Ar nevertėtų lietuviams nuo žydų atsiskirti. Žydams duosim pusę valdžios pinigų tegul jie savuosius šelpia. Atsiskyrę lietuvius mes gaučiau sušelpsim, kaip bendrai dirbdami. Komitetas susidėjo: pirmininkas burmistras Eduardas Misevičius, nariai klebonas Povilas Pakys, Kazimieras Pabedinskas, agronomas Petraitis, žydai Restas ir du Pozinai. Po šito pasitarimo pirmame posėdyje lietuviai iškelia, kodėl žydų aukos nešiuočiams komitetant, bet rabinui.

tinė atsargų neturėjo. Taigi tais metais nutarėm plytoms pamūryti vieną prie didžiųjų durų bokštą. Firma pradėjo mane erzinti šinuomoti gelžkeliui reikalingų mūrinių plytinių dėlei reš su komietu sudariau sutartį su firma. Jie paėmė iš parapijos suvežtas medkas plytoms degti rinkos kaina po 13 litų sukapotų kub. m. Parapija duoda plytinės pečių, daržines, mašinius ir molį. Danų firma nuomos duoda 33% visų rūšių išdegtų plytų. ir mūsų plytinės ūkvedį palieka su tuo pačiu užmokesčiu per visą sezoną prie darbo. Tą vasarą plytinė davė gryno pelno parapijai gryneis pinigais 33000 litų ir buvo pamūrytas vienas bažnyčios bokštas iš 4 plytų. Plytos gautos už nuomą buvo tuojaus parduotos miesto padegėliams.

Plungėje gaisras padarė daug nuostolių. Išdegė didelė miesto dalis. Daugiausiai nukentėjo žydų visuomenė, mažiau katalikų. Susitvėrė bendras iš lietuvių ir žydų gaisro komitetas iš septynių žmonių, keturi lietuviai ir trys žydai. Parašytas laikraščios atsišaukimas, kad priimamos aukos. Aukos ėjo į komitetą. Žydų visuomenės aukos ėjo žydų bendruomenėn. Rabinatan. Iš Kauno atvažiavo priešgaisrinė komisija gaisro priežasčiai ištirti. Įteikė komitetui 5000 litų padegėliams šelpti. Burmistras buvo lietuvis Eduardas Misevičius. Pas jį lietuviai apsvarstėme komiteto padėtį, kad žydų aukos ams nekliuną, šelpti reikia lygiai visus. Ar nevertėtų lietuviams nuo žydų atsiskirti. Žydams duosime mūsų valdžios pinigų tegul jie savuosius išlaikys. Atsiskyrę lietuvius mes gaučiau su jais kaip bendrai dirbdami. Komitetas suformavo armininkas burmistras Eduardas Misevičius, klebonas Povilas Pukys, Kazimieras Jankinskas, agronomas Petraitis, ir du Pozinai. Po šito pasitarimo žydų komiteteje lietuvių iškelia, kodėl žydų komitetai neturėtų būti, bet rabinui.

Žydai tarp savęs šnekasi žydiškai, mums atsa-
 ko, kad jie nežino dėl ko taip daro. Tada atsa-
 reikalsaujame, kad užprotokoluotų, jog žydai turi
 savo sukas komitetui įnešti, dėl to, kad žydai turi
 vių aukos visos yra komitete. Vyskupai prisitun-
 tē, kas klebonui prisiuntē jis komitetant įnešē.
 Žydai vėl tarp savęs šnekasi žydiškai. Agrono-
 mas Petraitis sako, kodėl jūs šnekatės vien žy-
 diškai, kurios kalbos mes nesuprantame. Restas
 atsako: "penki šintai metų kaip žydai gyvena
 Lietuvoje, laikas jau būtų žydiškai išmokti."
 Kaip šoks Petraitis, Pabedinskas, Misevičius ant
 žydų, aš maniau, kad juos malti sumals. Petraitis
 sako, kas jus žino, kas pas jus vyresnis rabinas
 ar reznikas. Žydai išsigando. Agronomas vėl sako,
 džiaukitės, kad čia sėdi kanauninkas jį gerb-
 damas susilaikau. Šiaip galėtumėte ant žemės.
 Po to buvo pakeltas klausimas atsiskirti lie-
 tuviams, žydai jau nebeprisitaravo. Duota jiems
 pusė valdiškų pinigų—2500 litų, lietuvių pini-
 gai liko komiteto žinioje. Bažnyčios trobesių
 niekas nesudegė. Sudegė viena trioba su tver-
 teliu Palankės g-jje šv. Vincento ir a Paulo
 draugijos, kurioj gyvena keturios senutės. Jos
 buvo priglaustos į kitus draugijos namus. Kad
 dalijama buvo padegėliams aukos drabužiais
 ar pinigais, jos pribūdavo gauti. Komitetan pri-
 plaukė pinigų, kad galima padėti nudegusiems
 net trobesius pasistatyti. Aš poasėdyje sakau,
 šv. Vincento a Paulo draugijos padegėlės stei-
 na aukų gauti. Sudegė namas draugijos, jos nu-
 kentėjo mažai. Drabužius savo išsinešė. Draugi-
 jai kaip tik trūksta butų priglausti vergšams.
 Jos valgi ir duoną gauna pas gentis, ar kitas,
 sočios. Aš prašau komitetą draugijos vardu,
 kad skirstant pašalpą pinigais atsistatymui
 nebūtų užmiršta ir šv. Vincento a Paulo Drau-
 gija atsistatymui sudegusio pastato. Komiteto
 nariai visi pritarė. Skirstant pinigus atsista-
 tymui buvo kiekvieną kartą skiriama ant pusės
 daugiau kaip duodama kitiems. Tą pačią vasarą

pastaciau nudegusios trobelės vietoje naują namą su salkoms ant abiejų namo galų. Tvarjam leidžiant. Kadangi ubagyne tvarto sienos, jokio gyvulio, apart vištų. Pastatytame namie tilpo jau vietoj keturių-keturiolika. Pastatas kainavo 7800 litų. Visi pinigai buvo gauti iš komiteto. Lietuviams turtingesniems buvo gauti iš mažiau, o neturtingiems beveik pastatyta komiteto pinigais naujos trobelės. Lietuviai pasidraudę buvo ne visi.

1931 metais Malinka nebeatvažiavo dirbti paskutinių bokštą panūrijo Burkanas Eduardas ir didžiajam bokštui iki stogui. Prašyta buvo Telšių vyskupo, kad leistų bokšto didžiojo nebaigti. Stengties lubas ir vidų bažnyčios išrinkti, kad greičiau prieiti prie šventimo. Lubas apsiėmė baigti Morkūnas inžinierius su juo sudaryta sutartis po 80 litų už kvadratinį metrą. Sumokėti pinigai per trejus metus. Už likusią skolą po trijų metų reikės mokėti 6%. Jisai parvažiavo su dviem darbininkais rusais nuo Zarasų, kurie tokius darbus pas jį dirbą. Taip viskas greit ir gerai ėjo, kad nepanačiau, kaip jie reštavones ir palubes sukėlė. Per vasarą visoje bažnyčioje ant viškų ir zakristijų lubos buvo visur sudirbtos. Stogui kaziulus ir aplotavo Morkūno meistras. 1932m langai susitarta padaryti su kun. Paulausku. Kiti vienam langui radosi aukotojai. Tam lange aukotojo vardas ūr pavardė buvo stikle išdeginata. Trys didieji langai ir langai dviejuose bokštuose buvo padaryti parapijos lėšomis. Vidų bažnyčios išrinkti paimtas meistras Šiauliuose, kuris darbą atliko sąžiningai ir gerai. 1933 metais tojaus po Naujųjų Metų nūterta baigti viduje bažnyčios darbai ir prašyta vyskupo, kad rugsėjo mėnesyje atvažiuotų bažnyčios pakonsekruoti. Sutarta su meistras, kurių darbas liko neužbaigtas praėjusiais metais ir naujais:

1. Elektros bažnyčion įvedimas.
2. Grindų sudėjimas, grindys medinės ir durys ažuoliniės.

3. Dievo krotų padarymas ažuolinių.
4. Altorius stalo ir cimborijos padarymas. Sakyklos išdažymas sienų presbiterijai ir paveikslu už didžiojo altoriaus lubose nutepliojimas. Paveikslą, altorių ažuolinį ir sakyklą. Čižauskas dirbo, sulygta 18000 litų.

5. Vargonų suremontavimas ir dviejų naujų balsų pridėjimas. Jų perkėlimas iš senosios bažnyčios į naująją 1500 litų.

Su visais sulygta, kad iki rugsėjo pirmos dienos visi užbaigtų darbus.

Darbo metu 1932 metais vasara užėjo į bažnyčią važiuoti gelžkelio koki tai komisija. Buvo bažnyčios lubos ir sienos tinkuojamos. Pilnas bažnyčios vidus pristatytas laiptų, raštavonių. Žmonės tie pamatę mane priėjo ir paklausė, gal esate klebonas, atsakiau taip. Vienas iš jų sako kitiems, aš nemaniau, kad toki bažnyčia būtų Lietuvoje tokiam nedideliame mieste statoma. Jinsai gali būti Paryžiuje, Berlyne ir kitar. Kas jos planą dirbo? Aš jam sakau Kunigaikštis Mykolas Oginskis iš Italijos pervežė. Koks tai architektas Zinvenalis. Jis sako geras ir gebus architektas. Aš jam sakau: mūsų žmonės šia bažnyčia nepatenkinti. Per didelė, mums tokios nereikėjo, tiktai kunigaikščiui. Mažos durys, su procesijos vėliavomis neislysim. Siauri langai, bažnyčia bus tamsi. Jis šypsodamasis man sako, kas tą planą dirbo apskaitliavo, užteks šviesos, išeisit pro duris, nebus toliesu didelė. Pridirbsite suolų daugiau žmonėms nereikės stovėti ir t.t. Kas jis per vienas buvo nežinau. Plungėje apsistojęs pirmą kartą. Atsiveikino su manim visi ir žvalgydamies išėjo iš bažnyčios.

Kaip buvo užbaigtas darbas ir išvelyta vidus bažnyčios iš raštavonių. Dabar niekas nebessako, kad bažnyčia tamsi, su vėliavomis ir

baldakimu per didžiąsias duris lengvai išei-
nana. Kuomet prisistatė bažnyčia lengvai išei-
tas didėja. Pamaldos sėkmadieniais suolų ir mies-
nos nustatytomis valandomis. Per keturias per-
traukas. Žmonių per kiekvienas šv. mišias pri-
sirenka beveik pilna bažnyčia. Kuomet žmonės
niekas nesiskundžia, kad bažnyčia didelė.

Rugpjūtis mėnuo į galą, o dar prie baž-
nyčios darbo daug. Išeinu iš klebonijos žiūriu
burnistras Misevičius su provizoriumi Andže-
jasku bevaikšto apie bažnyčią ir žiūri į
langus, kad dar be stiklų. Prieinu. Sako kanau-
ninke darbo daug, o jau paskutinis mėnuo, ar
besuspės padirbti. Sakau su visais meistras
sulygta raštiškai turi išpildyti, eikite jų
paklausti. Prieiname prie vieno, prie kito, at-
seko bus gatava iki šventinų. Langų meistras
jaunas ant laiptų stovi ir spaudo riešutus.
Burnistras klausia, ar sudėsi langus iki kon-
sekracijai. Žemaitis flegmatiškai atsako: lan-
gai gatavi Kušėnos, neatsiunčia, kaip tiktai
atveš sudėsiu. Atsisveikindamas sakau, matote,
vyrai, reikia tikėti, kad visi savo darbus iki
tai dienai žada baigti. Taip ir buvo.

Paskelbta "Žemaičių Prieteliui", kad bus
tokią dieną Plungės bažnyčia konsekruojama. Pa-
kviesta svečiai ir kunigai paruoštos jiems
vietos. Prisiartina ir tas vakaras, kad reikia
ruošti vyskupus sutikti. Oras gražus, žmonių
susirinko daug. Vyskupas sutinkamas Telšių
gatvėje už miesto. Plungės bažnyčios proce-
sija didinga, daugiau kaip puse kilometro uži-
ma. Vyskupą sutikti atėjo mokyklos, katalikiš-
kos organizacijos, brolijos. Bažnytinis choras
ir orkestras. Ties iškilmingais vartais proce-
sija susisuka atgal, o mes kunigai ir bald-
kinas artinamies prie vartų. Pirmas grįžta Kry-
žius su dviem vėliavom. Už kryžiaus pradžios
mokyklos mokytojos išrikiavę po šešis vaikus

užima nemažą plotį, už jų gimnazijos ir vienuo-
lyno mokyklos, paskui katalikiškos organizacijos:
"Pavassarininkai, katalikų vyrų ir moterų orga-
nizacijos, Tretininkų ir gyvojo rožančiaus bro-
lijos. Vėlievos, altorėliai, veikų nešamos ant
rankų paduškelės su šv. paveikslais, paskui jos
bažnytinis choras ir vaikai, kurie bėrė vyskupui
gėles. Pradžioje ~~buvo~~ lengvai Kunigai ir baldakki-
mas už kurio tūkstantinė minis. Procesija ėjo
lengvai, tai viso miesto žydai ir kiti žmonės
stovėjo prie krautuvų, ant balkonų ir gerėjosi
iškilminga eiseną. Eiseną ėjo tiesiai į naują
bažnyčią ir atsisuko, užmisijų kryžiaus į
senąją. Pradžios mokyklos mokinius mokytojos
sustatė ant laiptų naujosios bažnyčios prie
didžiųjų durų. Vaikai matė visą eiseną ir vys-
kupą. Minant nuo naujosios bažnyčios į senąją
mane paėmė džiaugsmas, kad rytoj tie namai bus
pakonsekruoti ir kad senojon bažnyčion pasku-
tinį kartą įvedamas kanoniškai aukščiausias
bažnyčios kunigas jo ekselencija vyskupas Jus-
tinus Staugaitis. Sekmadienio diena buvo graži.
Žmonių privažiavo labai daug. Renkama buvo pini-
gai bažnyčiai. Surinkta virš pusketvirtos tūks-
tančio litų. Kunigai kviesti ne visi atvažiavo.
Po pamaldų buvo iškilmingi pietūs. Pasakyta
daug prakalbų. Kviesti į peitus buvo įstaigų
viršininkai. Teutininkai nedalyvavo. Boikotavo
vyskupą. Ant rytojaus jau naujoje bažnyčioje
buvo pamaldos. Toliau ėjo neužbaigti darbai.
Šventinimo dieną buvo bažnyčios skolų virš
130000 litų. Daugiausiai inžinieriui Morkūnui.
Vekselių nebuvo niekam išduota nei mano, nei
parapijos komiteto. Visų buvo pasitikėta nanini.
1934 metais buvo pabaigtas didysis altor-
ius ir susitarta dar padaryti du šaliniai
altoriai ir du bažnyčios kryžavonės. Altoriaus
padaryti buvo sutarta šitaip: Didįjį altorių
padaro vedę vyrai ir vedę moterys. Jie visus
pinigus sudėjo. Šalinį altorių moterų pusėje
padaro mergaitės, jos visus pinigus sudėjo. Ša-

lini
Jie
plun
dėl
janč
nauj
Amer
žmon
antr
rėda
iš P
didy
(buv
tas
dang
Pane
vien
pas
Verk
tos
šiau
vyra
priž
bus
šiau
das
kalt
kalt
pris
auko
pini
nari
šimt
šeši
Nepr
Krug
1000
saky
su r
dary
pesi

linių altorių vyrų pusėje padaro nevedę vyrai. Jie sudėjo tiksliai 250 litų. Jų laimei Amerikoje plungiškiai prieš didįjį karą buvo jau sudėję dėl paveiklo Panelės Svenčiausios Nepersto-
 jančios Pagalbos didžiajame altoriuje Plungės naujoje bažnyčioje. Tie pinigai buvo sudėti Amerikoje pas komitetą iš trijų plungiškių žmonių. Klebonas kun. Senkus sužinojo tų žmonių antrąsą ir užvedė su jais susirašinėjimą, norėdamas tos pinigus išgauti. Bet jų jis negavęs iš Plungės klebono parėgų atsisakė. Kad dirbau didįjį altorių, tai apie tos pinigus atsiminiau (buvau užmiršęs). Didžiajam altoriui buvo idėtas Panelės švenčiausios paveikslas Marijos į dangų ėmimas. Nuleidžiamas. Nišoje už paveiklo Panelės šv. Stovyla Nekalto Prasiidėjimo. Po to vieną vasarą atvažiavo Plungės parapijon pas gentis viešietį iš Amerikos Nedzelskis į Verkelių kaimą. Jisai užėjo pas mane ir apie tos pinigus pranešė, kad jie tebėra. Aš jį prašiau, kad pagrižęs Amerikon pasitartų su tais vyrais, kurių žinioje yra šie pinigai. Aš jam prižadėjau, kad p. Š. Nep. pagalbos paveikslas bus idėtas vyrų pusėje. šoninin altoriun. Paprašiau, kad prisiuntų sąrašą aukotojų, kurių vardas ir pavardė bus ant pasuktuotos skardos iškalti ir tas sąrašas bus prie to altoriaus prikaltas. Jisai parvažiavęs Amerikon pasitarė ir prisiuntė žinią, kad sutinka pinigus su sąrašu aukotojų prisiūsti. Prašo tiksliai, kad gauti pinigai būtų pakvituoti bažnyčios komiteto narių parašais. Pinigų prisiuntė virš šešių šimtų dolerių. Litais gauta Trys tūkstančiai šeši šimtai su viršum litų. Paveikslas P. Š. Neprstojančios Pagalbos buvo pieštas kainavo Krupavičiaus dirbtuvėje ant lentos kainavo 1000 litų. Yra dabar altoriuje. Lenta buvo užsėkyta, bet nepadaryta ir prasiidėjo vokiečių su rusais karas. Du altoriai kryžavonėje padaryti bendroms parapijos lėšoms.

Suolų klausimas. Radosi žmonių, kurie norėjo pasidaryti savo lėšomis suolus. Aš buvau

priešingas tam. Suolai turi būti visi paraprijos lėšomis padaryti. Medžiaga buvo prieš didųjį karą išpjauta ažuolinė ir stovėjo šope. Susitarė su meistru iš Plungės miesto Jonu Vitku. Parinkta iš žurnalų suolų išvaizda. Suolas turi vienas septynias sėdimas vietas. Viso bažnyčios je bus virš 400 vietų. Sulygstu už darbą po dešimtį litų už sėdinę. Reikia griauti senoji bažnyčia. Nors išstovėjus 130 metų, rąstai nesu-puvę. Sienu storumo rąstai 8 colių. Žmonės kai kurie norėjo bažnyčios rąstų pirkti. Mes pirk-dami bažnyčiai statyt rąstus o colių storumo mokėjome po du litu už bėgamą rąsto metrą. Pa-sirodė paraprijai nuostolinga. Atsipjauš žmogus iš rąsto kelius metrus kitko neima. Lieka ga-lės, kurs tinka tiktai malkoms. Darosi nuosto-liai. Mums pinigai reikalingi, skoloms mokėti ir t. t.

Buvo tuščias sklypas, paliktas prieš pirmąjį karą labdarinėjai draugijai, kokio tai Naruišio su paleikiais namais. Tuose namuose nukaršo ji-sai ir karšo kiti lab. draugijos nariai, apkol trobesius neliepė valdžia nugriauti. Ta vieta vadinama buvo Naruišynas. Aš sumaniau pakalbinti moterėles, kad ant Naruišyno sklypo pasta-tyti namus susidėjus. Kas prisidės tūkstantį litų, gaus kambarį, tųvrtelį, sklepe vietą bul-vėms ir aukštai sandėliuką drabužiams, tame kam-baryje gyvens iki mirties. Po mirties kambarys lieka paraprijos vargšams. Susirado apie dvide-šimts, kurios nori tokiuose kambariuose karšti. Su jomis kiekviens buvo sudaryta sutartis, ku-riuje pažymėta gyvenimo sąlygos. Jos įnešė kai kurios tuojuo pinigus. Man dabar reikia jau galvoti apie statybą. Tojaus padaviau prašymą, kad leistų namą statyti. Pasitariau su inžinie-riu, kad planą padarytų. Nurodžiau namų projektą: ilgumo bus iš 26 kambarių, dviejų aukštų, vidu-ryje koridorius. Namas medinis. Tvartelis antra-je pakraštyje sklypo mūrinis. Reikis rūpintis medžiaga. Pradėjau galvoti kas būtų iš rąstų,

sugri-
apgal
Stat-
nos i
kamba
vieto
rų. Pa
čios
išmat
lenta
tūkst
duota
ar bū
Jei b
būtų
sukir
Iš se
galiu
narys
klaus
lo se
konit
pigia
iriš
žiūr
dairė
kokiu
prie
kad
vęs
stat
"ema
kamba
turi
1500
bariu
mano
Gyve
gyve
kamba
tvari

sugriautos senos bažnyčios. Pasitariau, pats apgalvojau. Notariu, kad nauda bus abiem pusien. Statytojams medžio medžiaga tinka namui. Sienos iš 8 colių storumo. Viduje nemo pertvėrimai kambarių pakanka iš keturių colių. Medžiaga prie vietos 300 metrų parvežti lentpjūvė už 500 metrų. Parapijai paimama vienoje rankose bažnyčios medžiaga yra pliusas. Kuomet visus bažnyčios išmatavome po 2 litu bėgamas metras, dar ir lubų lentas paėmėme, tai sumokėta parapijos kason virš tūkstantis septyni šimtai litų. Jei būtų parduota po truputį atskiriems asmenims nežinau ar būtų parapijos kason tūkstantis iplaukęs. Jei būtų vežė į plytinę malkas, dar mažiau būtų buvę. 1934 ir 5 metais buvo kryžis miško sukirstus metrus pirkome po 3,5 lito už metrą. Iš senosios bažnyčios liko lentgalių ir lotgalių trys poriniai vežimai. Vienas komiteto narys prašo vieną krūvą parduoti jam. Apžiūrėjom, klausia, kiek nori, sakau pats pasiūlyk. Jis siūlo septynis litus. Gerai sakau, esi bažnyčios komiteto narys, bažnyčiai patarnauji, tegu būna pigiau. Važiuk arklius ir kraukęs. Paėjau šalin ir iš tolesnės, jam nematomos vietos, atsistojęs žiūriu. Susikrovęs nupirktus lentgalius apsidairė ar kas nemato. Iš antros krūvos pribėgęs kokius keturis ar penkis lentgalius primetė prie savo vežimo ir susikrovė. Žmonės pasakojo, kad nėra teisingas. Radau jį į Plungę parvažiaęs jau komitete išmesti nebenorėjau. Tos namus statė vietos sąžiningas meistras Jonas Vitkus. Namai pasistatė gražūs. Už 1000 litų vidurinius kambarius galima buvo atiduoti. Prie gatvės keturi kambariai didesni buvo pakainuota po 1500 litų. Jos paėmė. Visų dvidešimts šešių kambarių po vieną išpirko. Liko penki nepaimti, mano žinioje. Sudaroma bendro gyvenimo tvarka. Gyvenantieji tuose namuose turi tarp savęs sugyventi santaikoje. ~~Nama~~ Veinai yra duotas kambarys valtui naudotis. Ji viduje palaiko tvarką ir lauke šluoja gatvę. Mirus kambario

gyventojai, kambarys lieka klebono žinioj. Atiduoda jį klebonas Plungės parapijos neturtingam asmeniui. Vidų kambario taisy gyventojos. Oro pusę taisy, draudžia nuo ugnies sumoje kiek kainavo namas 28000 litų klebonas. Vieno kambario gyventojas turi sklepe vietos bulvėms ir daržovėms. Tvartelyje kambarėlių malkoms susidėti, sukštai atskirai sandėliuką drabužiams ir indams susidėti.

Likusieji kambariai ne užimti atiduota vienuolėms Širdietėms, kurios laikė gimnazistes. Tarp savęs gyventojos sugyveno gražiai. Namai liko nusevinti. Dabar yra ligoninė, motinos ir vaiko punktas.

Reikia rūpintis aksplostuoti plytinę. Galems buvo ir statant bažnytkių plytinėje degti daugiau plytų, bet bijota nereikalingų plepalų. Plytoms degti dėl bažnyčios geresniai ir paklusnesniai parapijonis suvešdavo iš miško malkas. Štai būtuom plytas pardavę kitiems, nors malkos būtų buvę suvežtos apmokant, vistiek piktai liežuvisai nebūtų iškentę nešmeižę. Klebonas pardavinėja plytas ir pinigus kiša savo kišenėn. Nors tie pinigai buvo rašomi į parapijos pajamų ir išlaidų knygą. Tuomet paprašius parapijonis suvežti malkas dėl plytų prie plytinės daugumas būtų nebevažiavęs. Kuomet nebuvo parduodama nei šintas plytų niekas neplepėjo. Plytinė kunigaikščio pastatyta prieš didįjį karą neturėjo gero katilo, per didįjį karą pavogtas buvo. Mes plytas dirbome iš karto samdydami traktorius, kad būtų kas suka presą ir valcius. Brangiai kainavo. Nutarta pirkti gero katilas, kurs rastas Radviliškio mieste pas vieną žydą. Jisai buvo ištirtas, kad gerai veikia, hedaug vartotas 36 arklių jėgų. Nupirktas ir parvežtas. Lengvai suko plytinės mašiną. Iš karto kurenom malkomis. Vėliau paruošėm, kad galima būtų kurenti žiukspromis. Plytinių arti Plungės Hofmano pečiūni nebuvo. Pradėjome rintai dirbti. Jai pavasaris ankstyvesnis ir ruduo vėliau.

tai a
no pl
Tiktai
su me
į šiu
siai
kamos
tyta,
viene
darbi
su ka
Kadar
vau a
pijai
tanči
zoną.
daugi
sunki
šiau
staty
ligto
ketur
nan b
prane
tėne
20000
Rindž
Rangc
tinės
mano,
kyti
Nuvaž
pas u
plyto
staty
kės. P
Viska
bus t
gelež
gyver
pas j
sako
kalbė

tai galima buvo per vasaros sezoną virš milijono plytų. Plytos buvo geros, išlaikė spaudimą. Tiktai reikėjo saugoti, kad nesuvežtų molio su mergeliu-kalkių skmenukais. Statėme plytas į Šiaulius, Telšius, Kretingą ir Klaipėdą. Daugiausiai Klaipėdon. Plytinė davė pelną, iš kurio mokamos buvo bažnyčios skolos. Mano buvo nusistatyta, kad už molį parapija gautų nuo plytos po vieną centą. Kiti pelno pinigai eis apmokėjimui darbininkų, kuro, remonto, patentas, nuostoliai su kalkių plytų ir kitos nenumatytos išlaidos. Kadangi visų reikalų vedėju ir raštininku buvau aš be užmokesčio, tai po vieną centą parapijai liko. Jai padarėme milijoną dešimtis tūkstančių. Mažiausiai padaryta 700000 plytų į sezoną. Pasitaikė dar, kad liko iš pelno, tai buvo daugiau pelno. Buvo daug ir sunkumų. Vienas iš sunkiausių dalykų buvo su plytomis, kurias statėu Klaipėdon Lietūkio sandėlio prie uosto statybai. Su rangovu Markausku buvo plytos sušlytos viso 800000. Pristatyta buvo ištyrimui keturi vagonai. Plytų (ištyrimus) spaudimas Kaunan buvo pasiūstas. Atatiko. Rangovas telefonu pranešė, kad plytos tinka ir prašė siūsti. Siuntėme kasdien po du vagonu. Buvo pasiūsta virš 200000 štukų ir pradėda darbą. Uosto inžinierius Rindžius mūsų plytų neleidžia statybai intį. Rangovas turi plytų iš Klaipėdos krašto plytinės apie 50000 štukų, kurios prastesnės už mano, tas leidžia. Rangovas man skambina sulaiminti plytų siuntimą ir atvažiuoti Klaipėdon. Nuvažiuoju. Rangovas pasako kas yra. Nueinu pas uosto inžinierių, sako, kad pamatęs vienoje plytoje kalke. Jai neleis, reikės plytas nuostatybos pavežti. Parduoti tuojaus pigiau reikės. Pinigų aš neturiu nei bažnyčios, nei savo. Viskas sudėta į plytinės apyvartą. Dabar jau bus tikras bankrotas. Turėjau pažįstamą uosto geležinkelio stoties viršininką Prenckų. Jisai gyveno prie geležinkelio stoties. Nuvažiuoju pas jį. Randu namie. Pasisakau nelsimę. Jisai pasako tojaus einu uostan, pasižiūrėsiu ir pasikalbėsiu su žydais, gal bus galima plytos kam

parduoti. Liepia neišeiti, kol nepaskambins.
 Vėlkštai po jo kambarį. Pareina iš turgaus ponis
 Preckienė. Įeina į kambarį, pasisveikinam. Toj
 jaus klausia, kas kamauninkui yra, kad taip
 blogai išrodo veidas, sergi ar kokia nelai-
 mē. Nenoriu sakyti. Suskamba telefonas ir prane-
 ša, kad neišsigasti plytas tojaus nupirks ir
 pasives. Plytų reikalinga yra-nebijok. Padė-
 koju jam. Klausant šitą pranešimą nue manęs ne-
 laimė kaip maišas nuslinko. Jai pasakau. Jinai
 sako, jog gali žmogus taip persiėmęs ir munirti
 staigiai. Aš sakau taip kartais ir esti. Rangovo
 buvo prašytas nueiti viešbutin pietų. Pietus
 valgome sandėlyje. Ateina du jo pasandyti stu-
 dentai žydai. Vienas, pietų metu atėjo sako, in-
 žinierius, jo aš klausiu: pasakyk ponas mums,
 kaip būsiantiems inžinieriams, kaip iš tokios
 padėties išeiti. Rangovas turi su Lietūkiu su-
 daręs sutartį iki kurio laiko turi būti sandė-
 lys baigtas. Jis užpirko plytas. Plytos buvo
 ištirtos, kaip spaudimą išlaiko ir tinka statybai.
 Buvo pranešta, kad plytas siųstų. Prisiųsta virš
 200000. Neleidi jų į mūrą dėti. Plytų gauti
 greitu laiku negalima. Kam teks atsakomybė. Jisai
 pagalvojo, pavaikščiojo sako gerai plytas gal-
 lite dėti į mūrą, bet jos turi būti perrūšiuotos.
 Aš sutikau, kad paimtų darbininkus, tegul rūšiuo-
 ja. Perrūšiuojimas plytų kainavo 503 litai. Visos
 buvo sumūrytos į pirmą rūšį. Rangovas man už
 visas plytas, kaip už pirmos rūšies sumokėjo.
 Tas pats inž. Rindžius iš valdžios pusės pri-
 žiūrėjo gelžkelio statybą, tad plytinė buvo
 išnuomota Denų firmai. Jis ir prie firmos kibo
 ir plytos privežtos prie stoties statybos buvo
 taip pat rūšiuojamos. Kitais metais, kuomet
 statėme plytas Ukio banko statybai niekas ply-
 tų nerūšiuo, tiko mūsų išrūšiuojimas plytinėje.
 Ką norėjo pasiekti inž. Rindžius nežinau. Kyšiai
 duoti Lietuvoje buvo užginta. Veikiant plytinei
 renkant seknadienisiais bažnyčioje ir už suolus
 per šešis metus buvo išmokėtos skolos. Žmonės,
 lankant parapiją po bažnyčios pašventimo,

buvo
 nebėm
 buvo
 inž. M
 Papr
 ga bu
 mano
 vidul
 Ku
 reiki
 vald
 viso
 tikt
 pag
 atkr
 į pi
 antr
 inži
 darb
 nuot
 Aukš
 šild
 Už v
 metų
 nas
 su į
 Dar
 visi
 para
 vald
 kam
 kad
 nas
 sis
 ir a
 tyli
 kain
 form
 para
 su v
 Baž
 liku

buve skolingę statomai bažnyčiai, niekas skolų nebėmokėjo. Vienok skolas visiems iki cento buvo atiduotos. Sumokant paskutinę ratą skolos inž. Morkūnui 10000 litų reikėjo jau ½ mokėti. Paprašiau, kad neimtų, dovanojo. Vis gi reikalinga buvo parapijai turėti atsakanti salė. Buvo mano galvota anksčiau, bet norėjau skolas likviduoti.

Kuomet jau radosi bažnyčios kasoje pinigų, reikia mėginti salė statyti. Su bažnyčios turtų valdymo Taryba pasitariau. Sutiko. Parapijos visos nesiklausiau. Žmonėse būtų buvę daugiau tikta kalbų. Salę maniau statyti be parapijos pagalbos. Vieta buvo nurinkta už varpynės daržo atkrantė pagal kelią. Firmas aukštas apačioje į pietų pusę. Iš kelio atrodo kad rusis. Salė antrame aukšte. Pasamdžiau Telšių apskrities inžinierių Stulginską, kad planą paruoštų ir darbus prižiūrėtų. Sulig sąmato salė turėjo kainuoti 150000 litų. Ilgis 35 metai plotis 13 m. Aukštis salės septyni metrai. Su centraliniu šildymu. Pradėta statyti 1938 metų rudenyje. Už viską buvo mokėta. Salė pašvęsta buvo 1940 metų sausio 7. Pašventė Telšių vyskupas Justinas Staugaitis. Statant ūkišku būdu, salė su visais įrengimu ir kėdėmis kainavo 90000 litų. Dar lubos tikta buvo juodlubės sudėtos. Salė visiems tiko. Apačioje turėjo būti teismas ar parapijos organizacijų susirinkimų salė, valdybos posėdžių, skaitykla, knygynas ir kitam kambariai. Statant salę buvo pranešta ½ man kad turguje du vyrų ties vežimu kalbasi, vienas sako, Klebonas nenurimsta, salę stato. Antrasis sako, Klebonas nereikalautų iš mūsų pinigų tai ir aš būčiau prieš, o kad nereikalautų, tai esu tyliu, tegul sau stato. 1928 metais Noriškių kaimo Magdalena Urbonavičienė paliko mirdama formaliai sudarytą testamentą, kuriuo Plungės parapijos bažnyčiai paliekamas ūkis iš 44 ha su visais trobesiais, miškais, sodu ir tvoromis. Bažnyčios klebonas turi iki mirties išlaikyti, likusią silpno proto dukterį. Testamente

parduoti. Liepia neišėiti, kol nepaskambins.
 Vėkštus po jo kambarį. Pareina iš turgaus ponias
 Prackienė. Įeina į kambarį, pasisveikina. Toj
 jus klausia, kas kasauninkui yra, kad taip
 blogai išrodo veidas, sergi ar kokia nelai-
 mē. Menoriu sakyti. Suskamba telefonas ir prane-
 šs, kad neišsigasti plytas tojus nupirks ir prane-
 pasivėš. Plytų reikalinga yra-nebijok. Padė-
 koju jam. Klausant šitą pranešimą nuė manęs ne-
 laimė kaip maišes nuslinko. Jai pasakau. Jina-
 sako, jog gali žmogus taip persiėmęs ir nunirti
 staigiai. Aš sakau taip kartais ir esti. Rangovo
 buvus prašytas nueiti viešbutin pietų. Pietus
 valgome sandėlyje. Ateina du jo pasandyti stu-
 dentsi žydai. Vienas, pietų metu vatėjo sako, in-
 žinierius, jo aš klausiu: pasakyk ponas mums,
 kaip būsiantiems inžinieriams, kaip iš tokios
 padėties išėiti. Rangovas turi su Lietūkiu su-
 daręs sutartį iki kurio laiko turi būti sandė-
 lys baigtas. Jis užpirko plytas. Plytos buvo
 ištirtos, kaip spaudimą išlaiko ir tinka statybai.
 Buvo pranešta, kad plytas siųstų. Prisiųsta virš
 200000. Neleidi jų į mūrą dėti. Plytų gauti
 greitai net negalina. Kam teks atsakomybė. Jisai
 praneša, inžinierius sako gerai plytas gal-
 vėsi mūrą, bet jos turi būti perrūšiuotos.
 Jisai sako, kad paimtų darbininkus, tegul rūšiuo-
 tų. Rūšiuojamas plytų kainavo 503 litai. Visos
 rūšiuotos į pirmą rūšį. Rangovas man už
 1000000 litų pats inž. Rindžius iš valdžios pusės pri-
 ėmė rūšiuoti plytas, kaip už pirmos rūšies sumokėjo.
 Rindžius gelžkelio statybą, tad plytinė buvo
 išnuomota Danų firmai. Jis ir prie firmos kibo
 ir plytos privežtos prie stoties statybos buvo
 taip pat rūšiuojamos. Kitais metais, kuomet
 statėme plytas Ukio banko statybai niekas ply-
 tų nerūšiuo, tiko mūsų išrūšiuojamas plytinėje.
 Jis norėjo pasiekti inž. Rindžius nežinau. Kyšiai
 duoti Lietuvoje buvo užginta. Veikiant plytinei
 renkant sekmadieniais bažnyčioje ir už suolus
 per šešis metus buvo išmokėtos skolos. Žmonės,
 lankant parapiją po bažnyčios pašventinimą.

buv
 nel
 buv
 inž
 Pap
 ga
 nan
 vid
 rei
 val
 vis
 tik
 pag
 atk
 į p
 ant
 inž
 dar
 nuo
 Auk
 šil
 Už
 met
 nas
 su
 Dar
 vis
 par
 val
 kan
 kad
 nas
 sis
 ir
 tyl
 kai
 for
 par
 su
 Baž
 li

buve skolingę statomai bažnyčiai, niekas skolų nebėmokėjo. Vienok skolas visiems iki cento buvo atiduotos. Sumokant paskutinę ratą skolos inž. Morkūnui 10000 litų reikėjo jau % mokėti. Paprašiau, kad neimtų, dovanojo. Vis gi reikalinga buvo parapijai turėti atsakanti salė. Buvo mano galvota anksčiau, bet norėjau skolas likviduoti.

Kuomet jau radosi bažnyčios kasoje pinigų, reikia mėginti salė statyti. Su bažnyčios turtų valdymo Taryba pasitariau. Sutiko. Parapijos visos nesiklausiau. Žmonėse būtų buvę daugiau tikėtai kalbų. Salę maniau statyti be parapijos pagalbos. Vieta buvo nurinkta už varpynės daržo atkramtė pagal kelią. Firmas aukštas apačioje į pietų pusę. Iš kelio atrodo kad rusis. Salė antrame aukšte. Pasamdžiau Telšių apskrities inžinierių Stulginską, kad planą peruoštų ir darbus prižiūrėtų. Sulig sąmato salė turėjo kainuoti 150000 litų. Ilgis 35 metai plotis 13 m. Aukštis salės septyni metrai. Su centraliniu šildymu. Pradėta statyti 1938 metų rudenyje. Už viską buvo mokėta. Salė pašvęsta buvo 1940 metų sausio 7. Pašventė Telšių vyskupas Justinas Staugaitis. Statant ūkišku būdu, salė su visu įrengimu ir kėdėmis kainavo 90000 litų. Dar lubos tikėtai buvo juodlubės sudėtos. Salė visiems tiko. Apačioje turėjo būti teismas ar parapijos organizacijų susirinkimų salė, valdybos posėdžių, skaitykla, knygynas ir kitkam kambariai. Statant salę buvo pranešta ž man kad turguje du vyru ties vežimu kalbasi, vienas sako, Klebonas nenurimsta, salę stato. Antrasis atsako, jai reikalautų iš mūsų pinigų tai ir aš būčiau prieš, o kad nereikalauja, tai aš tyliu, tegul sau stato. 1928 metais Noriškių kaimo Magdalena Urbonavičienė paliko mirdama formaliai sudarytą testamentą, kuriuo Plungės parapijos bažnyčiai paliekamas ūkis iš 44 ūja su visais trobesiais, miškais, sodu ir tvoromis. Bažnyčios klebonas turi iki mirties išlaikyti, likusią silpno proto dukterį. Testamente

užrašyta dukrai smulki išimtis: 1) Pusę gyvenamojo namo duktė valdo, 2) sodą visą, 3) grūdais duoda 30 centnerius, 4) kurą, 5) pasėja 5 purus bulbų, jos sėklas, 6) iššeria ir išgano dvi karvi, ir dvi avi su savo gyvuliais. Ūkis vienas kilometras nuo Plungės. Bažnyčios žemė randasi Kasparkių kaime šeštame kilometre nuo Plungės. Manoma, buvo, kad Kaspariškių k. ūkis parduoti, paimti valdyto Roriškių kaime Urbonišké. Palikta karšinka nesena dar. Manė vis vesti, bet kavalierius rinkosi iškilmingus: Hitlerį, Pilsudskį ir t. t. Ateidavo į kleboniją į mėnesį po kartą, kitame net du, piko ant motinos, ant kunigo Paulausko, kuris testamentą rašė ir ant nuomininko. Mėnė visada išbardavo. Per vienuolika metų bažnyčios kason iš to ūkio nė vienas litas neįplaukė. Nuomininkas tikėtai atiduodavo išimtinę, apmokėdavo valdžiai ir savivaldybėms mokesčius atlikdavo natūralus prievolės ir remontavo pastatų stogus ir taisė tvoras.

Vasarą pasivaikščiojant pagal Babrungos upę žiūriu pilnas pakraštis pievoje prisėdė žmonių. Yra nedidelis piliskalnis išimtas iš ūkio. Žiūriu pilnas prigulęs jaunimo. Galvoju jau dabar ūkį valdo nuomininkas, jis gali iš pievos žmones paprašyti išeiti. Jai klebonas valdys čia ūkį ir prėdės su žmonėmis kiršintis bus daugiau nemalonumo. Geriau tegul bažnytinis ūkis pasilieka Kaspariškių kaime, nors ir toliu nuo Plungės, bet niekės nemina ir su nieku nereikia bartis.

Referavau tą dalyką vyskupui. Jisai sutiko su mano nuomone. Reikalinga buvo salės baigimui pinigų. Prasidėjo vokiečių su lenkais karas. 1939 m. rudenį Urbohavičienės ūkis su visa išimtimi buvo parduotas Pabedinskiams po 1000 litų ha. Testamentą prievolės buvo įrašytos į pirkimo dokumentą. Pirkėjams tas ūkis buvo netoli tekstilės fabriko, tikėtai per Babrungos upę pereiti. Jietai tas ūkis buvo pagalbininkas, dėlto jie ir išimtį nebijojo tokią duoti karšinto-

jai
jun
vė
žini
vald
daba
vysk
kad
ir m
nink
dėti
eids
ti b
K
čiam
ir v
Pini
D
šven
P
tyti
kis
vo l
keli
bažn
ją b
kad
ie k
reik
meta
su p
oro
Tas
spau
užra
išsi
abie
čio.
metr

jai. Keturiolika dešimtais metais Lietuva prisijungė prie Sovietų Sąjungos, pirkėjai išvažiuojo į vakarus. Ūkis paimtas buvo savivaldybės žinion. Urbonavičaitė patalpinta į apskrities valdybos prieglaudą Stonaičių kaime, kame ir dabar tebėra. Važiuojant iš Liurdo Plungėje su vyskupu Staugaičiu pro kapus jisai pamatė, kad kapų stogelio mūro lentelės visai pamatė, ir mūras vietomis griūna. Vyskupas sako, Kanau-ninke, ir čia jau reikalinga Tautos ranka pridėti. Aš sakau, ekselencija, kiekvieną kartą prašydamas pro kapus galvoju, bet reikia pirma baigti bažnyčią.

Kaip tiksliai bažnyčia buvo baigta, tame pačiame rudenyje buvo suremontuotas kapų mūras ir viršus apie visus kapus uždėtas cementinis. Piningų tam tikslui nebuvo atskirai renkama.

Daug bėdos sudarė per senosios bažnyčios šventorių kelio pravedimas.

Plungės naujoji bažnyčia buvo pradėta statyti viduryje gatvės. Kunigaikštis Mykolas Oginskis iš Kauno gubernijos Statybos Komiteto gavo leidimą toje vietoje bažnyčią statyti. Vieškelis pasuktas pagal varpinę ir dalį senosios bažnyčios šventoriaus. Pagal vieškelį ir senąją bažnyčią buvo užtvirta nedinė tvora.

Leidime bažnyčią statyti buvo pažymėta, kad pestačius bažnyčią būtų senoji nugriauta ir kelias turi eiti per varpinę. Taigi varpinė reikės nugriauti. Varpinė buvo pamūryta 1850 metais grafo Zubavo, Plungės dvaro savininko, su pagalba parapijonų. Net ir parašas varpinės, oro pusėje tinke buvo žemaitiškai užrašytas. Tas užrašas ir dabar tebėra. Nežiūrint, kad spaudos uždraudimo laike iš visur lietuviški užrašai buvo nutrinti. Varpinė stilinga gerai išsilaikiusi. Šventoriui šalyse bažnyčios išsilaikymui buvo palikta po 25 metrus pločio. Plungės bažnyčia didinga turi ilgio 75 metrus.

Tur būt Plungės klebonas dekanas Jarulai-

tis kam nors yra sakęs, kad vieškelis bus vestas, nugriovus bažnyčią, per varpinę. Aš vyskupui apie tai sakiau ir jisai leido, jei reikalas yra varpinę nugriauti. Apskrities viršininkas neleido varpinę griauti ir net likusio senosios bažnyčios mūro, tik ją suremontuoti kad būtų likučiai senovės. Tą viską pajėmė save globon senovės apsaugos likučių Draugija ir man apie tai pranešė. Telšių apskrities inžinierius Stulginskas norėjo kelią ištiesinti ir praves-ti ją tarp bažnyčios ir varpinės. Iš tos pu-sės pagal bažnyčią šventorius lieka dvylika metrų pločio. Koks tikslas buvo inžinieriaus nežinau, bet jisai būtų pakenkęs bažnyčiai. Mes procesijų nebūtume galėję daryti. Procesijas rikiuojasi išeidama iš bažnyčios toje pu-sėje. Tankiai važiuojamas kelias, automobiliais, autobusais. Dulkėmis būtų apnešę visas vėlia-ves ir žmones. Aš iš sakyklos pasakiau, kad pro-jektas kelio yra toks sudarytas per senosios bažnyčios šventoriaus didžiuosius vartus. Su-sirinkite pasižiūrėti, kad paskui nesakytumėte, jog klebonas nesakė, jei netiks. Susirinko vyrų, tarp kurių ir kapitonas Venslauskas. Jisai sa-ko, kad leisti toje vietoje kelią praveisti tai būtų taip panašiai, kad ūkininkas savo kieme leistų tarp trobos ir svirho pratęsti vieškelį. Reikia sako važiuoti pas vidaus reikalų mi-nistrą tojaus šį vakarą. Išrinko mane ir vieną komiteto narį. Lubį. Nežinau kas tai pranešė iš Plungės į Telšius apskrities inžinieriui. Nuvažiavę Kauną radome pas V. R. Ministrą in-žinierių Stulginską ir vyriausią inžinierių, kurie kartu su mumis atėjo pas V. R. M. Čapliką. Judo ministrui įrodė, kad kelias einąs dabar yra susuktas. Gali atsitikti katastrofų. Mi-nistras patvirtino jų reikalavimą. Pervaziavęs padavieiu skundą ant jų Prezidentui ir prašiau jų nutarimą panaikinti. Prezidentas atsiuntė vietoje ištirti padėti d-rą Belskų. Atvažiavo

apskrities viršininkas ir abu inžinierių. Apžiūrint vietoje d-rui Bielskui inžinieriai dar nori įrodyti kelio pravedimą tarp bažnyčios ir varpinės gerumą. Apskrities viršininkas Šalcauskas sako man, ką čia ir besiginčijate, matote Prezidentas atsiuntė savo patikimiausį žmogų. Šventoriaus mūro siena buvo nustatyta, varpinė pasiliko šventoriuje. Tuo keliu važiuojant, nors šventoriaus liko 25 metrai, vis tiek dulkės pasiekė žmones. Kas būtų buvę jei šventoriaus plotumas būtų likęs 12 metrų? Šventorius apmūrytas išdegtų plytų. Stogelis cementinis. Iš daržo pusės šventorius aukštumo apie du metrai, tai iš oro pusės buvo dėta skmenis, kad stipriau mūras laikytus. Šventoriaus pamūrijimui rinkliavos nebuvo parapijoje naujos daryta.

Dėlei naujosios bažnyčios grindų buvo tartasi su meistru ir inžinierium, kokios grindys dėti medinės ar cementinės. Ant cementinių grindų žiemą šalta stovėti ir klupati. Rietave žiema dėda blomus medinius. Medinės, sakau, gali išimesti grybas. Inžinierius sako reikia priimti po grindų pusių degtų plytų. Balkės dėti iš senosios bažnyčios balkių ir rąstų. Jai lentos bus sausos grybo nebus. Grindys buvo sudėtos medinės sulig inžinieriaus patarimų. Už Dievo stalui, zakrastijoje, koridorius ir prie durų didžiųjų sudėtos cementinės. Ketvirtais metais po įdėjimui grybas jau pradėjo rodytis. Ginenės. Dėjome naujas grindys. Grybas plėtėsi tokio greitumu, kad grindų balkiai senosios bažnyčios sausiesi, kur grybas išimėtas per metrą pirmyn pasidarę šlapi. 1941 metais medinės grindys buvo išmestos iš bažnyčios, o sudėtos iš cementinių plytelių. Grindų viso navoje be stulpų yra 1300 kvadratinių metrų. Taip pat sudėtos be rinkliavos iš parapijos. Gali kilti, iš kur pinigai, tai buvo kas šventadienį ir sekmadienį renkama bažnyčios reikalams. Už suolus mokama po 10 litų pirmose

toliau po 3 l.paskutinės sukštai ir šalise po 5 litus metams. Iš tų pinigų ir buvo tie darbai padaryti.

Radosi vėl naujas darbas. Kulių parapijos vikaras kun. Šapoka padavė vyskupijos Krijai pranešimą, kad Pakutuvėnų kaime Grigalauskas duoda iš savo žemės 15ha be trobesių, kad toje vietoje būtų pastatyta bažnyčia. Kurijai prisiunčia raštą man su kun. Šapoko pranešimu, ir Kulių klebonui, kad abu nuvažiuavę vietoje apžiūrėtume ar gelema būtų toks pasiūlymas priimti. Vieną dieną su Kulių klebonu Durskiu sutariame nuvažiuoti į Pakutuvėnus. Jam ta vieta žinoma, jo parapija. Man už rubežiaus Plungės parapijos vieta nežinoma, suradau. Nuo Plungės keliu apie 12 kilometrų, nuo Kulių sako tiek pat. Spinduliu būtų arčiau. Surandu Grigalauską. Kuliškis kelbonas beesąs jau. Grigalauskas gyvena be šeimos. Apysenei jau žmonės. Aprodė vietą, kurią atiduoda bažnyčiai. Apžiūrėjome senakapius ant Minijos kranto Stropaus Juozo ir Grigalausko ženėje. Buvo pasiūstas Kurijai tuo reikalu pranešimas. Po kokių trijų mėnesių po mūsų buvimo Pakutuvėnuose užėjo pas mane Grigalauskas. Sako, po Tamstu apsilikymų pas mane, kaip sužinojo žmonės, ką aš pasiūliau vyskupui, pradėjo man išmetinėti, tu čia savo sumanymu mums lažą uždėsi ir t.t. Jis sako aš atsisakau žemę žadėtą duoti, geriau aš parduosiu ją ir atiduosiu Kulių ir Plungės bažnyčioms ką nors įtaisyti. Gerai, sakau, Tamstas buvi pažadėjęs dovanoti, dabar tą pažadę atsiimi, Kurijai apie tai pranešin, būk ramus.

Rodosi 1938 metais rudenyje užėjo pas mane Plungės Juozas Stropus ir Justina Stropaitė jo sesub. Abu nevedę. Judu sako mudu atėjome su Tamsta pasitarti. Brolis sako, aš esu nesveikas, nuvažiuoju Kaunan pasitarti su daktarais sugrižęs padarysiu seseriai testamentą, kad jinei žemę atiduotų bažnyčiai. Jai aš dar gyvenčia, tai vistiek mudu nutarėme, kad ant mūsų

ženės būtų bažnyčia. Gyvenamas namas mano yra naujas. Jau taip ir statytas, kad klebonija būtų. Mūviam antruose galuose yra kambariai. Vienas yra mūsų į Tamstą, Kanauninke, prašymas, kad Tams- ta apsiįimtumei tą bažnyčią padėti pastatyti. Be Tamstos niekas nepastatys. Aš jiems sakau, penanykite, kad taip lengva bažnyčia pastatyti. Ženė ir trobesius jūs aukuojate, o kame bažny- čiai pinigai. Jai būtų ir pinigai ir tai dar- bo dar būtų, o dabar iš kur aš pinigus surink- siu. Tai nors pasižadėk padėti. Aš sakau esu su- vargęs su Plungės bažnyčia, ne atilsėjęs dar, naujo pasižadėjimo duoti negaliu dabar. Važiuk Tamsta, Juozai, Kaunan pasitark su gydytojais ką jie pasakys. Gal pasveiksi ir pamažu prie savo pažado prieisi. Iš Kauno sugrįžo jisai greit ir rožosi ne parvažiavo į Pakutuvėnus, apsis- tojo Plungėje pas seserį ir neužilgo mirė. Tes- tamentą seseriai sudarė, palikdamas jai ūkį ir ar išrašdamas testamentą, kad būtų atiduotas Dievo garbei.

Prasidėjo karas ir atėjo pas mus rusai. Lietuva prie sovietų prašė priimti. Karas va- karuos ūžė. Galima buvo suprasti, kad Hitleris puls rusus. Jog jam iki šiolei visur vyko. Jo norems galo nesimatė. Ištikrųjų Hitleris puolė staigiai rusus, kurie to nesitikėjo. Karas. Aš pergyvenau 1914 metų karą Plungėje. Mačiau ką karas neša: mirtį ir ugnį. Plungė nuo rubežiaus 42 kilometru. Kretinga jau sudaužyta. Rusai savo šeimas autobusais dangina tolyn nuo rube- ziaus. Išsigandom vėl visi. Plungėje su dideliais vargais ir skoloms pastatyta neseniai nauja mūro bažnyčia. Karas gali viską į grūdą pa- versti, sudeginti. Kada tas viskas iš naujo sto- sis. Susirūpinau, jaudinuos ir darau Dievui ap- žadus. Jam Dievas apsaugos Plungės bažnyčią, žadus ir bažnyčios trobesius liks kero nepa- liesti, nereiks man jų atstatyti, tai aš pasiža- du Dievui Pakutuvėnuos padėti bažnyčią pasta- tyti ir paraginti parapijiečius, kad prisidėtų

padėti. Taip įvyko, kad Plungėje jokios karo aukos nebuvo nei rusams atsitraukiant nei vokiečiams išbėgant. Tojaus šaukiu pas save Stropaitę Justiną ir klausiu, ar manai dar atiduoti bažnyčiai žemę. Jinai sako, žmonės man visai sako. Vieni liepia koks tavo nusistatymas. Aš pildau pataria vesti. Dabar darykim žygius aš padėsiu. Turi Kurijai išnuomoti žemę Ma metams ir išduoti vekselius, kur gavai piningus. Sau turi išsiimti išimtinę. Pasakyk kokią norėsi. Jinai man pasako išimtinę mažą. Aš jai sakau imk didesnė, kad pilnai būtum soti. Jai mažą išimti pasiimsi ir pritruksi, tai tau gal ir Kunigas daugiau nepridėti, o jei žmonėms pasiguosi, tai pasijuoks iš tavės kad kvaila buvai bet neužjaus. O jai matysi, kad tau lieka ir iš Kunigo neimsi, jis bus tau dėkingas. Po šito nuėjome pas taikos teisėją, kurs toje valandoje ėjo ir notaro pareigas, sudaryti dokumentų. Dokumentus berašant steina į teismą vienas advokatas. Jis paklausia, kas čia daroma nustemba. Dar čia pat karas o jus jau gešeftus darote. Pamanė, kad aš dėl savės perku. Tojaus važiuoju į Rkutuvenės sukviėčiu vyrus ir jiems pranešu, kas sudaryta su Stropaite. Ar tie vyrai sutinka, kad tojaus būtų pradėta statyti bažnyčia. Yra likę rusų cemento daug stotyje ir geležinių balkių po tryliką metrų ilgio gal bus galena gauti. Miško yra kuliuose nupirksim. Reikia išrinkti Statybos komitetas, vyskupas turės patvirtinti. Aš padariau Dievui apžadus, jai karas nesudegins Plungės miesto ir bažnyčios, aš padėsiu jums bažnyčią pastatyti. Tiktei jūs turėsite suvežti medžiagą, o piningus kiek turėsiu duosiu savo. Visi sutiko. Surašėme protokolą. Aš ant rytojaus nuvažiuoju Telšiuos. Vyskupui pasakau ir parodau popierius. Jis patvirtina Statybos Komitetą. Peržiūri sudarytą sutartį ir vekselius. Liepia man toliau veikti. Plungėje

rusų paliktą cementą vežasi kas nori. Telsiuose jau yra vokiečių virtschaft, kuris visą rusų paliktą turtą ima savo rankon ir be jo leidiuoti Plungėn gal tenai kur gausi. Grižtu Plungėn jau yra lietuviška ir vokiška komendatūros. Partizanai sauso jau miestą. Lydai suvaldžios įstaigos. Cemento dar gaunu iš komendatūros dėl bažnyčios grindų 600 meišelių. Suvežė Mabrungo kaimo Povilas Valančius. Nuperku 25 maišus rusų paliktų miltų dėl ubagyno. Suveža tas pats Valančius. Burmistras Plungėje buvo Edvardas Misevičius. Jam sakau, kad es noriu gauti rusų palikto cemento ir balkių dėl Pakutuvėnų bažnyčios. Jis klausia kiek tau reikia. Sakau 1200 maišelių cemento ir 27 geležinius balkius. Pasiunčiu kun. J. Olšauską į Pakutuvienus pakviesti žmones kad rytoj atvažiuotų žmonės suvežti cementą ir klebonijos tvartus. Suvažiavo žmonių, cementą kiek tilpo suvežė į klebonijos tvartus, o važiuodami namo visi nuvežė pilnus vežimus į Grigalausko jaują, kurie buvo atvažiavę vežti geležinių balkių, tie jas parvežė 1941 metais buvo padarytas bažnyčios planas. Planą darė Kretingos apskrities inžinierius. Nupirkta rąstų ir suvežta prie taroto Pakutuvėnuos. Privežta iš upės Minijos žvyro. Pasamdytas meistras Burkanas, kurs kaip tiktai turėjo statomą ligoninę Švėkšnoje septynerų vienuolių. Pakutuvėnų bažnyčią bus 24 metrų ilgio ir 12 metrų pločio. Iš oro pusės cementinių plytų, viduje plytų degtų. Stogas cementinių plytų. Burkanas atvažiavo iš Švėkšnos pradžioje spalio, suspėjo padaryti tai pamatų žemėje. Pavasaryje vyskupas paskyrė pamaldas vėnuos klebonu Kulių vikarą. Pradžioje pamaldas laikė klebonijos kambaryje. Plungėje ant šventoriaus buvo medinė koplyčia, kurioje buvo sudėti altoriai ir kiti dalykai. Pastačius bažnyčią vietos joje visiems dalykams sudėti koplyčia liko nebereikalinga.

Plungės parapijos komitetas tą koplyčią atidavė Ektutuvėnuos. Koplyčia pervežta į Pakutuvėnų kapus ir tenai pastatyta. Kapams praplauti Grigalauškas davė žemės. Kapai buvo medine tvorele aptverti. 1942 metų pavasaryje buvo prašytas Telšių vyskupas, kad atvažiuotų pašvęsti statomos bažnyčios kertinio akmens ir kapų. Atvažiuavo vyskupas Borisevičius, įgaliotas vyskupo pašvenčiasu koplyčią, kurioje tojaus pradėjo laikyti vietos kunigas šv. mišias. Sumą laikė kitas kunigas. Vyskupas pašventė naujosios bažnyčios pamatus ir kapus, ir pasakė kapuose gražų pamokslą. Po to prasidėjo darbai prie bažnyčios. Tojaus pradėta dirbti cementinės plytos ir kiti darbai. Tą vasarą pastatyta bažnyčios sienos ir uždėta stogui kazilai ir pamūrytas bokštas, 1943 metais iškeltas kun. Šlevas ir atkeltas klebonu kun. J. Olšauskas. Užbaigtas bažnyčios vidaus darbai: lubos ir viškos. Ore taip pat užbaigta. Reikėjo altorių, vidus bažnyčios išstinkuoti ir grindys cementu išpilti. Aš jau pritrūkau pinigų ir grindys net 15000 markių pasiskoliniau iš Plungės parapijos komiteto bažnytinių pinigų. Suprašiau komitetą kartu su klebonu ir sakau. Vyrai, toliau es jums padėti nebegaliu. Jau visus pinigus išleidau, net ir skolos turiu 15000 markių. Galiu nebeatiduoti. Numirsiu ir liksiu skolingas, keiks paskui mane. Galems jau bažnyčią pašvęsti. Altorius trys iš Plungės bažnyčios senosios komitetas duoda su visais pavėkais. Parsivežkite. Komitetas nutarė rinkti pinigus ir vidų bažnyčios išstinkuoti. Klebonas Olšauskas gavo iš Pabedinsko sunkvežimį ir iš Grūstės parsivežė kalkių. Išstinkavo vidų bažnyčios. Altorių didįjį atsaujinio Plungės menininkas Kazonas. Bažnyčia išrodė labai simpatiška. Buvo klebono paprašyta Telšių vyskupas Borisevičius, kad rugsėjo mėnesį atvažiuotų pakonsekruoti. Sekmadienyje pasitaikė oras gražus. Po pamaldų pradėjo

lyti. Per pietus dalyvavo vyskupas, kunigai ir klebono paprašyti-komitetas ir kiti svečiai. Buvo laike pietų pasakyta keletas prakalbų. Bažnyčia ant Minijos upės kranto, vietoje gražioje. Arčiau bažnyčios nėra kaip 10 kilometrų. Pastačius Pakutuvėnuose bažnyčią ir ją vyskupui Borisevičiui pakonsekravus 1943 metais žmonės pradėjo plepėti, kad aš dar statysiu bažnyčią Plungė-Alsėdžiai Lankos lauke. Tarp Plungės ir Alsėdžių yra 20 kilometrų. Tiesi seniai kalbama, kad reikalinga bažnyčia. Nežinau kas tai pramanė, aš xrir galvoti nepagalvoju. Su niekuo tuo reikalu nekalbėčiau. Kas man idėmu buvo, kad net kokio verdu bus bažnyčia pastatyta. Būtent Marijos Neperstojančios Pagalbos vardu. Pradėjo pas mane eiti žmonės ir siūlyti, net tam tikras sukas. Tada aš rimtai galvojau gal kam nors esu jau dėlei pasakęs. Nepriešau išvados, kad būčiau kam nors sakęs. Tada klausiau kelias įpatas Plungėje iš kur kalba ime pradžia. Sužinojau, kad iš Stalgėnų parapijos žmonių tas balsas atėjo.

Nebuvo laiko ilgiau teirautis, kadangi greit mane išvežė į Vilnių.

Žmonės mano, kad taip lengva yra bažnyčios statyti, tai ir plepa.

Švenčiausios M A R I J O S Neperstojančios Pagalbos paveikslas

Mano gimimo vieta buvo Gyvakarų kaimas Kupiškio parapijoje. Mūsų kiemas buvo viduryje kaimo. Gryčia buvo vienane gale. Anara ir maltuvė antrame gyvenamo namo gale. Kanaroje gultė bobutė ir mudu su seserimi. Ant sienos ties bobutės lova kabėjo šv. Marijos paveikslas su kūdikėliu ant rankų. Būdamas kūdikiu ketvirtų metų aš sirgau. Mama sakydavo, kad rado mane prieš tą paveikslą atsiklaupusį lovoje

besimeldžiant. Ką aš jai pasakojau ir kodėl aš meldžiausi aš nežinau. Buvau turbūt kokiu šešių metų atnešė vengras vaistus ir kitas smulkias prekes. Buvau pas kaimyną. Vengras parodė, kad turi įvairių šventųjų paveikslų. Mes vaikiai pradėjome iš jų sau skirtis, kurs kam patinka. Aš išsiskyriau du Panelės Švenčiausios paveikslėlius. Vienas buvo su perkerstu Marijos veidu labai visas paveikslas pasidabrintas-žibėjo. Antras Marijos paveikslas su Kūdikieliu Jėzumi ant rankų, mažiau žibėjo. Marijos rūbelis buvo nežibantis, tik tai pasidabrintas per rūbą juostos. Man bobutės buvo sakytą, jai Marijos paveikslas su Kūdikieliu, tai vadinasi Dievo Motinos paveikslas. Jai Marija viena, tai vadinasi Panelės Švenčiausios paveikslas. Kitokių pavadinimų aš nežinojau. Man abudu paveikslėliai tiko. Pinigų turėjau tik vienam. Aš kilnojau ir vieną ir kitą. Gražesnis buvo visas pasidabrintas. Vienok nupirkau mažiau žibantį. Laikiau jį ilgai naldaknygėje. Pradėdamas melstis ir maldą pabaigęs vis jį pabučiuodavau. Iš šalies Marijos gelvos buvo kokios tai raidės ir aniolai.

Patėvis antrame gale pertaisė kambarius. Buvolškastas sklepas po tuo galu. Girnos perkeltos į sklepa ir visos bulbės tilpo. Marijos paveikslas parneštas į prastąją trobą ir pakabintas už valgomo stalo. Prieš tą paveikslą aš meldžiaus balsiai norėdamas išprašyti motiną, kad leistų mane eiti mokslan. Marija maldos išklausė, motina mane leido važiuoti Liepojun mokyti. Liepojun nuvažiavęs pavežčiau save ir visą turtą Marijos globai. Vyko man mokantis per dešimtį mėnesių pasiruošiau kvotimams aptiekos mokinio teisėms įgyti ir išlaikiau Petrograde. Tame pačiame pavasaryje išlaikiau Kaune į Kunigų Seminariją. Rudenyje nuvažiavus Seminarijon turėjome nusipirkti prie lovos šventam vandeniu indelį ir paveikslą. Prie katedros šventoriaus pagal gatvę buvo kelios devocijojalijų krautvės. Užėjus

vienon krautuvėn man į akis metėsi vienas Marigijos paveikslas po stiklu su Kūdikiu ant rankų. Šitą paveikslėlį aš nusipirkau. Laikiau prie lovos ant sienos seminarijoje. Kunigu išsivertęs nusivežiau Plungėn ir pasikabinau ant sienos prie lovos. Užėinančiam vokiečiams Lietuvą 1915 metais aš išėjęs kaiman tą paveikslėlį pasiėmiau su savimi. Parvažiavau po trijų mėnesių Plungėn kartu parsivežiau ir vėl pasikabinau ant sienos. Važiuojant iš Plungės su Stalgėnų bažnyčios komiteto nariu Bernotu, jis man sako, kad Amerikoje Plungės parapijos žmonės prieš karą yra sudėję pinigų Plungėje didžiajam altoriui nupirkti paveikslą Nepersotojančios Pagalbos Marijos. Jis sako ir aš esu dėjęs pinigus. Plungės bažnyčia dabar nestatosi, gal galėtumėm tuos pinigus gauti Stalgėnų bažnyčiai. Aš klausiu pas ką tie pinigai yra. Jisai sako yra, dėjusių pinigų išrinktas komitetas. Pas jos pinigai yra. Aš parvažiavęs klausiu kunigą Ramanauską koks paveikslas yra Marijos Nepersotojančios pagalbos. Jisai man sako. Buvo kunigaikštienės koplyčioje. Užėjus vokiečiams, kunigaikštienės pažįstamas vokiečių karininkas iš palociaus geresnius daiktus išvežė klebonijon. Vienus sukrovė bažnyčioje ant zakrastijos kitus klebonijos salione. Mačiau sako Marijos Paveikslas kabo salione. Aš įėjau į salioną ir pradėjau tą paveikslą žiūrėti. Marija laiko kūdikį ant rankų. Abu apvainikuoti. Kūdikis nuo rankų žiūri į žemę. Ties Marijos vainiku iš abiejų pusių angelai ir raidės graikiškos. Marijos rūbelio juostos pasidabrintos. Pagrižęs savo kambarin einu prie lovos ir žiūriu į tą paveikslėlį, kurią aš pirkau Kaune, kurs man buvo gražus. Šitas mano pasias iš visų esamų krautuvėje. Šitas mano paveikslėlis turi visą tą, ką ir kunigaikštienės Paveikslas. Taigi yra Marijos Nepersotojančios Pagalbos. Jis man pasidarė dar brangesnis. Pradedu kalbėti su kitais Plungėje. A+A Bronislava Krockevičiūtė man pasakoja, kad

M.N.P. paveikslas buvęs rastas kur tai tvoroje. Žmonės parnešę namuo, paveikslas atsirasdavęs atgal tvoroje. Tą paveikslą parvežę į bažnyčią ir patalpinę didžiajame altoriuje. Tame altoriuje paveikslas esąs ir dabar, dar stebuklingas. Jiškai sakė man vietas ir vardus kaimo ir bažnyčios aš neužsirašiau dabar neatmenu.

Pastačius bažnyčią Stalgėnuos buvau paskirtas tenai klebonu. Važiuodamas iš Plungės į Stalgėnus tą paveikslėlį parsivežiau ir vėl laikiau prie lovos ant sienos. Po trijų metų buvau paskirtas Žem. Kalvarijos klebonu, tenai tą paveikslėlį laikiau per šešius metus prie lovos ant sienos. Po to paskirtas Plungės klebonu ir tenai tą paveikslėlį laikiau ant lovos prie sienos iki mane 1945 m. 30 liepos išvežė Vilniun. Dabar nežinau ar sugrįžęs jį dar rasiu. Pirm manęs klebonu buvo Plungėje kan. Senkus. Jis sužinojo esamus Amerikoje pinigus ir labai norėjo juos išgauti, bet negavo. Iš Plungės aš parvažiavau viešėti tėvynėn. Atėjo mintis, ar tebėra tas Marijos paveikslas prieš kurį aš meldžiausi aš visai mažas sirgdamas ir norėdamas gauti leidimą mokytiis jau suaugęs. Žiūriu troboje nėra. Kamarose taip pat nėra. Nueinu svirnan, yra ant sienos, kame švogeriis guli. Tojaus man metėsi į akis, kad paveikslas Marijos Neprstojančios Pagalbos. Nustebau pamatęs, kad aš taip su M.N.P. paveikslu esu artimas sukalbėjau vieną kitą Sveika Marija. Plungėje pastačius ir pakonsekrovus bažnyčią, didžiajam altoriun buvo nušvepliotas paveikslas Marijos į Dangų paėmimas. Paveikslas nuleidžiamas. Nišoje stovyla Marijos Nekalto prasidėjimo. Apie esamus pinigus Amerikoje visai buvau užmiršęs. Vieną vasarą atvažiuoja Plungėn parapijon iš Amerikos Nedzelskis. Jis užėina pas mane ir sako, kad pinigai suaukoti tebėra komiteto rankose. Aš jį prašau duoti antrąšą bent vieno komiteto nario. Jisai man jį davė. Parašiau, Atsiuntė

lais
kart
dės
šali
užr
N.P.
gelo
Už t

tuvė
pave
Jis
per

riuj
žia
atid
ryta
jos
ange
nešt

leišką, kad pinigai yra. Prašau juos prisiųsti kartu ir sąrašą aukuotojų. Jų vardai ir pavardės bus ant atskiros skardos išrašytos. Prie šalies to šalinio altoriaus vyrų pusėje, tas užrašas bus pakabintas. Altoriuje bus Marijos N. P. paveikslas nišoje prieki paveikslas angelo sargo nuleidžiamas. Prisiuntė 600 dolerių. Už tos pinigų tas altorius padarytas.

Paveikslą padarė Kaune Krupavičiaus dirbtuvėje. Suradau lenkiškai rašytą knygelę apie paveikslą Marijos N. P. To paveikslo istoriją. Jis garbinamas ir provoslavų cerkvės. Aprašoma per tą paveikslą įvykusieji stebuklai.

Tveruose Zemaitijoje yra didžiajame altoriuje stebuklingas Marijos paveikslas. Nuvažiavę į Tverus prašiau klebono, kad leistų atidaryti tą paveikslą. Paveikslas mažas uždaromas skardinėmis durelėmis. Paveikslas Marijos N. P. labai senas. Vos išžiūrimas raidės ir angelai. Ar ne tas paveikslas iš tgoros parneštas į bažnyčią ir ta vietą pavadinta Tverai.

Gimiau 3 gruodžio 1882 m. Gyvekarų kaime, Kupiškio valsčiaus. Tėvai Kazimieras Pukys ir Donicelė Kukenytė. Žemės turėjo 25 ha. Kaimas didelis 33 valakai. Gyventojų 40 gryčių. Tėvas norėjo lssiti mane mokintis net gimnazijon. Lietuviškai skaityti išmokau kaime pas daraktorių slaptai. Pradžios mokyklą lenkiau Kupiškijoje. Pradėjau 1893 m. ir baigiau 1896 m. 1 balandžio. Tėvas mirė karščiais 1895 m. 24 balandžio. Vaikų buvome du aš ir sesuo ginusi 1887m. Motina antrą vyrą vedė neturtingą. Patėvis pristatė prie ūkio darbų. Ūkyje dirbau visus darbus rankomis. Mašinių tada nebuvo Gyvekarų kaime rusiškai rašyti mokėjome šeši žmonės. Mane dar jauną pradėjo visur reikalauti pasirašyti. Rašiau laiškus į kariuomenę, Amerikon ir kitur. Mokintis toliu ir būti kunigu aš iš mažens norėjau. Su knyga aš visai neatsiskyriau. Kas metai aš pirkdavau rusišką kalendorių. Neatmenu kas supažindino mane su kupiškijoje veikiančiu slaptu rateliu. Skaitomos buvo lietuviškos knygos iš Tilžės gautos. Skaitymas buvo organizuotas. Žinojome taktai trys: iš ko knyga gauni ir kam atiduodi. Susirinkimai buvo daromi slaptai pas žydus ar miške. Į susirinkimą atėdavo studentai ir gimnazistai. Taip daroma buvo iki 1905 m. Mano patėvis mirė 1903 metais. Man kariuomenėn reikėjo stoti 1904 metais. Patėvio nebebuvo, tai buvau paliktas prie motinos ir sesers ūkininkauti. Ūkininkavau trejus metus pasisandęs pusvaikiu. Caras leido lietuviams spaudą. Kaiman išsirašėm visus laikraščius: Viltį, Lietuvos Ūkininką, Vienybę. Mano namuos susirinkdavo laikraščius skaitant pasiklausyti. Buvo karas su Japonija, tai visi norėjo apie karą žinoti. Vilniaus seime 1905 metais dalyvavau savo lėšomis. Parvežiau seimnutarimus ir kitokius ir valsčiui išdalinau. Kupiškio lietuviškų knygų ratelio skaitytojais tapo judėjimo prieš valdžią aktyviais veikėjais. Aš prie jų dirbau. Areštuotas nebuvo.

Įtartas buvau, kad cicilikauju. Vienybėj radau
 žinutę apie Saleziečius, kad Italijoje susaugu-
 ti kunigais, misijonieriais. Buvau jų priimtas.
 Motina neišleido. Išvažiavau Liepoją priva-
 čiai mokintis gruodžio mėnesio 20 d. 1905 metų
 tintos klasės gimnazistas mane mokė. Paėmiau
 buvo didelis nustebimas, kad žmonių
 gęs aplėidžia ūkį ir nori būti kunigu. Radosi
 užvydančių ir visai kalbančių. Vieni žadėjo
 būti žydų rabinais, kiti atiduoti kepure pri-
 teršti, jei aš būsiu kunigu. Vienas mūsų kaimo,
 žinojo, kad turiu revolverį be leidimo. Jis Ku-
 piškyje pas uriaadniką tarnavo prie daboklės
 sargu. Vieną vakarą 1907 metais sausio mėnesyje
 8 d. vakare išvažiavo mūsų kiemen. Suėjo gry-
 ūion tris: uriaadnikas ir du stražninkai. Mo-
 tina kaime buvo vestuvėse. Pasiuntė berną
 motinos pašaukti. Nesulaukdami motinos parei-
 nant, pasiėmė iš tronos lempą ir suėjo kamaron
 kratos daryti. Sesuo prašė be motinos kratos
 nedaryti. Revolveris buvo po komodos pakištas.
 Iškratė lovą kur sesuo su motina gulėjo. To-
 liau ėjo prie komodos. Sesuo bučiavo uriaadnik-
 kui ranką, kad lauktų motinos, toliau kratos
 nedarytų. Sudavė ranka per lempą cilindra nu-
 krito žemėn sudužo ir užgeso šviesa. Troboj
 tamsu. Sesuo norėjo įeiti į kamara ir išnešti
 nuo komodos lempą. Pasirodo stražninkas paliktas
 prie kamaros durų. Jos neišleido. Tada sesuo pa-
 siuntė piemenį į kamara ir pasakė kame gink-
 las ir prašė paimti. Piemuo ilgai lemos neiš-
 nešė. Sesuo sakydama balsiai, kad sudaužė lempą,
 pati įbėgo į kamara paėmė ginklą ir atidavė
 piemeniui. Įnešė lempą į gryčių. Užsidegė šviesą
 vėl toliau darė kratą. Niekas nebeprašė kratos ne-
 daryti. Iškratė tą kambarį, vienas stražninkas
 patarė uriaadnikui eiti mano kambarin kratos

daryti. Jis atsakė gana ar nesupranti, kad ši mergaitė mus apgavo. Suėjo visi gryčion. Uriadninkas parašo motinai kortelę, kad ant rytojaus pribūtų Kupiškini pas pristavę. Vyrai sako motinai. Ar neturi kuo šnečius pavaišinti, matai sušalę. Motina parėdė stalą ir paprašė visus susėsti. Policija susėdo su kepurėmis. Reginant vaišinties motina priėjo prie stražninko ir pažino, kad besėdis buvęs mūsų kaimo gyventojas. Ji paklausė: Juozapai kaip tu čia atsiradai. Jis nieko neatsakė. Kaime visi sužinojo, kad pas mus kratą ir visi ką turėjo paslėpė. Jei būtų suradę ginklą. Latvijoje dar buvo karo stovis. Mane gal būtų nubaudę. Stojant į kunigų seminariją reikdavo gauti iš žandarų ištikinybės liudymas. Gal būčiau negavęs ir sutrukdę būtų man mokslą. Rudenyje 1907 m. švietimo draugija "Saulė" atidarė Kaune suaugusiems abiejų lyčių jaunimui valdiškus kursus. Pasiruošti gavimui aptiekos mokinio, pradžios mokyklos mokytojo ir kitų teises. Spalio mėnesio pabaigoje buvo egzaminai į kursus. Išlaikiau į paskutinį trečią kursą. Kursų Direktoriaus buvo Juozas Vokietaitis kiti mokytojai visi buvo lietuviai. Mokslas prasidėjo 15 lapkričio. Trečio kurso programą praėjome iki kovo 1 d. 1908 metų. Kvotimų laikyti trečias kursas kartu su direktorium išvažiavome į Terogradą. Pirmas kvotimas buvo kovo 11 dieną prie apygardos. Iš 17 kursistų 12 gavo pradžios mokytojo teises ir aš aptiekos mokinio teises. Tam pačiam pavasaryje birželio mėnesyje išlaikiau kvotimus į kunigų seminariją Kaune. Seminarijoj nokiaus penkis metus. Iš kurso į kursą perėjau su pagyrimais. Kunigu išvestas 26 gegužės 1913 metais. Pirmas šventas mišias laikiau Salamiesčio bažnyčioje 2 liepos mėnesio diena. Seminarijoj prigulėjau prie blaivininkų. Primicijos balių kėliu be alkoholio. Giminės ir visas kaimas dalyvavo. Vyskupo paskirtas pirmoj vieton vikaru į Plun-

gę. I
Vis
Po
tų
Plun
pos
džio
išv
dyt
pas
ble
17
gę
nas
tas
jon
pri
Sve
mie
jon
Vėl
lio
Ypa
kri
mai
kep
Zyd
som
nes
mil
tik
lik
Plu
Vok
nuo
i r
kor
la.
Jis
Zyd
sų

gę. Parapija didelė. Bažnytinio darbo buvo daug. Visuomeninis darbas buvo spaudos platinimas. Po šešių mėnesių perkėlė vikaru prie Karmelintų bažnyčios Kaune. Po trijų mėnesių atgal į Plungę vikaru. 1914 metais prasidėjo karas liepos 26 dieną. Vokiečiai užėmė Plungę 17 balandžio 1915 m. Klebonas prieš užėinant vokiečiams išvažiavo pas seserį Homelin. Vyskupijos valdytojas kun. Stakauskas 1915 lapkričio 10d. paskyrė mane parapijos valdytoju iki sugriš Klebonas J. Ginietas. Tose pareigose išbuvaui iki 17 lapkričio 1918 metų. Vokiečiai užėmė Plungę padarė joje rajoną. Po trijų mėnesių rajonas Plungėje buvo panaikintas. Plungės miestas su dalimi kaimų priskirti prie Telšių rajono. Kiti Plungės parapijos kaimai priskirti prie trijų rajonų: Viežaičių, Sedos, Kretingos, Svetimai rajonai priėjo beveik prie Plungės. mieste uždrausti Plungėje turgai, iš svetimų rajonų įvažiuoti užginta net į bažnyčią eiti. Vėliau buvo išduotos bažnytinės kortelės žalios spalvos. Plungėje jautėsi maisto trūkumas. Ypatingai. Ypatingai padėtis pblogėjo Plungėje krikščionims, kada buvo išduotos vokiečių maisto kortelės duonai ar miltams. Krikščionių kepykla labdaringos draugijos viena buvo. Žydų kepyklų buvo daugiau. Miltus padalijo visoms kepykloms lygionis. Savo kepyklai į mėnesį 70 cent. miltų gavom. Pakol pas mus buvo miltų ir žydai krikščionims miltus pardavė, kai tik pas mus nebebuvo. Pas krikščionis kortelės liko neišpirtos. Taip buvo pirmus du mėnesius. Plungėn parvažiavo burmistras Hauptmanas. Vokietis, gyvenęs Anglijoje. Visai kitokių nuomonių. Jis tikėjo kunigams. Aš nuėjau pas jį ir raštinę ir išaiškinau, kad krikščionis už kortelės negauna miltų. Dėl to, kad viena kepykla. Krikščionių mieste yra daugiau kaip žydų. Jis paliepė klebonui surašyti krikščionis, žydus surašyti rabinui. Padavėm sąrašus ir mūsų kepyklai išdavė miltų mėnesiui 700 centne-

rių. Taip buvo iki 1918 metų. Iš pelno buvo duodama už korteles miltei veltui motinoms su vaikais, kurių vyrar buvo kare, ar Amerikoje. Labdaringa draugija įsteigė liaudies virtuvę. Būdaringa draugija įsteigė veltui pietūs. Išleikė 100 žmonių išduodami veltui pietūs. Išleikė labdaringa draugija 38 senelius pilnai. Prie labdaringos draugijos prisidėjo ir parapijos katalikai. Antras sunkus dalykas tai Aleksandravo becirkio žandarai. Jų becirkas priešėjo prie tekstylių fabriko. Jie turgaus ir sekmdienio dienas atrodavo prie fabriko ir atimdavo iš žmonių važiuojančių, ar einančių į Plungę ką jie veždavo ar nešdavo. Vakare parduodavo žydams. Visame becirkie kankino žmones. Kurios pasikviesdavo į Aleksandravą pas save, tai taip plakdavo, kad sienos kraujais aptaškytos buvo. Mano parapijos žmonės ateidavo pas mane skųsdavosi ir prašė užtarti. Aš nuėjau pas Hauptmaną ir jam išpasakojau. Sako jį duok liudininkus. Liudininkų gauti negalima. Sako, jei juos pašalintų, o jei jie pasiliks mums negyvenimas. Aleksandravoje buvo malūnininkas Jonas Šleivnius. Aš jį pasikviečiau Plungėn. Jis žinojo žandarų darbus. Buvo perkalbėtoju. Sakau Tamsta žinai ką žandarai daro žmonėms. Aš kalbėjau su Hauptmanu jis paprašė liudininkų. Tikime pas jį. Nuėjome jis viską išpasakojė. Hauptmanas pakvietė teisėją. Šleivnius parodė korteles malimui išduotas už kyšius daugiau malti. Gal Šleivnius pasisakė, kam žandarai žinojo, kad juos Plungėje Hauptmanui skundžia. Teisėjas juos Plungėn pašaukė ir nuteisė po du metus kalėjimo. Plungėje žydė man papasakojė, kad piktasis žandaras Liubrikas-taip žmonės jį vadino, ejęs klebonijon manęs nušauti aš tuo laiku buvau išvažiuojęs prie ligonio. Žmonės sužinoję, kad tie žandarai nuteisti labai džiaugėsi. Keletas vyrų atėjo man padėkoti. Aš sakau jūs Šleivniui dėkokit. Jis tai visą padarė. Esant man Plungėje laikinai klebonu vokiečių okupacijos metais 1918 buvo pastatyta Stalgalės kaime bažnyčia. Tarp

Plungė
ras. K

pietu
Prie
galėj
Taip
žanda
minėj
žmonė
plakd
kamba
susku
davo
buvo
ateid
tmane
žanda
stebė
jo g
žanda
liks
važi
nink
kvie
žmon
mist
žino
meną
ment
išpa
nius
duod

pali
gand
nėne
nėne
mist
nės
voki
pagr

Plungės ir Rietavo vieškeliu buvo 21 kilometras. Kuliai iš Plungės

pietums zupe veltui. Išleikė pilnai 40 senelių. Prie šito visko prisidėjo ir parapija kuo kas galėjo. Šitaip gyventa iki pabaigos 1914 metų. Kaip anksčiau minėjau Aleksandravo bezirko žandarai ne tik tai ties tekstylės fabriku atiminėjo iš žmonių produktus, bet visame bezirke žmones kankino. Aleksandrave bute savo jie taip plakdavo piliečius, kad kaip žmonės skundėsi kambario sienos buvo kraujais nutaškytos. Kas suskųsdavo, kad žmonės turi auksinių pinigų atimdavo ir Plungės žydai parduodavo. Jų bezirke buvo Plungės parapijos keliolika kaimų. Man ateidami žmonės skųsdavosi. Aš nuėjau pas Hauptmaną Plungės burmistrą su antru kunigu. Jam žandarų elgesį su žmonėmis išpasakoju. Jis nustebo ir paprašė duoti liudininkus. Kaip reikėjo gauti liudininkai niekas nėjo. Jie sako jei žandarus iš Aleksandravos išvežtu, o jei jie liks mums negyvenimas. Žinojau, kad su žandarais važinėja po kaimus gerai mokas vokiškai malūninkas Aleksandravos malūno J. Šleinius. Pasiukviečiau jį į Plungę pas save. Jam papasakoju žmonių skundus. Paprašiau ar negalėtų jis burmistrui apie tai papasakoti ir dar ką daugiau žino. Jis sutiko. Nuėjome pas burmistrą Hauptmaną. J. Šleinius pasirodė burmistrui savo dokumentus. Besąs slaptos policijos agentas. Jis išpasakojo visas žandarų šunybes. Kaip auksinius pinigus iš žmonių atima, o valdžiai neatiduoda, kaip žmones muša,

paliko pas žmones neišpirktos. Žydai paleido gandą, kad jei norite gauti miltus sekančiam mėnesiui, tai atiduokite korteles jiems. Antrą mėnesį tas pats. Pasikeitė Plungės mieste burmistras. Atvažiavo Hauptmanas-vokietys, gyvenęs Anglijoje. Su antru kunigu, kurs mokėjo vokiškai nuėjome pas burmistrą. Išaiškinom pagrindiniai padėti, kad lietuvių miltus gauna

žydai, kaip tiktai mūsų kepykloj miltų nebėra tojaus ir pas žydus lietuviams nebėra. Privačiai pirkti pas žydus visada galima gauti. Burmistras gerai suprato padėtį ir pasakė, kad klebonas turi surašyti krikščionis, o žydų rabinas surašys žydus. Surašyti visi gaus korteles. Krikščionis pas kleboną, žydai pas rabiną. Maisto kiekis buvo parai vienam žmogui miltų 130 gramų ar duonos 150 gramų. Sulyg to sąrašo krikščionių kepykla į mėnesį gaudavo miltų virš 700 centnerių. Tokioj tvarkoj visi žmonės gaudavo pirkti ką norėjo duoną ar miltų. Miltus iš malūno vežė mano erkliai ir vaikai. Vaikiui už darbą atlygino arbatinėlį. Arkliui ir vežimas veltui. Pelnas nors buvo mažas, bet visgi šis tas labdaringai draugijai liko. Moterims su vaikais, kurių vyrai buvo kare ar Amerikoje ir gyveno dorai, buvo išduodama už kortelės duona ar miltai veltui per visą karą. Plungėje labdaringa draugija atidarė bendruomenę virtuvę mieste. Išduodavo 100 žmonių mieste

Svetimi rajonai priešėjo beveik prie Plungės miesto ribų. Pavyzdžiui prie tekstilės fabriko Sedos r. Truikių km. Kretingos raj. Uždrausti mieste turgai, iš svetimų rajonų žmonėms nevalia buvo į Plungę net į bažnyčią eiti. Vėliau buvo išduotos bažnytinės kortelės žalios spalvos. Su tokiais kortelėmis tiktai į bažnyčią galėjo eiti. Viežaičių ir Sedos rajonų žandarai mažai trukdė savo žmonėms eiti į Plungę. Bisurūs buvo Aleksandravos, Kretingos rajono, žandarai. Jie turgaus dieną ar sekmdienyje susto ties tekstilės fabriku ir krato važiuojančius einančius Plungę ir viską tina. Po pietų atveža Plungėn ir žydai nuperka iš jų. Kadangi Plungė buvo apsupta svetimų rajonų, tai į Telšius buvo likęs tik vienas kelias išvažiuoti. Plungės miesto gyventojams pasijuto trūkumas maisto produktų. Ypatingai padėtis pablogėjo Plungės miesto gyventojams krikščionims, kada

buvo
Krik
draug
lą.
tin
soms
70 c
pykl
žydu
žyda
vius
18 k
san
bon
raj
miš
baž
nyč

Sta
nin
pij
bes
baž
žmo
oku
dim
Pat
sta
24
ta
ka
buv
kam
sav
miš
ga
ve
Pl
ni
dė

buvo išduotos maisto kortelės duonai ir miltams. Krikščionis Plungėje turėjo vieną labdarinę draugijos parapijos namuose arbatinę ir kepytinę. Žydai mieste turėjo keletą kepyklų ir kepytinių. Vokiečiai miltus ir duoną padalijo visoms kepykloms lygiai. Krikščių kepykla gavo 70 cent. miltų ir mėsos. Kaip krikščių kepykloj miltus ir duoną išpardavę tuoju ir pas žydus krikščionims duonos ir miltų melniko. Žydai liepė eiti į krikščių kepyklą lietuvius. Gale mėnesio kortelės

18 km. Stalgalės kaime norėjo pastatyti ant sankapių bažnyčią kun. Jarulaitis Plungės klebonas. Čia toje vietoje prie Minijos upės yra rajonas, Plungės kunigaikštienės Oginskienės, miškų. Kunigaikštienė užgynė statyti Stalgalėi bažnyčią iki nebus baigta Plungėje mūrinė bažnyčia statyti.

Vokiečių okupacijos laike iš naujo iškilo Stalgalės bažnyčios klausimas. To kaimo ūkininkas Petras Stonys iš savo ūkio užrašė vyskupijos kurijai 15 ha žemės su visais ūkio trobesiais. Su tuo tikslu, kad būtų čia pastatyta bažnyčia. Pasitarta tuomet reikalu su apylinkės žmonėmis, visi pritarė. Pradėta rūpintis iš okupacinės valdžios leidimas. Iš Vilniaus leidimas buvo gautas. Išrinktas statybos komitetas Patvirtintas Kauno vyskupo. Nutarta bažnyčią statyti ant dovanotos žemės. Bažnyčios didumas 24 metrai ilgio ir 12m pločio. Ta vieta pramin-ta vadinti Stalgėnai. (Čia buvo kaimas Stalga, kaip galas vadinosi Stalgalė). 1917-1918 metais buvo sunkūs su maistu. Tai komitetas darbininkams įkūrė valgyklą. Miškas buvo kunigaikštienės savintas. Okupacinė valdžia iš kunigaikštienės miško prie pat statomos bažnyčios davė medžiagą veltui. Apylinkės žmonės nutarė mišką suvežti. Darbininkams valgi sudėti. Lentpiūvė iš Plungės parsivežti. Meistras pasamdytas Domi-ninkas Markvaldas iš žemaičių Naumiesčio. Pradėta statybos darbas. Bažnyčios pamatai pašvė-

29 birž. 1918m. Šv. Petro ir Povilo vardu. Dokumentas į akmenį įdėtas lotyniškai rašytas kad šiais metais paskelbta Lietuvos nepriklausomybė. Vyskupas Karevičius, kanoniškos vizitos metu stvažiavęs iš Plungės 3 spalio 1918 m. bažnyčią ir padidintus kapus pašventė ir joje atlaikė pirmas šventas mišias ir pasakė ~~praktišką~~ prakalbą. Plungėje dar per karą platinta spauda, Tilžės Keleivio 500 egz. 1918 m. rudeny atidarytas kooperatyvas ir lietuviškas knygnės. Įkurta jaunimo draugija lapkričio mėnesyje vardu "Vappas". Okupacijos metu buvome du kunigai. Žmonių rekolekcijoms kas metai buvo kviečiamas vienuolis iš Kretingos. Lietuviška mokykla nuo 1915 m. buvo 1918m. mokyklų du mokytojai dirbo. Buvo veikta ir su jaunimu-gimnazistais, kurie okupacijos metu nesimokė.

Karui baigiantis buvau perkeltas į Stalgėnus klebonu. 1918 m. lapkričio 23 d. užėmiau Stalgėnus. 1919m buvo įkurtos 4 lietuviškos pradžios mokyklos. Pavasarį baigta viduje bažnyčia ir didysai altorius Darbėnos padarytas ir šv. Petro ir Povilo atleidams pastatytas. Tais metais pastatyta nauja klebonija ir tvartai. Gyventi klebonijoje pradėjau lapkričio mėnesyje 1919 metais. 1920 metais pastačiau naujus tvartus. Tais metais buvo steigiamojo seimo rinkimai. Buvau išrinktas į valsčiaus savivaldybės narius. Važiavau iš Plungės atstovu į Telšių apskrities valdybos seimelį 1921 metais įkurta Stalgėnos parapija iš Plungės Rietavo ir Kulių parapijų. Rudenį tais metais Kauno vyskupas pasiūlė man Žem. Kalvariją ir prašė be svarbių kanoniškų priežasčių neatsakyti. Išvažiudamas į Ž. Kalvariją palikau Stalgėnų bažnyčios komitetui 32000 osto markių. Žem. Kalvariją turėjau užimti nuo pirmos dienos sausio 1922m. Klebonu buvo kalvariškis kun. Piotrauskas. Jis išbuvo 21 metus. Turėjo nusipirkęs ūkį Barstyčių parapijoje ir pastatęs koplyčią. Smarkiai spleido Kalvarijos

bažnyčią. Radau visus altorius su žvakių galiukais. Advente prieš Panelės šv. Stebuklingą ji paveikslą per rarus buvo lajinė žvakė. Zakristijonas prilipdydavo galiuką vaškinės žvakės. Nuvykau Kaunan ir nupirkau žvakes ant visų altorių. Zakristijonas naujoms žvakėms visus altorius apstatė. Taip žmonėms patiko ir buvo man dėkingi labiau kaip, kad būčiau naują bažnyčią pastatęs.

2. Kalvarijos parapija skaitėsi tarpe geresnių parapijų. Radau politines draugijas dešiniųjų ir kairiųjų. Ir katolikiškas organizacijas ir brolijas. Veikė gerai ūkininkų sąjunga, turėjo nuspirkę namus, grūdų valomąjį punktą, rankinę pieninę ir smulkaus kredito draugiją. Sm. kr. draugiją aš vedžiau ir išvažiuodamas palikau plusą 17000 litų. Per Kalvarijos didžiuosius atlaidus surinktais pinigais oštais sutaisiau bokšto žimsus ir keturių kalnų koplyčių stogus skarda apdengiau. Radau mašinavojančią sudegusią jaują. Pavasarį naują pastatiau. Žem. Kalvarijoje buvo nuo amžių Dominikonų vienuolynas. Rusų valdžia išvežė Latvijon-rė 1848 metais. Vienuolius išvežė Aglonon. Žemaičių Kalvarijoje buvo įkurta parapija ir prie jos palikta bažnyčia, 19 kalnų koplyčių, vienuolyno visi pastatai ir 30 dešimtinų žemės. Kitas vienuolyno turtas: folvarkas su ūkio trobesiais, Sruojės piėvos ir Alsėdžio vandens malūnas ant Sruojos upės atiduota rusų stačiatikių Surdegio šv. Trejybės vienuolynui. Panevėžio rajonas reikalaujančiam pabal-tės krašte pašalpos.

Esant Kalvarijoje klebonu išėjo žemės reformos įstatymas. Rusų atimta iš vienuolynų žemė ir atiduota pravoslavų vienuolynams. Jei iki 1914 metų buvo jų rankose, grįžta į bažnytinį fondą. Man rūpinantis iš rusų vienuolyno žemės pridėta Kalvarijos parapijai iki 80 ha. Likusi žemė išdalyta Kalvarijos miestelėnams po pusę ha šeimai. Alsėdžių malūnas atiduotas Kauno kurijai.

Buvo perduotas ir pusė pinigų atiduota Kalvarijos bažnyčiai Kauno vyskupo. Vyskupui išrodžiau, kad Kalvarijos parapija sukurta ant vienuolyno pamatų. Parapija nedidelė, bažnyčia didelė ir 19 kalnų koplyčių. Žmonės neprpratę duoti prie vienuolių palaikymui bažnyčios, tai ir dabar neduoda. Prie vienuolyno ne tiek buvo aukų, sakau vyskupui, ir tai turime bažnyčioje keturių vyskupų paveikslus, kaip Kalvarijos vienuolyno geradarius. Vyskupas sako gal mes nebūtum malūno taip brangiai pardavę. Perduotas malūnas buvo už 70000 litų. 55000 davė Kalvarijai. Buvo apklotas skarda bažnyčios stogas ir bokštai, ir remontai reikalingi koplyčios padaryta. Be to vokiečių buvo išvežti du varpai didysai ir mažasis, paliktas vidurinis. Žmonės labai gailėjos didžiojo varpo, būk labai gražiai skambėjęs.

Man esant Kalvarijoje Kauno vyskupas pakėlė dekanu. Kada Plungės klebonas atsisakė iš Plungės, tai man buvo pasiūlyta Plungė ir be labai svarbių priežasčių neatsisakyti. Atsisakiau įrodydamas ką turiu dar Kalvarijoje padaryti. Atsisakymą priėmė. Buvo nuliedinti Liepojų vielų fabrike didysai ir mažesai varpai. Mažąjį išsteigė vienas žmogus ir prašė, kad būtų pakrikštytas Kazimiero vardu, tai ir padaryta. Didysai svėrė 25 centnerius.

1926 metais buvo įkurta Lietuvos rubežiuose bažnytinė provincija. Įkurta Arkivyskupija su keturionis vyskupijomis. Telšių vyskupu buvo paskirtas Justinas Staugaitis. Jis į Telšius atvažiavo birželio mėn. 17d. Po ingresso paprašiau kad per Kalvarijos atleidus atvažiuotų pašvęsti varpą. Atvažiavo šeštadienį. Sutiktas buvo iškilmingai. Bažnyčioje paskaičiau apie Kalvarijos atleidus ir žemaičius katalikus raportą, nuo altoriaus V. pasakė pamosklą. Atėjęs klebonijon pasišaukė savo kamarin ir pasiūlė man Plungę. Aš jam pasakiau, kad man siūlė ir vyskupas Karevičius atsisakiau, taip

pat ir dabar. Supratau, kad nori atiduoti Kalvarijų vienuoliams. Pradėjo tuojuo važiuoti Kalvarijai: kapucinais, jėzuitais ir kt. Žemaičių trininkai ir šv. Vincento a Paulio skyrius. Per laikraščių katalikiškų daugiausiai buvo 2/3. Veiką ir pirmiečiai. Telšių vyskupas mane pakėlė į garbės kanauninkus. Kalvarijų atidavė vienuoliams Marijonams. Mane paskyrė Plungės klebonu. Nelauktai atvažiavo vienuoliai prof. Bučys ir Dvaranauskas, pirmiau gyveno Dargės ir Doobings. Kalvariškiai mane išlydėjo iki Plungės gatvės iškilmingai. Palydėjo prof. Bučys ir Dvaranauskas. Mergaitė jauna pasakė eilėraštį apie mano darbą. Prof. Bučys net apsišarojęs klausė. Aš pasakiau, kad netoli aš išvažiuoju pasimatysim. Gaunat vienuolius, kurie Mariją garbins uoliau ir jumis rūpinsis. Kalvarijoj N. Metuos yra atlaidai. Sugrižus bažnyčion prof. Bučys prieš mišparus pasakė pamokslą, kad nematė taip gražiai išleidžiant kleboną ir pasižadėjo, kad ir vienuoliai pasistengs jais rūpintis taip pat.

Plungės klebonu sugrižau antrą kartą 1 sausio 1928 metais ir išbuvau iki 30 liepos 1945 m. l. sausio 1928 m. pamokslą sakydamas priminiau, kad prieš devynius metus iš tos pačios savyklos su jumis plungiškiai aš atsisveikinsiu išvažiuodamas į Stalgėnus. Laiko rodosi nedaug, bet kai dabar žiūriu į jus, kuriuos palikau vaikais, jau suaugę jaunikaičiai ir mergaitės, kuriuos palikau jaonais, jau stovite usuotais vyrais, kuriuos palikau pačiame stiprumė, jau pražilę, praplikę, veiduose darosi raukšlės, kuriuos palikau senstandiais, mažai jų bematau. Gal vieni užmigo emžinai, kiti seneliai liko namuose. Neužaugo ir nepasėdo paneliai liko sbatona bažnyčis. Tebestovi toki pat,

kokia palikau prieš-devynius metus. Jos tai
 pajudinti vyskupas mane šia vėl atkėlė. Jūs
 manęs norėjote ir laukėte parvažiuojant.
 Vienas aš to pastato pajudinti negalėsiu.
 Reikės dirbti kartu man su jumis. Parapija
 iškalėduota, kasoj 3113 litų 19 centų. Aukokite
 kas kiek galite. Iš sakyklos sekmedieniais pa-
 skaitysim kiek kas davė, ir aš su jumis pasi-
 melsiu už aukuotojus. Iki gegužės mėnesio bu-
 vo suaukuota virš 25000 litų. Pasitarta su ko-
 mitetu galima pradėti darbas. Pasamdytas in-
 žinierius priežiūrai ir susitarta su rangovu.
 Prieš mane buvę klebonai kan. Senkus pagamino
 plytų virš 300000 štukų, kun. Jodviršis parūpi-
 no karčių raštavonėms ir išpiovė lentų. Stato-
 mos bažnyčios darbas buvo sustotas 1913 metų
 rudenyje, o pradėtas 1928 m. birželio mėnesy.
 Buvo pirmiau išmūryta pirmo aukšto sienos
 iki langų, altoriaus gale truputį aukščiau. Šien-
 dieną išlaidų knygos neturiu. Pajamų turiu.
 Eis sąrašas kiek kuriais metais buvo išleista
 pinigų ir kiek skolos yra tiems metams

1928 m.

Skolos liko 1929 m. išleista per sezoną ~~487~~

48,5821.27. Skolos kxliko 2946lt. 83 c.

1929 išleista per sezoną 75.7591.95c.

Skolos liko 1930 m. 29,227 lit. 83c.

1930 m. išleista per sezoną 57,173 lit. 15c

Skolos liko 1931 m. 32,441 lit. 83c.

1931 m. išleista per sezoną 111554,43c.

Skolos liko 1932 m. 19145 lit.

1932 m. 19145 lit.

1932 m. išleista per sezoną 89092,56c.

Skolos liko 1933 m. 97153 lt. 61 c.

1933 m. išleista per darbo sezoną 96971 lt

84c.

1933 metais 20 rugsėjo bažnyčia vyskupo

Staugaičio pakonsekruta.

Išleista iki konsekracijos dienos 538534 Lt.
 Liko nepadirbto darbo oro pusėj dienai 126702 lit
 šventorius mūro siena. Vyskupui neaptvertas
 liktas iki stogo tiktai pamūrytas didysai
 bokštas ant kryžavonės bažnyčios. Viduje neuž-
 baigtas didysai altorius ir keturi altoriai
 neužsakyti dar. Visoj bažnyčioj nėra suolų.
 Skolos bus visiems gražintos. Vekselių nėra
 niekam išduota. Pasitikėta statomos bažnyčios
 komitetui ir kartu klebonui kan. Povilui Pu-
 kiai. Skoloms mokėti ir darbams toliau baigti
 rinkliavos eis toliau. Parapijos plytinė eksp-
 loatuojama pilnumoje. Eina darbas toliau. Sko-
 los liko 1934 m. 126702 litai.

1934 m. išleista 101312 lit. 28c. Skolos
 liko 1935 m. 84243 lit.

1935 m. išleista 53758 lit. 86c. Skolos
 liko 1936 m. 58964 lit.

1936 m. išleista 55623 lit. 40 c. Skolos liko
 1937 m. 35376 lit.

1937 m. išleista 100562 lit. 49 c. Skolos
 liko 1938 m. 14950 lit.

1938 m. išleista 92840 lit. 55c.

Aptvertas plytų mūro apie bažnyčia švento-
 rius ir visi padaryti šventoriuje vartai ge-
 ležiniai užraktais. Pradėta statyti mūrinė
 parapijos salė 36 metrų ilgio ir 24 m. pločio.
 Dviejų aukštų. Pašvęsta vyskupo 1940 m. 7 sau-
 sio. Su suolais kainavo virš 100000 litų.

Skolos liko 1939 m. 2300 litų.

1939 m. išleista 74260 lit. 53 c.

Skolos liko 1940 m. 1921 lit. 80 c.

1940 m. išleista 31667 lit. 27c. Skolos

1941 metams nebeliko. Visiems stiduota litais.
 Nuo 1928 iki 1940 m. imtinai surinkta brutto
 pinigais viso 873092 lit. 68 c. Skolos padaryta
 pas įvairius asmenis 137601 lit. 71 c. Viso pas
 Jemų buvo surinkta 1010694 lit. 39 c. Statomos

bažnyčios komiteto raštinės atskiros ir žmogaus nebuvo.

Nei vienas litas nebuvo paimtas neišdavus numeruoto kvito. Per visus metus nuo 1928 iki 1940 m. kvitų išduota 21766 numeriai. Vieni pinigai surinkti ar paskolinti mano vieno buvo pakvituojami. Sulyg numeruotais kvitais įrašoma į pajamų knygą. Darbas ėjo įvairiose šakose. Mano vieno buvo apmokėta išlaidos ir paimta pakvitavimai. Išlaidų visi kvitai mano ranka surašyti į išlaidų knygą. 1934 m. nugriauta medinė bažnyčia, išstovėjusi 136 metus. Bažnyčios rąstai 8 colių storumo visi sveiki. Statant bažnyčią komitetas pirkė iš piliečių 6 colių storumo bėgamą metrą po 2 litus. Sąorganizuotas mergaičių ir moterų būrelis pasistatyti bendrus namus. Susirašė 26 ypatos. Įneša po 1000 litų ir gauna iki mirties gatają kambarį, sandėliuką malkoms, aukštai sandėliuką skalbiniams pasidėti ir sklepe vietą bulvėms ir daržovėms susipilti. Namai statoma ant bažnyčios žemės. Išmirus visiems namai lieka parapijos vargšams. Namai statomi dviejų aukštų iš 27 kambarių. Senosios bažnyčios medžiaga visa nupirkta, sumokėta 6455 lit. Statant namus kelios ypatos atsiėmė savo įnašą. Pastačius pasirodė mano įdėta savo pinigų 6000 litų. Pasidalijus kambarius man liko šeši kambariai. Atidaviau juos naudotis širdietėms. Namai pradėta statyti 1934 m. baigta 1935 m. Išgyventa iki 1945 m. Dabar yra juose klinika ir ligoninė.

Plungės miesto didelė dalis sudegė 1930 m. Padegėliams šelpti komitete buvau ir aš. Šv. Vincento ir Paulio draugijos sudegė trobelė su 4 ypatoms gyventojų. Iš karto komitetas buvo bendras, paskiau lietuviai atsiskyrė nuo žydų. Men prašant, kad mums trūksta vargšams kambarių. Komitetas davė pašalpos, pastačius butelį iš šešių kambarių, kuriame tilpo 14 senelių.

Pra
jei ne
Dievas
vėnų k
vienas
nūrinė
savo v
Borise
raštas
Alsėd
prane
Jūsų
"Prel
klebo
tytą
1943-
1943-
Kanc
bažny
yra. I
sčių
tarp
II-1

Prasidėjus karui 1941 m. padariau apžadus
jei nesudegs Plungės bažnyčia ir miestas
Dievas apsaugos, tai pedėsiu komitetui Pakutu-
vėnų kaime pastatyti bažnyčią. Plungėje nei-
vienas žuvis neiššautas. Bažnyčia pastatyta
mūrinė 22 metrų ilgio ir 12 pločio. Sudėjau
savo visus pinigus. Bažnyčia 1943 m. vyskupas
Borisevičius rugsėjo mėnesį pakonsekravo. Jo
raštas, kurį gavau sugrižęs.: Jo K. Prel. Pukiui
Alsėdžių Dekanui. Telšių Vyskupijos Kurijs
praneša Tamstai, kad J. E. Vyskupas perskaitęs
Jūsų raportą Kurijoje prašė tokią padėką:
"Prel. P. Pukiui, Alsėdžių Dekanui ir Plungės
klebonui, reiškiamą nuoširdi padėką už pasta-
tytą Pakutuvėnuose mūro bažnyčią. Telšiai
1943-XII-2. Vyskupas Borisevičius". Telšiai
1943-XII-20. N. 3003. Antspauda. Br. Barauskas
Kancleris. Visose trijose mano pastatytose
bažnyčiose visą laiką buvo kunigas ir dabar
yra. Nuo 1945 metų nieko nebestatau. Nors,
sėdiu Dievui, sveikata laikosi. Telšių vyskupij
tarpininkaujant popiežius Pijus XII 1940-
II-19 paskyrė mane savo Rūmų Prelatu.

KETVIRTOJI DALIS

I

Mano trumpa biografija (Pasiūsta Valančiui)

Gimiau 3/17 gruodžio 1882 metais Gyvakarų kaime Kupiškio valsčiuje Ukmergės apskrityje. Tėvai: Kazimieras Pukys ir Domicelė Kukenytė. Ūkininkai, žemės turėjo 25 ha. Kaimas buvo didelis 33 valakai, 43 gyventojai. Ūkis buvo tri-laukis rėžiais. Tėvas norėjo leisti mane mokytis, net gimnazijon. Lietuviškai skaityti išmokau kaime pas daraktorį, kurs buvo sandomas slaptai po Kalėdų iki Velykų. Pradžios mokyklą Kupiškyje pradėjau lankyti 1893 m. Tais metais aš pradžios mokyklą baigiau 1896 m. rugsėjo mėnesyje balandžio mė esį ant kvatėros išmokau lietuviškai ir rusiškai. Norą turėjau mokytis ir būti kunigu iš mažens. Tėvas mirė karš-šiais 1895 metais bal. 23 d. Vaikų likome du: aš ir sesuo už mane jaunesnė penkiais metais. Motina antrą vyrą vedė neturtingą. Gimnazijos buvo toli. Arčiausi realinė mokyklą buvo Panevėžyje. 50 kilometrų. Mokintis toliau manęs nebeleido. Patėvis pristatė prie ūkio darbų. Ūkyje dirbau visus darbus rankomis, mašinų tada nebuvo. Gyvakarų kaime vienas tik tai buvau baigęs pradžios mokyklą. Rusiškai rašyti mokėjo viso šeši vyrai. Aš mokėjau dar ir lietuviškai, taigi buvau mokyčiausias. Mane visur pradėjo reikalauti, tai laiškų parašyti Amerikon ar kitur ir prie kitokių pasirašymų. Su knyga aš neatsiskyrčiau. Kasmet pirkdavau rusišką kalendorių. Lietuviškų knygų nebuvo. Mane kas kas tai supažindino su slapta Kupiškyje veikiančiu rateliu. Šitame ratelyje buvo skaitomos

lietuviškos knygos gaunamos iš Prūsų. Skaity-
 mas buvo organizuotas. Žinojome tikrai trys,
 duodi perskaitęs. Į susirinkimą atvykavo
 gaminazistas ar studentai kupiškėnai iš kitur.
 To ratelio buvo daromi susirinkimai slapsti
 pas žydus ar miške. Tankiausiai sumos metu.
 Aš klausiau, kodėl tuo metu daroma, atsakė, kad
 tuo metu dar policija neseka. Po pamaldų pra-
 deda sekti, gali sugauti. Taip daroma buvo iki
 1905 metų. Mano patėvis mirė 1903 m. 8 gruodžio
 rauplėmis, neskiepytas buvo. Likau prie motinos
 ūkininkauti. Ūkininkavau trejus metus pasisan-
 dėš pusvaikį. Skaitydavau rusišką kalendorių.
 Radau apgarsinimą apie homeopatijos vaistus
 ir gydymą. Jausdamas savyje pašaukimą į kunig-
 us pamaniau jei susipažinsiu su homeopatija
 turėsiu knygų ir vaistus bus užsiėmimas šven-
 tomis dienomis, gal nebus kada begalvoti apie
 kunigybę. Susirašiau su Homeopatijos vaisti-
 ne Petrapilyje. Doktoras Solovjovas parašė
 laišką, kad homeopatijos vaistais gydyti be
 užmokėsčio iš meilės sergantiems, ištašymais
 niekam nedraudžiama. Galiu gydyti save, savo
 šeimą ir ką pasigailiu. Išsirašiau knygas ir
 vaistinėle vaistų, tai buvo 1901 metais. 1902
 metais 4.1 nuvykau Petrapilin ir pasimokiau
 vaistinėj kaip sutaisyti vaistai iš pirmo iš-
 vedimo į tolesnius. Pradėjau gydyti, 1903 me-
 tais mirė mano patėvis rauplėmis, buvo neskie-
 pytas man reikėjo stoti kariuomenėn. 1904 m.
 Buvau paliuosuotas. Jei patiejis būtų gyvas
 buvęs, būčiau kariuomenėn pakliuęs. Vienas
 piktos valios žmogus suskundė mane policijai,
 kad aš nunuodijęs savo patėvį. Buvau pakvies-
 tas Kupiškini pas pristavą su vaistais. Paro-
 džiau d-ro Solovjovo laišką ir nario bilietą,
 kad esu Petrapilio homeopatijos labdaringas

draugijos narys. Vaistus peržiūrėjo Kupiškio veistinės vedėjas. Nerado smarkiai veikiančių vaistų ir mane paleido). 1904 m. caras leido lietuviams spaudą. Pradėjo eiti lietuviški laikraščiai. Išsirašėme kaime visus laikraščius: Viltį, Lietuvos ūkininką ir Vienybę. Skaitytoms buvo susirinkusiems mano gyvenamoj triboj ir aiškinama. Susirinkdavo daug kaimo vyrų klau- sytojų. Kadangi buvo karas su Japonija žmonės įdomavos. 1905 metais buvo šaukiamas Vilniuje Lietuvos seimas. Seime ir aš dalyvavau savo lėšomis stvažiavęs. Parvežiau atsišaukinus Vilniaus seime ir išdalijau Kupiškio valsčiu- je. Kupiškio lietuviškų knygų ratelio skeity- tojai tapo judėjimo prieš valdžią aktyviais veikėjais ir aš prie jų dirbau. Areštuotas ne- buvau. Įtartas buvau, kad cicilikauju. Kupiškyje liaudies mokyklą buvo uždaryta ir Monopolis, viršaitis buvo atleistas ir raštininkas rusas. Vietos milicija pati pasišalino. 1906 metais Vienybėje radau Jurgio Baltrušaičio straipsnį apie Seleziečių suaugusiems mokyklas Italijoje Jon į pirmą klasę priima iki 30 metų jaunuo- lius. Baigę gimnaziją gali tapti kunigais mis- jonieriais ir kitais. Parašiau jiems, atsakė, kad gali atvažiuoti. Pasisakiau motinai jinai užrubežin neleido važiuoti. Sutiko duoti pini- gus rusijoje mokytis. Liepojuj turėjau pažista- mą privačiai mokinį. Pasamdęs savo vieton ūk- vedį išvažiavau Liepojon. 1906 m gruodžio mė- nesį 7 dieną. Gyvekarų kaime buvo man artimas bežemis meistras, aš jam duodavau lietuviškų knygų paskaityti. Jis buvo kaime trobelę par- davęs ir gyveno Kupiškio mieste. Prieš išvažiuo- jant pasitiksui jį Kupiškyje pasisekiau kad iš- važiuoja Liepojun mokintis. Prašiau, jei motina prašys, kad atvažiuotų sutaisyti ūkio padargus ir kitką. nežinojau kaip man vyks ir bijojau, kad ūkis ir trobėsiai nenusidėvėtų. Žmonės apie tai sužinėjo nustebo, kad suaugęs, vienturtis,

4

spleidžia 25 ha ūkį išvažiuoja mokinčius. Visai plepėjo jai aš būsiu kunigu jis bus žydų rabinu, kiti stiduos savonkepures pri- dergti ir t. t. Pasisamdžiau savonkepures pri- gimnazistą mokinausi privačiai septintos klasės gegužės mėnesio 1907 m. paėmiau 40 pamokų. Parvažiavęs Gyvakaruos per vasarą dirbau ūkio darbus. Rudenį 1907 m "Saulės" švietimo draugija atidarė suaugusiems abiejų švietimo menims valdiškus kursus. Mokytojams, aptiekos mokiniams ir kitiems. Lapkričio mėnesio pradžio- je buvo paskirti kvotimai. Išlaikiau kvotimus į trečią kursą. Buvo paskutinis. Mokslą pradė- jom 15 lapkričio. Kovo mėnesio 11 dieną 1908 m. Petrograde prie apygardos "Saulės" draugijos trečio kurso mokiniai pradėjome laikyti kvotimus. Daugumės išlaikėme. Aš gavau aptiekos mokinio teisę. Tais pačiais metais aš išlaikiau kvotimus į Kunigų Seminariją Kaune. Seminarijoje mokslas sekėsi. Iš kurso į kursą ėgiau su pa- gyrimais. Kunigu išvestas 26 gegužės 1913 me- tais. Vyskupo paskirtas vikaru į Plungę. Po šešių mėnesių buvau perkeltas Kaunan prie Karmelitų bažnyčios vikaru. Iš čia po 3 mėnesių vėl buvau atgal 1914 metais atkeltas Plungės vikaru. 1914 m. liepos 26 d. prasidėjo karas. 1915 metais 17 balandžio vokiečiai užėmė Plungę. Klebonas kun. Juozas Giniat užėinant vokiečiams išvažiavo pas seserį Homelin. Vys- kupijos valdytojas kun. Stakauskas 1915 m) 10 lapkričio paskyrė mane eiti laikinai Plungės klebono pareigas iki pargrįš klebonas J. Gi- niatas. Tose pareigose išbuvau iki 17 lapkri- čio 1918 metų. Vokiečiai užėmę Plungę padarė rajoną. Po trijų mėnesių rajonas Plungėje buvo panaikintas. Plungės miestas su dalimi kaimų priskirti prie Telšių rajono. Kiti Plungės parapijos kaimai priskirti prie trijų rajonų: Vežaičių, Sedos, Kretingos. Svetimi rajonai

priėjo beveik prie Plungės miesto ribų. Pavyzdžiui prie tekstilės fabriko Sedos raj. Truikų kaim. Kretingos raj. Uždrausti mieste, turgai, iš svetimų rajonų žmonėms nevalia buvo į Plungę net į bažnyčią eiti. Vėliau buvo išduotos bažnytinės kortelės - žalios spalvos. Su tokiais kortelėmis tikrai į bažnyčią galėjo eiti. Viežaičių ir Sedos rajonų žandarai mažai trukdė savo žmonėms eiti į Plungę. Xi Biaurus buvo Aleksandravos, Kretingos rajono žandarai. Jie turgaus dieną ar sekmadienyje sustos ties tekstilės fabriku ir krato važiujančius ar pėsčius einančius į Plungę ir viską atima. Po pietų atveža Plungėn iš žydai nuperka iš jų. Kadangi Plungė buvo apsupta svetimų rajonų, tai į Telšius buvo likęs vienas tik kelias išvažiuoti. Plungės gyventojams pasijūto trūkumą maisto produktų. Ypatingai padėtis pablogėjo Plungės miesto gyventojams krikščionims, kada buvo išduotos vokiečių maisto kortelės duonai ir miltams. Krikščionis Plungėje turėjo vieną labdaringos draugijos parapijos namuose arbatinę ir kepyklą. Žydai mieste turėjo keletą kepyklų ir arbatinių. Vokiečiai miltus ir duoną padalijo visoms kepykloms lygioms. Krikščionių kepykla gavo 70 centnerių miltų į mėnesį. Kaip krikščionių kepyklą miltus ir duoną išpardavę tojaus ir pas žydus krikščionims duonos ir miltų nebeliko. Žydai liepė eiti į krikščionių kepyklą lietuvius. Gale mėnesio kortelės liko pas žmones neišpirktos. Žydai paleido gandą, kad jei norite gauti miltus sekančiam mėnesiui, tai atiduokite korteles jiems. Antram mėnesiui tas pats. Pasikeitė Plungės mieste burmistras. Atvažiavo Hauptmannas - vokiečių gyvenęs Anglijoje. Su antru kunigu, kurs mokėjo vokiškai, nuėjome pas burmistrą. Išaiškinom pagrindinei padėti, kad lietuvių miltus gauna žydai, kaip tikrai

mūsų
dus l
žydus
Bur
kad k
žydų
korte
rabi
buvo
lig
gaid
visi
milt
ir v
Arkl
maža
liko
kare
dama
visą
rė b
mies
40 s
pija
gos
R
žanč
atim
ziru
jie
skur
kyt
pin
Jų l
kai
jau
kun
koj
kuš

mūsų kepykloj miltų nebėra toj saus ir pas žydus lietuviams nebėra. privačiai pirkti pas žydus visada galima gauti.

Burmistras gerai suprato padėtį ir pasakė, kad klebonas turi surašyti krikščionis, o žydų rabinas surašys žydus. Surašyti visi gaus korteles. Krikščionis pas kleboną. Žydai pas rabiną. Maisto kiekis parai vienam žmogui buvo miltų 130 gramų ar duonos 150 gramų. Su lig to sąrašo krikščionių kepykla į mėnesį gaudavo miltų virš 700 cent. Tokioj tvarkoj visi žmonės gaudavo pirkti ką norėjo, duoną ar miltus. Miltus iš malūno vežė mano arkliai ir vaikiš. Vaikiui už darbą atlygino arbatinė. Arkliai ir vežimas veltui. Pelnas nors buvo mažas, bet visgi šis tas labdaringai draugijai liko. Moterims su vaikais, kurių vyrai buvo kare ar Amerikoj ir gyveno dorai, buvo išduodama už korteles duona ar miltai veltui per visą karą. Plungėje labdaringa draugija atidarė bendruomenei virtuvę. Išduodavo 100 žmonių mieste pietums užpė veltui. Išlaikė pilnai 40 senelių. Prie šito visko prisidėjo ir parapija. Kuo kas galėjo. Šitaip gyventa iki pabaigos 1918 metų.

Kaip anksčiau minėjau Aleksandravo bezirko žandarai ne tiktai ties tekstilės fabriku atiminėjo iš žmonių produktus, bet visame bezirke žmones kankino. Aleksandrave savo bute jie taip plakdavo piliečius, kad kaip žmonės skundėsi kambario sienos buvo kraujais nuteškytos. Kas suskurdavo, kad žmonės turi auksinių pinigų atimdavo ir Plungės žydai parduodavo. Jų bezirke buvo Plungės parapijos keliolika kaimų. Man atėidami žmonės skusdavosi. Aš nuėjau pas Hauptmaną Plungės burmistrą su antru kunigu. Jam žandarų elgesį su žmonėmis išpasakojau. Jis nustėbo ir paprašė duoti liudiniukus. Kaip reikėjo gauti liudiniukai niekas

néjo. Jie sako jei žandarus iš Aleksandravos išvežtu, o jei jie liks mums negyvenimas. Žinojau, kad su žanderais važinėja po kaimus gerai mokas vokiškai malūninkas Aleksandravos malūno J. Šleinius. Pasikviečiau jį į Plungę pas save. Jam papasakoju žmonių skundas. Paprašiau ar negalėtų jis burmistruui apie tai papasakoti ir dar ką daugiau žino. Jis sutiko. Nuėjome pas burmistrą Hauptmaną į Plungės pabulcius. J. Šleinius pasirodė burmistruui savo dokumentus. Beesą slaptos policijos agentas. Jis išpasakojo visas žandarų šunybes. Kaip aukštinus pinigų iš žmonių atime, o valdžiai neatiduoda, kaip žmones muša, perodė malinui kortelę, kad leidžia daugiau malti ir t.t. Hauptmanas pasikvietė teisėją. Šleinius ir jam viską išpasakojo. Teisėjas ant išduotos kortelės malinui ką tai pasižymėjo. Gal Šleinius kam iš piliečių yra pasisakęs apie buvimą pas burmistrą. Žandarai jautė, kad Plungėje jos skundžia. Teisėjaus pakviesti pribūti Plungėn. Išjodami savo šeiminkai pasakė, kad paruoštų pietus dėl penkių asmenų. Vakare persivešią Plungės burmistrą ir kleboną. Plungės žydė pasakėjo kam tai, pas kurią Aleksandravo žandaras apsistodavo atvažiuo, kad piktasis žandaras Liubrikas- taip jį žmonės vadino. Jis ejęs į kleboniją manęs nušauti, bet manęs neradė. Aš tuo laiku buvau prie ligonio išvažiuo. Pačien man ta žydė nesakė apie tai, žanderus Plungėje teisėjas nuteisė po du metus ir tojaus areštavo. Šeiminkė sulaukė vakare iš kretingos naujus žanderus, kurie pasakė, kad tie nuteisti ir Plungėje areštuoti. Po šito kad prsdėjo eiti žmonės su skundais ant tų žandarų. Keletas vyrų atėjo padėkoti man. Aš juos prašiau padėkoti J. Šleiniui malūninkui. Esant man Plungėje laikiau klebonu vokiečių okupacijos metais 1918 buvo pastatyta

Stal
 buvo
 pas
 Jar
 kien
 pako
 Užė
 tuvs
 nau
 sim
 raš
 tro
 bež
 jos
 pas
 lin
 vis
 tet
 dėl
 sta
 čia
 žmo
 Ka
 ta
 ir
 Ba
 pl
 Su
 že
 ga
 3
 ti
 Re
 al
 ko
 č
 m
 L
 4

Stalgėnų bažnyčia. Tarp Plungės ir Rietavo
 buvo 21 kilometras. Čia bažnyčią norėjo
 pastatyti ant senkapių Plungės klebonas kun.
 Jarulaitis. Plungės kunigaikštienė M. Oginskienė
 užginė statyti toje vietoje bažnyčią.
 Užėjo pirmasis karas. Okupavo vokiečiai Lietuvą.
 Sumažėjo pas ūkininkus arkliai. Kilo iš
 naujo reikalas bažnyčios Stalgėlės kaime. Klausimą
 kėlė Petras Stonys. Jis iš savo ūkio užrašė
 vyskupijos kruijai 15 ha žemės su visais
 trobesiais. Su tikslu, kad čia būtų pastatyta
 bažnyčia. Pradėta rūpintis leidimo iš okupacijos
 valdžios. Leidimas buvo iš Vilniaus gautas
 pastatyti koplyčią. Tartasi su vietos ir apylinkių
 kaimų piliečiais. Pasirodė noras yra
 visų turėti bažnyčią. Išrinktos statybos komitetas.
 Važiavota Kaunan kurijon su dokumentais. dėl
 patvirtinimo statybos komiteto ir leidimo
 statyti bažnyčią. Medžio medžiagą davė vokiečiai
 iš kun. Oginskienės miško Stalgoje veltui.
 Žmonės nutarė dūsti darbą ir nuvežti medžiagą.
 Kadangi 1917-1918 m. buvo sunkūs su maistu.
 tai komitetas įkurė virtuvę. Visi darbininkai
 ir meistras buvo statybos komiteto maitinami.
 Bažnyčios dydis buvo 24 metrai ilgio ir 12 m
 pločio. Bažnyčia nutarta statyti ant dovanotos
 Stonio žemės. Pamatų pašventimas buvo 29 birželio
 1918 m. ta vietą pavadinta vietoj Stalgėlės-
 Stalgėnai-vyskupo Karevičiaus pašvęsta
 3 gegulio 1918 m. vizitos metu. Per karą pla-
 tinta spauda. Labiausiai išplatinta Tilžės Ke-
 keivis 500 egz. kiekvieno numerio. Įsteigtas
 atidarytas Lietuviškas knygynas. Įsteigtas
 kooperatyvas. Įkurta jaunimo draugija lapkri-
 čio mėn. pavadinta Varpas. Okupacijos metu buvo
 du kunigai. Darbo bažnytinio buvo daug.
 Lietuviška mokykla jau 1915 metais veikė ru-
 vaitė su jaunimu.

veikta su jaunimu -

4) anazistais, kurie okupacijos metu nesimokė. Kerui baigientis buvau perkeltas į Satlgėnus. Klebonu. 1918 m. lapkričio 23 d. užėmiau Stalgėnus. 1919 m. buvo įkurtos lietuviškos pradžios mokyklos. Pavasarį baigta viduje bažnyčia ir didysai altorius Darbėnos pašarytas ir šv. Petro ir Povilo atlaidmas pastatytas. Tais metais pastatyta nauja klebonija ir tvartai. Gyventi klebonijoje pradėjau lapkričio mėnesyje 1919 metais. 1920 metais pastačiau naujus tvartus. Tais metais buvo Steigiamojo seimo rinkimai. Buvau išrinktas į valsčiaus savivaldybės narius. Važiavau iš Plungės atstovu į Telsių apskrities valdybos seimelį. 1921 metais įkurta Stalgėnos parapija iš Plungės, Rietavo ir Kulių parapijų. Rudenyje tais metais Kauno vyskupas pasiūlė man žem. Kalvariją ir prašė be svarbių kanoniškų priešasčių neatsisakyti. Išvažiudamas į Ž. Kalvariją palikau Stalgėnų bažnyčios komitetui 32000 osto markių.

Žemaičių Kalvariją turėjau užimti nuo pirmos dienos sausio 1922 m. Klebonu buvo kalvariškis kun. Piotrauskas. Jis išbuvo 21 metus. Turėjo nusipirkęs ūkį Barstyčių parapijoje ir pasistatęs koplyčią. Smarkiai paleido Kalvarijos bažnyčią. Radau visus altorius su žvakų geliukais. Advente prieš Panelės šv. Stebuklingą paveikslą per rarus buvo lajinė žvakė. Zakristijonas prilipdydavo galiuką vaškinės žvakės. Nuvykau Kaunan ir nupirkau žvakes ant visų altorių. Zakrastijonas naujoms žvakėms visus altorius apstatė. Taip žmonėms patiko ir buvo man dėkingi. Labiau, kaip būčia naują bažnyčią pastatęs. Ž. Kalvarijos parapija skaitėsi tarpe geresnių parapijų. Radau politines draugijas dešiniųjų ir keiriųjų. Ir katalikiškas organizacijas ir brolijas. Veikė gerai ūkininkų sąjunga, turėjo nusipirkę nanus, grūdų valomąjį punktą, rankinę pieninę ir smul-

kaus
džiau
litu.
rinki
zinau
da ap
ją. Pa
buvo
valdi
lius
vari.
likt
visi
vien
ūki
vand
rusų
lynu
balt

mos
nė i
iki
tinį
žemė
Liku
po p
Kaun
etid
Vysk
suku
delė
žmon
kymu
nuol
tai
lus,
Vysk
bran

kaus kredito draugija. Sm. kr. draugiją są ve-
dėliau ir išvežiuodamas palikau pliusą 17000
rinktais pinigais otais atlaisdus su-
zimsus ir keturių kalnų koplyčių bokšto
da apdengiau. Radau mašinavojant sudegusią skar-
ją. Pavсарі naują pastačiau. Žem. Kalvarijoje
buvo nuo smžių Dominikonų vienuolynas. Rusų
valdžia vienuolyną uždarė 1848 metais. Vienuo-
lyse išvežė Latvijon-Anglonon. Žemaičių Kal-
varijoje buvo įkurta parapija ir prie jos pa-
likta bažnyčia. 19 kalnų koplyčių, vienuolyno
visi pastatai ir 30 dešimtinių žemės. Kitas
vienuolyno turtas folvarkas apie 150 ha. su
ūkio trobesiais. Sruojos pievos ir Alsėdžio
rusų stačiatikių Surdegio šv. Trejybės vienuo-
lynui, Panevėžio rajonas, reikaleujančiam Pa-
baltės krašte pašalpos.

Esant Kalvarijoje klebonu išėjo žemės refor-
mos įstatymas. Rusų atimta iš vienuolynų žė-
mė ir atiduota pravoslavų vienuolynams. Jai
iki 1914 metų buvo jų rankose, grįžta į bažny-
tinį fondą. Man rūpinantis iš rusų vienuolyno
žemės pridėta Kalvarijos parapijai iki 80 ha.
Likusi žemė išdalyta Kalvarijos miestelėnams
po pusę ha šeimai. Alsėdžių malūnas atiduotas
Kauno Kurijai. Buvo parduotas ir pusė pinigų
atiduota Kalvarijos bažnyčiai Kauno vyskupo.
Vyskupui įrodžiau, kad Kalvarijos parapija
sukurta ant vienuolyno pamatų. Parapija nedi-
gelė, bažnyčia didelė ir 19 kalnų koplyčių.
Žmonės nepriratę duoti prie vienuolių psai-
kymui bažnyčios, tai ir dabar neduoda. Prie vie-
nuolyno ne tiek buvo aukų, sakeu vyskupui, ir
tai turime bažnyčioje keturių vyskupų poveiks-
lus, kaipo Kalvarijos vienuolyno geradarus.
Vyskupas sako gal mes nebūtum malūno taip
brangiai pardavę. Parduotas malūnas buvo už

Didieji Žemaičių Kalvarijos allaidai

70000 litų, 35000 davė Kalvarijai. Buvo apklotas skarda bažnyčios stogas ir bokštai ir remontai reikalingi bažnyčios padaryta. Be to vokiečių buvo išvežti du varpai didysai ir mažasis, paliktas vidurinis. Žmonės labai gailėjos didžiojo varpo, būk labai gražiai skambėjęs. Man esant Kalvarijoje Kauno vyskupas paskyrė mane dekanu. Kada Plungės klebonas atsisakė iš Plungės, tai man buvo pasiūlyta Plungė ir be labai svarbių priežasčių neatsisakyti. Atsisakiau įrodydamas ką dar turiu Kalvarijoje padaryti. Atsisakymą priėmė. Buvo nuliūdinti Liepojų vielų fabrike didysai ir mažasai varpai. Mažąjį įsteigė vienas žmogus ir prašė kad būtų pakrikštytas Kazimiero vardu, tai ir padaryta. Didysai svėrė 25 cnt.

1926 metais buvo įkurta Lietuvos rubežiose bažnytinė provincija. Įkurta Arkivyskupija su keturiomis vyskupijomis. Telšių vyskupu buvo paskirtas Justinas Staugaitis. Jis į Telšius atvažiavo birželio mėn. 17d. Po ingresso paprašiau kad per Kalvarijos atlaidus atvažiuotų pašvęsti varpų. Atvažiavo šeštadienį. Sutiktas buvo iškilmingai. Bažnyčioj paskaičiau apie Kalvarijos atlaidus ir žemaičius katalikus, raportą nuo altoriaus t. pasakė pamokslą. Atėjęs klebonijon pasišaukė savo kambarin ir pasiūlė man Plungę. Čia jam atsakiau, kad man siūlė ir vyskupas Karevičius atsisekiau, taip pat ir dabar. Supratau, kad nori atiduoti Kalvariją vienuoliams. Pradėjo tojaus važiuoti vienuoliai Kapuciniai, Jėzuitai ir i kiti. Žemaičių Kalvarijoje veikė neblogai Pavararininkai, Tretininkai ir šv. Vincento o Paulio skyrius. Per rinkimus 1926 metais katalikų balsų buvo 2/3. Laikraščių katalikiškų daugiausiai buvo. Nors veikė ir pirnelviai. Telšių vyskupas mane pakėlė į Garbės Ka-

naun
rijo
gru
tai
naus
Kalv
iški
kas.
darb
pass
Gaur
liau
atla
miš
zia
ir
pat

sa
194
pri
čio
kin
ned
pal
mer
usu
run
rau
jū
nel
lik
kok
paj
man
nas
dir
kas
gal
kie

neuninkus. Kalvariją atidavė vienuoliams Marijonams. Mane paskyrė Plungės klebonu 31 gruodžio 1921 m. Kalvariją apleidžiau. Nelaukta atvažiavo vienuoliai prof. Bučys ir Dvaranauskas, pirmiau gyveno Dargis ir Drobnys. Kalvariškiai mane išlydėjo iki Plungės gatvės iškilmingai. Palydėjo prof. Bučys ir Dvaranauskas. Mergaitė jauna pasakė eilėraštį apie mano darbą. Prof. Bučys net apsiašarojęs klausė. Aš pasakiau, kad netoli aš išvažiuoju pasinatysim. Gaunat vienuolius, kurie Mariją garbins uoliau ir jumis rūpinsis. Kalvarijoje N. Metuos yra atleidai. Sugrįžus bažnyčion prof. Bučys prieš mišparus pasakė pamokslą, kad nematė taip gražiai išleidžiant kleboną ir pasižadėjo, kad ir vienuoliai pasistengs jais rūpintis taip pat.

Plungės klebonu sugrįžau antrą kartą 1 sausio 1928 metais ir išbuvau iki 30 liepos 1945 metų. 1 sausio 1928 m. pamokslą sakydamas priminiau, kad prieš devynis metus iš tos pačios sakyklos su jumis plungiškiai aš atsisveikinsiu išvažiuodamas į Stalgėnus. Laiko rodosi nedaug, bet kai dabar žiūriu į jus, kurios palikau vaikais, jau suaugę jaunikaičiai ir mergaitės, kurios palikau jaunais, jau stovite usuotais vyrais; kurios palikau pačiame stiprume, jau pražilę, praplikę, veiduose darosi raukšlės; kurios palikau senstančiais, mažai jų benatau. Gal vieni užmigo anžinai, kiti seneliai liko namuose. Neužaugo ir nepaseno palikta statoma bažnyčia. Tebestovi toki pat, kokia palikau prieš devynius metus. Jos tui pajudinti vyskupas mane čia vėl atkėlė. Jūs manęs norėjote ir laukėte pervažiuojant. Viešnas aš to pastato pajudinti negalėsiu. Reikės dirbti kertu man su jumis. Parsipije iškalėduota kasoj 3113 litų 19 centų. Aukokite kas kiek galite. Iš sakyklos sekmadieniais paskaitysiu kiek kas davė, ir aš su jumis pasimelsiu kartu

už auktojus. Iki gegužės mėnesio buvo suaukota virš 25000 litų, pasitarta su komitetu galima pradėti darbas. Pasandytas inžinierius priežiūrai ir susitarta su rangovu. Prieš mane buvo klebonai kan. Senkus pagamino plytų virš 300000 štukų. Kun. Jodviršis parūpino karvių raštavonėms ir išplovė lentų. Statomos bažnyčios darbas buvo sustotas 1913 metų rudenyje, o pradėtas 1928 m. birželio mėnesyje. Buvo pirmiau išmūryta pirmo aukšto sienos iki langų, altorius gale truputį aukščiau. Šiandieną išlaidų knygos neturiu. Pajamų turiu. Eis sąrašas kiek kuriais metais buvo išleista pinigų ir kiek skolos yra tiems metams

1928 m.

Skolos liko 1929 m. Išleista per sezoną 48582 lit. 27c. Skolos liko 2946 lt. 83 c.

1929 m. išleista per sezoną 75759 lt. 95c.

Skolos 1930 m. liko 29227 lt. 83c.

1930 m. išleista 57173 lt. 15c.

Skolos liko 1931 m. 32441 lt. 83 c.

1931 m. išleista per sezoną 111554, 43c.

Skolos liko 1932 m. 19, 145 lt.

1932 m. išleista per sezoną 89, 092 lt. 56c.

Skolos liko 1933 m. 97153 lt. 61 c.

1933 m. išleista per darbo sezoną 96971 lt 84 c.

1933 metais 20 rugsėjo bažnyčia vyskupo Steugeičio pakonsekruta.

Išleista iki konsekrecijos dienos 538, 534 lt. 20c. Skolos liko konsekrecijos dienai 126, 702 litai. Liko nepadirbto darbo oro pusei neaptvertas šventorius mūro siena. Vyskupui sutinkant paliktas iki stogo tiktai pamūrytas didysai bokštas ant kryžavonės bažnyčios. Viduje neužbaigtas didysai altorius ir keturi altoriai neužsakyti dar. Visoj bažnyčioj nėra suolų. Skolos bus visiems gražintos. Vekselių niekam nėra išduota. Pasitikėta statomos baž-

nyšios komitetui ir kartu klebonui kan. Povilui Pukiui. Skoloms mokėti ir darbams toliau beigti rinkliavos eis toliau. Parepijos plytinė bus eksploatuojama pilnumoje. Eina darbas toliau. Skolos liko 1934 m. 126702 litai.

1934 m. išleista per sezoną 101312 lt. 28c
Skolos liko 1935 m. 84243 lt.
1935 išleista 53758,86 ct. Skolos liko
1936 m. 58964 l.

1936 m. išleista 55623 l. 40c. Skolos liko
1937 m. 35,376 lit.

1937 m. išleista 100,562 l. 49c.

Skolos liko 1938 m. 14,950 l.

1938 m. išleista 92840 l. 55c.

Aptvertas plūgtų mūro apie bažnyčią šventorius ir visi padaryti šventoriuje vartai geležiniais užraktais. Pradėta statyti mūrinė parepijos salė 36 m ilgio ir 24 m pločio. Dviejų aukštų. Pašvęsta vyskupo 1940 m. 7 sausio. Su suolais kainavo virš 100000 litų.

Skolos liko 1939 m. 2300 l.

1939 m. išleista 74260 l. 53 c.

Skolos liko 1940 m. 1921 lt. 80c.

1940 m. išleista 31,667,27c.

Skolos 1941 metams nebeliko. Visiems atiduota litais nuo 1928 iki 1940 m. intinai su rinkta brutto pinigais viso 873,092 litu 68c. Skolos padaryta pas įveirius asmenis 137,601 l 71 c. Viso pajamų buvo surinkta 1,010,694 l. 39. Statomos bažnyčios komiteto raštinės ir žmogaus atskiros nebuvo. Nei vienas litas nebuvo paimta neišdavus numeruoto kvito. per visus metus nuo 1928-1940 kvitų išduota 21766 numeriai. Visi pinigai surinkti ar paskolinti mano vieno buvo pakvituojami. Sulig numeruotais kvitais įrašoma į pajamų knygą. Darbas šio įveiriose šakose. Mano vieno buvo apmokėta išlaidos ir paimta pakvitavimai. Išlaidų visi kvitai mano ranka surašyti

į išlaidų knygą. 1934 metais nugriauta medinė bažnyčia, išstovėjusi 136 metus. Bažnyčios rąstai 8 colių storumo visi sveiki. Statant bažnyčią komitetas pirko iš piliečių 6 colių storumo bėgamą metrą po 2 lt. Suorganizuotas mergaičių ir moterų būrelis pasistatyti bendrus namus. Susirašė 26 ypatos. Įneša po 1000 litų ir gauna iki mirties gatavą kambarį, sandėliuką malkoms, sukštai sandėliuką skalbiniams pasidėti ir sklepe vietą bulvėms ir daržovėms susipilti. Namai statoma ant bažnytinės žemės. Išmirus visiems namai lieka perapijos vargšams. Namai statomi dviejų aukštų iš 27 kambarių. Senosios bažnyčios medžiaga visą nupirkta, sumokėta 6445 lit. Statant namus kelios ypatos atsiėmė savo įnašą. Pastačius pasirodė meno įdėta savo pinigų 6000 litų. Pasidalijus kambarius man liko šeši kambariai. Atidaviau jos naudotis širdietėms. Namai pradėta statyti 1934 m. ir baigta 1935 m. Išgyventa iki 1945 m. Dabar yra juose klinika ir ligoninė. Plungės miesto didelė dalis sudegė 1930 metais. Padegėliams šelpti komitete buvau ir aš. Šv. Vincento a Paulio draugijos sudegė trobelė su 4 ypatomis gyventojų. Iš karto komitetas buvo bendras, paskiau lietuvių atsiskyrė nuo žydų. Man prašant, kad mums trūksta vargšams kambarių, komitetas davė pašalpos, pastačiau butelį iš 6 kambarių, kuriame tilpo 14 senelių.

Prasidėjus karui 1941 m. padariau apžadus jei nesudegė Plungės bažnyčia ir miestas, Dievas apsaugos, tai padėsiu komitetui Pkutuvenų kaime pastatyti bažnyčią. Plungėje nei vienas šūvis neiššautas. Bažnyčią pastatyta mūrinė 22m ilgio ir 12m pločio. Sudėjau savo visus pinigus. Bažnyčią 1943 m. vyskupas Borisevičius rugsėjo mėnesį pakonsekravo. Jo

raštas, kuri gavau sugrižęs: Jo K. Prel. Pukiui Alsėdžių dekanui. Telšių vyskupijos kurija praneša Tamstai, kad J. E. Vyskupas perskaitęs Josų raportą Kurijoje, parašė tokią padėką: "Prel. P. Pukiui, Alsėdžių Dekanui ir Plungės klebonui, reiškiamą nuoširdi padėką už pastatytą Rkm Pakutuvėnuose mūsų bažnyčią. Telšiai, 1943-XII-2. Vyskupas Borisevičius" Telšiai, 1943-XII-20. N. 3003. Antspauda. Br. Barauskas Kancleris. Visose trijose mano pastatytose bažnyčiose visą laiką buvo kunigas ir dabar yra. Nuo 1945 metų nieko nebestatau. Nors šėiu Dievui sveikata laikosi. Telšių Vyskupui tarpininkaujant popiežius Pijus XII 1940 19/II paskyrė mane savo rūmų Prelatu.

Plungės bažnyčios varpinė.

Plungė
Jonas
dvasi
Arūn
kart
Kuni

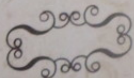
TURINYS

Plungiškių draugija. Pratarinė 5

Jonas Boruta SJ, Telšių vyskupas. Aukštaitis, tarnavęs žemaičių dvasinei gerovei 7

Arūnas Streikus. Kun. Povilo Pukio atsiminimai – vienos kunigų kartos autoportretas 13

Kunigo prelado Povilo Pukio gyvenimo prisiminimai 25

Pukys, Povilas

Pu32 Kunigo prelato Povilo Pukio prisiminimai. – Klaipėda : Eglės
leidykla, 2010. – 216 p. : iliustr.
ISBN 978-609-432-008-8

Kupiškio krašto sūnus Povilas Pukys – beveik visą savo kunigiškąją tarnystę atliko Žemaičių žemėje – jos širdyje, Plungės aplinkoje. Tai trijų bažnyčių – Stalgėnų, Plungės ir Pakutuvėnų – statytojas.

Plungės dekanas Donatas Stulpinas, pradėjęs kunigystę Plungės Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje, susidomėjo šios bažnyčios istorija. Bendraudamas su parapijiečiais, pradėjo ieškoti istorinių šaltinių, bažnyčios istorijos liudytojų, žinių apie statytojus bei fundatorius. Tikintieji atnešė dekanui per karus bei tremtis plungiškių išsaugotą vertingą istorinę medžiagą, taip pat ir prelato Povilo Pukio prisiminimų rankraštį.

UDK 23/28(474.5)+888.2-94

Kunigo prelato Povilo Pukio prisiminimai

Redaktorius Antanas Stanevičius

Dailininkė Tautmilė Stanevičiūtė

Fotografijos viršelyje, 4, 10, 11, 12 puslapiuose – iš Bažnyčios archyvo.

Kitų fotografijų autorius Antanas Stanevičius

Tiražas 800 egz.

Išleido EGLĖS LEIDYKLA

Labrenčiškės gatvė 18, LT-92287, Klaipėda, Lietuva

Svetainė internete: www.egles-leidykla.lt

El. paštas: editor@egles-leidykla.lt

Tel. + 370 698 21991

Spausdino DRUKA

www.druka.lt

3-10-13446

LIETUVOS NACIONALINĖ
MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKA

10/13446R

M A N O B I O G R A F I J A

Salamiesčio parapijos gimimo metrikų knygoje 1882 m. Nr.73 užrašyta Gruodžio mėnesio 3(17) d. Gyvakarių kaime gimė kūdikis kuris 8 gruodžio pakrikštytas vardu Povilas, sūnus Kazimiero sūnaus Vincento ir Domicelės Kukenytės teisėtos moterystės. Krikštyto Kun. Vėlavysius. Krikšto tėvais buvo Antanas Kukenis su Marijona, Povilo Lauciaus moterimi. Povilo Lauciaus tėvas Gyvakarių kaime turėjo ūkį iš 20 dešimtinių. Vėliau dasipirko dar prie Gričiūnų kaimo 2 supuse dešimtinės. Gyvakarių kaime buvo Kupiškio valdaiams Ukmergės apskrityje. Kaimas didelis trisdešimtis trys valakai. Susiskaldę ūkius buvo šeši valakai. Gale kaimo buvo tris trobelės be žemių. Viso gyvenamųjų trobų buvo keturios dešimtys viena. Ūkininkų trilaukyje. Žemės ežiose, vienas laukas rugių, antras vasarojus, trečias pūdymo, ganyklos visų bendros. Ganyklos gale lauko tėsėsi toliau apie tris kilometrus. Pieno ūkis. Kas vertėsi grūdais ir linais. Kaimas prie pat vieškelio Kupiškis-Vabalinkai, dešimtame kilometre. Gale kaimo prie vieškelio buvo žydo karčiana į kurią vakarais susirinkdavo kaimo vyrai, pūsberniai, piemenys. Buvo vieta, kamė galėjo svars-tyti kaimo bendrus reikalus, išsigerti. Vaikams nuo tėvų ar šeimai nuo ūkininkų ką nors pavogus galima pas žydą priglauti. Vieną kartą dienos metu užsidedę karčiana. Vėjas nemažas pūtė išilgai kaimo. Buvo sausas pavasaris, ugnėsių nebuvo. Nudėgė visas kaimas. Liko tik trys septyniolika klojinų. Žydas vėl norėjo pasi-statyti trobesius, bet moteris nebeleido pamatų pradėti. Susirinkusios ardė. Žydas išsikėlė į miestą. Sklypas liko viso kaimo bendra nuosa-vybė. Mano senelis į Gyvakarių kaimą atėjo už-kurios 1840 metais, už Veronikos Šulniūtės, iš Gričiūnų kaimo. Šulnius pavardė kaip il-

9786094320088

Lietuvos nacionalinė
M. Mažvydo biblioteka

00058636